

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

En beskrivning av ungdomars villkor

UNGDOMSSTYRELSENS
2013:2
SKRIFTER

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

UNG IDAG 2013

En beskrivning av ungdomars villkor

Förord

Ungdomstiden är en period då mycket händer i livet. De villkor som unga växer upp under lämnar avtryck som de bär med sig under hela livet. Ungdomsstyrelsen har i uppdrag att följa upp den nationella ungdomspolitiken. En del i uppdraget är att sammanställa indikatorer på ungas levnadsvillkor.

Ung i dag 2013 är Ungdomsstyrelsens åttonde uppföljning, sammanställning och sektorsövergripande analys av indikatorer. Dessa indikatorer är framtagna av olika myndigheter som har uppdrag inom ungdomspolitiken.

Rapporten har sammanställts inom enheten för nationell och kommunal ungdomspolitik av utredarna Anna Westin, Per-Erik Jalava, Emeli Hedenström och Amanda Netscher i samverkan med enhetschef Inger Ashing. Ungdomsstyrelsen tackar de myndigheter som har deltagit i 2013 års uppföljning.

Per Nilsson
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Innehåll

Sammanfattning	12
Kapitel 1 Inledning	17
Kapitel 2 Utbildning och lärande	23
Kapitel 3 Hälsa och utsatthet	45
Kapitel 4 Inflytande och representation	109
Kapitel 5 Arbete och försörjning	137
Kapitel 6 Kultur och fritid	203
Kapitel 7 Lägesbeskrivning	217
Kapitel 8 Avslutande diskussion	278
Kapitel 9 Myndigheternas insatser	284
Bilaga Regeringsbeslut 11:7	

Hälsa och utsatthet

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Förhållanden i skolan	15	Arbete mot mobbning och kränkande behandling, 2009.					Skolverket	Utbildningspolitik
	16	Elever som mobbas och trakasseras av andra elever, 2009.						
	17	Elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare, 2009.						
	18	Elever som anser att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist, 2009.						
	19	Elever som känner sig trygga i skolan, 2009.						
Brott	20	Dödligt våld, 2011.					Brottsförebyggande rådet	Rättsväsendet
	21	Vård på sjukhus på grund av våldsrelaterade skador, 2011.					Socialstyrelsen	Hälsa- och sjukvårdspolitik
	22	Niondeklassares utsatthet för brott, 2011.					Brottsförebyggande rådet	Rättsväsendet
	23	16–24-åringars utsatthet för brott, 2011.						
	24	Deltagande i brott, 2011.						
Folkhälsa	25	Andel unga som uppger att de blivit kränkta, 2012.					Statens folkhälsostitut	Folkhälsopolitik
	26	Andel med stillasittande fritid, 2012.						
	27	Andel med övervikt, 2012.						
	28	Andel med fetma, 2012.						
	29	Andel som röker dagligen, 2012.						
	30	Andel som snusar dagligen, 2012.						
	31	Andel med riskabel alkoholkonsumtion, 2012.						
	32	Andel i gymnasiet år 2 som uppger att de använder narkotika, 2012.						
	33	Andel som uppger riskabelt spelande, 2012.						

Arbete och försörjning

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Arbete och försörjning	59	Antal som betalat inkomstskatt, 2011.					Skatteverket	Skattepolitik
	60	Antal med pensionsgrundande inkomster och betald kommunalskatt, 2011.						
	61	Studiemedelsbudget, 2012.					Centrala studie-stödsnämnden	Utbildningspolitik
	62	Ekonomiskt bistånd, 2011.					Socialstyrelsen	Socialpolitik
	63	Ersättning för nedsatt arbetsförmåga, 2012.					Försäkringskassan	
	64	Ekonomisk standard bland unga med och utan barn, 2012.						
	65	Inkomna ansökningar om betalningsföreläggande, 2012.					Kronofogdemyndigheten	Skattepolitik
	66	Antal med skulder som är föremål för indrivning hos Kronofogdemyndigheten, 2012.						
	67	Ansökan om och verkställande av vräkning, 2012.						
Arbetslöshet och åtgärder	68	Antal i arbetslöshet, deltid-arbetslöshet, timanställning och program, 2012.					Arbetsförmedlingen	Arbetsmarknads-politik
	69	Antal långtidsarbetslösa, 2011.						
	70	Mediantid i arbetslöshet, 2012.						
	71	Långtidsinskrivna arbetslösa, 2012.						
	72	Andel i arbete eller utbildning efter arbetsmarknadspolitiskt program, 2012.						
Företagande	73	Andel företagare, 2012.					Tillväxtverket	Näringspolitik
	74	Nystartade företag, 2011.					Tillväxtsanalys	
	75	Syn på företagande, 2012.					Tillväxtverket	
	76	Andel som genom skolan fått en uppfattning om och upp-muntrats att driva företag, 2012.						
	77	Andel som känner till vad som krävs/skulle klara av att starta företag, 2012.						

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Boende	78	Unga kvarboende i föräldrahemmet, 2010-2011.				Det har skett en svag ökning mellan 1998 och 2011 av andelen unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet.	Boverket	Bostadspolitik
	79	Andel med förstahandskontrakt, 2011.				Mellan 1999 och 2003 sjönk andelen ungdomar i hyresrätt med förstahandskontrakt, därefter har det inte skett några stora förändringar.		
	80	Ungas boendeutgifter, 2011.				Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten har ökat mellan 2008 och 2011.		
	81	Kommuner med brist på bostäder för unga, 2013.				Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga har ökat kontinuerligt under perioden 1999–2013.		
	82	Ungas boende efter boendeform, 2011.				Ungdomar som har flyttat hemifrån bor i stor utsträckning i hyresrätt. Däremot har andelen som har en hyresrätt i första hand minskat sedan 2009.		

Køn	Funktionsnedsättning						
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killars situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar	Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Kultur och fritid

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Föreningsliv	83	Deltagande i folkrörelser och föreningar, 2010/11.				Deltagande i föreningsmöten har sjunkit markant sedan 1994/95.	Ungdomsstyrelsen	Politik för det civila samhället
Idrottsutövare	84	Andel motionsutövare, 2012.				Sedan 2000 har andelen unga i åldern 7–14 år och 20–29 år som motionerar varit relativt konstant medan andelen minskat bland de som är 15–19 år.	Riksidrottsförbundet	Idrottspolitik
	85	Andel som tränar eller tävlar i idrott, 2012.				Negativ utveckling sedan 2000.		
Kulturvanor	86	Besöks- och läsvanor, 2006/07.				Negativ utveckling sedan 1982/83 förutom för besök på konstmuseum, konstutställning och konsert.	Kulturrådet	Kulturpolitik
	87	Eget kulturutövande, 2006/07.				Samtliga former av utövande har minskat sedan 1982/83.		

Kön	Funktionsnedsättning				Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killars situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar			
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Sammanfattning

Regeringen har gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att belysa utvecklingen av ungas levnadsvillkor genom att sammanställa olika myndigheters uppföljning av indikatorer. Detta är en sammanfattning av de redovisade indikatorerna. De årtal som uppges avser de senast uppdaterade siffrorna för respektive indikator. Ungdomspolitikens huvudsakliga målgrupp är unga i åldern 13–25 år. Rapporten utgår från ungdomspolitikens fem huvudområden: utbildning och lärande, hälsa och utsatthet, inflytande och representation, arbete och försörjning samt kultur och fritid och består av totalt 87 indikatorer.

Utbildning och lärande

Det är 14 indikatorer som belyser området utbildning och lärande. År 2011/12 nådde 81,9 procent av eleverna i årskurs 9 målen i minst 16 ämnen. Andelen som når målen ligger på ungefär samma nivå som 2007/08 och var högre bland tjejer och bland elever med svensk bakgrund. Det var 87,5 procent av eleverna i årskurs 9 som var behöriga till ett yrkesprogram på gymnasieskolan. Andelen var högre bland tjejer, elever med svensk bakgrund och de med föräldrar som har en eftergymnasial utbildning. År 2011 infördes nya behörighetskrav till gymnasieskolan. Detta försvårar jämförelser bakåt i tiden, men utvecklingen verkar peka i negativ riktning. Av eleverna med slutbetyg från gymnasieskolan var 86,7 procent behöriga till högskolestudier. Andelen var högre bland tjejer och elever med svensk bakgrund. Behörighetsreglerna ändrades 2009/10, vilket försvårar jämförelser längre bakåt i tiden men andelen behöriga har legat på ungefär samma nivå sedan 2009/10.

Bland de redovisade indikatorerna som handlar om kunskapsläget i olika ämnen syns en negativ trend för andelen godkända i ämnesprovet i matematik. Utvecklingen av andelen elever med lägst betyget godkänt i de nationella ämnesproven svenska som andraspråk, engelska och svenska ger en blandad bild, men den negativa trenden verkar ha avstannat. Generellt är andelen godkända högre bland tjejer men med små skillnader i matematik och engelska.

År 2011 hade 78,7 procent av 20–25-åringarna lägst treårig gymnasieutbildning. Andelen tjejer var högre än andelen killar. Sedan 2007 har andelen med lägst treårig gymnasieutbildning ökat något.

Läsåret 2008/09 gick 44,7 procent av dem som avslutat sin gymnasieutbildning över till högskolan inom tre år efter gymnasiet. Andelen var högst bland tjejer och bland unga med utländsk bakgrund. Jämfört med läsåret 2004/05 har andelen ökat.

Andelen behöriga lärare var 74,9 procent och antalet lärare per 100 elever var 8,1 läsåret 2011/12. Av landets 290 kommuner erbjöd 246 grundläggande utbildning inom komvux och 262 kommuner erbjöd gymnasial utbildning inom komvux. Särskild utbildning för vuxna erbjöds i 211 och sfi i 260 kommuner. Sedan 2007/08 har antalet kommuner som erbjuder kommunal vuxenutbildning och sfi varit relativt konstant. Lsåret 2011/12 deltog 54,7 procent av de berättigade i modersmålsundervisning. Andelen tjejer som deltog var något större än andelen killar.

Hälsa och utsatthet

Detta område består av 32 indikatorer. Omkring 78 procent av eleverna i högstadiet och gymnasiet angav 2009 att deras skola gör mycket för att förhindra mobbning och kränkande behandling. Det var omkring 4 procent av eleverna som angav att de mobbats eller trakasserats av andra elever och 3 procent som angav att de mobbats eller trakasserats av sina lärare. Omkring 82 procent ansåg att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist och cirka 95 procent av eleverna kände sig alltid eller oftast trygga i skolan. Andelarna har legat relativt konstant under de senaste mätningarna.

Under 2011 bedömdes 13 personer i åldern 10–24 år ha avlidit till följd av våld. Det är färre jämfört med närmast föregående år, men innebär inte någon egentlig avvikelse från genomsnittet under den redovisade perioden 1997–2011. Killar är i högre grad utsatta för dödligt våld än tjejer. Under de senaste åren har andelen som vårdas inlagda på sjukhus för våldsrelaterade skador minskat bland unga. Killar sjukhusvårdas i större utsträckning för den här typen av skador än vad tjejer gör.

År 2011 hade 26 procent av niondeklassarna, enligt vad de själva angav, utsatts för stöld, 17 procent för lindrigare våld, 9 procent för hot och 5 procent för grövre våld. Utsattheten för våld var högre bland niondeklassare med utländsk bakgrund än bland de med svensk bakgrund. Av 16–19-åringarna angav 6,6 procent att de hade utsatts för misshandel 2011, vilket är en ökning med två procentenheter sedan 2010, men sett till hela perioden 2005–2011 har utsattheten tenderat att minska, för såväl misshandel som bedrägeri och personrån. Utsattheten för brott är högre för killar än för tjejer. År 2011 lagfördes sammantaget drygt 45 000 personer i åldern 15–24 år. Antalet lagförda unga per 1 000 var 2011 fortfarande färre än i slutet av 1990-talet.

År 2012 angav 35 procent av tjejerna och 24 procent av killarna i åldern 16–24 år att de hade blivit kränkta. I samma åldersgrupp angav 10 procent av tjejerna och 14 procent av killarna att de hade en stillasittande fritid. Det var alltså en något högre andel killar med en stillasittande fritid 2012 jämfört med andelen tjejer.

Övervikten ökar bland unga. Andelen överviktiga unga i Sverige har under perioden 2005–2012 ökat, från 13 till 18 procent i åldern 16–24 år. Andelen unga, 16–24 år, med fetma har ökat från 4 procent 2005 till 6 procent 2012. Ökningen ligger huvudsakligen hos killarna.

Unga med funktionsnedsättning har sämre levnadsvillkor än unga utan funktionsnedsättning, vilket medför hälsorisker. Detsamma gäller unga homo- och bisexuella i jämförelse med unga heterosexuella.

Psykosomatiska symptom som huvudvärk, ont i magen samt nedstämdhet var dubbelt så vanliga bland tjejer som bland killar 2010/2011. Bland tjejer i åldern 16–24 år angav 32 procent att de regelbundet har besvär av ångslan, oro eller ångest, bland killarna var andelen 14 procent. Nivåerna har varit relativt stabila i de senaste mätningarna. Det var också en större andel tjejer än killar som fick antidepressiva medel på recept 2012.

Från andra halvan av 1990-talet fram till 2007 ökade andelen unga som slutenvårdats till följd av självmordsförsök. Därefter har andelen vårdade minskat, med undantag för det senaste årets ökning. Det är således ännu för tidigt att prata om en positiv trend. Vård för självmordsförsök är dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar. Nära 40 procent av dödsfallen i åldersgruppen 15–19 år och nära 30 procent av dödsfallen i åldersgruppen 20–24 år orsakades av självmord 2011. Självmord är vanligare bland killar än bland tjejer medan det omvända gäller för självmordsförsök.

Andelen 13–17-åringar som någon gång varit placerade i vård utom hemmet var 3 procent (både bland tjejer och bland killar) 2011. Andelen har ökat stadigt mellan 2006 och 2011.

Mellan 2008 och 2011 minskade antalet aborter bland tjejer medan antalet klamydiainfektioner låg på ungefär samma nivå. I åldern 15–24 år är klamydia nästan dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar, knappt 3 procent av tjejerna smittas jämfört med omkring 1,5 procent av killarna.

I stort sett samtliga 16–19-åringar går regelbundet till tandläkaren, medan ungefär 14 procent av de i åldern 20–24 år inte hade besökt tandläkaren de två senaste åren vid 2010–2011 års undersökningar. I socioekonomiskt svaga grupper, bland personer med utländsk bakgrund och i storstadsområdena är tandhälsan sämre än i den övriga befolkningen.

Antalet anmälda arbetssjukdomar bland unga minskade stadigt mellan 2003 och 2009. Därefter har det varit små förändringar. Tjejer har en högre andel anmälda arbetssjukdomar. Den tidigare trenden av stadigt minskande antal anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro som följd bland unga har avbrutits. Andelen anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro är högre bland killar än bland tjejer.

Åren 2010/2011 hade 96 procent av ungdomarna i åldern 16–18 år eget rum. Unga med svensk bakgrund har eget rum i betydligt större utsträckning än unga med utländsk bakgrund. Andelen unga som trivdes i sitt bostadsområde var 61 procent bland 16–19-åringarna och 56 procent bland 20–25-åringarna vid mätningar 2006–2007. Killar trivdes i större utsträckning bra än tjejer och unga med svensk bakgrund trivdes i större utsträckning bra än de med utländsk bakgrund.

Andelen 16–19-åringar som angav att de inte kunde sova ostört på grund av yttre störningar var 17 procent bland tjejerna och 8 procent bland killarna. Andelen 20–25-åringar som angav att de inte kunde sova ostört var 23 procent bland tjejerna och 10 procent bland killarna. Unga med utländsk bakgrund uppger i högre grad än unga med svensk bakgrund att de har svårt att sova på grund av yttre störningar.

Inflytande och representation

Detta område innehåller 12 olika indikatorer. Valdeltagandet bland förstagångsväljare i åldern 18–21 år i riksdagsvalet 2010 var 79 procent, vilket var en ökning med 3 procentenheter jämfört med i riksdagsvalet 2006. Andelen tjejer som röstade var större än andelen killar vid samtliga val. Valet 2010 innebar en kraftig ökning av både nominerade och invalda 18–25-åringar jämfört med 2006. En större andel killar än tjejer nominerades och blev valda. I både kommun- och landstingsfullmäktige har ledamöter i gruppen 18–25 år avgått i betydligt högre grad än i totalpopulationen 2013. I samtliga åldersgrupper i både landstings- och kommunfullmäktige har kvinnor avgått i högre grad än män.

Av unga i åldern 16–25 år var 3,9 procent medlemmar i en politisk organisation 2010/2011, vilket är samma nivå som de senaste 10 åren. Andelen var 3,7 procent bland killar och 4,2 procent bland tjejer.

Andelen unga i åldern 16–25 år som deltog i politiska aktiviteter under 2012 var 71 procent. Att stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet var 2012 den vanligaste politiska aktiviteten, 50 procent av unga i åldern 16–25 år angav att de gjort det. En större andel killar angav att de chattar, debatterar eller kommenterar politik på internet jämfört med tjejer, medan en större andel tjejer än killar angav att de köper vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl. Ungas intresse för politik och samhällsfrågor var relativt stabilt under perioden 2004–2012. En viss minskning av intresset för vad som

händer i andra länder tycks dock ha ägt rum mellan 2007 och 2012. Killar visade i större utsträckning än tjejer intresse för politik. Det var 40 procent av de unga som angav att de var intresserade av att påverka lokalt och 17 procent upplevde att de har stora möjligheter att föra fram idéer till beslutsfattare. Det var små skillnader mellan olika grupper av unga när det gällde att vilja vara med och påverka lokalt. Detsamma gäller upplevd möjlighet att föra fram idéer till beslutsfattare.

Mer än hälften av unga i åldern 16–25 år uppgav 2011 lågt inflytande i arbetet. Den negativa utvecklingen för tjejerna har brutits, medan läget för killarna tenderar att gå åt motsatt håll. Andelen som upplever höga krav i arbetet har minskat något för unga. Av tjejerna var det en större andel, 41 procent, som uppgav höga krav i arbetet jämfört med 36 procent av killarna. Ungefär hälften av unga i åldern 16–25 år, uppgav 2011 att de hade möjlighet att lära sig nya saker och utvecklas i yrket. Andelen har ökat för tjejer jämfört med 2009.

Arbete och försörjning

Det är 24 indikatorer som berör området arbete och försörjning. Andelen unga i åldern 18–25 år som betalar kommunal inkomstskatt ökade mellan taxeringsåren 2010 och 2012, från 67 procent till 72 procent. Killar betalade i genomsnitt mer skatt än tjejer. Den genomsnittliga inbetalda inkomstskatten har dock ökat både för tjejer och för killar. Även genomsnittet för ungas inkomster ökade mellan 2011 och 2012. Killarnas medelinkomst var högre än tjejernas.

Studiestödet täckte studenternas beräknade kostnader under hela perioden 1980–2011 enligt en beräkningsmodell från Centrala studiestödsnämnden, CSN. År 2011 fick 8 procent av unga i åldern 19–25 år ekonomiskt bistånd. Andelen var något högre bland tjejer än bland killar. Under 2012 fick drygt 20 100 tjejer och närmare 21 400 killar i åldern 16–24 år sjukpenning och/eller aktivitetsersättning någon gång under året. Den genomsnittliga ersättningen per dag för personer med sjukpenning var 2012 lägst för personer i åldern 16–19 år.

Andelen unga i åldern 18–25 år med låg ekonomisk standard beräknas ha varit i stort sett oförändrad 2012 jämfört med 2007 medan andelen ökat något i övriga grupper (13–17 år och 26–24 år). Samtidigt har medianen av den reala ekonomiska standarden ökat såväl bland barn och unga som bland äldre under perioden 2007–2012. Andelen med låg ekonomisk standard är betydligt högre bland unga födda utrikes jämfört med bland unga födda i Sverige. Den mest ekonomiskt utsatta gruppen är ensamstående unga i åldern 18–25 år som bor i egna hushåll och har barn.

Mellan 2011 och 2012 ökade antalet ansökningar om betalningsföreläggande i åldersgruppen 18–25 år, medan den minskade i åldersgruppen 13–17 år. I åldersgruppen 18–25 år minskade tjejernas andel av antalet ansökningar något mellan 2011 och 2012, sett över en femårsperiod har dock tjejernas andel ökat. Killar står fortfarande för mer än hälften av ansökningarna. Andelen unga, 18–25 år, med skulder hos Kronofogden var 4 procent 2012. Andelen killar som hade skulder var högre än andelen tjejer. Antalet vräkningar var 0,28 per 1 000 unga i åldern 18–25 år 2012. Det är en minskning jämfört med 2006. Det är en högre andel killar än tjejer som drabbas av avhysningarna.

Under 2012 uppgick antalet arbetslösa unga i åldern 18–24 år till 39 612 i genomsnitt. Antalet unga arbetslösa var högre 2012 än 2011. Det var ett högre antal både bland killar och bland tjejer men ökningen mellan åren var större för killarna. Unga under 25 år räknas som långtidsarbetslösa efter 100 dagars arbetslöshet. Fler killar än tjejer var långtidsarbetslösa 2012. Jämfört med 2009 har det skett en minskning med drygt 1 000 personer. Medianen för arbetslöshetstiden bland 18–24-åringar var under 2011 i genomsnitt 46 dagar, men minskade under 2012 till 45 dagar. Mediantiden i arbetslöshet skiljde sig inte mellan killar och tjejer.

Antalet långtidsinskrivna arbetslösa unga minskade knappt mellan 2011 och 2012. Med långtidsinskrivna arbetslösa menas de som varit arbetslösa, eller i program med aktivitetsstöd, i minst två år. Fler killar än tjejer var långtidsinskrivna arbetslösa 2012. Andelen unga som fick arbete efter ett arbetsmarknadspolitiskt program minskade något mellan 2011 och 2012. Andelen som fick arbete var betydligt lägre bland unga födda utrikes än bland unga födda i Sverige.

Andelen företagare av de sysselsatta i åldersgruppen 18–30 år var 4 procent 2012. En större andel killar än tjejer är företagare. Andelen företagare av de sysselsatta unga var oförändrad under hela perioden 2002–2012. Bland nya företag 2011 startades 10 procent av personer i åldern 16–25 år, vilket kan jämföras med 2001 då andelen personer i åldern 16–25 år som startade nya företag var 7 procent. Av unga i åldern 18–30 år kunde 68 procent tänka sig att bli företagare 2012. Det är en minskning sedan 2003 då 71 procent av de unga kunde tänka sig att bli företagare. Det är en större andel unga killar än unga tjejer som kan tänka sig att bli företagare. Andelen unga som angett att de helst vill vara företagare var 35 procent 2012, vilket är en ökning sedan 2004 då 29 procent helst ville vara företagare.

År 2010–2011 bodde 34 procent av unga i åldern 20–25 år kvar i föräldrahemmet. Killar bor hemma i betydligt större utsträckning än tjejer. Totalt sett har det skett en svag ökning av andelen unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet under perioden 1998–2011. Variationerna är stora beroende på om de unga har svensk eller utländsk bakgrund. Drygt nio av tio, 91 procent, av alla unga som bor i hyresrätt har ett eget förstahandskontrakt. Andelen är oförändrad jämfört med 2010. För unga mellan 20 och 25 år som flyttat hemifrån gick i genomsnitt 31 procent av den disponibla inkomsten till boende 2011. Boendeutgiftens andel av den disponibla inkomsten har stigit sedan 2008. Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga var 158 under 2013, vilket innebär en ökning under perioden 1999–2013.

Kultur och fritid

Kultur- och fritidsområdet innehåller 5 indikatorer. Av unga i åldern 16–25 år uppgav 32,1 procent att de under de senaste 12 månaderna varit på möte i en förening (exklusive politiska partier och fackliga möten) 2010/2011. En större andel av de unga med svensk bakgrund var aktiva än av de unga med utländsk bakgrund, men det var små skillnader i aktivitet mellan killar och tjejer.

Sedan 2000 har andelen unga i åldern 7–14 år och 20–29 år som motionerar varit relativt konstant medan andelen minskat bland de som är 15–19 år. För de som är yngre än 20 år är skillnaderna små mellan tjejer och killar. Däremot är andelen tjejer i åldern 20–29 år som motionerar större än andelen killar. Andelen unga som tränar eller tävlar i idrott har också minskat sedan 2000. År 2012 tävlade eller tränade 54 procent av 7–14-åringarna, 39 procent av 15–19-åringarna och 18 procent av 20–29-åringarna. Det är vanligare att killar uppger att de tränar än att tjejer gör det.

En knapp tredjedel av 16–23-åringarna hade under 2006/07 gått på teater och konstmuseum, drygt hälften hade gått på konsert och till ett bibliotek, tre fjärdedelar hade läst böcker och 90 procent hade gått på bio minst en gång under de senaste 12 månaderna. Av de som under 2006/07 angett eget kulturutövande bland 16–23-åringarna angav cirka 30 procent att de hade målat/ritat/tecknat och skrivit dagbok, ungefär en femtedel att de hade spelat musikinstrument och deltagit i studiecirkel och drygt 5 procent att de hade sjungit i kör minst en gång under de senaste 12 månaderna.

Kapitel 1 Inledning

Regeringen gav inför budgetåret 2012 Ungdomsstyrelsen i uppdrag att sammanställa en rapport som belyser utvecklingen av ungas levnadsvillkor. Med denna rapport redovisar vi uppdraget.

”Ungdomsstyrelsen ska göra en sammanställning av berörda myndigheters uppföljning av indikatorer. Sammanställningen av indikatorer för 2011 ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 juni 2012. Sammanställningen av indikatorer för 2012 ska redovisas senast den 14 juni 2013.”
(regeringsbeslut 2011)

Ung idag 2013 är en övergripande sammanställning av myndigheternas redovisning av indikatorer. För mer information om indikatorerna kan respektive myndighet kontaktas. Ungdomspolitikerna ska bidra till att offentliga insatser för att förbättra ungas levnadsvillkor baseras på goda kunskaper om olika målgrupper. De flesta människors vardag påverkas inte bara av beslut som fattas av regering och riksdag, utan också av beslut som fattas på den lokala nivån. Därför är en kommunal ungdomspolitik som utgår från ungas villkor avgörande för den nationella ungdomspolitikerna och dess möjlighet att få genomslag. *Ung idag 2013* kan bidra till att ge relevant kunskapsunderlag till kommunerna.

Ungdomspolitik

Genom propositionen *Makt att bestämma – rätt till välfärd* (prop. 2004/05:2) beslutade riksdagen 2004 om inriktningen för den nationella ungdomspolitikerna. Samtidigt initierades det nuvarande uppföljningssystemet. Inriktningen modifierades i *budgetpropositionen för 2008* (prop. 2007/08:1). I propositionen förtydligade regeringen de två övergripande målen för den nationella ungdomspolitikerna.

Alla unga ska ha:

- verklig tillgång till välfärd
- verklig tillgång till inflytande.

Ungdomspolitikens huvudsakliga målgrupp är personer i åldern 13–25 år, men även andra åldersgrupper kan beröras av politiken. Vid 2012 års slut fanns det drygt 1,5 miljoner unga i denna åldersgrupp. Ungdomsgruppen är heterogen. Ungas förutsättningar och levnadsvillkor varierar bland annat beroende på kön, ålder, svensk eller utländsk bakgrund, kulturell och socioekonomisk bakgrund, geografisk hemvist och eventuella funktionsnedsättningar. Alla insatser som samhället gör för unga ska ta hänsyn till deras olika förutsättningar.

Genom att belysa skillnader i ungas levnadsvillkor kan ungdomspolitikerna bidra till att minska dessa.

Ungdomspolitikerna ska realiseras genom att samordnas och analyseras inom fem huvudområden:

- utbildning och lärande
- hälsa och utsatthet
- inflytande och representation
- arbete och försörjning
- kultur och fritid.

Uppföljningssystemet

Uppföljningen av ungdomspolitiken har sin utgångspunkt i den ordinarie mål- och resultatstyrningsstrukturen i staten. En viktig del i denna struktur är årliga redovisningar av indikatorer inom berörda politikområden. Ungdomspolitiken ska vara integrerad i de politikområden som rör ungas levnadsvillkor och utgå från de befintliga målen inom dessa områden. Under 2005 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att tillsammans med berörda myndigheter identifiera indikatorer för att kunna följa ungas levnadsvillkor (Ungdomsstyrelsen 2005). Myndigheterna har sedan dess årligen redovisat utvecklingen av ungas levnadsvillkor inom ramen för den egna verksamheten i samband med sin årsredovisning. Sammanställning och redovisning skickas dels till det egna departementet, dels till Ungdomsstyrelsen.

Under 2012 fick Ungdomsstyrelsen i uppdrag att analysera hur uppföljningssystemet för ungdomspolitiken skulle kunna utvecklas (Ungdomsstyrelsen 2012). Enligt uppdraget skulle Ungdomsstyrelsen, efter samråd med berörda myndigheter, se över antalet indikatorer samt deras kvalitet och relevans för att uppföljningen ska ge ökad betydelse och användbarhet hos berörda aktörer. Uppdraget redovisades till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) under hösten 2012. Analysen ska vara ett underlag till den kommande ungdomspolitiska proposition som aviserades i budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1).

Medverkande myndigheter

Vilka myndigheter som omfattas av uppföljningssystemet samt vilka indikatorer som ska redovisas grundar sig i det arbete som utfördes i samband med att ta fram indikatorerna 2005. Sedan dess har ett utvecklingsarbete skett och vilka indikatorer som redovisas har bestämts dels genom olika myndigheters årliga regleringsbrev, dels genom kommunikation med Ungdomsstyrelsen och berörda myndigheter. År 2011 fick de nu berörda myndigheterna ett regeringsuppdrag om inrapportering under 2012 och 2013. Årets sammanställning omfattar 17 myndigheter samt Riksidrottsförbundet som själva beslutat att delta.

Arbetsförmedlingen

Verkar för att förbättra arbetsmarknadens processer och föra samman dem som söker jobb med dem som söker personal.

Arbetsmiljöverket

Ser till att arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningar följs. Målet är att minska riskerna för ohälsa och olycksfall i arbetslivet och förbättra arbetsmiljön ur ett helhetsperspektiv.

Boverket

Arbetar med frågor som rör byggd miljö och hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelsen samt boendefrågor. Verket ansvarar också för administration av statliga stöd inom sitt verksamhetsområde.

Brottsförebyggande rådet (Brå)

Centrum för forsknings- och utvecklingsverksamhet inom rättsväsendet. Tar fram fakta och sprider kunskap om brottslighet och brottsförebyggande arbete. Brå producerar även den officiella kriminalstatistiken, utvärderar reformer, bedriver forskning och stödjer lokalt brottsförebyggande arbete.

Centrala studiestödsnämnden (CSN)

Beviljar och betalar ut det svenska studiestödet, det vill säga bidrag och lån till studerande.

Försäkringskassan

Administrerar de försäkringar och bidrag som ingår i socialförsäkringen. Socialförsäkringen gäller för alla som bor eller arbetar i Sverige och ger ekonomiskt skydd för familjer och barn, för personer med funktionsnedsättning samt vid sjukdom, arbetsskada och ålderdom.

Kronofogdemyndigheten

Fastställer och driver in fordringar. Arbetar förebyggande med syfte att förhindra ny skuldsättning hos privatpersoner och företag. Kronofogden handlägger också ansökningar om skuldsanering och har tillsyn över konkursförvaltarnas arbete vid konkurser.

Skatteverket

Hanterar skatteärenden för medborgare och företag, ärenden om folkbokföring, fastighetstaxering och bouppteckningar samt gör brottsutredningar.

Skolverket

Central förvaltningsmyndighet för det offentliga skolväsendet. Skolverket styr, stödjer, följer upp och utvärderar verksamheten i skolan för att förbättra kvaliteten och resultaten i verksamheterna.

Socialstyrelsen

Ansvarar för verksamheter inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, hälsoskydd, smittskydd och epidemiologi. Bland annat samlar Socialstyrelsen in, sammanställer, analyserar och förmedlar kunskap inom dessa områden.

Statens folkhälsoinstitut

Ansvarar för sektorsövergripande uppföljning och utvärdering av insatser inom folkhälsoområdet. Myndigheten ska vara nationellt kunskapscentrum för metoder och strategier på området samt ansvara för övergripande tillsyn inom alkohol-, narkotika- och tobaksområdena.

Statens kulturråd

Kulturrådet är en myndighet som genom att främja utvecklingen av, informera om och ge bidrag till kultur, är med och förverkligar svensk kulturpolitik. Målet är allas rätt till ett varierat kulturutbud av hög kvalitet.

Tillväxtanalys

Analyserar och utvärderar svensk tillväxtpolitik. Är ansvarig myndighet för Sveriges officiella statistik om internationella företag, nystartade företag och konkurser. Myndigheten ansvarar även för att samla in uppgifter för uppföljning av statligt stöd till näringslivet.

Tillväxtverket

Tillväxtverket underlättar förnyelse i företag och regioner och gör det enklare för företag. Arbetet ska bidra till hållbar tillväxt.

Ungdomsstyrelsen

Arbetar för att unga ska få tillgång till inflytande och välfärd, tar fram och förmedlar kunskap om ungas levnadsvillkor, fördelar stöd till föreningsliv, kommuner samt till internationellt samarbete. Är myndighetsstöd till regeringen inom politiken för det civila samhället.

Universitetskanslersämbetet

Har verksamhet inom följande huvudområden: kvalitetssäkring av högskoleutbildning samt examenstillståndsprövning, juridisk tillsyn av högre utbildning samt granskning av effektivitet och uppföljning inom högskolesektorn. Ämbetet ansvarar för den officiella statistiken för högskoleväsendet och för omvärldsanalys med relevans för universitet och högskolor.

Valmyndigheten

Valmyndigheten har som uppgift att planera och genomföra val och landsomfattande folkomröstningar.

Riksidrottsförbundet

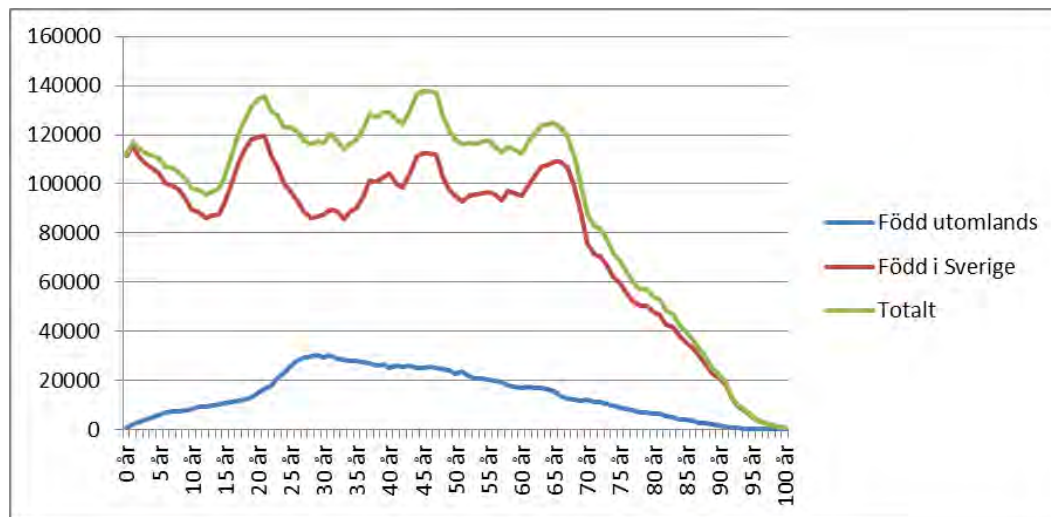
Riksidrottsförbundet är den samlade idrottsrörelsens medlemsorganisation som företräder idrotten såväl nationellt gentemot politiker och myndigheter som internationellt.

Demografi

Det fanns drygt 1,5 miljoner (1 550 807) unga i åldern 13–25 år vid 2012 års slut, en minskning med nästan 10 000 unga jämfört med 2011. Sveriges totala folkmängd var 9,5 miljoner (9 555 893) 2012. Jämfört med 2011 har folkmängden ökat med drygt 73 000 personer.

I figur 1.1 illustreras de stora skillnader i antal personer inom varje årskull som finns inom ungdomsgruppen. Det är särskilt intressant att notera den rekordstora årskullen av 21-åringar som är på väg att etablera sig i arbetslivet. Antalet unga i åldern 20–29 år beräknas dock att minska fram till 2020 (SCB 2011).

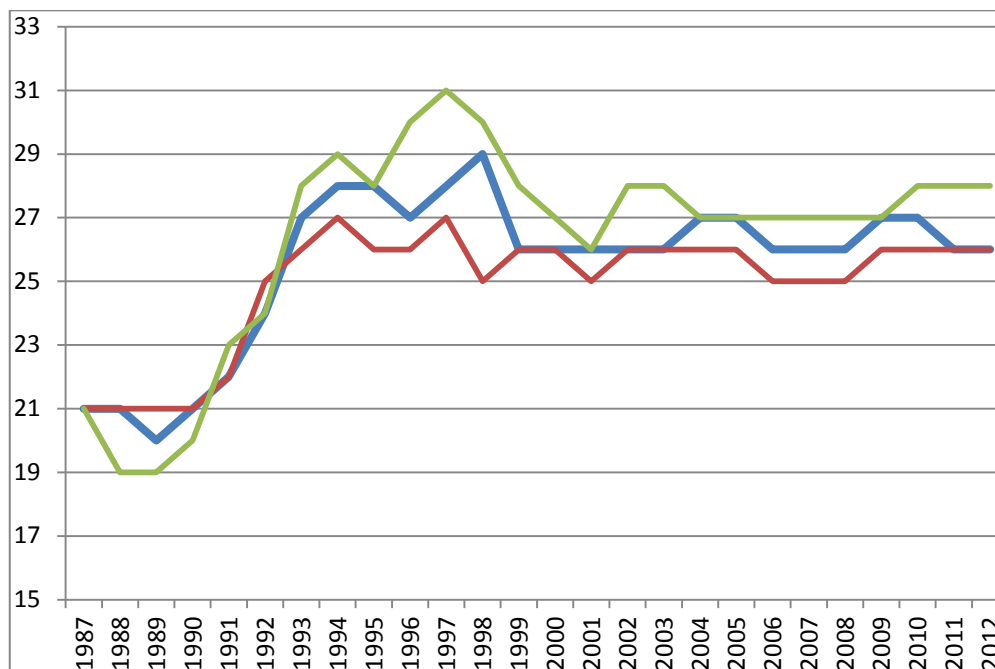
År 2012 bodde det nästan 1,5 miljoner (1 473 256) personer i Sverige som var födda utomlands. Det motsvarar 15 procent av befolkningen. Under hela 2000-talet har antalet utrikes födda i Sverige ökat. I början av 2000-talet utgjorde utrikes födda personer 11 procent av Sveriges befolkning.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Figur 1.1 Sveriges befolkning efter ålder och födelseland, 31 december 2012.

Etableringsåldern, det vill säga den ålder när tre fjärdedelar av en årskull har arbete, låg 2012 på samma nivå som 2011, 28 år för kvinnor och 26 år för män (figur 1.2). Den relativt höga etableringsåldern är ett tecken på att ungas etableringsfas blir allt mer utsträckt, vilket resulterar i att det dröjer allt längre innan unga kan uppnå verklig tillgång till välfärd och inflytande i samhället.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Tjejer = grön linje, killar = röd linje, totalt = blå linje.

Figur 1.2 Etableringsålder 1987–2012 efter kön.

Disposition

I början av rapporten finns en sammanfattning av resultaten och en sammanställning över alla indikatorer. Sammanställningen visar året för det statistiska underlaget som indikatorredovisningen bygger på, vilka bakgrundsvariabler som ingår i analysen, om situationen är bäst för tjejer eller för killar samt tendensen för varje indikators utveckling med en förtydligande kommentar. Därefter presenteras indikatorerna utifrån ungdomspolitikens fem huvudområden. Varje kapitel inleds med en förteckning över huvudområdets indikatorer. I slutet av rapporten finns Ungdomsstyrelsens lägesbeskrivning och de uppgiftslämnande myndigheternas redovisningar av insatser för att förbättra ungas levnadsvillkor.

Referenser

Regeringens proposition 2004/05:2 *Makt att bestämma – rätt till välfärd.*

Regeringens proposition 2007/08:1 *Budgetpropositionen för 2008.*

Regeringens proposition 2011/12:1 *Budgetproposition för 2012.*

Regeringsbeslut (2011). *Uppdrag att vidareutveckla uppföljningen av ungas levnadsvillkor.* U2011/6675/UC.

Statistiska centralbyrån, SCB (2011). *Medvind för unga på EU:s arbetsmarknad.* Välfärd Nr 1 2011.

Ungdomsstyrelsen (2005). *Indikatorer för uppföljning av ungdomars levnadsvillkor – på väg mot ett uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012). *Uppföljning av ungas levnadsvillkor – Förslag till utveckling.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Kapitel 2 Utbildning och lärande

En viktig aspekt av välfärden är att kunna utvecklas som människa och skaffa sig nya kunskaper. Kunskap ger också större möjligheter att kunna utöva inflytande. Att unga skaffar sig utbildning och deltar i lärandeprocesser är en del i förverkligandet av de ungdomspolitiska målen om att unga ska ha tillgång till välfärd och inflytande.

Behörighet och måluppfyllelse

INDIKATOR 1

Elever som uppnår målen för årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2011/12 nådde 81,9 procent av eleverna i årskurs 9 målen i minst 16 ämnen. Andelen var högre bland tjejer och bland elever med svensk bakgrund. Andelen som når målen ligger på ungefär samma nivå som 2007/08.	

Läsåret 2007/08 och 2011/12 var andelen elever som enligt slutbetygen nådde målen för årskurs 9 i 16 ämnen ungefär lika stor. Under hela perioden var andelen tjejer som nådde målen högre än andelen killar som gjorde detsamma. Måluppfyllelsen var betydligt högre bland elever med svensk bakgrund än bland elever med utländsk bakgrund (tabell 2.1).

Tabell 2.1 Andel elever som, enligt slutbetygen, når målen för årskurs 9 i 16 ämnen, 2007/08–2011/12. Procent

Läsår	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
2007/08	81,6	84,0	79,3	83,7	69,3
2008/09	81,6	83,9	79,3	84,1	68,0
2009/10	81,1	83,6	78,8	83,7	68,2
2010/11	81,7	84,2	79,4	84,4	69,6
2011/12	81,9	84,8	79,1	85,0	69,1

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Betyg, Riksnivå, tabell 6 A.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 2

Behörighet till gymnasieskolan	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2011/12 var 87,5 procent av eleverna i årskurs 9 behöriga till ett yrkesprogram på gymnasieskolan. Andelen var högre bland tjejer, elever med svensk bakgrund och de med föräldrar med eftergymnasial utbildning.	

Inför hösten 2011 infördes olika behörighetskrav för att få påbörja en gymnasieutbildning, beroende på om man väljer yrkesförberedande eller högskoleförberedande program. Precis som tidigare måste eleven ha godkänt i engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk. Det var tidigare det enda kravet för samtliga gymnasiala utbildningar.

Den som väljer att studera på ett yrkesprogram måste ha godkända betyg i ytterligare fem ämnen, det vill säga i totalt åtta ämnen. För de högskoleförberedande programmen gäller godkända betyg i ytterligare nio ämnen, sammanlagt tolv. För de ekonomiska, humanistiska och samhällsvetenskapliga programmen ska fyra av de nio övriga godkända ämnena vara geografi, historia, samhällskunskap och religionskunskap. För de naturvetenskapliga och tekniska programmen ska eleven ha godkänt i biologi, fysik och kemi. För det estetiska programmet är de nio ämnena valfria.

Våren 2012 var 87,5 procent av eleverna i årskurs 9 behöriga till ett yrkesprogram på gymnasieskolan. Den andelen är mest jämförbar med den tidigare gymnasiebehörigheten. Andelen tjejer som var behöriga till ett yrkesprogram 2011/12 var 88,9 procent, medan andelen killar var 86,2 procent. Andelen elever med utländsk bakgrund som var behöriga till ett yrkesprogram var betydligt lägre, 73,9 procent, än andelen elever med svensk bakgrund, 90,8 procent.

I gruppen med utländsk bakgrund var det stor skillnad mellan elever som hade anlänt till Sverige före årskurs 1 och elever som anlänt efter årskurs 1 i grundskolan. Bland elever som är födda utomlands och har anlänt efter årskurs 1 var andelen behöriga till ett yrkesprogram 51,8 procent 2011/12, medan motsvarande andel för elever som anlänt tidigare var 84,3 procent (tabell 2.2).

Elevernas behörighet varierar efter föräldrarnas utbildningsnivå. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var 59,0 procent behöriga till ett yrkesprogram. Motsvarande andel för elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning var 94,5 procent.

Våren 2012 hade 87,7 procent av eleverna godkänt i ämnena engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk. Från och med hösten 1998 till och med hösten 2010 räckte det med godkänt i dessa ämnen för att bli behörig till gymnasieskolan och den andelen har stegvis minskat.

Tabell 2.2 Andel elever som är behöriga till gymnasieskolan, 2007/08–2011/12. Procent

Läsår	Totalt	Kön		Bakgrund		Elever med utländsk bakgrund		
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*	Födda i Sverige	Födda utomlands som invandrat till Sverige	
							före åk 1	efter åk 1
2007/08	88,9	89,9	87,9	91,0	76,6	84,6	84,4	54,0
2008/09	88,8	89,9	87,6	91,2	75,5	84,2	84,6	53,0
2009/10	88,2	89,2	87,2	90,8	75,1	85,4	85,4	51,1
2010/11	87,7	88,9	86,7	90,6	74,7	85,0	85,1	52,1
2011/12	87,5	88,9	86,2	90,8	73,9	85,1	84,3	51,8

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Betyg, Riksnivå, tabell 1C. Se även Kommun- och länsnivå, tabell 1B.
Kommentar: Inför hösten 2011 infördes olika behörighetskrav för att få påbörja en gymnasieutbildning beroende på om man väljer yrkesförberedande eller högskoleförberedande program. Den andel som redovisas för 2010/11–2011/12 visar andelen elever som är behöriga till ett yrkesprogram. Den andelen är mest jämförbar med den tidigare gymnasiebehörigheten.

*Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 3

Behörighet till högskolestudier	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2011/12 var 86,7 procent av eleverna med slutbetyg från gymnasieskolan behöriga till högskolestudier. Andelen var högre bland tjejer och bland elever med svensk bakgrund. Från 2009/10 har behörighetsreglerna ändrats, vilket gör jämförelser längre bakåt i tiden omöjliga. Under perioden 2009/10–2011/12 har andelen med behörighet legat på ungefär samma nivå.	

Andelen elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier var 86,7 procent läsåret 2011/12. Andelen tjejer med grundläggande behörighet till högskolestudier var högre, 90,1 procent, än andelen killar, 83,3 procent. Elever med svensk bakgrund uppnådde högskolebehörighet i större omfattning, 87,8 procent, än elever med utländsk bakgrund, 79,6 procent.

Från och med läsåret 2009/10 har behörighetsreglerna till universitet och högskola ändrats,¹ vilket kan ha påverkat andelen behöriga elever. Siffrorna i indikatorn avser grundläggande behörighet, men de flesta högskoleutbildningar kräver särskild behörighet. Vilken särskild behörighet som krävs varierar beroende på högskoleutbildning. Därför redogör inte indikatorn för hur stor andel gymnasieelever som når särskild behörighet.

Tabell 2.3 Andel elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier, 2007/08–2011/12. Procent

Läsår	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
2007/08	88,9	91,5	86,3	89,9	81,7
2008/09	90,3	92,5	87,9	91,1	84,1
2009/10	86,8	89,9	83,6	87,9	79,0
2010/11	87,1	90,2	83,9	88,0	80,4
2011/12	86,7	90,1	83,3	87,8	79,6

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Betyg och Studieresultat, Riksnivå, tabell 2 C. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunnivå, tabell 1.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Kommentar: Från och med läsåret 2009/10 har behörighetsreglerna till universitet och högskola ändrats.

¹ Från och med läsåret 2009/10 har behörighetsreglerna till universitet och högskola ändrats. För att få grundläggande behörighet krävdes tidigare att eleven i sitt slutbetyg hade lägst betyget godkänt på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt program, det vill säga 2 250 poäng. Från och med 2010 krävs också att eleven har betyget godkänt i kurserna matematik A, engelska A och svenska A och B, alternativt svenska som andraspråk A och B. Dessutom måste eleven ha läst ett fullständigt program, det vill säga minst 2 500 poäng. Det betyder att elever som läser reducerat program inte längre kan få grundläggande behörighet.

INDIKATOR 4

Svenska, kunskapsläge i årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
Andelen elever med lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov i årskurs 9 år 2012 var 92,6 procent i läsförståelse, 98,1 procent i muntlig förmåga och 93,8 procent i skriftlig förmåga. Andelen godkända var högre bland tjejer, elever med svensk bakgrund och de vars föräldrar har eftergymnasial utbildning.	

Delproven i svenska är uppdelade i läsförståelse, muntlig förmåga och skriftlig förmåga. Andelen elever med lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov i svenska var våren 2012 högst i delprovet för muntlig förmåga, 98,1 procent. I delprovet skriftlig förmåga var andelen godkända 93,8 procent, medan andelen elever med lägst betyget godkänt i läsförståelse var lägre, 92,6 procent. Andelen tjejer med lägst betyget godkänt var högre än andelen killar i samtliga tre delprov. Elever med svensk bakgrund hade i större utsträckning bättre resultat än elever med utländsk bakgrund men skillnaderna var relativt små (tabell 2.4).

Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för resultaten. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med lägst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i svenska (sammanvägt resultat) 92,5 procent, medan motsvarande andel för elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 98,7 procent.

Proven prövar inte alla mål i kursplanen, de prövar inte heller alla mål lika mycket och det är olika uppgifter i proven från år till år. Proven är därmed inte exakta mätinstrument och därför svåra att jämföra över tid.

Tabell 2.4 Andel elever med minst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i svenska för årskurs 9, vårterminerna 2007, 2009, 2011 och 2012. Procent

SVENSKA					
År	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
Läsförståelse					
2007	90,3	92,9	87,9	90,9	85,0
2009	91,9	93,9	89,9	92,3	87,7
2011	92,0	94,0	90,2	92,7	87,0
2012	92,6	95,4	89,8	92,9	89,5
Muntlig förmåga					
2007	97,6	98,4	96,8	97,7	96,7
2009	97,8	98,6	97,1	97,9	97,4
2011	98,3	98,8	97,8	98,4	97,9
2012	98,1	98,7	97,3	98,1	97,7
Skriftlig förmåga					
2007	94,4	97,1	91,8	94,5	93,3
2009	93,4	96,0	91,0	93,6	91,7
2011	93,3	95,9	90,7	93,5	91,7
2012	93,8	97,1	90,5	94,0	92,9

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 5

Matematik, kunskapsläge i årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2012 hade 82,9 procent lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov i matematik i årskurs 9. Det var ingen stor skillnad i resultat mellan tjejer och killar, men det var en högre andel godkända bland elever med svensk bakgrund och bland de vars föräldrar har eftergymnasial utbildning.	

Vårterminen 2007 var andelen elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i matematik 84,4 procent. Därefter har det skett en minskning. Våren 2012 var andelen 82,9 procent. Några större skillnader i resultat mellan könen förekommer inte. Men skillnaderna i resultat mellan elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund var stora, 85,0 jämfört med 73,7 procent vårterminen 2012 (tabell 2.5).

Det var också stora skillnader i resultat mellan elever som har föräldrar med olika utbildningsnivå. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med lägst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i matematik 61,2 procent, medan motsvarande andel bland elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 90,2 procent.

Proven prövar inte alla mål i kursplanen, de prövar inte heller alla mål lika mycket och det är olika uppgifter i proven från år till år. Proven är därmed inte exakta mätinstrument och därför svåra att jämföra över tid.

Tabell 2.5 Andel elever med minst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i matematik för årskurs 9, vårterminerna 2007, 2009, 2011 och 2012. Procent

MATEMATIK					
År	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
2007	84,4	84,6	84,2	86,0	74,0
2009	87,0	87,0	87,1	88,4	79,1
2011	80,8	80,2	81,3	82,5	71,9
2012	82,9	83,3	82,7	85,0	73,7

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 6

Svenska som andraspråk, kunskapsläge i årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2012 var andelen elever i årskurs 9 med lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov i svenska som andraspråk 67,2 procent i läsförståelse, 88,4 procent i muntlig förmåga och 77,4 procent i skriftlig förmåga. Andelen godkända var högre bland tjejer och bland de med föräldrar med eftergymnasial utbildning.	

Elever med svenska som andraspråk kan vara födda i Sverige eller ha invandrat någon gång före eller under sin skoltid. De har under sin uppväxt utvecklat ett eller flera språk som brukar benämnas förstaspråk. Undervisningen i ämnet svenska som andraspråk ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i och om det svenska språket. De nationella ämnesproven i svenska som andraspråk är uppdelade i läsförståelse, muntlig förmåga och skriftlig förmåga.

Andelen godkända i läsförståelse var låg, 67,2 procent vårterminen 2012 (tabell 2.6). Det är en relativt liten andel elever som läser svenska som andraspråk, vilket gör att resultaten i den här gruppen är känsliga för variationer. Resultaten i de övriga två delproven var bättre och andelen godkända var 88,4 procent i delprovet för muntlig förmåga. Tjejerna hade bättre resultat än killarna.

Det var också skillnader i resultat mellan elever som har föräldrar med olika utbildningsnivå. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var det en större andel som inte fick godkänt i provresultat jämfört med elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning. Proven prövar inte alla mål i kursplanen, de prövar inte heller alla mål lika mycket och det är olika uppgifter i proven från år till år. Proven är därmed inte exakta mätinstrument och därför svåra att jämföra över tid.

Tabell 2.6 Andel elever med minst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i svenska som andraspråk för årskurs 9, vårterminerna 2007, 2009, 2011 och 2012. Procent

SVENSKA SOM ANDRA SPRÅK					
År	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk*	Utländsk**
Läsförståelse					
2007	60,5	61,3	59,9	63,3	60,4
2009	64,8	65,9	63,8	73,1	64,4
2011	65,5	67,4	63,9	73,2	65,2
2012	67,2	70,2	64,8	79,5	66,7
Muntlig förmåga					
2007	89,6	90,3	89,0	91,4	89,5
2009	89,3	88,9	89,6	92,1	89,2
2011	91,3	91,9	90,8	92,6	91,3
2012	88,4	90,1	87,1	91,4	88,3
Skriftlig förmåga					
2007	80,6	84,2	77,9	81,6	80,6
2009	79,4	82,6	76,9	83,4	79,3
2011	79,2	82,4	76,6	84,1	79,0
2012	77,4	80,9	74,5	80,5	77,3

Källa: Skolverket. Ytterligare information www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

* Antalet elever med svensk bakgrund som deltog i det nationella ämnesprovet i svenska som andraspråk är mycket litet.

** Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 7

Engelska, kunskapsläge i årskurs 9	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2012 var andelen elever i årskurs 9 med lägst betyget godkänt i nationella ämnesprov i engelska 96,7 procent i muntlig förmåga, 94,8 procent i receptiv förmåga och 95,3 procent i skriftlig förmåga. Tjejer och killar hade liknande resultat, utom i skriftlig förmåga, där andelen tjejer med betyget lägst godkänt var något högre. Andelen godkända var högre bland elever med svensk bakgrund och bland de med föräldrar som har eftergymnasial utbildning.	

Andelen elever med lägst betyget godkänt i de nationella ämnesproven i engelska vårterminen 2012 var genomgående hög. Delproven är uppdelade i muntlig förmåga, receptiv förmåga (att lyssna och förstå samt att läsa och förstå) och skriftlig förmåga. Det fanns inga skillnader mellan killar och tjejer i muntlig och receptiv förmåga, men en något större andel tjejer hade bättre resultat i skriftlig förmåga. Elever med svensk bakgrund hade bättre resultat än elever med utländsk bakgrund i samtliga delprov (tabell 2.7).

Vilken utbildningsnivå elevernas föräldrar har påverkar resultatet. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med lägst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i engelska (sammanvägt resultat) 86,1 procent, medan motsvarande andel för elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 98,6 procent.

Proven prövar inte alla mål i kursplanen, de prövar inte heller alla mål lika mycket och det är olika uppgifter i proven från år till år. Proven är därmed inte exakta mätinstrument och därför svåra att jämföra över tid.

Tabell 2.7 Andel elever med minst betyget godkänt i provbetyg från nationella ämnesprov i engelska för årskurs 9, vårterminerna 2007, 2009, 2011 och 2012. Procent

ENGELSKA					
År	Totalt	Kön		Bakgrund	
		Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
Muntlig förmåga					
2007	96,2	96,4	96,0	96,6	93,3
2009	96,3	96,3	96,3	96,8	93,0
2011	96,8	96,9	96,7	97,4	93,8
2012	96,7	96,9	96,5	97,5	92,9
Receptiv förmåga					
2007	91,8	91,9	91,8	92,7	86,1
2009	92,9	92,9	92,8	93,9	86,9
2011	95,1	95,1	95,0	96,2	89,5
2012	94,8	94,8	94,6	96,3	88,1
Skriftlig förmåga					
2007	94,2	95,5	93,0	94,8	90,5
2009	94,3	95,5	93,2	94,9	90,7
2011	94,5	95,7	93,4	95,4	90,3
2012	95,3	96,6	93,9	96,3	90,9

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Utbildningsnivå och högskolestudier

INDIKATOR 8

Lägst treårig gymnasieutbildning	Uppgiftslämnare: Skolverket
År 2011 hade 78,7 procent av 20–25-åringarna lägst 3-årig gymnasieutbildning. Andelen unga kvinnor var högre än andelen unga män. Sedan 2007 har andelen med lägst treårig gymnasieutbildning ökat något.	

Mellan 2007 och 2011 har andelen personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning i åldersgruppen 20–25 år ökat något, från 77,9 procent till 78,7 procent 2011. Andelen tjejer med lägst 3-årig gymnasieutbildning var högre, 80,8 procent, än andelen killar, 76,7 procent. I åldersgruppen 40–45 år var andelen personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning betydligt lägre än den var för åldersgruppen 20–25 år, 56 procent år 2011. En förklaring till skillnaden är att de 2-åriga gymnasieutbildningarna togs bort 1993.

Tabell 2.8 Andel personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning, 20-25 år, 2007-2011. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar
2007	77,9	80,2	75,7
2008	77,8	79,9	75,7
2009	77,9	80,0	75,9
2010	78,1	80,3	76,1
2011	78,7	80,8	76,7

Källa: Skolverket, SCB, Befolkningens utbildningsnivå.

INDIKATOR 9

Börjat på högskola inom tre år efter gymnasiet	Uppgiftslämnare: Skolverket
Av dem som slutförde sin gymnasieutbildning läsåret 2008/09 hade 44,7 procent gått över till högskolan inom tre år efter gymnasiet. Andelen som började på högskolan var högst bland tjejer och bland unga med utländsk bakgrund. Jämfört med de som slutförde sin gymnasieutbildning läsåret 2004/05, har andelen ökat.	

Andelen elever som påbörjade studier i högskolan inom tre år efter avslutad gymnasieutbildning var högre bland de elever som avslutade sin gymnasieutbildning 2008/09 i jämförelse med de som avslutade sin utbildning 2004/05. Andelen tjejer som övergick till högskolestudier inom tre år efter gymnasieskolan var högre än andelen killar. Elever med utländsk bakgrund gick i betydligt högre grad över till högskolestudier inom tre år efter gymnasieutbildningen jämfört med elever med svensk bakgrund, 56,8 procent jämfört med 43,0 procent (tabell 2.9).

Tabell 2.9 Elever som slutfört gymnasiet och gått över till högskolan inom 3 år efter avslutad utbildning 2004/05–2008/09. Procent om ej annat anges

Läsår	Antal elever som slutfört gymnasieskolan	Antal i högskolan 3 år senare	Andel	Kön		Bakgrund	
				Tjejer	Killar	Svensk	Utländsk*
2004/05	83 888	34 018	40,6	46,0	34,9	39,5	47,9
2005/06	85 312	34 808	40,8	46,6	34,8	39,4	50,3
2006/07	90 070	38 107	42,3	46,5	35,4	40,9	51,9
2007/08	93 580	40 760	43,6	49,1	37,9	42,0	54,4
2008/09	97 923	43 751	44,7	49,2	36,7	43,0	56,8

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Betyg och Studieresultat, Riksnivå, tabell 11 B. Se även Läsnivå, tabell 1 och Kommunivå, tabell 1.

* Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

INDIKATOR 10

Unga i högskoleutbildning på grund- och avancerad nivå vid universitet/högskola	Uppgiftslämnare: Universitetskanslersämbetet
Andelen studerande på högskola eller universitet var 17,6 procent i gruppen 19–20 år, 26,3 procent i gruppen 21–24 år och 13,3 procent i gruppen 25–29 år hösten 2011. Det var en större andel tjejer än killar som studerade i alla åldersgrupper. Andelen som har gått vidare till högskolan är högst bland dem med högutbildade föräldrar. Sett över en tioårsperiod har det skett en viss utjämning mellan högskolenybörjare med svensk bakgrund och högskolenybörjare med utländsk bakgrund.	

Höstterminen 2011 var 362 600 personer registrerade på grundnivå och avancerad nivå vid universitet och högskolor. Ungefär 8 procent av dessa var inresande studenter. Av de svenska studenterna, det vill säga exklusive inresande studenter, var cirka 61 procent kvinnor. Hälften av alla studenter var 24 år eller yngre. Andelen av befolkningen i högskoleutbildning (grundnivå och avancerad nivå) var i det närmaste oförändrade höstterminen 2011 jämfört med höstterminerna 2009 och 2010.

Andelen högskolestuderande var högst i åldersgruppen 21–24 år men det är framför allt ungdomar i åldern 19–20 år som höstterminerna 2009 och 2010 ökade sin andel av befolkningen i högre utbildning, både bland tjejer och bland killar. I åldersgruppen 21–24 år var andelen studerande högst höstterminen 2005. Den totala andelen studerande, i alla åldrar, var högst under perioden 2009–2011 (tabell 2.10).

Tabell 2.10 Andel studerande av befolkningen i samma ålder, efter kön och åldersgrupper, höstterminerna 1990, 1995, 2000, 2005, 2007, 2008, 2009, 2010 och 2011. Procent

	Ht 1990	Ht 1995	Ht 2000	Ht 2005	Ht 2007	Ht 2008	Ht 2009	Ht 2010	Ht 2011
Alla åldrar	2	2,8	3,2	3,7	3,5	3,6	3,9	3,9	3,8
Kvinnor	2,3	3,1	3,8	4,4	4,2	4,3	4,6	4,6	4,6
Män	1,8	2,5	2,6	3	2,8	2,8	3,2	3,2	3,1
19-20 år	9	15,4	14,5	14,6	14,7	14,8	17,8	17,9	17,6
Tjejer	10,5	18,2	16,9	16,6	17	17,1	20,2	20,5	20,0
Killar	7,6	12,6	12,1	12,8	12,5	12,6	15,4	15,4	15,3
21-24 år	12,5	20,1	25,1	28	25,9	25,7	27	27,2	26,3
Tjejer	13,5	21,8	27,9	31,9	30,1	29,9	31	31,1	30,6
Killar	11,5	18,5	22,5	24,3	22	21,7	23,2	23,4	22,1
25-29 år	6,4	8,5	10,9	13,8	13	13	14	14	13,3
Kvinnor	6,2	8,5	12,2	15,5	14,9	14,8	15,8	15,6	15,2
Män	6,6	8,5	9,6	12,2	11,2	11,3	12,4	12,5	11,4
30-39 år	2,5	3,1	4,2	4,9	4,5	4,6	4,7	4,7	4,6
Kvinnor	3,1	3,9	5,6	6,6	6,1	6,2	6,3	6,3	6,1
Män	1,9	2,4	2,8	3,2	3	3	3,2	3,3	3,1
40-49 år	1,4	1,7	2,2	2,6	2,4	2,3	2,4	2,3	2,3
Kvinnor	2,1	2,5	3,4	4	3,7	3,6	3,6	3,5	3,5
Män	0,6	0,8	1	1,2	1,2	1,1	1,2	1,2	1,1
50-59 år	0,5	0,6	0,6	0,9	1	1	1	1	1,0
Kvinnor	0,7	0,9	1	1,3	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5
Män	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

Källa: Universitetskanslersämbetet.

Föräldrarnas utbildningsnivå

Universitetskanslersämbetets statistiska uppgifter om föräldrarnas utbildningsnivå sträcker sig fram till och med läsåret 2011/12. I födelsekullen 1986 hade 84 procent av de med forskarutbildade föräldrar påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder (det vill säga läsåret 2011/12). Denna andel minskade med fallande utbildningsnivå för föräldrarna: 71 procent i gruppen med eftergymnasialt utbildade föräldrar i 3 år eller längre (ej forskarutbildning), 55 procent bland dem som har föräldrar med en eftergymnasial utbildning som är kortare än 3 år, 43 procent om föräldrarna har en 3-årig gymnasial utbildning, 28 procent bland de vars föräldrar gått en kortare gymnasial utbildning (högst 2 år) och slutligen 21 procent bland de vars föräldrar har förgymnasial utbildning.

Andelen som har gått vidare till högskolan har visserligen ökat i gruppen där föräldrarna endast har förgymnasial utbildning bland de som är födda 1974–1986, men samtidigt har andelen som går vidare till högre studier också ökat i flera andra grupper. Det betyder att skillnaderna mellan dem med hög- och dem med lågutbildade föräldrar till stora delar består. Undantaget är främst gruppen med forskarutbildade föräldrar. Denna grupp hade en mycket hög andel som gick vidare till högre studier redan i födelsekullen 1974, men eftersom andelen inte har ökat för senare födelsekullar har avståndet till andra grupper minskat.

I samtliga dessa grupper var det en större andel av kvinnorna än av männen som hade påbörjat högskolestudier. Vid 25 års ålder hade 52 procent av kvinnorna och 37 procent av männen påbörjat högskolestudier i årskullen födda 1986. I årskullarna födda 1974–1986 ökade skillnaden mellan könen i påbörjad högskoleutbildning vid 25 års ålder i samtliga grupper efter föräldrarnas utbildningsnivå. I genomsnitt ökade skillnaden med 5 procentenheter. För årskullen födda 1986 uppgick skillnaden mellan kvinnor och män i påbörjad högskoleutbildning till mellan 9 och 18 procentenheter beroende på föräldrarnas utbildningsnivå. Minst skillnad mellan könen i påbörjad högskoleutbildning hade personer med forskarutbildade föräldrar och störst skillnad fanns för personer som hade föräldrar med en kortare eftergymnasial utbildning.

Studenter med utländsk bakgrund

Vid 25 års ålder hade 43 procent av hela årskullen födda 1985 påbörjat en högskoleutbildning. Universitetskanslersämbetets uppgifter om studenter med utländsk bakgrund sträcker sig fram till och med läsåret 2010/11. Motsvarande siffra som påbörjat högskoleutbildning för delgruppen med utländsk bakgrund² var 39 procent. Av 25-åringarna med svensk bakgrund hade 44 procent påbörjat högskolestudier. Det motsvarar en skillnad på 5 procentenheter i övergång till högre studier mellan de två grupperna.

Sett över en tioårsperiod har det skett en viss utjämning mellan högskolenybjörjare med svensk och utländsk bakgrund. Bland 25-åringarna med utländsk bakgrund har andelen med påbörjad högskoleutbildning ökat från 29 procent för årskullen födda 1976 till 39 procent för årskullen födda 1985. I gruppen med svensk bakgrund har andelen varierat mellan 43 och 46 procent för årskullarna födda 1976–1985, men var alltså 44 procent för årskullen född 1985.

² Med utländsk bakgrund avses att man antingen är född i ett annat land än Sverige eller att man är född i Sverige men att båda föräldrarna är utrikes födda. Inresande studenter räknas dock inte dit.

Såväl bland dem med svensk som bland dem med utländsk bakgrund var det en större andel av kvinnorna än av männen som hade påbörjat högskoleutbildning. Andelen högutbildade föräldrar är större i gruppen med svensk än i gruppen med utländsk bakgrund, vilket bidrar till skillnaden i övergång till högskoleutbildning.

Studenter med funktionsnedsättning³

Uppgifterna om studenter med funktionsnedsättning avser endast kostnader för personliga pedagogiska insatser i studiesituationen för enskilda studenter med funktionshinder samt riktade pedagogiska insatser som erbjuds berörda studenter i grupp. Sammanställningen gäller budgetåret 2012.

Kostnaderna för det särskilda pedagogiska stödet uppgick 2012 till runt 64 miljoner kronor (samma nivå som de senaste åren). Av dessa gick 62 procent till utbildningstolkning, det vill säga teckenspråk och skrivtolkning.

Under 2012 fick 8 616 studenter, varav 17 forskarstuderande, tillgång till lärosätens stödresurser genom kontakt med en samordnare för studenter med funktionshinder. Av dessa var 65 procent kvinnor. Utöver dessa kom 768 studenter, varav 9 forskarstuderande, till samordnarnas kännedom genom att lärare och vägledare vid institutioner eller motsvarande kontaktade och konsulterade dem. Jämfört med 2011 ökade antalet kända studenter med 11 procent. Liksom 2011 var det grupperna studenter med dyslexi och studenter med kognitiva funktionshinder som ökade mest i antal och de utgjorde 80 procent av det totala antalet kända studenter med funktionshinder i studiesituationen.

³ Uppgifterna om studenter med funktionsnedsättning har tagits fram av Stockholms universitet.

INDIKATOR 11

Påbörjat högskolan vid 21 och 24 års ålder	Uppgiftslämnare: Universitetskanslersämbetet
Andelen som påbörjat högskolestudier vid 21 respektive 24 års ålder var 34,4 respektive 43,6 procent 2011. Andelen som börjat på högskolan var liksom tidigare markant högre bland tjejer. Det fanns stora skillnader beroende på i vilket län eller i vilken kommun man bor. Sedan 2010 har andelen som påbörjat högskolestudier vid 21 års ålder ökat med 0,9 procentenheter och andelen som påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder med 0,6 procentenheter.	

Andelarna av respektive årskull som påbörjat högskolestudier senast vid 21 års ålder ökade något under 2011 och har gjort så sedan 2007. I den senaste årskull som kan följas upp till och med 24 års ålder (årskull födda 1987) hade totalt 43,6 procent av ungdomarna påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder. Det är något högre (0,6 procentenheter) än motsvarande uppgifter i årskullarna födda 1985 och 1986, men samtidigt lägre (1,2 procentenheter) än årskullarna födda 1980–1982 (figur 2.1).

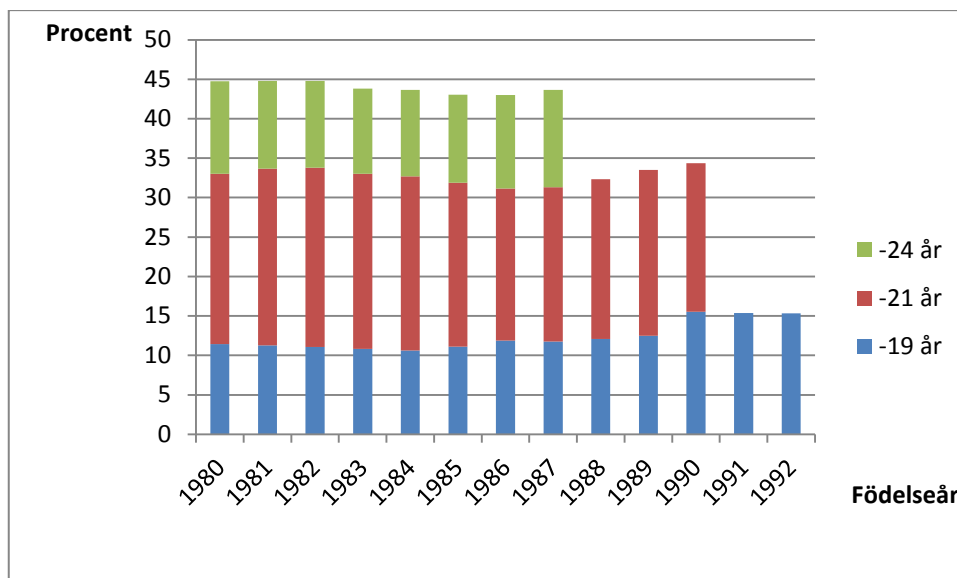
Högskoleutbildning påbörjad senast vid 21 års ålder

De som är födda 1990 är den senaste årskull där påbörjade högskolestudier också kan mätas vid 21 år. I denna årskull hade 34,4 procent av ungdomarna påbörjat högskoleutbildning senast vid 21 års ålder. Detta kan jämföras med tidigare årskullar (födda 1980–1989) där andelen av 21-åringarna som påbörjat högskoleutbildning varierat mellan 31 och 34 procent.

Årskullen född 1990 var den första årskullen med en betydligt större andel som påbörjade högskoleutbildning bland 19-åringar jämfört med tidigare årskullar. Men det faktum att en större andel påbörjat högskoleutbildning vid 19 års ålder har inte inneburit att en betydligt större andel också gjort det vid 21 års ålder. Övergången till högskoleutbildning vid 21 års ålder var alltså inte markant högre bland ungdomarna i årskullen 1990 jämfört med tidigare årskullar.

Högskoleutbildning påbörjad senast vid 24 års ålder

Vid 24 års ålder har knappt hälften av en årskull påbörjat högskoleutbildning (2011). Den senaste årskull som kan följas upp till och med 24 års ålder är de som är födda 1987. I den årskullen hade totalt 43,6 procent påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder. Det är något högre (0,6 procentenheter) än motsvarande uppgifter i årskullarna födda 1985 och 1986, men samtidigt lägre (1,2 procentenheter) än årskullarna födda 1980–1982.

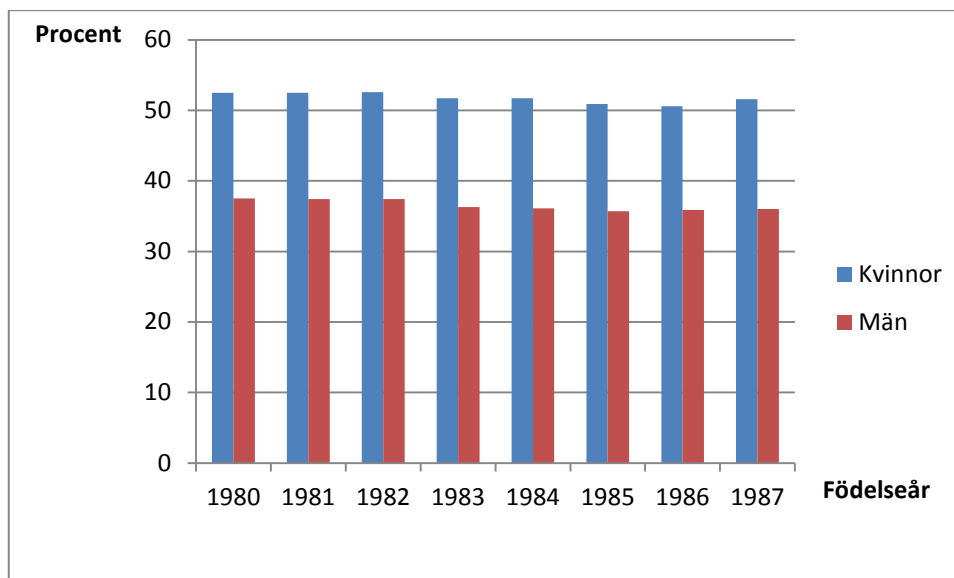
Källa: Universitetskanslersämbetet.

Figur 2.1 Påbörjad högskoleutbildning senast vid 19, 21 respektive 24 års ålder, andel av en årskull, födda 1980–1992.

Det är alltså totalt sett 43,6 procent av dem födda 1987 som har påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder, men det är stora skillnader mellan tjejerna och killarna. Mer än hälften av tjejerna (51,6 procent) men bara en dryg tredjedel av killarna (36,0 procent). En jämförelse med tidigare årskullar visar att samma mönster har gällt under lång tid (figur 2.2).

Stor skillnad mellan tjejer och killar

När man följer årskullen födda 1987 framgår att skillnaden mellan killar och tjejer vad gäller påbörjade högskolestudier ökar ju äldre årskullen blir. Redan vid 19 års ålder var skillnaderna mellan tjejer och killar tydlig: 13,7 procent av tjejerna och 9,9 procent av killarna hade påbörjat högskoleutbildning, det vill säga en skillnad på 3,8 procentenheter. Vid 21 års ålder hade 37,2 procent av tjejerna och 25,7 procent av killarna i denna årskull börjat studera i högskolan, vilket är en skillnad på 11,5 procentenheter. Och vid 24 års ålder var skillnaden, som tidigare visats, 15,6 procentenheter. Bland tjejerna var alltså andelen som påbörjat högskolestudier senast vid 21 års ålder lika stor som den var bland killarna vid 24 års ålder. För tidigare årskullar ser utvecklingen liknande ut. Samma mönster syns bland senare årskullar, även om de inte kan följas under lika lång tid. Bland dem som fyllde 19 år 2011, årskullen födda 1992, hade 17,1 procent av tjejerna och 13,7 procent av killarna påbörjat högskolestudier. Bland dem som fyllde 21 år 2011 (födda 1990) hade 16,6 procent av tjejerna och 12,6 procent av killarna påbörjat högskolestudier vid 19 års ålder. Vid 21 års ålder var skillnaden ännu större: 40,6 procent av tjejerna och 28,5 procent av killarna hade då påbörjat högskolestudier.

Källa: Universitetskanslersämbetet.

Figur 2.2 Påbörjad högskoleutbildning senast vid 24 års ålder, efter kön, andel av en årskull 1980–1987.

Variationer mellan länen

Hur stor andel av en årskull som har påbörjat högskoleutbildning skiljer sig också mellan olika län. I årskullen som är född 1987 hade 48,6 procent av ungdomarna i Uppsala län – det län med högst övergångsfrekvens – påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder. Det kan jämföras med Jämtlands län – det län med lägst övergångsfrekvens – där motsvarande andel bland ungdomarna födda 1987 var 37,5 procent. Det är alltså en skillnad på drygt 11 procentenheter mellan ungdomar uppväxta i dessa två län (tabell 2.11).

Tabell 2.11 Andel av unga som påbörjat högskoleutbildning senast vid 21 respektive 24 års ålder, efter kön och län*, 2011. Procent

PÅBÖRJADE HÖGSKOLESTUDIER							
Län	21 års ålder (födda 1990)			Län	24 års ålder (födda 1987)		
	Kvinnor	Män	Totalt		Kvinnor	Män	Totalt
Stockholm	45,8	34,4	40,0	Stockholm	55,5	41,7	48,4
Uppsala	45,3	30,3	37,4	Uppsala	55,6	42,0	48,6
Södermanland	37,1	24,0	30,4	Södermanland	46,8	29,8	38,2
Östergötland	38,7	27,3	32,8	Östergötland	52,1	34,6	42,9
Jönköping	39,0	27,0	32,9	Jönköping	51,6	34,6	42,9
Kronoberg	41,5	25,4	33,0	Kronoberg	54,3	34,7	44,3
Kalmar	38,5	25,9	32,0	Kalmar	50,3	36,3	43,2
Gotland	30,5	18,3	24,3	Gotland	46,0	30,3	38,1
Blekinge	40,9	27,3	34,0	Blekinge	49,9	32,4	40,9
Skåne	43,0	31,0	36,9	Skåne	52,0	37,2	44,5
Halland	37,9	26,3	32,0	Halland	53,0	34,6	43,8
Västra Götaland	40,4	29,5	34,8	Västra Götaland	52,3	36,5	44,2
Värmland	38,9	25,7	32,0	Värmland	47,4	32,4	39,9
Örebro	37,3	25,0	31,0	Örebro	49,4	33,3	41,4
Västmanland	37,5	25,6	31,2	Västmanland	46,4	31,3	38,6
Dalarna	36,2	25,5	30,7	Dalarna	45,7	32,3	38,9
Gävleborg	35,3	23,8	29,4	Gävleborg	46,7	31,4	38,9
Västernorrland	37,0	23,8	30,2	Västernorrland	49,1	32,7	40,7
Jämtland	29,5	18,5	24,0	Jämtland	44,7	30,4	37,5
Västerbotten	36,1	24,9	30,4	Västerbotten	51,4	34,0	42,5
Norrbottn	37,5	19,8	28,1	Norrbottn	49,3	30,2	39,4
Riket totalt	40,6	28,5	34,4	Riket totalt	51,6	36,0	43,6

Källa: Universitetskanslersämbetet

*Redovisningen per län utgår från det län som ungdomarna var folkbokförda i den sista december det år de fyllde 18 år.

Variationer mellan kommuner

Inom de flesta län är det dock stora skillnader mellan olika kommuner. De största skillnaderna mellan olika kommuner i samma län finns i Stockholms län. Om man jämför kommuner med fler än 100 ungdomar födda 1987, var skillnaderna störst mellan Danderyds kommun, där 76,0 procent av ungdomarna födda 1987 hade påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder, och Norrtälje kommun där 32,8 procent av ungdomarna i samma årskull påbörjat högskolestudier. Även i Skåne län är skillnaderna mellan ungdomar i olika kommuner mycket stora. I Lunds kommun har 68,0 procent av ungdomarna födda 1987 påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder, vilket kan jämföras med ungdomarna i Bjuv kommun där motsvarande andel är 24,6 procent.

Andelen av 24-åringarna som påbörjat högskoleutbildning i olika kommuner hör starkt samman med utbildningsnivån i kommunens befolkning. Kommuner där en relativt låg andel av befolkningen har en högskoleutbildning tillhör vanligtvis de kommuner där en låg andel av 24-åringarna påbörjat högskolestudier. I de kommuner där en hög andel av befolkningen har en högskoleutbildning har också en hög andel av 24-åringarna börjat studera i högskolan.

Utbildningskvalitet

INDIKATOR 12

Lärartäthet och andel behöriga lärare i gymnasiet	Uppgiftslämnare: Skolverket
Andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen i gymnasieskolan var 74,9 procent läsåret 2011/12. Den andelen har ökat under det senaste året. Antalet lärare per 100 elever var 8,1 läsåret 2011/12, ett antal som har legat stabilt sedan 2007/08.	

Andelen gymnasielärare med pedagogisk högskoleexamen har ökat under det senaste året. En förklaring till detta kan vara att kravet på lärarlegitimation närmar sig. Lärartätheten har varit stabil. Lärartätheten var 8,1 lärare per 100 elever läsåret 2011/12 (tabell 2.12).

En jämförelse mellan olika huvudmän visar att kommunala skolor hade högre andel lärare med pedagogisk högskoleexamen jämfört med fristående skolor. Andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen varierar mellan kommunerna.⁴ I drygt fyra av tio kommuner har minst 80 procent av lärarna en pedagogisk högskoleexamen. Norrbotten är det län som har högst andel lärare med pedagogisk högskoleexamen (86 procent). Lägst andel lärare med pedagogisk högskoleexamen har Jämtlands län (68 procent).⁵

Tabell 2.12 Lärartäthet och lärarbehörighet i gymnasieskolan, 2007/08–2011/12

Läsår	Antal lärare		Andel (%) med pedagogisk examen	Antal lärare (heltidstjänster) per 100 elever
	Totalt	därav antal tjänstgörande		
2007/08	39 506	37 518	72,0	8,1
2008/09	40 627	38 392	72,0	8,1
2009/10	39 513	37 425	73,0	7,9
2010/11	39 470	37 447	73,0	8,1
2011/12	38 376	36 241	74,9	8,1

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Personal, Riksnivå, tabell 2. Se även Läsnivå, tabell 1 och Kommunivå, tabell 1.

⁴ I statistiken per kommun ingår endast uppgifter för kommunala skolor.

⁵ Skolverket har möjlighet att redovisa indikatorer efter kommuner, men av utrymmesskäl har dessa inte tagits med i redovisningarna. Information på kommunnivå finns på Skolverkets webbplats: www.skolverket.se

Vuxenutbildning

INDIKATOR 13

Tillgång till vuxenutbildning samt sfi	Uppgiftslämnare: Skolverket
Av landets 290 kommuner erbjöd 246 grundläggande utbildning inom komvux kalenderåret 2011 och 262 kommuner erbjöd gymnasial utbildning inom komvux. Särskild utbildning för vuxna erbjöds i 211 och sfi i 260 kommuner. Sedan 2007/08 har antalet kommuner som erbjuder kommunal vuxenutbildning och sfi varit relativt konstant.	

Från och med kalenderåret 2009 publicerar Skolverket statistiken över komvux och sfi per kalenderår istället för per läsår. Kalenderåret 2011 var det 246 kommuner som erbjöd grundläggande komvux och 262 kommuner som erbjöd gymnasial komvux. Många kommuner samverkar i utbudet av kommunal vuxenutbildning och kan på så sätt erbjuda högre kvalitet och totalt större utbud. Under 2011 gick 42 procent av kursdeltagarna en kurs som anordnas av en annan utbildningsanordnare än kommun och landsting, till exempel studieförbund, folkhögskolor och privata utbildningsföretag. Det var 260 kommuner som anordnade sfi kalenderåret 2011 (tabell 2.13).

Särskild utbildning för vuxna anordnades i 211 kommuner läsåret 2011/12, vilket var i ungefär lika många kommuner som de två föregående läsåren. Eleverna kom från 229 kommuner.

I syfte att motverka brist på arbetskraft med yrkesutbildning genomfördes 2009 en särskild satsning på yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning, yrkesvux. Målgruppen är vuxna som saknar gymnasieutbildning eller har en gymnasieutbildning som behöver kompletteras. Det är också möjligt för den som läst en studieförberedande utbildning att växla om och skaffa sig en gymnasial yrkesutbildning.

Tabell 2.13 Antal kommuner som i egen regi eller via annan utbildningsanordnare erbjuder komvux på olika nivåer, svenska för invandrare (sfi) respektive särskild utbildning för vuxna. Läsåren 2007/08–2011/12 samt kalenderåren 2009–2011*

Läsår /kalenderår	Grundläggande komvux	Gymnasial komvux	Sfi	Särskild utbildning för vuxna
2007/08	251	269	259	221
2008/09	244	266	257	215
2009/10				215
2010/11				214
2011/12				211
2009*	249	263	257	
2010*	250	264	260	
2011*	246	262	260	

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Komvux, Elever och Kursdeltagare, Riksnivå, tabell 2 A, sfi, Elever och Kursdeltagare, Riksnivå, tabell 2 samt Särskild utbildning för vuxna, Elever, Riksnivå tabell 2. Se även Läsnivå, tabell 1 och Kommunivå, tabell 2.

* Kalenderåren 2009–2011. Påbyggnadsutbildningar har upphört från 1 september 2009, vilket innebär att inga nya påbyggnadsutbildningar får anordnas men pågående utbildningar kan fullföljas.

Kommentar: Från och med kalenderåret 2009 publicerar Skolverket statistiken över komvux och sfi per kalenderår istället för per läsår.

Modersmålsundervisning

INDIKATOR 14

Deltar i modersmålsundervisning i grundskolan	Uppgiftslämnare: Skolverket
Läsåret 2011/12 deltog 54,7 procent av de berättigade eleverna i grundskolan i modersmålsundervisning. Andelen tjejer som deltog var något större än andelen killar. Andelen som deltar ligger på ungefär samma nivå som 2007/08.	

Andelen av de berättigade som deltar i modersmålsundervisningen var 54,7 procent under läsåret 2011/12. Andelen tjejer som deltar i undervisning i modersmål är högre än andelen killar, 56,4 respektive 53,0 procent (tabell 2.14).

Tabell 2.14 Andel av berättigade elever som deltar i modersmålsundervisning i grundskolan, efter kön, 2007/08–2011/12. Procent

Läsår	Totalt	Tjejer	Killar
2007/08	53,8	55,6	52,0
2008/09	53,4	55,5	51,5
2009/10	53,3	55,3	51,4
2010/11	55,3	57,1	53,5
2011/12	54,7	56,4	53,0

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Skolor och elever, Riksnivå, tabell 8 A. Se även Länsnivå, tabell 2 och Kommunnivå, tabell 2.

Kapitel 3 Hälsa och utsatthet

En människas hälsa påverkar i hög grad hennes livssituation, syn på samhället och möjlighet till delaktighet. Huvudområdet *hälsa och utsatthet* omfattar såväl fysisk som psykisk hälsa samt utsatthet i olika former. Det handlar också om att unga ska ha verklig tillgång till välfärd samt om att stärka människors möjligheter i socialt och ekonomiskt utsatta positioner. En bra skol- och arbetsmiljö, en innehållsrik fritid och goda relationer till andra människor är viktiga. Vanor som att röka, dricka alkohol, bruka narkotika samt hur vi blir bemötta av andra människor har betydelse för hälsan både här och nu och i ett längre perspektiv. Till målen för huvudområdet hälsa och utsatthet hör också att stärka den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet samt att minska brottsligheten och öka tryggheten.

Hälsa och utsatthet

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Förhållanden i skolan	15	Arbete mot mobbning och kränkande behandling, 2009.					Skolverket	Utbildningspolitik
	16	Elever som mobbas och trakasseras av andra elever, 2009.						
	17	Elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare, 2009.						
	18	Elever som anser att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist, 2009.						
	19	Elever som känner sig trygga i skolan, 2009.						
Brott	20	Dödligt våld, 2011.					Brottsförebyggande rådet	Rättsväsendet
	21	Vård på sjukhus på grund av våldsrelaterade skador, 2011.					Socialstyrelsen	Hälsa- och sjukvårdspolitik
	22	Niondeklassares utsatthet för brott, 2011.					Brottsförebyggande rådet	Rättsväsendet
	23	16–24-åringars utsatthet för brott, 2011.						
	24	Deltagande i brott, 2011.						
Folkhälsa	25	Andel unga som uppger att de blivit kränkta, 2012.					Statens folkhälsostitut	Folkhälsopolitik
	26	Andel med stillasittande fritid, 2012.						
	27	Andel med övervikt, 2012.						
	28	Andel med fetma, 2012.						
	29	Andel som röker dagligen, 2012.						
	30	Andel som snusar dagligen, 2012.						
	31	Andel med riskabel alkoholkonsumtion, 2012.						
	32	Andel i gymnasiet år 2 som uppger att de använder narkotika, 2012.						
	33	Andel som uppger riskabelt spelande, 2012.						

Förhållanden i skolan

Indikatorerna i detta avsnitt ska belysa elevernas trygghet, skolans arbete med värdegrundsfrågor samt resultatet av detta arbete. Samtliga indikatorer baseras på Skolverkets attitydundersökning som görs vart tredje år i grundskolan och gymnasieskolan. Skolverket genomförde en attitydundersökning 2009. En undersökning har genomförts 2012 men ännu inte publicerats. Därför redovisas här uppgifter för 2009.

Indikatorerna refererar till de två politikområdesmålen. Det ena är att all utbildning ska genomsyras av principen om människors lika värde. Alla som arbetar i skolan har ett tydligt ansvar att aktivt förebygga och motverka alla former av kränkande behandling och att främja jämställdhet mellan könen. Det andra politikområdesmålet är att den svenska skolan ska vara en trygg kunskapsskola för alla, där elevernas utveckling mot kunskaps- och demokratimålen står i centrum. En betydelsefull faktor för såväl inläring som trygghet och trivsel är barns, elevers och föräldrars möjlighet till delaktighet och inflytande i förskolan och skolan.

I grundskolans läroplan beskrivs personlig trygghet och självkänsla som något som grundläggs i hemmet men som även skolan har en viktig roll i. Vidare ska varje elev, enligt både grund- och gymnasieskolans läroplaner, möta respekt för sin person och sitt arbete. Sedan 2006 gäller lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Lagen ställer krav på att skolan ska föra ett målinriktat arbete för att motverka alla former av kränkande behandling. Varje skola är inte bara skyldig att årligen upprätta en likabehandlingsplan utan måste också utreda och förhindra förekomst av kränkningar. Från och med 1 juli 2011 ingår dessa skrivelser i skollagen (SFS 2010:800, SFS 2006:67)

INDIKATOR 15

Arbete mot mobbning och kränkande behandling	Uppgiftslämnare: Skolverket
Cirka 78 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet angav 2009 att deras skola gör mycket för att förhindra mobbning och kränkande behandling. Andelen har ökat sedan 1993 men är oförändrad jämfört med den förra mätningen 2006. Det var inga skillnader mellan tjejer och killar och inte heller utifrån bakgrund eller föräldrarnas utbildning.	

Många skolor arbetar också aktivt för att förebygga mobbning och kränkningar i skolan. Sedan 1993 har en allt större andel elever angett att man på deras skola arbetar aktivt för att motverka mobbning och annan kränkande behandling. År 2009 var det 78 procent av eleverna som svarade att skolan arbetar aktivt med detta. Inga signifikanta skillnader finns mellan de olika bakgrundsvariablerna (tabell 3.1).

Tabell 3.1 Andel elever som anser att deras skola gör mycket för att förhindra mobbning och annan kränkande behandling. Elever i årskurs 7–9 och år 1–3 i gymnasiet, 1993, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	50							
1997	52							
2000	59	55	62			54	59	56
2003	75 ± 2	73 ± 3	76 ± 3	75 ± 2	72 ± 4	76 ± 7	76 ± 3	73 ± 3
2006	79 ± 2	75 ± 3	82 ± 2	79 ± 2	77 ± 4	78 ± 7	79 ± 3	79 ± 3
2009	78 ± 2	77 ± 3	79 ± 3	79 ± 2	76 ± 4	78 ± 8	78 ± 3	79 ± 3

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten från 2003, 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

INDIKATOR 16

Elever som mobbas och trakasseras av andra elever	Uppgiftslämnare: Skolverket
Omkring 4 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet angav 2009 att de mobbas eller trakasseras av andra elever. Andelen har varit relativt konstant sedan 1993. Det var inga skillnader mellan tjejer och killar och inte heller utifrån bakgrund eller föräldrarnas utbildning.	

De flesta elever är trygga och nöjda med skolan men det finns en grupp elever som är mobbade eller utsatta för annan kränkande behandling. Bland eleverna i årskurs 7–9 samt eleverna i gymnasieskolan uppgav 4 procent att de känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever. Jämfört med gymnasieeleverna angav en större andel elever i årskurs 7–9 att de är mobbade eller trakasserade. Andelen elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever har varit relativt konstant sedan 1993 (tabell 3.2).

Tabell 3.2 Andel elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever. Elever i årskurs 7–9 och år 1–3 i gymnasiet, 1993, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	2	2	2			<1	3	2
1997	2	2	2			1	4	1
2000	4	4	4			7	3	4
2003	3 ± 1	2 ± 1	3 ± 1	2 ± 1	4 ± 2	5 ± 3	3 ± 1	2 ± 1
2006	3 ± 1	3 ± 1	3 ± 1	3 ± 1	2 ± 1	2 ± 3	3 ± 1	4 ± 2
2009	4 ± 1	5 ± 2	3 ± 1	4 ± 1	4 ± 2	4 ± 4	4 ± 1	4 ± 1

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten från 2003, 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginall som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginall visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

INDIKATOR 17

Elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare	Uppgiftslämnare: Skolverket
Omkring 3 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet angav 2009 att de mobbas eller trakasserades av sina lärare. Andelen har varit relativt konstant sedan 1997. Det var inga signifikanta skillnader mellan tjejer och killar och inte heller utifrån bakgrund eller föräldrarnas utbildning.	

Andelen elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare har varit relativt konstant under perioden 1997–2009, omkring 4 procent. Det finns inga signifikanta skillnader mellan tjejer och killar, svensk och utländsk bakgrund eller föräldrarnas utbildningsnivå (tabell 3.3).

Tabell 3.3 Andel elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare. Elever i årskurs 7–9 och år 1–3 i gymnasiet 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1997	4	3	4			1	4	4
2000	6	5	6			3	6	6
2003	5 ± 1	5 ± 2	5 ± 2	4 ± 1	7 ± 3	5 ± 3	6 ± 2	4 ± 1
2006	4 ± 1	4 ± 1	3 ± 1	4 ± 1	5 ± 2	6 ± 4	4 ± 1	3 ± 1
2009	3 ± 1	4 ± 1	2 ± 1	3 ± 1	5 ± 2	3 ± 3	3 ± 1	3 ± 1

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten från 2003, 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

INDIKATOR 18

Elever som anser att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist	Uppgiftslämnare: Skolverket
Omkring 82 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet ansåg 2009 att lärarna behandlar tjejer och killar rättvist. Andelen har ökat något sedan 2000. Det finns inga signifikanta skillnader mellan tjejer och killar eller utifrån bakgrund och föräldrars utbildning.	

Andelen elever som anser att alla eller de flesta av lärarna behandlar tjejer och killar rättvist var 82 procent 2009. Andelen har ökat något sedan undersökningen 2000, då frågan ställdes för första gången. Inga signifikanta skillnader finns mellan de olika elevgrupperna (tabell 3.4).

Tabell 3.4 Andel elever som anser att alla eller de flesta av lärarna behandlar tjejer och killar rättvist. Elever i årskurs 7–9 och år 1–3 i gymnasiet, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
2000	76	76	76			75	74	77
2003	78	76	80	77	82	80	77	78
2006	80 ± 2	81 ± 3	80 ± 3	80 ± 2	80 ± 4	75 ± 7	79 ± 3	82 ± 3
2009	82 ± 2	85 ± 2	80 ± 3	83 ± 2	80 ± 4	74 ± 8	80 ± 3	85 ± 2

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten från 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal som anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

INDIKATOR 19

Elever som alltid eller oftast känner sig trygga i skolan	Uppgiftslämnare: Skolverket
Omkring 95 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i år 1–3 i gymnasiet kände sig alltid eller oftast trygga i skolan 2009. Andelen är oförändrad sedan den förra mätningen 2006. Andelen är något större bland killar i grundskolan, däremot finns det inga skillnader i gymnasieskolan eller utifrån bakgrund eller föräldrarnas utbildning.	

År 2009 var det 95 procent av grundskoleeleverna i årskurs 7–9 och gymnasieeleverna som alltid eller oftast kände sig trygga i skolan. En lika stor andel svarade att de sällan eller aldrig är rädda där. En procent av eleverna kände sig alltid eller oftast rädda i skolan och 2 procent svarade att de sällan eller aldrig är trygga där.

I årskurs 7–9 svarade killar i större utsträckning än tjejer att de alltid kände sig trygga i skolan samt att de aldrig var rädda där. Motsvarande könsskillnader fanns inte i gymnasieskolan (tabell 3.5).

Tabell 3.5 Andel elever som alltid eller oftast känner sig trygga i skolan. Elever i årskurs 7–9 och år 1–3 i gymnasiet, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
2006	96 ± 1	95 ± 2	97 ± 1	96 ± 1	95 ± 2	96 ± 4	95 ± 2	97 ± 1
2009	95 ± 1	94 ± 2	97 ± 1	96 ± 1	94 ± 2	91 ± 5	95 ± 2	96 ± 1

Källa: Skolverket, Attityder till skolan.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Kommentar 3: Resultaten presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal vilken anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

Brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i uppdrag att följa utvecklingen av ungas levnadsvillkor inom politikområdesmålet för rättsväsendet. Uppföljningen görs utifrån Brås återkommande *Skolundersökningen om brott* (SUB), Statistiska centralbyråns *Undersökningar av levnadsförhållanden* (ULF), Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik över unga som offer för dödligt våld samt Brås kriminalstatistik över unga som är lagförda för brott. Sedan flera år kompletteras också uppföljningen med uppgifter om utsatthet för brott i åldersgruppen 16–24 år enligt Brås *Nationella trygghetsundersökningen* (NTU) samt med tillgängliga jämförelser för befolkningen i sin helhet och för unga i andra länder.

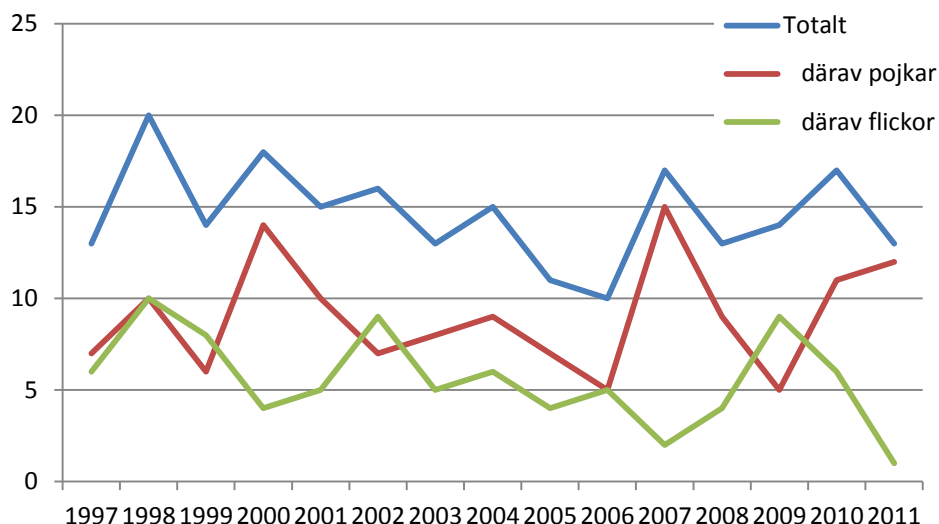
INDIKATOR 20

Dödligt våld	Uppgiftslämnare: Brottsförebyggande rådet, Brå
Under 2011 bedömdes 13 personer i åldern 10–24 år ha avlidit till följd av våld. Det är färre jämfört med närmast föregående år, men innebär inte någon egentlig avvikelse från genomsnittet under den redovisade perioden 1997–2011. Killar är i högre grad utsatta för dödligt våld än tjejer.	

Det är mycket få personer i åldersgruppen 10–24 år som årligen bedöms ha avlidit till följd av våld eller annat medvetet övergrepp av annan person. År 2011 uppgick antalet till 13, varav 12 var killar och 1 var tjej. Det är en klar minskning i antal jämfört med 2010, men innebär ingen större avvikelse från genomsnittet under den redovisade perioden 1997–2011, då i genomsnitt 15 unga dog per år. I förhållande till antalet i åldersgruppen 10–24 år visar emellertid en trendanalys att andelen unga som faller offer för dödligt våld har minskat med cirka 20 procent mellan 1997 och 2011.⁶ Även förändringar över längre tid måste dock tolkas med försiktighet, eftersom det handlar om mycket små tal. Slumpmässiga förhållanden kan därför få betydelse för variationerna över tid (figur 3.1).

I princip alla indikatorer har ett mörkertal när det gäller att identifiera de faktiska nivåerna av utsatthet för brott i befolkningen och utvecklingen av dessa nivåer. En brottskategori där mörkertalet kan antas vara mycket lågt är dock fullbordat dödligt våld. I Socialstyrelsens så kallade dödsorsaksstatistik redovisas antalet dödsfall som enligt läkares dödsintyg orsakats av ”övergrepp av annan person”. Den senast gjorda redovisningen avser 2011.

⁶ Antalet ungdomar i åldersgruppen 10–24 år i Sverige ökade med cirka 10 procent mellan 1997 och 2011. År 1997 bestod gruppen av 1 574 503 personer, jämfört med 1 729 202 personer år 2011, enligt Statistiska centralbyrån (SCB).

Figur 3.1 Antal unga som enligt Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik avlidit genom "övergrepp av annan person", 10–24 år, 1997–2011.

Unga i Sverige jämfört med vuxna och unga i andra länder

Vid en jämförelse mellan ungas och vuxnas utsatthet för dödligt våld måste antalet offer sättas i förhållande till åldersgruppernas storlek. Andelen unga som 2011 utsattes för dödligt våld var densamma som andelen äldre: knappt 1 per 100 000 år 2011. Samtidigt visar statistiken på könsskillnader: killar är utsatta i något större utsträckning än tjejer, och i den vuxna befolkningen är män utsatta i större utsträckning än kvinnor. En orsak till att vuxna män som grupp är utsatta i störst utsträckning är att dödligt våld i oproportionerligt hög grad drabbar personer med drogmissbruk eller kriminalitet som livsstil, eller som på annat sätt lever i samhällets marginal, vilket är vanligare bland män.

I ett internationellt perspektiv är utsattheten för dödligt våld låg i Sverige, såväl för unga som för äldre. En rapport från världshälsoorganisationen WHO (2002) har visat att det i Sverige är något färre än 1 per 100 000 personer i åldern 10–29 år som avlider av avsiktligt våld. Detsamma gäller för flera andra länder i Västeuropa, som Tyskland, Italien, Spanien och Norge, medan det globala snittet ligger på 9 per 100 000. Framförallt är det länder i Sydamerika och Afrika som uppvisar höga nivåer av dödade unga människor, men även USA och Ryssland ligger över genomsnittet, enligt WHO. Inom Europa har de östeuropeiska länderna, med vissa undantag, generellt omkring dubbelt så hög utsatthet för dödligt våld bland unga människor som Sverige och andra västeuropeiska länder. Även i Finland har unga en högre utsatthet för dödligt våld än i Sverige.⁷

En mer aktuell rapport från WHO, publicerad 2010, redovisar jämförande statistik för Europa över andelen ungdomar (12–16 år) utsatta för misshandel under det föregående året. Denna brottsofferundersökning, som genomfördes 2006–2007, visar att utsattheten bland svenska ungdomar är låg. Av de totalt 25 studerade länderna är Sverige ett av de länder som har den lägsta utsattheten (under 3 procent). I denna grupp ingår även Spanien, Portugal och Finland.

⁷ Utifrån dödsorsaksstatistiken i Finland (källa: Statistikcentralen) avled i snitt 1,8 per 100 000 personer i åldern 15–24 år av dödligt våld 2003–2007, vilket kan jämföras med strax under 1 per 100 000 för Sveriges del.

INDIKATOR 21

Vård på sjukhus på grund av våldsrelaterade skador	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Under de senaste åren har andelen som vårdas inneliggande på sjukhus för våldsrelaterade skador minskat bland unga. År 2011 har andelen både ökat och minskat i delgrupperna jämfört med föregående år. Killar sjukhusvårdas oftare för den här typen av skador än vad tjejer gör. I åldersgruppen 19–24 år är andelen nästan fem gånger så hög bland killar som bland tjejer, 28 respektive 128 per 100 000 i befolkningen.	

Med våldsrelaterade skador avses här skador till följd av övergrepp från annan person.⁸ Sjukhusvård fångar en begränsad del av alla våldsskador eftersom de flesta med sådana skador tas om hand i öppenvård eller inte uppsöker vård alls.

Killar hamnar betydligt oftare på sjukhus till följd av våldsskador än vad tjejer gör. I gruppen 13–18 år var risken mer än fyra gånger så hög bland killar som bland tjejer. I gruppen 19–24-åringar var risken nästan fem gånger så hög bland killar som bland tjejer 2011 (tabell 3.6). År 2011 var antalet som vårdats till följd av övergrepp det lägsta på tio år bland unga män. Till skillnad från tidigare år var det 2011 fler yngre män som vårdats till följd av självskador jämfört med övergrepp. Våld utgör en liten andel av all sjukhusvård som ges till följd av yttre orsaker – drygt 1 procent av samtliga yttre orsaker rapporterades som övergrepp av annan person (Socialstyrelsen 2012c).

Tabell 3.6 Unga som vårdats inneliggande på sjukhus någon gång under året på grund av våldsrelaterade skador, efter kön och åldersgrupper, 2001–2011. Antal per 100 000 i befolkningen

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tjejer											
13–18 år	19	21	22	22	25	22	28	23	22	19	16
19–24 år	25	24	29	27	28	32	24	36	24	21	28
Killar											
13–18 år	68	65	65	72	76	75	79	76	71	62	66
19–24 år	142	134	135	152	167	154	174	160	153	133	128

Källa: Socialstyrelsen, Patientregistret.

Även om vård inneliggande på sjukhus till följd av våldsövergrepp är vanligast bland unga (15–29 år), så är dödligt våld vanligare i äldre åldersgrupper, 54–59 år bland män och 30–59 år bland kvinnor (Socialstyrelsen 2009). Unga i tjuugoårsåldern löper nästan dubbelt så hög risk att behöva sjukhusvård för våldsrelaterade skador jämfört med tonåringar (tabell 3.6). Alkohol ligger bakom en del av våldet och killar mellan 20 och 24 år är den grupp som har den högsta alkoholkonsumtionen i Sverige (Socialstyrelsen 2009).

Av de barn (0–17 år) som vårdades inneliggande på sjukhus för våldsrelaterade skador (övergrepp) 2007–2009 var 86 procent äldre än 12 år, och 58 procent äldre än 15 år. Bland tjejerna hade en femtedel av dem som vårdades för övergrepp utsatts för sexuella övergrepp och den vanligaste skadeplatsen var bostad inomhus. Bland killarna skedde de flesta övergreppen på gator och torg. Skolan är också en plats där framför allt killar blir utsatta för våldshandlingar (Socialstyrelsen 2011d).

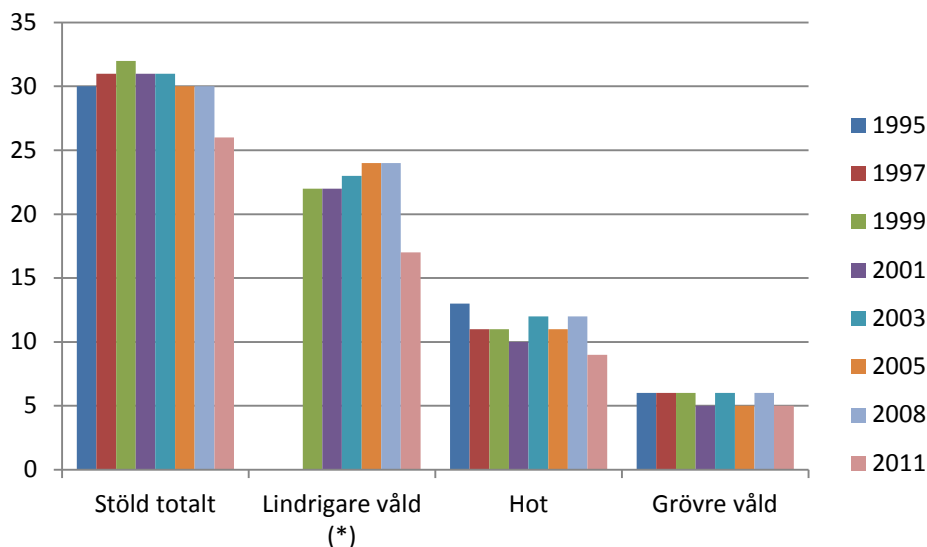
⁸ I patientregistret innebär det yttre orsakskod X85–Y09 (övergrepp av annan person).

INDIKATOR 22 och 23

Utsatthet för brott bland niondeklassare och i åldersgruppen 16–24 år	Uppgiftslämnare: Brottsförebyggande rådet, Brå
År 2011 hade 26 procent av niondeklassarna, enligt vad de själva angav, utsatts för stöld, 17 procent för lindrigare våld, 9 procent för hot och 5 procent för grövre våld. Utsattheten för våld var högre bland niondeklassare med utländsk bakgrund än bland de med svensk bakgrund. I åldersgruppen 16–24 år angav 8,9 procent av killarna och 4,8 procent av tjejerna att de hade utsatts för misshandel 2011. Även för flera andra brott var utsattheten högre för killar än för tjejer. Samtliga indikatorer visar på minskad utsatthet för brott bland unga 2011 jämfört med i mitten av 2000-talet, men ingen indikator visar på någon tydlig minskning just mellan 2010 och 2011.	

Sedan 1995 genomför Brå återkommande en skolundersökning om brott (SUB) där omkring 7 000 elever i nionde klass besvarar ett frågeformulär om eget deltagande i och utsatthet för brott. Den senaste undersökningen i serien avser förhållanden som rådde 2011, och publicerades i februari 2013 (Brå 2013a). Sedan 2005 kan uppgifter från Brås årliga *Nationella trygghetsundersökningen* (NTU) också användas. Där tillfrågas årligen ett slumpmässigt urval av befolkningen, däribland cirka 3 200 personer i åldern 16–24 år, om trygghet och utsatthet för brott. Resultatet för åldersgrupperna 16–19 år och 20–24 år särredovisas. Den senaste redovisningen avser förhållanden som rådde 2011 (Brå 2013b).

Enligt den senaste skolundersökningen (om 2011) var det färre niondeklassare som uppgav att de hade utsatts för brott än vid tidigare års undersökningar (figur 3.2). För brottskategorierna stöld, lindrigare våld och hot minskade andelen utsatta med 5–10 procentenheter i förhållande till 2008. Även i ett längre perspektiv innebär detta en minskning, i likhet med den trend som gällt för ungas eget deltagande i brott. Utsattheten för grövre våld (som ledde till att man uppsökt sjukvård i någon form) uppvisade en mindre tydlig minskning 2011, men även den andelen var en procentenhet mindre i förhållande till 2008 och till genomsnittet sedan 1995.

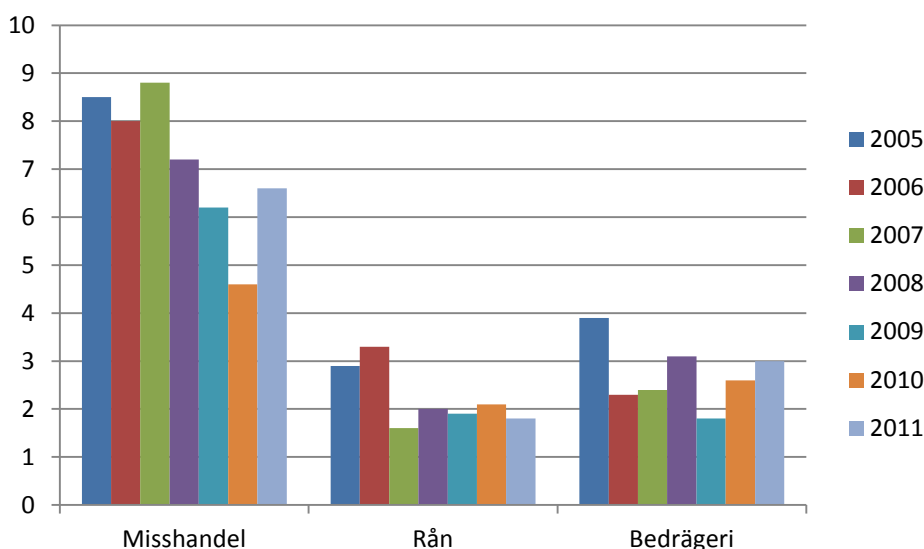

Källa: Brås Skolundersökningen om brott (SUB).

(*) Denna fråga redovisas inte för åren 1995 och 1997, eftersom den då var annorlunda formulerad och hade ett stort internt svarsbortfall.

Figur 3.2 Andel niondeklassare som utsatts för stöld, hot och våld, 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005, 2008 och 2011. Procent.

Utsattheten för bedrägeri⁹ bland ungdomar i åldern 16–19 år ökade något 2011 jämfört med 2010, medan utsattheten för personrån minskade något, enligt NTU. Det bör dock påpekas att andelarna är mycket låga, varför trender är svåra att tolka. Andelen ungdomar i åldern 16–19 år som utsatts för misshandel¹⁰ ökade samtidigt med två procentenheter (figur 3.3), men sett till hela perioden 2005–2011 har utsattheten tenderat att minska, för såväl misshandel som bedrägeri och personrån. Någon motsvarande trend i åldersgruppen 20–24 år kan inte urskiljas. I denna grupp ligger utsattheten för de studerade brotten tämligen konstant sedan 2005.

Figur 3.3 Andel unga som utsatts för misshandel, personrån eller bedrägeri enligt NTU, 16–19 år, 2005–2011. Procent.

Utsattheten för brott är generellt högre för killar än för tjejer, enligt såväl NTU som SUB. Störst är skillnaden mellan könen vid utsatthet för grovare våld och vid händelser som inträffat i skolan, medan plånboksstölder och verbala hot, enligt de senaste skolundersökningarna, drabbar tjejer i minst lika stor utsträckning som killar (eller till och med i något större). Trenderna över tid är överlag desamma för killarna som för tjejerna. Utsattheten för misshandel i åldersgruppen 16–24 år ökade enligt NTU för både män och kvinnor 2011. I fråga om allvarigare misshandel ökade dock utsattheten bara bland unga män, medan utsattheten bland unga kvinnor i stället minskade något under 2011.

Niondeklassarna med invandrabakgrund¹¹ anger i något högre grad att de är utsatta för stöld än de utan invandrabakgrund (30 respektive 24 procent). Även utsattheten för grovare våld är något större i gruppen med invandrabakgrund. Skillnaderna mellan grupperna har varit tämligen oförändrade under perioden 1995–2011. Däremot finns inte några tydliga skillnader mellan dem vad gäller utsatthet för misshandel totalt i åldersgruppen 16–24, enligt NTU. Andelen utsatta har under 2006–2011 legat på i snitt samma nivå, med vissa variationer år från år. Det bör också nämnas att underlaget för denna typ av jämförelser är litet i NTU.

⁹ Definierat enligt frågan "Blev du som privatperson på ett brottsligt sätt lurad på pengar eller andra värdesaker?".

¹⁰ Definierat enligt frågan "Slog, sparkade eller utsatte någon dig för någon annan typ av fysiskt våld, så att du skadades eller så att det gjorde ont?".

¹¹ Med invandrabakgrund menas här att man har minst en förälder född utomlands (Brå-rapport 2013a).

Ungas utsatthet för misshandel skiljer sig inte nämnvärt vid jämförelser mellan olika geografiska kategorier (storstadslän, större städer och mindre stad/landsbygd). Detta förhållande har inte förändrats påtagligt under 2006–2011 och andelen våldsutsatta unga totalt sett tenderar att minska över perioden oavsett geografisk kategori.

I jämförelse med situationen för äldre personer (25 år och äldre) är ungas utsatthet för våldsbrott hög. Högst är utsattheten i åldersgruppen 20–24 år (7,2 procent), varefter utsattheten minskar med stigande ålder. Totalt bland unga i åldern 20–24 år är utsattheten för misshandel mer än dubbelt så hög som bland personer i åldern 25–34 år, och mer tio gånger så hög som bland personer som är 55 år eller äldre.

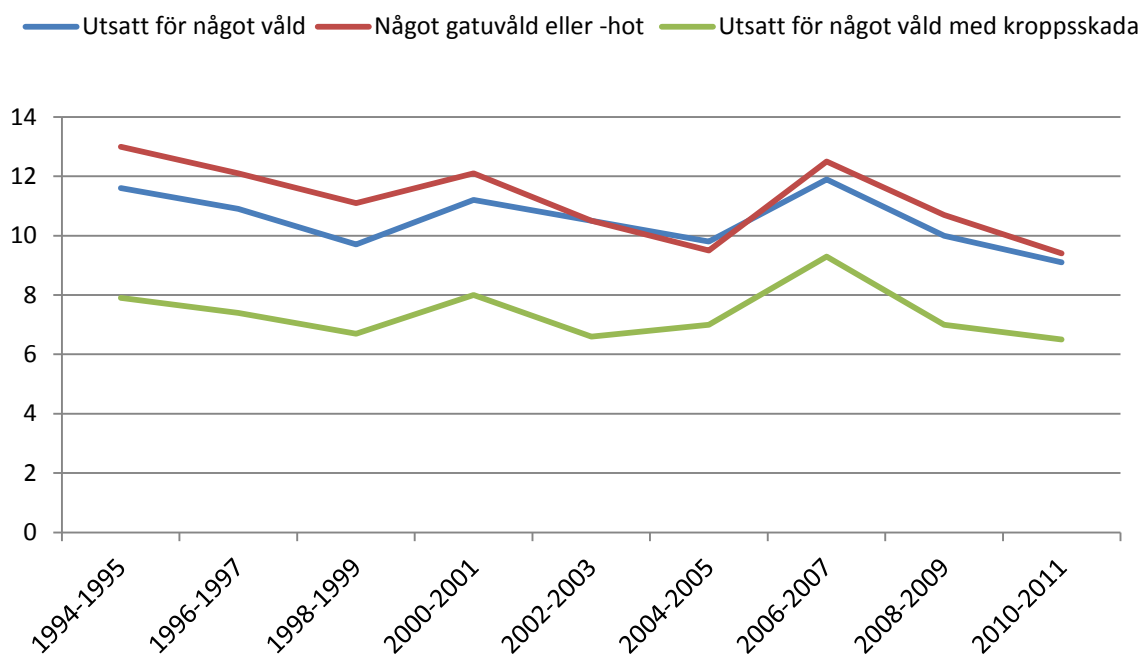
Även när det gäller personrån anger unga i högre grad än äldre att de är utsatta. Totalt bland unga är utsattheten för rån cirka tre gånger så hög som för de som är 25 år eller äldre. Unga män (16–24 år) är den grupp som i störst utsträckning anger att de utsatts för rån (cirka 3 procent) medan unga kvinnor i lägre grad anger att de utsatts (cirka 1 procent). Jämfört med perioden 2005–2009 är andelen utsatta unga män 2011 tämligen oförändrad och detsamma gäller för unga kvinnor.

När det gäller bedrägerier skiljer sig ungas utsatthet mindre från de äldres, men även här är det i störst utsträckning unga vuxna i åldersgruppen 20–24 år som anger att de är utsatta (5 procent). Utsattheten avtar sedan med stigande ålder. En något större andel unga män än unga kvinnor (16–24 år) anger att de är utsatta. Denna skillnad förstärks något i de äldre grupperna.

Utsatthet för brott i åldern 20–24 år enligt SCB

Statistiska centralbyråns *Undersökningar av levnadsförhållanden* (ULF) tar bland annat upp frågor om utsatthet för brott och redovisas på SCB:s webbplats (www.scb.se/ulf). Undersökningen genomförs varje år, men den senaste redovisningen gäller för 2010 och 2011 sammantaget. Frågorna om brott gäller numera främst utsatthet för våld eller hot i olika former. Totalt intervjuas årligen närmare 800 personer i åldern 16–24 år. Personerna är utvalda och ”viktade” på så sätt att deras svar ska ge en representativ bild av denna åldersgrupp.

Undersökningarna 2010 och 2011 visar en viss minskning i de ungas utsatthet för hot eller våld jämfört med de närmast föregående mätningarna (figur 3.4). Andelen unga som utsatts för något våld som medfört kroppsskada har minskat till knappt 7 procent 2010–2011, från drygt 9 procent 2006–2007. De senaste åren uppvisar tendenser till minskning också av andelen unga som utsatts för något våld, gatuvåld eller hot. I ett längre perspektiv är det dock ännu svårt att se någon tydlig trend mot en minskning. Andelarna utsatta var exempelvis ännu lägre i början av 00-talet än vid de senaste mätningarna.

Kommentar: Från 2006 och framåt är värdena korrigerade med hänsyn till SCB:s nya insamlingsmetod detta år.

Figur 3.4 Andel som utsatts för "något våld", "något gatuvåld eller gatuhot" eller "något våld med kroppsskada" enligt SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden, 16–24 år, 1994–2011. Procent.

Liksom tidigare är det även 2010–2011 stora skillnader mellan könen i andelen utsatta för hot och våld. Unga män uppger utsatthet nära dubbelt så ofta som de unga kvinnorna (13 procent jämfört med 7 procent). Skillnaderna mellan unga mäns och unga kvinnors utsatthet är också stora ifråga om var de utsätts för våld eller hot. Hot eller våld på allmän plats drabbar en nära dubbelt så stor andel unga män än unga kvinnor (drygt 13 procent jämfört med knappt 8 procent) medan hot eller våld i egen eller annans bostad drabbar en nära dubbelt så stor andel unga kvinnor som unga män (3,1 procent jämfört med 1,8 procent). Det mönstret är troligen också en del av förklaringen till varför Brås skolundersökning visar en större överrepresentation av killar i utsatthet för grövre våld än vad SCB:s undersökning gör, eftersom undersökningarna i nionde klass i större utsträckning fångar upp händelser som inträffar i skolan eller det offentliga rummet, där killarna i högre grad är drabbade. I undersökningen av åldersgruppen 16–24 år är det däremot även andra typer av våld som fångas upp, exempelvis våld i arbetslivet och i nära relationer, där kvinnorna i högre grad är drabbade.

SCB:s data visar liksom NTU att utsattheten för våld eller hot är högre för unga än för äldre, och att den tenderar att minska med stigande ålder. Enligt 2010–2011 års undersökningar är ungas utsatthet två till tre gånger så hög som för personer i åldern 35–44 år, och tre till fyra gånger så hög som för de i åldern 45–64 år. Skillnaderna mellan åldersgrupperna har hållit sig på en relativt konstant nivå sedan början av 1990-talet.

Utsatthet för brott i ett internationellt perspektiv

Enligt de senaste europeiska offerundersökningarna (ICVS) är svenskar i högre grad än andra västeuropeer utsatta för cykelstöld och andra ringa stölder. Utsattheten för misshandels-, hot- och sexualbrott i Sverige ligger däremot på en genomsnittlig västeuropeisk nivå, medan utsattheten för rån konstateras vara lägre i Sverige än i de västeuropeiska länderna överlag (Westfelt 2008).

Brå har tidigare redovisat en kunskapsgenomgång av ungdomsbrottlighetens utveckling i Sverige jämfört med i fyra andra europeiska länder: Finland, Danmark, Holland och England/Wales (Shannon & Granath 2010). Genomgången visade att ungdomars utsatthet för våld i Danmark och Finland, till skillnad från i Sverige, tenderat att öka något under andra halvan av 00-talet, medan det för unga i Finland var utsattheten för stöld som ökade något. I Holland samt i England och Wales fanns däremot indikationer på en minskad utsatthet för brott bland unga, under i stort sett hela 00-talet.

I finska undersökningar, motsvarande de svenska undersökningarna i nionde klass, var det högre andelar som uppgav sig vara utsatta för hot om våld eller för rån än i de svenska undersökningarna (Salmi 2009).¹² De finska niondeklassarna redovisar däremot något lägre utsatthet för stöld än de svenska.¹³ En jämförande studie av självrapporterad brottslighet och utsatthet för brott bland unga i de nordiska huvudstäderna 2007 visade också att de finska huvudstadsungdomarna, tillsammans med de danska, var något mer drabbade av vissa typer av våldsbrott än de svenska, norska och isländska motsvarigheterna (Kivivuori 2007).

Brittiska, danska och norska offerundersökningar indikerar att utsattheten för våldsbrott bland unga generellt i dessa länder är ungefär lika stor som i Sverige. Enligt British Crime Survey (BCS) låg utsattheten för våldsbrott på närmare 9 procent årligen i åldersgruppen 16–24 år i England och Wales i slutet av 00-talet. I en dansk offerundersökning för perioden 2005–2010 angav 5 procent av ungdomarna (16–24 år) att de hade utsatts för våld under det senaste året. I Norge hade enligt tillgängliga uppgifter från norsk Statistisk Sentralbyrå drygt 10 procent i åldersgruppen 16–24 år utsatts för våldsbrott 2007 (Balvig & Kyvsgaard 2009). De brittiska, danska och norska offerundersökningarna visar liksom de svenska att utsattheten för våldsbrott är mer än dubbelt så hög i åldern 16–24 år som i gruppen vuxna.

Enligt tillgängliga uppgifter från Bulgarien och Italien är utsattheten möjligen något högre bland unga i dessa två länder än i Sverige. National Crime Survey 2011 (NCS) i Bulgarien indikerar att närmare 13 procent unga människor (15–29 år) utsattes för något brott under föregående år (2010).¹⁴ Dessa uppgifter kan med reservation jämföras med NTU, där 2,4 procent uppger att de utsattes för det specifika våldsbrottet *misshandel* (inklusive grov) 2010 och drygt 8 procent i den mest utsatta åldersgruppen (20–24 år).

¹² År 2012 uppgav 19 procent av de finska niondeklassarna att de hade utsatts för hot om våld det senaste året, och 6 procent att de hade utsatts för rån. Motsvarande andel bland svenska niondeklassare 2011 var 9 respektive 2 procent. Se Salmi, V. (2012). *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012* [Självrapporterat deltagande i och utsatthet för brott bland ungdomar i Finland 2012]. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusiedonotoja 113 [Rättspolitiska forskningsinstitutets forskningsmeddelanden nr. 113]. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.

¹³ Utsattheten ligger där på 16 procent (2012), jämfört med 26 procent i Sverige (2011).

¹⁴ Se Friedrich Ebert Stiftung (FES): <http://www.fes.de/>

Enligt Italiens Istituto Nazionale di Statisticas (Istat) visar en brottsofferundersökning (2008–2009) att utsattheten för misshandel¹⁵ bland italienska ungdomar (14–24 år) låg på 1,4 per 100 000 invånare.¹⁶ Detta kan jämföras med utsattheten för misshandel bland svenska ungdomar (16–24 år), som enligt beräkningar utifrån NTU låg på cirka 0,8 per 100 000 invånare under samma år.

Sammantaget pekar tillgänglig kunskap mot att svenska ungdomars utsatthet för våld inte avviker påtagligt från utsattheten bland unga i andra västeuropeiska länder. Möjligen är dock svenska storstadsungdomar något mindre drabbade av vissa typer av våld än motsvarande finska och danska. Möjligen är också utsattheten för våld bland unga i Sverige generellt något mindre än i syd- och östeuropeiska länder som Italien och Bulgarien.

¹⁵ Den term som används i Istats engelska referat av undersökningen är *assault*.

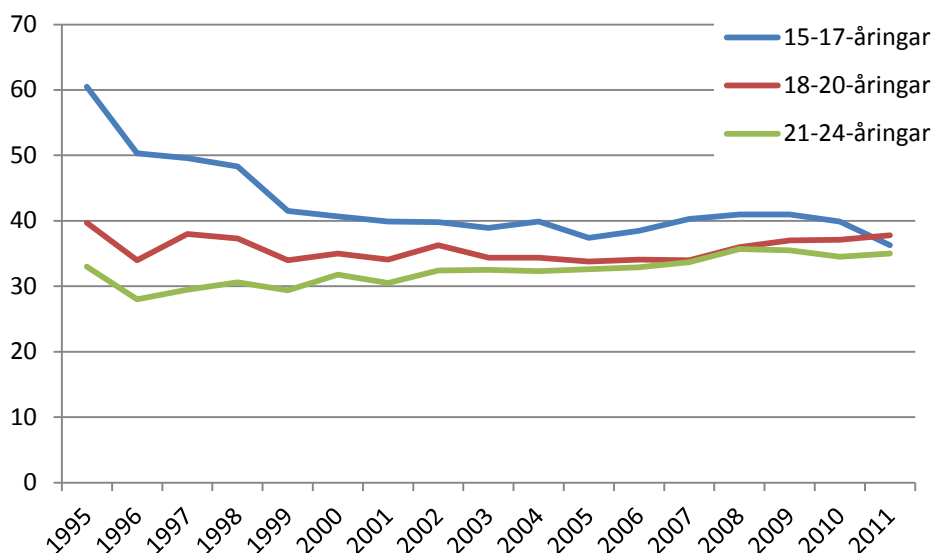
¹⁶ Se www.istat.it

INDIKATOR 24

Deltagande i brott	Uppgiftslämnare: Brottsförebyggande rådet, Brå
Drygt 45 000 personer i åldern 15–24 år lagfördes 2011. Det var omkring 1 000 färre än föregående år, vilket motsvarar en svagt sjunkande nivå i förhållande till tidigare år med tanke på befolkningsutvecklingen under 00-talet. Främst är det antalet och andelen yngre ungdomar (15–17 år) lagförda för vålds- eller förmögenhetsbrott som minskat.	

Unga lagförda för brott är en problematisk indikator när det gäller att tolka utvecklingen av ungas brottslighet eftersom antalet lagförda delvis påverkas av de prioriteringar och den kapacitet som finns inom rättsväsendet. Inom den kriminologiska forskningen anses den dock kunna fungera som en indikator för att bedöma brottsstrukturer, allvarigare brottstyper och förändringar över längre tidsperioder.

År 2011 lagfördes sammantaget drygt 45 000 personer i åldern 15–24 år. Det var omkring 1 000 färre än föregående år, vilket motsvarar en svagt sjunkande nivå i förhållande till tidigare år, med tanke på befolkningsutvecklingen under 00-talet. Andelen lagförda i de yngsta straffmyndiga åldrarna (15–17 år) var också, liksom tidigare under 00-talet, tydligt lägre 2011 än i mitten av 1990-talet (figur 3.5).

Figur 3.5 Andel ungdomar som lagförts för brott, efter åldersgrupper, 1995–2011. Antal per 1 000 i befolkningen.

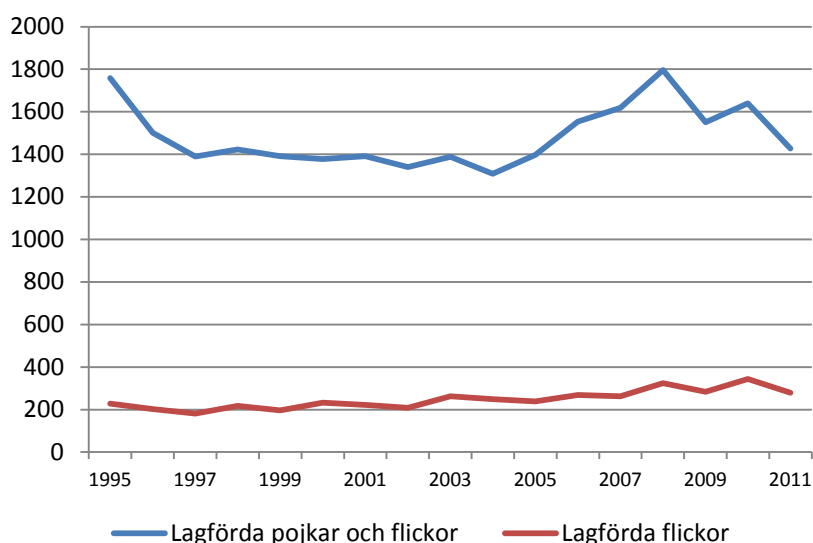
Minskningen av antalet lagförda 2011 jämfört med tidigare år gällde uteslutande de yngre i intervallet, det vill säga åldersgruppen 15–17 år. Minskningen av lagföringar i den åldersgruppen är något så när jämt fördelad på vålds- och förmögenhetsbrott. Minskningen av förmögenhetsbrotten i sin tur består till största delen av minskningar av snatterier, men även tillgrepp av fortskaffningsmedel och skadegörelse.

Minskningen av lagföringar i åldersgruppen 15–17 år gäller däremot inte narkotikabrott. Där skedde istället, liksom bland de äldre ungdomarna, en ökning i förhållande till befolkningen. Dessa ökning 2011 är en fortsättning på en huvudsakligen kontinuerlig ökning sedan mitten av 1990-talet. En förklaring till den utvecklingen kan vara ökade polisiära insatser mot narkotikakonsumtion. En annan kan vara att andelen unga som prövat narkotika ökat, både de senaste åren och i förhållande till början av 1990-talet (CAN 2012).

Killar och tjejer

Bara en knapp femtedel (18 procent) av dem som lagförs för brott är tjejer (15–24 år). Andelen minskade svagt 2011 jämfört med året innan. I ett längre perspektiv har dock andelen tjejer bland de lagförda ökat något. År 1995 utgjorde de 16 procent av de lagförda. Fördelningen mellan killar och tjejer ser dock olika ut beroende på vilken brottstyp det gäller. Av dem som lagfördes för brott mot person (våldsbrott) 2010, utgjorde tjejerna bara 14 procent, medan de utgjorde hela 50 procent av dem som lagfördes för snatteri. Fördelningen mellan killar och tjejer ser också olika ut beroende på om det är yngre eller äldre ungdomar som studeras. Av alla i åldersgruppen 15–17 år som lagfördes 2011 (samtliga brott), utgjorde tjejerna en dryg fjärdedel, medan de bara utgjorde 15 procent av alla som lagfördes i åldersgruppen 21–24 år. Ungdomsårens topp i brottslighet tycks alltså avta tidigare i livet för tjejerna än för killarna.

Det är avseende våldsbrotten, åtminstone de mindre allvarliga, som ökningen av tjejer bland de lagförda varit som tydligast under 00-talet. Tjejernas andel av de i åldersgruppen 15–17 år som lagfördes för misshandel ökade från 13 till 20 procent mellan 1995 och 2011. Det hänger i hög grad ihop med att antalet som lagförts för misshandel ökat, även om antalet killar och tjejer minskade under 2011 (figur 3.6). Det är dock svårt att med säkerhet avgöra i vilken omfattning ökningen är ett uttryck för att tjejers deltagande i våldsbrott verkligen har ökat, eller för att brott som tidigare inte kommit till rättsväsendets kännedom numera allt oftare gör det. Viss forskning tyder på att en lägre tolerans för våld i samhället, där lindrigare våld oftare blir föremål för rättsväsendets åtgärder, kan innebära att kvinnliga gärningspersoner registreras i större omfattning än tidigare (Schwartz, Steffensmeier & Feldmeyer 2009, Steffensmeier, Schwartz, Zhong & Ackerman 2005).

Figur 3.6. Antal ungdomar totalt samt antal tjejer som lagförts för misshandel, 15–17 år, 1995–2011.

Svårt att dra slutsatser utifrån lagföringsutvecklingen

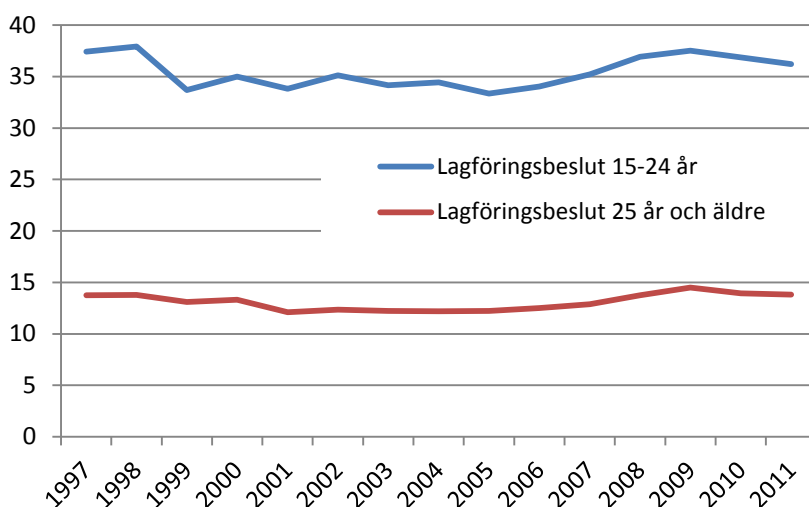
Huruvida lagföringarna säger något om *utvecklingen* av ungas faktiska brottsdeltagande är, som tidigare berörts, en komplicerad fråga. Att antalet lagförda unga sedan några år tillbaka planat ut i förhållande till befolkningsutvecklingen (efter att ha minskat under andra halvan av 1990-talet), kan därför tolkas både positivt och negativt. Det kan handla om att rättsväsendet åter blivit bättre på att ställa lagbrytare till ansvar för brott, men kanske också om ett brott i trenden att unga begår färre brott.

Det är svårt att säga om statistiken avspeglar verkliga förändringar på kort sikt i fördelningen av de brottstyper som ungdomarna lagförs för överlag, men kanske gör den det i alla fall över längre tid. Exempelvis har antalet och andelen lagföringar som avser förmögenhetsbrott minskat i ett längre perspektiv, medan de lagföringar som avser brott mot person länge har legat på ungefär samma nivå, men minskat just det senaste året, enligt såväl den officiella kriminalstatistiken¹⁷ som *Skolundersökningen om brott* (SUB). Enligt SUB är det ända sedan mitten av 1990-talet allt färre ungdomar som begår tillgreppsbrott, medan en minskning i andelen som begår våldsbrott är tydlig först mellan 2008 och 2011.

Särskilt problematisk som indikator kan lagföringsutvecklingen för narkotikabrotten vara. Där är statistiken starkt beroende av polisens insatser. Antalet unga lagförda för narkotikabrott har ökat kontinuerligt under hela 00-talet, trots att andelen unga som *någon gång* prövat narkotika enligt CAN:s undersökningar snarast har minskat under perioden 2003–2007. Det kan tolkas som att utvecklingen av narkotikalagföringarna, mer än andra brottstyper, styrs av rättsväsendets prioriteringar och kapacitet.

Hur ofta lagförs unga, jämfört med äldre?

Som tidigare nämnts visar den kriminologiska forskningen att ungdomsåren innebär en tydlig topp i brottsaktivitet. Det avspeglas i jämförelser av lagföringsstatistiken för unga och äldre. En tredjedel av samtliga lagföringsbeslut under 2011 avsåg en person i åldern 15–24 år, trots att den åldersgruppen bara utgör totalt 13 procent av personer i straffmyndig ålder i Sverige. Det innebär att andelen lagförda i åldern 15–24 år var nära tre gånger så hög som andelen äldre (figur 3.7). Skillnaden var allra störst mellan äldre och ungdomar i åldern 18–20 år. Ungas ”överrepresentation” bland dem som lagförs för brott är i stort sett oförändrad 2011 jämfört med de närmast föregående åren. Även i ett längre perspektiv har ungas överrisk varit tämligen oförändrad. Andelen lagförda har i stället varierat i ungefär samma omfattning.

Figur 3.7 Andel lagföringsbeslut, 15–24 år respektive 25 år och äldre, 1997–2011. Antal per 1 000.

¹⁷ www.bra.se

Även om andelen ungdomar som lagförs totalt sett är högre än andelen äldre, ser inte brottsstrukturen likadan ut. De brott där unga utgör en stor andel av de lagförda personerna är framför allt personrån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, olovligt brukande, skadegörelse samt missbruk av urkund, medan personer som lagförs för grov kvinnofridskränkning, rattfylleri och ekobrott till mycket stor del är äldre.

Brås bedömning utifrån politikområdesmålet

Huvudmålen för politikområdet rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. För en aspekt av rättstryggheten, risken att utsättas för brott, tycks ungas villkor utifrån indikatoruppföljningen generellt vara i stort sett oförändrade de senaste åren. Ett undantag från detta är möjligen de yngre ungdomarna (14–15 år), där utsattheten för stöld, våld och hot om våld tenderat att minska de senaste åren, enligt skolundersökningarna. Även andelen unga som föll offer för dödligt våld minskade något under 2011, men slutsatser utifrån denna mycket lilla brottskategori är svåra att dra.

Minskad oro för brott – ökat förtroende för rättsväsendet?

En aspekt av rättstryggheten, utöver faktisk utsatthet för brott, är *oro* för att utsättas för brott. Andelen unga i åldern 16–24 år som upplevde otrygghet eller oro för att utsättas för brott (såväl våldsbrott som allvarligare egendomsbrott) minskade under perioden 2006–2011, enligt Brås Nationella trygghetsundersökningen (NTU). År 2011 uppgav exempelvis 16 procent att de kände sig mycket eller ganska otrygga vid utevistelse sent på kvällen och 4 procent att de undviker att ut på grund av otrygghet. Motsvarande siffror 2006 var 22 respektive 5 procent. Otryggheten är, som tidigare år, något högre i åldersgruppen 20–24 år än i åldersgruppen 16–19 år (13 respektive 4 procent).

Det andra huvudmålet för politikområdet rättsväsendet, rättssäkerheten, är betydligt svårare att följa, såväl utifrån NTU som utifrån de tidigare redovisade indikatorerna. NTU ger dock vissa indirekta möjligheter genom de ungas svar på frågor om upplevt förtroende för rättsväsendet. Bland annat märks en ökning av andelen unga (16–24 år) som känner ett mycket eller ganska stort förtroende för rättsväsendet, från 56 till 62 procent, under perioden 2006–2011. Andelen är över hela perioden något högre i åldersgruppen 16–19 år än i gruppen 20–24 år. Störst förtroende har unga för polisen.

Folkhälsa

I detta avsnitt redogör Folkhälsoinstitutet för ungas hälsa med hjälp av indikatorer som belyser övervikt och fetma, stillasittande fritid, rökning, snusning, alkoholkonsumtion, narkotikaanvändande, riskabelt spelande samt kränkningar. De flesta av dessa indikatorer beskriver levnadsvanor, vilket kan motiveras med att levnadsvanor i unga år lägger grunden för individens framtida hälsa.

Den huvudsakliga statistikkällan som används vid redovisningen är den nationella folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor (HLV) som Statens folkhälsoinstitut sedan 2004 årligen genomför tillsammans med Sveriges landsting och regioner. Undersökningen omfattar befolkningen i åldern 16–84 år. I 2004 års undersökning ingick dock inte 16- och 17-åringarna och därför används inte data från detta år i redovisningen. Uppgifter till indikatorn om narkotikaanvändning har hämtats från enkätundersökningen Skolelevers drogvanor som genomförs av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Ungdomspolitikens primära målgrupp är åldersgruppen 13–25 år. Då HLV inte omfattar detta åldersspann kommer denna redogörelse att fokusera på åldersgruppen 16–24 år. HLV är en frivillig undersökning som görs i syfte att följa utvecklingen av bestämningsfaktorer samt följa förändringar i hälsa över tid som en del i uppföljningen av folkhälsopolitiken. Enkäten består av cirka 80 frågor. Svaren från enkäten har kopplats samman med registerdata över bland annat civilstånd, födelseland, utbildningsnivå och inkomst.

Det nationella urvalet 2012 var 20 000 personer i åldern 16–84 år. De fick möjlighet att besvara en postenkät eller en webbenkät. Det nationella antalet svarande var 9 855 och med tilläggsurvalet¹⁸ var det totalt 45 563 svarande. Av dessa var 4 242 individer i åldern 16–24 år. För gruppen homo- och bisexuella ungdomar har dock ett medelvärde för de senaste tre åren använts (2010–2012) då underlaget annars blir för begränsat och antalet svarande var 583 personer. I den tekniska rapporten redovisas en svarsfrekvens för åldersgruppen 16–29 år på 32,7 procent. Det innebär att drygt 1 av 3 unga vuxna har svarat på enkäten (SCB 2012). Svarsfrekvensen har successivt sjunkit från 2005 då 61 procent av de unga kvinnorna och 45 procent av de unga männen besvarade enkäten (SCB 2005). Bortfallet är inte representativt, till exempel har män en lägre benägenhet att svara, detsamma gäller ungdomar.

Stort bortfall och små grupper, till exempel andel unga män födda utomlands eller unga kvinnor som är homo- och bisexuella, ger osäkra resultat. Trender för stora grupper är ganska stabila medan resultatet för små grupper kan skilja sig mycket över tid. Viss försiktighet är därför nödvändig när man tittar på små grupper innan man verkligen kan säga vad det finns för skillnader.

De aktuella åren i denna redogörelse är 2005–2012 och 2012 års data jämförs huvudsakligen med 2005 års data. De skillnader som beskrivs är signifikanta.

Förra årets redogörelse innehöll vissa fel i resultaten för fyra indikatorer (riskabla alkoholvanor, riskabla spelvanor, daglig rökning och daglig snusning) och dessa indikatorer ska därför inte jämföras med årets indikatorer.

¹⁸ Vissa landsting och regioner väljer att delta med ett tilläggsurval, 2012 var det 75 450 personer.

INDIKATOR 25

Andel unga som uppger att de blivit kränkta	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 angav 35 procent av tjejerna och 24 procent av killarna, i åldern 16–24 år, att de hade blivit kränkta. Det har varit en högre andel tjejer än killar som uppgett sig blivit kränkta ända sedan mätperiodens start (2005). Andelen 16–24-åringar som uppgett att de blivit kränkta har minskat, från 32 procent 2005 till 29 procent 2012.	

Bland 16–24-åringarna är det en högre andel unga kvinnor än unga män som uppger att de blivit kränkta, vilket bland annat avspeglar sig hos gruppen yrkesarbetande och studerande. År 2012 var det 42 procent av de yrkesverksamma unga kvinnorna, 20–24 år, som uppgav att de känt sig kränkta. Motsvarande andel för männen var 22 procent.

Bland kvinnor, 16–24 år, födda i Sverige uppgav 37 procent 2012 att de blivit kränkta medan motsvarande siffra för utlandsfödda kvinnor i samma ålder var 21 procent.

Andelen 16–24-åringar, med funktionsnedsättning, som 2012 uppgav att de blivit kränkta var 39 procent jämfört med andelen 16–24-åringar utan funktionsnedsättning som var 28 procent.

Homo- och bisexuella uppgav sig vara kränkta i större utsträckning i jämförelse med heterosexuella 2010–2012.

Jämfört med 2005 har andelen 16–24-åringar som uppgett att de blivit kränkta minskat, från 32 procent 2005 till 29 procent 2012.

INDIKATOR 26

Andel med stillasittande fritid	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 definierade 10 procent av de unga kvinnorna och 14 procent av de unga männen i åldern 16–24 år att de hade en stillasittande fritid. Det var alltså en något högre andel unga män med en stillasittande fritid 2012 jämfört med andelen unga kvinnor.	

Andelen ungdomar med en stillasittande fritid har som grupp, i sin helhet, inte genomgått någon större förändring. Däremot är det en högre andel arbetslösa ungdomar med en stillasittande fritid jämfört med yrkesarbetande ungdomar. År 2012 var det 30 procent av de arbetslösa som hade en stillasittande fritid och 9 procent av de yrkesarbetande. Detta gäller 20–24-åringar.

År 2012 var det en högre andel utlandsfödda unga kvinnor, 16–24 år, med en stillasittande fritid (40 procent) jämfört med unga kvinnor födda i Sverige (7 procent). Denna skillnad har även funnits tidigare.

INDIKATOR 27

Andel med övervikt	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 definierades 17 procent av tjejerna och 18 procent av killarna i åldern 16–24 år som överviktiga. Jämfört med 2005 har övervikten bland 16–24-åringar ökat, från 13 procent till 18 procent.	

Andelen överviktiga ungdomar i Sverige har under perioden 2005–2012 ökat, från 13 till 18 procent. År 2012 var andelen överviktiga något högre bland 20–24-åringarna än bland 16–19-åringarna.

I hela åldersgruppen, 16–84 år, har andelen överviktiga ökat med 1 procentenhet sedan 2005.

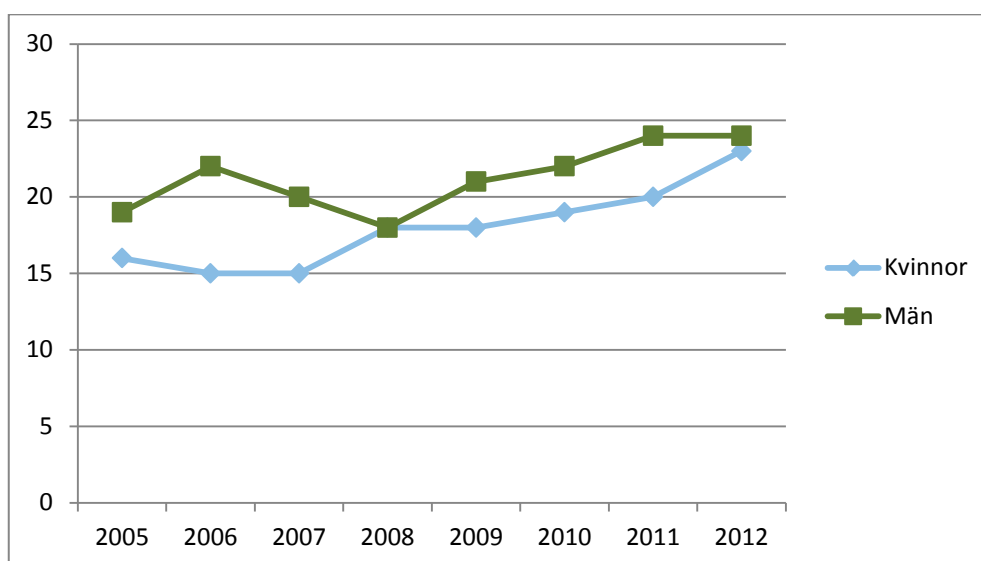
Fler unga kvinnor än unga män är underviktiga. År 2012 var 8 procent av de unga kvinnorna och 4 procent av de unga männen underviktiga. Undervikt är vanligare i gruppen 16–24 år än i hela befolkningen (16–84 år). År 2012 jämfört med 2005 så har andelen underviktiga varit oförändrad, både hos unga män och hos unga kvinnor.

INDIKATOR 28

Andel med fetma	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 definierade både 6 procent av tjejerna och 6 procent av killarna i åldern 16–24 år att de hade fetma. Andelen unga, 16–24 år, med fetma har ökat från 4 procent 2005 till 6 procent 2012. Ökningen ligger huvudsakligen hos de unga männen. Det är en högre andel med fetma bland 20–24-åringar jämfört med bland 16–19-åringar.	

År 2012 var det 9 procent av unga med funktionsnedsättning som hade fetma, vilket var en högre andel än för unga utan funktionsnedsättning (6 procent). Skillnaden finns huvudsakligen hos de unga kvinnorna där det är en högre andel fetma med funktionsnedsättning (11 procent) än utan funktionsnedsättning (5 procent).

I hela åldersgruppen 16–84 år har andelen med fetma ökat med 3 procentenheter jämfört med 2005. Både övervikt och fetma har ökat hos 16–24-åringarna 2012 jämfört med 2005 (figur 3.8).

Figur 3.8 Andel unga som definierats som antingen feta eller överviktiga, 16–24 år, 2005–2012. Procent.

INDIKATOR 29

Andel som röker dagligen	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 angav 13 procent av de unga kvinnorna och 7 procent av de unga männen i åldern 16–24 år att de rökte dagligen. Det är alltså en högre andel unga kvinnor, 16–24 år, som röker jämfört med unga män i samma ålder. Rökningen har dock minskat i gruppen 16–24 år. Från 12 procent 2005 till 10 procent 2012.	

År 2012 var skillnaderna mellan könen tydliga. Bland yrkesarbetande 20–24-åringar var det 18 procent av tjejerna och 6 procent av killarna som rökte.

Andelen dagligrökare bland unga med funktionsnedsättning är generellt sätt högre än bland unga utan funktionsnedsättning, framförallt hos de unga kvinnorna. År 2012 var det 15 procent av unga med funktionsnedsättning, 16–24 år, som rökte dagligen och 9 procent av de utan funktionsnedsättning.

År 2012 var andelen dagligrökare, 16–24 år, större bland homo- och bisexuella (23 procent) jämfört med bland heterosexuella (9 procent).

INDIKATOR 30

Andel som snusar dagligen	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 angav 9 procent av 16–24-åringarna att de snusade dagligen, 15 procent av de unga männen och 2 procent av de unga kvinnorna. Jämfört med 2005 har andelen snusare minskat bland 16–24-åringarna hos båda könen. Andelen som snusar dagligen skiljer sig åt i olika åldersgrupper. Av männen i åldern 20–24 år var det 20 procent som snusade dagligen 2012, medan motsvarande siffra för 16–19-åringarna var 9 procent.	

År 2012, bland 16–24-åringarna, var daglig snusning vanligare bland unga arbetslösa kvinnor (9 procent) jämfört med bland yrkesarbetande unga kvinnor (2 procent). Det omvända gäller för de unga männen. Det var en högre andel dagligsnusare bland de yrkesverksamma unga männen (31 procent) jämfört med bland de arbetslösa unga männen (11 procent).

Daglig snusning är vanligare bland män födda i Sverige, 16–24 år, jämfört med utlandsfödda män.

Mellan 2010 och 2012 var det vanligare bland heterosexuella, 16–24 år, att snusa dagligen än bland homo- och bisexuella. Dock såg det olika ut för kvinnor respektive män. Det var en högre andel homo- och bisexuella kvinnor som snusade dagligen jämfört med heterosexuella kvinnor. Samtidigt var det en högre andel heterosexuella män som snusade dagligen jämfört med homo- och bisexuella män.

INDIKATOR 31

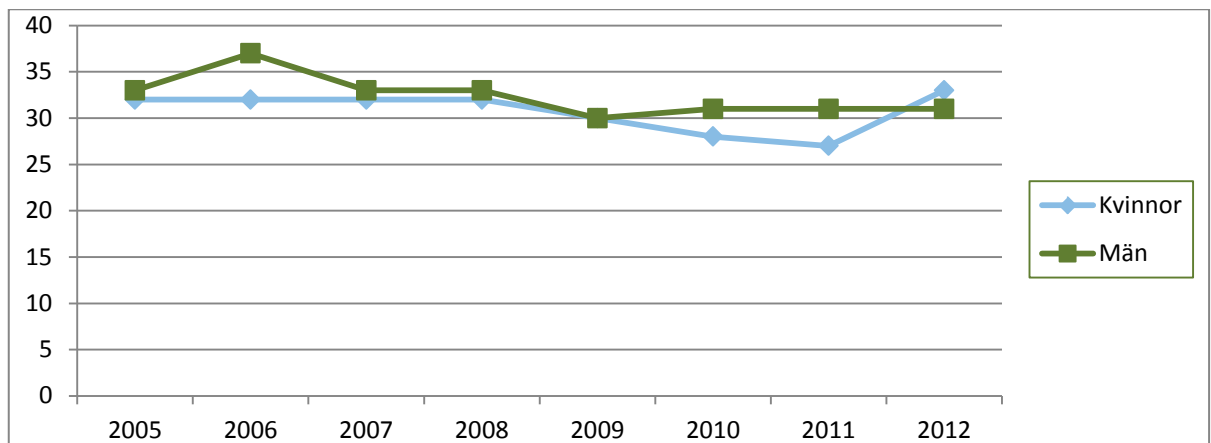
Andel med riskabla alkoholvanor	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 angav 33 procent av de unga kvinnorna och 31 procent av de unga männen, i åldern 16–24 år, att de hade riskabla alkoholvanor. Bland 16–19-åringarna var de riskabla alkoholvanorna högre bland tjejerna (25 procent) än bland killarna (18 procent). Det var en högre andel med riskabla alkoholvanor bland 20–24-åringarna (41 procent) jämfört med bland 16–19-åringarna (21 procent).	

Det var en högre andel yrkesarbetande män i åldern 20–24 år som hade riskabla alkoholvanor. År 2012 var det 55 procent, samtidigt som det var 36 procent bland kvinnorna i samma ålder (figur 3.9).

Under hela mätperioden (2005–2012) har 16–24-åringar som är födda i Sverige haft en högre andel med riskabla alkoholvanor jämfört med de som är födda utomlands.

År 2012 var det en högre andel personer med funktionsnedsättning, 16–24 år, som hade riskabla alkoholvanor än de utan funktionsnedsättning i samma ålder.

Bland de homo- och bisexuella kvinnorna, 16–24 år, var det en högre andel som hade riskabla alkoholvanor (39 procent) jämfört med bland de heterosexuella kvinnorna i samma ålder (30 procent).

Figur 3.9 Andel unga med riskabla alkoholvanor, 16–24 år, 2005–2012. Procent.

INDIKATOR 32

Andel i gymnasiets år 2 som uppger att de använder narkotika	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 angav 3 procent av tjejerna och 5 procent av killarna i gymnasiets år 2 att de använder narkotika.	

Narkotikaanvändning är relativt stabil över tid. Vi kan konstatera att 5 procent av killarna i år 2 på gymnasiet har svarat att han under den senaste månaden använt narkotika.

INDIKATOR 33

Andel som har riskabla spelvanor	Uppgiftslämnare: Statens folkhälsoinstitut
År 2012 hade 1 procent av de unga kvinnorna och 5 procent av de unga männen i åldern 16–24 år riskabla spelvanor där de spelat om pengar. Det var alltså en högre andel unga män som hade riskabla spelvanor. Bland unga män i åldern 20–24 år var det en högre andel som hade riskabla spelvanor jämfört med bland unga män i åldern 16–19 år.	

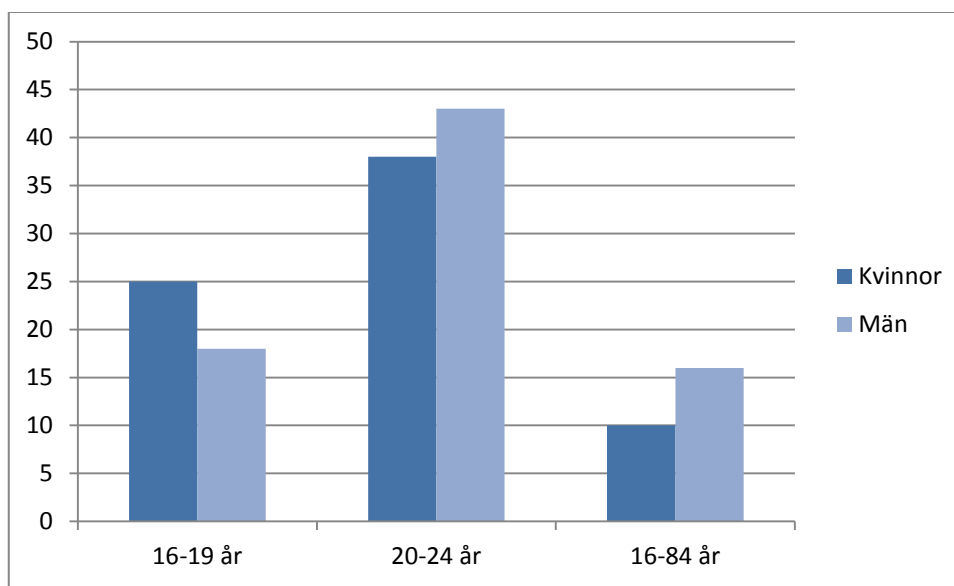
År 2012 hade 16–24-åringar födda i utlandet i högre grad riskabla spelvanor (9 procent), än 16–24-åringar födda i Sverige (2 procent). Riskabla spelvanor var vanligare bland de heterosexuella unga männen 16–24 år (5 procent) än bland de homo- och bisexuella unga männen (1 procent).

Olika grupper av unga

I detta avsnitt redovisas skillnader i ungas levnadsvillkor för grupper indelade efter kön, ålder, geografisk hemvist, inrikes eller utrikes födda, sexuell läggning samt funktionsnedsättning. Vi utgår här ifrån samma resultat som tidigare. Skillnaderna och förändringarna som beskrivs är signifikanta. Skillnader mellan storstäder och övriga landet har inte beskrivits tidigare (tabell 3.7 och 3.8).

Åldersgrupper

Fördelningen mellan ungdomar under 20 år och ungdomar 20 år och äldre visar att en hel del indikatorer har en högre andel bland 20–24-åringarna jämfört med bland 16–19-åringarna. Exempelvis är det, generellt sätt över tid, vanligare med övervikt, fetma, snusning och rökning bland de äldre ungdomarna. Riskabla alkoholvanor (figur 3.10) och riskabla spelvanor är också vanligare bland 20–24-åringarna jämfört med bland 16–19-åringarna.

Figur 3.10 Andel unga med riskabla alkoholvanor, efter kön och ålder, 2012. Procent.

Studeraende, arbetslösa eller yrkesarbetande ungdomar

Det är en högre andel studeraende eller yrkesverksamma unga kvinnor i åldern 20–24 år som angett att de blivit kränkta jämfört med unga män i samma ålder. Denna könsskillnad är inte lika tydlig bland de arbetslösa i samma ålder.

Det är en högre andel dagliga rökare bland unga kvinnor, både bland de yrkesverksamma och bland de studeraende i åldern 20–24 år jämfört med bland unga män i samma ålder. Daglig snusning bland 20–24-åringar är vanligare bland yrkesverksamma än bland arbetslösa och studeraende. Detta beror främst på att det är en stor del yrkesverksamma unga killar som snusar (31 procent).

Födelseland

Det är en högre andel utlandsfödda unga kvinnor som har angett sig ha en stillasittande fritid jämfört med unga kvinnor födda i Sverige.

Daglig snusning förekommer i högre grad bland unga män som är födda i Sverige jämfört med bland utrikesfödda unga män.

Det är mycket vanligare bland ungdomar födda i Sverige att ha riskabla alkoholvanor jämfört med bland utlandsfödda ungdomar. Det är däremot en högre andel utlandsfödda ungdomar som svarat att de har riskabla spelvanor.

Funktionsnedsättning

Ungdomar med funktionsnedsättning har i större utsträckning angett att de har blivit kränkta och/eller har fetma än vad ungdomar utan funktionsnedsättning har angett.

De unga männen med funktionsnedsättning har i högre grad angett att de har en stillasittande fritid jämfört med unga män utan funktionsnedsättning.

Det är en högre andel unga kvinnor med funktionsnedsättning som svarat att de röker dagligen jämfört med unga kvinnor utan funktionsnedsättning.

Sexuell läggning

Homo- och bisexuella i åldern 16–24 år röker i större utsträckning än unga heterosexuella i samma ålder. Unga homo- och bisexuella kvinnor i samma ålder snusar i större utsträckning än unga heterosexuella kvinnor. Däremot är det en större andel unga heterosexuella män i åldern 16–24 år som snusar jämfört med unga homo- och bisexuella män.

Riskabla alkoholvanor är vanligare bland unga homo- och bisexuella kvinnor jämfört med bland unga heterosexuella kvinnor. Riskabla spelvanor är dock vanligare bland heterosexuella än bland homo- och bisexuella och då främst bland heterosexuella män.

Storstadsområden

År 2012 var det en mindre andel unga kvinnor som snusade dagligen eller hade riskabla spelvanor i storstäderna (Stockholm, Göteborg och Malmö) jämfört med unga kvinnor i övriga landet.

Tabell 3.7 Indikatorer för uppföljning av unga kvinnors levnadsvillkor, 2012. Procent

KVINNOR	Ålder		Geografisk hemvist		Födelse-land		Sexuell läggning *		Funktionsnedsättning		Socioekonomi	
	16-19 år	20-24 år	Storstad	Övriga riket	Inrikes	Utrikes	Hetero-sexuell	Bi-/homo-sexuell	Utan	Med	Arbetar	Studerar
Kränkningar	31	38	37	34	37	21	35	45	33	49	42	31
Stillasittande fritid	11	10	10	10	7	40	9	10	10	8	10	7
Undervikt	9	7	11	6	8	8	9	9	8	9	7	6
Övervikt	15	18	14	18	17	11	15	15	16	21	16	20
Fetma	3	8	5	6	5	11	5	8	5	11	6	7
Daglig rökare	9	16	13	12	13	7	12	20	11	24	18	13
Daglig snusare	1	3	1	3	2	2	3	8	2	4	2	4
Riskabel alkohol-konsumtion	25	38	36	31	35	16	30	39	33	34	36	39
Riskabla spelvanor	1	1	0	2	1	5	1	1	1	2	2	1

* För sexuell läggning slås tidsserien ihop från 2010-2012.

Ålder redovisas i två åldersgrupper: 16–19 år samt 20–24 år. Denna indelning gjordes utifrån tanken att de flesta ungdomar går ut gymnasiet året de fyller 19 år.
Geografisk hemvist delas upp i två grupper, storstadsområden och övriga kommuner. Storstadsområden innefattar de tre storstädernas A-regioner det vill säga Stockholm/Södertälje, Göteborg och Malmö. Definitionen av regionerna är taget ifrån SCB:s indelning, det vill säga kommunkoder som definieras tillhöra de tre storstadsregionerna har slagits ihop till att representera storstäder. Övriga kommuner får representera resterande del av riket, det vill säga svar från resterande 67 A-regioner (SCB 2003).
Inrikes- och utrikes födda räknas utifrån var man är född, om man är född i Sverige tillhör man gruppen inrikes födda. Är man född i något annat land utanför Sverige räknas man som utrikes född.
Sexuell läggning redovisas här i två grupper, heterosexuell respektive homo- och bisexuell.
Funktionsnedsättning definieras här utifrån om man har en kraftig synnedsättning (kan inte utan svårigheter urskilja vanlig text i en dagstidning), dålig hörsel (kan inte utan svårigheter höra vad som sägs i samtal mellan flera personer), har en starkt nedsatt rörelseförmåga (kan inte gå uppför trappsteg utan besvär, kan inte ta kortare promenad i någorlunda rask takt, behöver hjälpmedel eller hjälp av någon annan person för att förflytta sig utomhus) eller har en långvarig funktionsnedsättning på grund av fysiska, psykiska eller medicinska funktionsnedsättningar som skapar svårigheter att delta i dagliga aktiviteter. Utifrån dessa fyra områden skapades en grupp med funktionsnedsättningar (Statens folkhälsoinstitut 2011).
Socioekonomisk bakgrund är en viktig bestämningsfaktor för hälsa. Denna variabel beskrivs enbart för gruppen 20–24 år då sysselsättning används som mått på socioekonomisk bakgrund. Då majoriteten av ungdomarna går i gymnasiet fram till 19 års ålder är det först då som de flesta av dem börjar jobba. Yrkesarbetande ungdomar avser de som har en anställning på minst 75 procent och de som är tjänstlediga eller föräldralediga. Studerande innefattar gruppen studenter och ungdomar med praktikplats.

Tabell 3.8 Indikatorer för uppföljning av unga mäns levnadsvillkor, 2012. Procent

MÄN	Ålder		Geografisk hemvist		Födelseland		Sexuell Läggnig*		Funktionsnedsättning		Socioekonomi	
	16-19 år	20-24 år	Storstad	Övriga riket	Inrikes	Utrikes	Heterosexuell	Bi-/homo-sexuell	Utan	Med	Arbetar	Studerar
Kränkningar	21	25	25	23	24	23	22	48	23	30	22	22
Stillasittande fritid	12	15	13	14	13	18	11	14	13	21	8	10
Undervikt	5	3	3	4	3	8	4	18	4	0	0	4
Övervikt	11	24	16	20	17	33	18	18	19	12	25	21
Fetma	6	6	7	6	7	1	5	7	6	8	7	4
Daglig rökare	6	8	10	6	7	8	7	26	7	7	6	7
Daglig snusare	9	20	13	16	16	2	17	6	15	16	31	10
Riskabel alkoholkonsumtion	18	43	32	31	34	10	32	30	29	47	55	41
Riskabla spelvanor	3	6	5	4	4	12	5	1	5	4	6	7

* För sexuell läggning slås tidsserien ihop från 2010-2012.

Sammanfattning av folkhälsoindikatorerna

Kvinnor har generellt sett i större utsträckning svarat att de blivit kränkta jämfört med män. Unga kvinnor i åldern 16–24 år är dessutom den grupp som har den högsta andelen som svarat att de blivit kränkta (tabell 3.9).

Daglig rökning är vanligare hos unga kvinnor än hos unga män medan daglig snusning är vanligare hos unga män än hos unga kvinnor. Rökning och snusning är, generellt sett, vanligare bland 20–24-åringar än bland 16–19-åringar.

År 2012 hade var fjärde ung kvinna, 16–19 år, riskabla alkoholvanor och var femte ung man i samma ålder. Vid 20–24 års ålder har andelen unga med riskabla alkoholvanor ökat ytterligare. Värt att nämna är att de riskabla alkoholvanorna hos de unga är mycket högre än i den övriga befolkningen, 25–84 år.

Riskabla spelvanor är vanligare bland unga män i åldern 16–24 år jämfört med bland unga kvinnor i samma ålder.

Både övervikt och fetma har ökat hos 16–24-åringarna 2012 jämfört med 2005.

Ungdomar med funktionsnedsättning har sämre levnadsvillkor än andra. År 2012 visade det sig bland annat att unga med funktionsnedsättning blivit kränkta och har fetma i större utsträckning än de icke funktionsnedsatta.

Både unga män och unga kvinnor som är homo- och bisexuella uppger i högre grad att de känner sig kränkta än de heterosexuella. De röker också i större utsträckning. Riskabla alkoholvanor och snusning är vanligare bland de unga homo- och bisexuella kvinnorna jämfört med bland de unga heterosexuella kvinnorna. Andelen med undervikt är högre bland de unga homo- och bisexuella männen jämfört med bland de heterosexuella männen.

Riskabla alkoholvanor är mycket vanligare bland 16–24-åringar födda i Sverige än bland ungdomar födda utomlands. De unga, 16–24 år, som är födda i utlandet har en högre andel med riskabla spelvanor jämfört med de som är födda i Sverige. Extra tydligt är det hos de unga utrikesfödda männen. Unga utrikesfödda kvinnorna har i högre grad en stillasittande fritid jämfört med unga kvinnor födda i Sverige.

Jämför vi gruppen 16–24 år med den övriga befolkningen, det vill säga 25–84-åringar ser vi att en större andel ungdomar än äldre upplever sig kränkta. Däremot definieras en mindre andel ungdomar som överviktiga och feta jämfört med i den övriga befolkningen. Undervikt förekommer främst hos ungdomar, få individer över 25 år definieras som underviktiga. Ungdomar dricker i större utsträckning än andra grupper och har i högre grad ett riskbruk.

Tabell 3.9 Indikatorer (25–33) för uppföljning av ungas hälsa och utsatthet, 2005–2012. Procent

Indikatorer	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män	Kv	Män
Kränkningar	40	25	36	22	37	28	37	21	34	24	38	21	35	24	35	24
Stillasittande fritid	11	13	11	13	11	12	11	9	9	13	9	10	10	12	10	14
Övervikt	11	15	11	18	10	16	14	15	14	18	13	16	16	20	17	18
Fetma	5	4	4	4	5	4	4	3	4	3	6	6	5	4	6	6
Daglig rökning	16	8	13	6	13	9	12	7	10	10	13	8	13	9	13	7
Daglig snusning	4	20	5	22	6	22	6	16	4	19	4	17	3	16	2	15
Riskabel alkohol-konsumtion	32	33	32	37	32	33	32	33	30	30	28	31	27	31	33	31
Narkotika-användning	3	6	2	5	2	4	2	4	2	5	2	5	2	6	3	5
Riskabla spelvanor	1	5	1	8	2	8	1	5	1	6	2	4	0	7	1	5

Kränkningar

Andel 16–24-åringar som uppger att de under de senaste tre månaderna blivit kränkta. De som på frågan: *Har du under de senaste tre månaderna blivit behandlad/bemött på ett sätt så att du känt dig kränkt? svarat ja, någon gång eller ja, flera gånger.*

Stillasittande fritid

Andel 16–24-åringar som uppger att de under de senaste 12 månaderna på fritiden rört och ansträngt sig kroppsligt mindre än två timmar per vecka. De som på frågan: *Hur mycket har du rört och ansträngt dig kroppsligt på fritiden under de senaste 12 månaderna? svarat stillasittande fritid. Du ägnar dig mest åt läsning, tv, bio eller annan stillasittande sysselsättning på fritiden. Du promenerar cyklar eller rör dig på annat sätt mindre än 2 timmar i veckan.*

Övervikt

Andel 16–24-åringar med övervikt. BMI beräknas enligt vikt i kg/(längd i m)², ett BMI mellan 25 och 29 motsvarar övervikt.

Fetma

Andel 16–24-åringar med fetma. BMI beräknas enligt vikt i kg/(längd i m)², ett BMI på 30 eller däröver motsvarar fetma.

Daglig rökning

Andel 16–24-åringar som uppger att de röker dagligen.

Daglig snusning

Andel 16–24-åringar som uppger att de snusar dagligen.

Riskabel alkoholkonsumtion

Andel 16–24-åringar med riskabel alkoholkonsumtion. Riskkonsumtion av alkohol beräknas utifrån tre AUDIT-frågor som ger ett index: hur ofta och hur mycket alkohol som intas vid ett vanligt tillfälle samt hur ofta som en större mängd intagits vid ett och samma tillfälle. Indexet kan anta värdet 0–12 poäng och män som har 8–12 poäng och kvinnor som har 6–12 poäng klassas som riskkonsumenter. Dessutom ingår de som varit berusade två till tre gånger i månaden eller oftare i gruppen riskkonsumenter.

Narkotikaanvändning

Andel ungdomar i gymnasieskolans år 2 som uppger att de använder narkotika. Andel elever som använt narkotika den senaste månaden, uppgifter hämtas från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Riskabla spelvanor

Andel 16–24-åringar med riskabla spelvanor. Riskabla spelvanor har definierats utifrån tre enkätfrågor: *Har du någon gång under de senaste 12 månaderna köpt lotter eller satsat pengar på spel? Hur mycket pengar har du satsat på spel de senaste 7 dagarna? Hur många gånger har du under de senaste 12 månaderna a) försökt minska ditt spelande, b) känt dig rastlös och irriterad om du inte kunnat spela och c) ljugit om hur mycket du spelat?* Utifrån dessa har sedan ett summaindex beräknats.

Undervikt

Andel 16–24-åringar med undervikt. BMI beräknas enligt vikt i kg/(längd i m)², ett BMI under 18,5 motsvarar undervikt.

Alkohol och tobak mäts av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) och Statens folkhälsoinstitut (FHI)

Det finns skillnader i hur CAN och FHI definierar alkohol- och tobaksanvändare. CAN använder följande fråga för att fastställa hur många intensivkonsumenter som finns:

”Hur ofta händer det att du dricker alkohol motsvarande minst 18 cl sprit (en halv 'kvartering') eller en helflaska vin eller fyra stora flaskor stark cider/alkoläsk eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl vid samma tillfälle?”

Detta för att få en uppfattning om hur vanligt det är att elever berusar sig genom att dricka relativt stora mängder alkohol vid samma tillfälle. För att få ett samlat begrepp i jämförelser över tid, benämns de elever som svarat att de har intensivkonsumerat någon gång i månaden eller oftare för intensivkonsumenter.

I Folkhälsoinstitutets årliga undersökning *Hälsa på lika villkor* används termen *riskabla alkoholvanor* som beräknas utifrån tre AUDIT-frågor som utgör ett index med möjliga värden mellan 0 och 12. Män med värden 8–12 och kvinnor med värden 6–12 definieras som riskbrukare.

I CAN:s undersökning visar intensivkonsumtionen en minskning från tidigare år. Däremot är intensivkonsumtionen högre än andelen ungdomar som i *Hälsa på lika villkor* definieras som riskbrukare. På grund av dessa skillnader mellan definitionen av intensivkonsumtion av alkohol och riskbrukare av alkohol går det inte att direkt jämföra dessa värden med varandra.

För tobaks- och snusbruk använder CAN sig av frågan: *Röker du?* med något av alternativen *Ja, varje dag, Ja, nästan varje dag, Ja, men bara när jag är på fest* eller *Ja, men bara ibland*. För att bli klassificerad som rökare ska man ha svarat ja på den frågan.

För att bli klassificerad som snusare ska man ha besvarat frågan *Snusar du?* med något av alternativen *Ja, varje dag, Ja, nästan varje dag, Ja, men bara när jag är på fest* eller *Ja, men bara ibland*.

I CAN:s rapport efterfrågas alltså inte dagligrökare som det görs i *Hälsa på lika villkor*. Det är värt att påpeka att HLV och CAN använder sig av olika urval. CAN undersöker elever i gymnasiet år 2 och årskurs 9 medan HLV vänder sig till unga mellan 16 och 24 år. Äldre ungdomar (20–24 år) röker och snusar i större utsträckning än yngre (16–19 år), vilket också kan förklara de skillnader som finns mellan studierna.

Vård

INDIKATOR 34

Unga med psykiska och psykosomatiska symptom	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
År 2010–2011 angav 32 procent av tjejerna i åldern 16–24 år att de regelbundet har besvär av ängslan, oro eller ångest, bland killarna var andelen 14 procent. Psykosomatiska symptom som huvudvärk, ont i magen samt nedstämdhet är dubbelt så vanliga bland tjejer som bland killar. Nivåerna har varit relativt stabila i de senaste mätningarna.	

Unga har sedan slutet av 1980-talet haft en sämre hälsoutveckling än den övriga befolkningen. Det gäller särskilt den psykiska hälsan. Denna utveckling gäller inte bara självrapporterad psykisk ohälsa utan även vård på sjukhus för depression och ångesttillstånd. Under 1990-talet började också andelen unga som vårdats på sjukhus för självmordsförsök att öka (Socialstyrelsen 2009).

Tabell 3.10 Andel unga med psykiska och psykosomatiska symptom, efter kön och åldersgrupper, 2006–2011. Procent

	Tjejer					Killar				
	BESÖKS- INTERVJU	TELEFONINTERVJU				BESÖKS- INTERVJU	TELEFONINTERVJU			
	2006	2006	2007	08/09	10/11	2006	2006	2007	08/09	10/11
13–18 år										
Huvudvärk minst en gång/vecka	37	33	33	35	41	22	17	21	19	25
Ont i magen minst en gång/vecka	24	18	22	24	26	11	15	12	9	11
Ofta nedstämd	22	18	16	18	20	9	6	10	6	7
16–24 år										
Lätta eller svåra besvär av ängslan, oro eller ångest	28	26	33	28	32	14	13	12	14	14

Källa: Socialstyrelsen, Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen samt ULF – Barn och ungdom.

Kommentar: År 2006 bytte ULF-undersökningarna insamlingsmetod från besöksintervju till telefonintervju och detta år samlades ena halvan av urvalet in via besök och andra halvan via telefonintervjuer.

I tabell 3.10 redovisas förekomsten av psykiska och psykosomatiska besvär under perioden 2006–2011 enligt ULF-undersökningarna. Tidstrenden påverkas av att insamlingsmetoden 2006 övergick från besöksintervju till telefonintervju, varför utvecklingen över längre tid är svår att uttala sig om. Åren 2008 och 2009 respektive 2010 och 2011 redovisas som dubbelår för att få mindre osäkra skattningar. Genomgående är besvären som redovisas i tabell 3.10 ungefär dubbelt så vanliga bland tjejer som bland killar. År 2010–2011 hade 41 procent av tjejerna i åldern 13–18 år huvudvärk minst en gång i veckan, 26 procent hade lika ofta ont i magen och 20 procent var ofta nedstämda. Bland jämnåriga killar hade 25 procent huvudvärk minst en gång i veckan, 11 procent ont i magen och 7 procent uppgav att de ofta var nedstämda. I åldersgruppen 16–24 år uppgav 32 procent av tjejerna och 14 procent av killarna att de hade lätta eller svåra besvär av ängslan, oro eller ångest.

I tabell 3.11 redovisas indikatorerna uppdelade efter boenderegion och utländsk respektive svensk bakgrund. Skillnaderna mellan grupperna är inte statistiskt säkerställda.¹⁹

Tabell 3.11 Andel unga med psykiska och psykosomatiska symptom, efter kön, åldersgrupper, boenderegion och bakgrund, 2010–2011. Procent

	Boenderegion						Bakgrund			
	STORSTÄDER		STÖRRE STÄDER		ÖVRIGA KOMMUNER		UTLÄNSK		SVENSK	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
13–18 år										
Huvudvärk minst 1 gång/vecka	45	22	35	27	44	24	..	..	40	24
Ont i magen minst 1 gång/vecka	29	12	21	14	29	7	..	..	26	11
Ofta nedstämd	25	7	17	6	20	8	..	..	20	7
16–24 år										
Lätta eller svåra besvär av ångslan, oro eller ångest	35	14	27	16	35	10	38	18	30	13

Källa: Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen, ULF – Barn och ungdom.

Kommentarer: Boenderegion utgår från SKL:s kommungruppsindelning där storstäder omfattar Stockholms, Göteborgs och Malmö kommuner samt förortskommunerna och större städer omfattar större städer, pendlingskommuner samt övriga kommuner med mer än 25 000 invånare. I åldersgruppen 13–18 år avser utländsk bakgrund personer med någon förälder född utomlands och svensk bakgrund personer vars föräldrar är födda i Sverige. I åldersgruppen 16–24 år avser utländsk bakgrund personer som själva är födda utomlands och/eller har någon förälder som är född utomlands och svenskt ursprung avser personer som är födda i Sverige och vars föräldrar också är födda i Sverige.

.. Uppgiften är allt för osäker för att redovisas (vilket här gäller om antalet intervjuer är under 100).

¹⁹ ULF-undersökningarna baseras på ett urval av intervjupersoner som får representera en hel befolkningsgrupp. Ju fler undergrupper som redovisas, desto färre blir antal intervjuer som ligger till grund för procentskattningarna och det gör att skattningarna blir osäkrare. I åldersgruppen 16–24 år intervjuas ungefär 800 personer varje år, vilket innebär omkring 400 tjejer och 400 killar. Av dessa har knappt 20 procent utländsk bakgrund. Det betyder att i tabell 3.11 där två ULF-årgångar slagits samman ska exempelvis procentskattningarna för tjejer respektive för killar med utländsk bakgrund beaktas med ett konfidensintervall på uppemot plus/minus 8 procent.

INDIKATOR 35

Vård på sjukhus med anledning av självmordsförsök, psykos, narkotikakonsumtion eller alkoholkonsumtion	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Sjukhusvård till följd av självmordsförsök, psykos, narkotikakonsumtion och alkoholkonsumtion har ökat bland unga det senaste året. Vård för självmordsförsök är dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar, medan en större andel killar vårdas för narkotikamissbruk.	

Från andra halvan av 1990-talet fram till 2007 ökade andelen unga som slutenvårdats till följd av självmordsförsök. Därefter har andelen vårdade minskat, med undantag för det senaste årets ökning. Det är således ännu för tidigt för att prata om en positiv trend. Mellan 2007 och 2011 sjönk andelen tjejer som slutenvårdats till följd av självmordsförsök successivt från 359 till 299 per 100 000 i befolkningen. Det motsvarar en minskning med ungefär 20 procent. Andelen killar som vårdats för självmordsförsök är betydligt lägre än andelen tjejer, 145 per 100 000 år 2011. En större andel killar än tjejer vårdas däremot på sjukhus till följd av psykos, 86 per 100 000 respektive 55 per 100 000.

Tabell 3.12 visar andelen unga som vårdats i slutenvård enligt uppgifter från patientregistret. Detta ger inte en heltäckande bild av psykisk sjukdom bland unga eftersom slutenvården bara behandlar de allvarligaste tillstånden, exempelvis schizofreni och andra psykosjukdomar, och då vanligtvis i ett akut skede. Behandlingen av psykisk sjukdom hos barn och ungdomar sker annars i öppenvården.

En stor del av missbruksvården sker inom öppenvården. Många unga med sådan problematik söker inte heller vård eller får inte möjlighet till vård. Uppgifter från slutenvården ger därför även här en begränsad bild.

Bland unga tjejer har andelen som slutenvårdats för alkoholrelaterade diagnoser utvecklats på samma sätt som andelen vårdade för självmordsförsök, det vill säga andelen ökade från början av 1990-talet och nådde en topp 2007 varefter den har sjunkit något med undantag för det senaste årets ökning. Bland killarna har andelen som vårdats för alkoholintoxikation varierat lite mer över åren, andelen har sjunkit vissa år och ökat andra. I början av 1990-talet var sjukhusvård för alkoholrelaterade diagnoser dubbelt så vanligt bland killar som bland tjejer, men den skillnaden har raderats ut på senare år (Socialstyrelsen 2009). Under 2000-talet har vården ibland varit vanligare bland tjejer och ibland bland killar.

Den senaste 20-årsperioden har också de narkotikarelaterade diagnoserna ökat bland unga, dock inte kontinuerligt under varje år. Det är fortfarande vanligare att killar sjukhusvårdas för narkotikamissbruk än att tjejer gör det och skillnaden har förstärkts under de senaste tjugo åren (Socialstyrelsen 2009). År 2011 var andelen sjukhusvårdade 50 procent högre bland killar än bland tjejer, 264 per 100 000 jämfört med 182 per 100 000 (tabell 3.12).

Tabell 3.12 Andel unga som har vårdats inneliggande på sjukhus någon gång under året till följd av självmordsförsök, psykos, alkoholintoxikation respektive narkotikamissbruk, efter kön, 15–24 år, 2001–2011. Antal per 100 000 i befolkningen

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tjejer											
Självmordsförsök	275	282	302	328	333	345	359	353	319	294	299
Psykos	49	53	54	53	56	51	50	55	51	50	55
Alkoholintoxikation	190	195	167	205	229	248	264	252	251	245	260
Narkotikamissbruk	153	156	142	147	141	150	167	178	174	174	182
Killar											
Självmordsförsök	113	111	105	130	134	136	150	151	152	140	145
Psykos	71	72	76	76	73	76	69	74	72	76	86
Alkoholintoxikation	204	193	184	212	220	237	260	256	262	259	276
Narkotikamissbruk	216	208	171	188	193	203	219	225	241	259	264

Källa: Socialstyrelsen, patientregistret.

Kommentar: Med alkoholintoxikation avses här toxisk effekt av alkohol (diagnos T51) inklusive psykiska störningar eller beteendestörningar orsakade av alkohol (diagnos F10). Narkotikamissbruk enligt narkotikaindex.

I äldre befolkningsgrupper fortsätter de alkoholrelaterade skadorna att öka, särskilt bland kvinnor, och fler vårdas också till följd av narkotikarelaterade diagnoser. Däremot har inte motsvarande uppgång observerats av alkoholkonsumtion eller i experimentellt och tungt narkotikamissbruk. En tänkbar förklaring är att det har skett en polarisering i befolkningens förhållande till alkohol och illegala droger så att fler väljer helnykterhet eller måttlighet, eller avstår från att experimentera med droger, samtidigt som de som redan har hög konsumtion har ökat den ytterligare. En annan förklaring kan vara att fler personer med beroendeproblem söker vård. Missbruksutredningen bedömer att vården bara når en femtedel av dem som är beroende av alkohol, narkotika, läkemedel och dopningsmedel (Socialstyrelsen 2012e).

INDIKATOR 36

Avlidit till följd av självmord, narkotikamissbruk och trafikolyckor	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Nära 40 procent av dödsfallen i åldersgruppen 15–19 år och nära 30 procent av dödsfallen i åldersgruppen 20–24 år orsakades av självmord 2011. Självmord är vanligare bland killar än bland tjejer medan det omvända gäller för självmordsförsök. Dödsfall orsakade av självmord eller narkotikamissbruk har legat på ungefär samma nivå under hela perioden (2005–2011) medan andelen döda i fordonsolyckor har minskat.	

Dödsfallen bland ungdomar är få, varför förändringar mellan enstaka år måste tolkas med försiktighet. I åldersgruppen 15–24 år avled knappt 140 tjejer och knappt 320 killar 2011. Inom åldersgruppen är dödligheten högst i tjuugoårsåldern (Socialstyrelsen 2012d).

Tabell 3.13 Andel unga som dött till följd av självmord, narkotikamissbruk och fordonsolyckor samt total dödlighet, efter tjejer och killar samt båda könen, 15–19 år och 20–24 år, 2005–2011. Antal per 100 000 i befolkningen

Dödsorsak	15–19 år							20–24 år						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Båda könen														
Självmord	7	9	9	10	9	7	11	15	17	14	18	18	16	13
Narkotikamissbruk	2	1	1	1	2	1	1	7	6	8	6	7	7	6
Fordonsolyckor	7	7	8	6	7	4	5	10	12	11	8	5	5	5
Total dödlighet	26	32	32	29	27	27	28	47	51	47	48	46	46	44
Tjejer														
Självmord	5	8	6	8	6	5	9	10	11	9	9	10	8	7
Narkotikamissbruk	..	0	1	2	1	1	0	4	2	2	1	2	3	3
Fordonsolyckor	4	4	4	3	4	2	3	3	4	5	2	1	3	3
Total dödlighet	16	22	21	20	21	20	20	27	32	24	23	22	25	25
Killar														
Självmord	10	10	12	13	11	10	13	20	22	20	27	25	24	19
Narkotikamissbruk	3	1	2	1	2	1	2	10	9	14	10	12	10	8
Fordonsolyckor	9	10	13	8	9	6	7	18	19	17	13	8	8	8
Total dödlighet	36	41	44	37	33	34	36	67	69	70	72	68	66	62

Källa: Socialstyrelsen, Dödsorsaksregistret.

Kommentar: Självmord inkluderar oklara fall. Narkotikamissbruk avser narkotikaindex. Fordonsolyckor avser samtliga fordonsolyckor (ICD10: V01–V99).

Dödsfall bland unga beror oftast på skador och drygt hälften av alla dödsfall i åldersgruppen 20–24 år orsakades 2011 av självmord, narkotikamissbruk och fordonsolyckor (tabell 3.13). Såväl självmord som narkotikarelaterade dödsfall och fordonsolyckor är vanligare bland killar än bland tjejer, vilket bidrar till den högre dödligheten bland killar. År 2011 orsakades 40 procent av dödsfallen bland 15–19-åringar av självmord (inklusive oklara fall). Bland 20–24-åringar utgjorde självmord 30 procent av dödsfallen. Sammantaget begick 149 ungdomar (15–24 år) självmord 2011 och knappt 70 procent var killar (Socialstyrelsen 2012d).

Fordonsolyckor svarade för 18 procent av dödsfallen bland 15–19-åringar och 11 procent av dödsfallen bland 20–24-åringar 2011. Under perioden 2005–2011 har andelen döda i fordonsolyckor halverats bland ungdomar i tjugoårsåldern. Fordonsolyckor med dödlig utgång är vanligare bland killar än bland tjejer.

Som framgår av tabell 3.12 har andelen som vårdas inneliggande på sjukhus till följd av narkotikamissbruk ökat bland unga under 2000-talet. Narkotikadödsfallen har däremot legat på ungefär samma nivå under hela perioden (tabell 3.13). Få prövar narkotika för första gången efter att de fyllt 21 år. Sett över ett längre tidsperspektiv var andelen niondeklassare som provat narkotika högre på 1970-talet än den är i dag. År 1971 var andelen ungefär 15 procent, varefter den sjönk ända fram till slutet av 1980-talet då den var nere på 3 procent. År 2007 uppgav 5 procent av tjejerna och 6 procent av killarna att de provat narkotika någon gång. Heroin är den narkotiska drog som orsakar flest dödsfall (Socialstyrelsen 2009).

INDIKATOR 37

Verkställda aborter	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Aborterna minskar bland unga kvinnor. Aborter sker i störst utsträckning i åldern 20–24 år. År 2011 genomfördes 19,8 aborter per 1 000 kvinnor bland tonåringar (–19 år) och 33 aborter per 1 000 kvinnor bland 20–24-åringar.	

Abortstatistiken innehåller samtliga verkställda legala aborter i Sverige och underrapporteringen bedöms vara försumbar. Aborter utförda på utländska kvinnor, som inte är bosatta i Sverige, ingår inte i de siffror som redovisas här. År 2011 genomfördes 37 750 aborter i Sverige.

Antalet aborter bland unga kvinnor minskar. Bland tonåringar har aborttalen minskat sedan 2006. År 2011 genomfördes 19,8 aborter per 1 000 kvinnor bland tonåringar (–19 år) och 33 aborter per 1 000 kvinnor i åldersgruppen 20–24 år (tabell 3.14). Aborter är vanligast i åldersgruppen 20–24 år, därefter följer åldersgruppen 25–29 år (Socialstyrelsen 2012a). Åldersfördelningen bland kvinnor som genomgår abort har förändrats under åren. I mitten av 1970-talet gjordes fler aborter bland tonårstjejer än bland 20–24-åringar. År 1975 var antalet tonårsaborter cirka 30 per 1 000 kvinnor och bland 20–24-åringar cirka 27 per 1 000 kvinnor (Socialstyrelsen 2011a).

Aborttalen bland tonåringar (antalet aborter per 1 000 kvinnor –19 år) skiljer sig åt över landet. År 2011 var aborttalen bland tonåringar högst på Gotland (29,4) och därefter i Jämtlands län (25,8) och Stockholms län (24,1). I Jönköpings län (13,4) och Kronobergs län (13,9) var aborttalen bland tonåringar lägst (Socialstyrelsen 2012a).

I Sverige är det ovanligt att tonåringar föder barn. År 2011 föddes omkring 6 barn per 1 000 kvinnor i åldern 15–19 år. Av alla gravida tonåringar valde 77 procent att göra abort 2010, motsvarande andel bland 20–24-åringarna var 41 procent (Socialstyrelsen 2012a). I en enkätundersökning som genomförts av Göteborgs universitet på uppdrag av Smittskyddsinstitutet uppgav en tredjedel av de ungdomar (15–29 år) som hade erfarenhet av graviditet att de hade använt en preventivmedelsmetod som misslyckats. Majoriteten hade inte använt någon preventivmedelsmetod alls (Tikkanen, Abelsson & Forsberg 2011).

I Norden har Finland de lägsta aborttalen medan Sverige har de högsta. I alla nordiska länder är aborter vanligast i åldersgruppen 20–24 år, där aborttalen 2009 varierade från 17,6 i Finland, 23,0 på Island, 24,8 i Danmark, 30,4 i Norge till 33,4 i Sverige (Socialstyrelsen 2011a).

Tabell 3.14 Andel verkställda aborter bland kvinnor, –19 år och 20–24 år, 2004–2010. Antal per 1 000 kvinnor i befolkningen

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
– 19 år	24,3	25,3	24,7	24,3	22,4	20,8	19,8
20–24 år	31,3	32,9	34,0	34,6	33,3	33,1	33,0

Källa: Abortstatistiken, Socialstyrelsen.

Kommentar: Tabellen är reviderad i jämförelse med föregående års redovisning av ungdomsindikatorerna.

INDIKATOR 38

Antal klamydiainfektioner	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Antalet klamydiainfektioner har legat på ungefär samma nivå de senaste tre åren. I åldern 15–24 år är klamydia nästan dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar. Knappt 3 procent av tjejerna smittas jämfört med omkring 1,5 procent av killarna.	

Klamydia, som klassas som en allmänfarlig sjukdom, är den vanligaste anmälningspliktiga sjukdomen i Sverige. Den står ensamt för hälften av alla anmälda fall av smittsamma sjukdomar till Smittskyddsinstitutet. Från mitten av 1990-talet fram till 2007 ökade förekomsten av klamydia i befolkningen. Den kraftiga ökningen 2007 berodde dock på bättre diagnostik av en ny genetisk variant av *Chlamydia trachomatis*²⁰ (CT).

De senaste tre åren har andelen diagnostiserade unga legat på en stabil nivå. Bland tjejer anmäldes 27 fall per 1 000 (2,7 procent) och bland killar 16 fall per 1 000 (1,6 procent) år 2011 (tabell 3.15). Klamydia var hälften så vanligt bland tonårskillar som bland 20–24-åriga killar. Motsvarande ålderskillnad fanns inte bland tjejer.

Tabell 3.15 Andel klamydiainfektioner, efter kön och ålder, 2006–2012. Antal fall per 1 000 i befolkningen

	Tjejer							Killar						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
15–19 år	23	37	31	28	28	27	28	8	13	11	10	11	10	10
20–24 år	26	36	31	27	25	27	27	21	30	26	22	20	21	20
15–24 år	25	37	31	28	27	27	27	15	22	19	16	15	15	16

Källa: Smittskyddsinstitutet och Socialstyrelsen.

Andelen unga som diagnostiseras med klamydia skiljer sig åt över landet. År 2011 hade Gotland mer än dubbelt så många fall som Kronoberg i förhållande till befolkningen (tabell 3.16). I de län som har många fall av klamydia har ofta tonårstjejer fler fall per 1 000 invånare än lite äldre tjejer (20–24 år). Storstadslänen befinner sig i nivå med riksgenomsnittet.

Enligt en enkätundersökning som Smittskyddsinstitutet låtit göra bland ungdomar (15–29 år) har de som är bosatta på mindre orter inte i lika stor utsträckning kontakt med det hälsofrämjande arbetet (preventionssajter på nätet, broschyrer, gratis kondomutdelning eller samtal med preventör) som de som bor i större städer (Tikkanen, Abellson & Forsberg 2011).

²⁰ Se www.smittskyddsinstitutet.se för mer information.

Tabell 3.16 Andel klamydiainfektioner, efter kön, åldersgrupper och län, 2012. Antal fall per 1 000 i befolkningen

Län	Tjejer			Killar		
	15-19 år	20-24 år	15-24 år	15-19 år	20-24 år	15-24 år
Kronoberg	16	19	18	6	15	11
Östergötland	23	21	22	8	17	13
Jönköping	22	25	23	7	21	14
Skåne	24	25	25	10	18	14
Västerbotten	31	20	25	11	18	15
Uppsala	30	22	25	12	18	15
Norrbottnen	24	26	25	8	19	14
Västra Götaland	27	25	25	10	20	15
Kalmar	28	26	27	10	18	15
Örebro	27	28	28	11	22	17
Blekinge	30	25	28	11	17	14
Stockholm	28	30	29	10	21	16
Västmanland	32	28	30	10	22	17
Dalarna	31	29	30	13	21	17
Värmland	33	28	30	10	21	16
Södermanland	26	35	31	11	23	17
Västernorrland	34	36	35	11	24	18
Halland	36	33	35	11	26	19
Jämtland	40	32	36	13	29	22
Gävleborg	41	35	38	12	26	20
Gotland	39	41	40	15	25	20
Totalt	28	27	27	10	20	16

Källa: Socialstyrelsen, Smittskyddsinstitutet.

Kommentar: Länen är rangordnade efter tjejer, 15-24 år.

INDIKATOR 39

Andel som inte besökt tandläkare under de senaste två åren	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
I stort sett samtliga 16–19-åringar gick regelbundet till tandläkaren, medan ungefär 14 procent av de i åldern 20–24 år inte hade besökt tandläkaren de två senaste åren vid 2010–2011 års undersökningar.	

Bland 16–19-åringar är det bara någon enstaka procent som inte besökt en tandläkare under en tvåårsperiod. Bland 20–24-åringar gäller det var sjunde person (tabell 3.17). En viktig förklaring till denna skillnad är sannolikt att vården är avgiftsbelagd från att man fyller 20 år. En annan förklaring kan vara att många unga numera har god tandhälsa, vilket kan bidra till att färre uppsöker tandläkare efter att de slutat skolan. År 2010 var 31 procent av alla undersökta 19-åringar kariesfria och 65 procent var kariesfria approximativt, det vill säga i tandbågens kontaktytor (Socialstyrelsen 2011b).

Tabell 3.17 Andel unga som inte har besökt tandläkaren under de senaste två åren, efter kön och åldersgrupper, 2006–2011. Procent

	Tjejer				Killar			
	2006	2007	08/09	10/11	2006	2007	08/09	10/11
16–19 år	6	2	1	1	1	1	*	2
20–24 år	13	18	17	14	19	25	15	13
16–24 år	9	10	8	7	10	13	8	9

Källa: Socialstyrelsen, Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen.

* Uppgift är allt för osäker för att redovisa (vilket här gäller om antalet intervjuer är under 100).

Andelen som inte har besökt tandläkaren de senaste två åren ökade enligt ULF-undersökningarna bland unga vuxna från slutet av 1980-talet till början av 2000-talet (SCB 2006). Under senare år tycks ökningen ha avstannat (tabell 3.17).

I Socialstyrelsens uppföljning av kariesutvecklingen hos barn och ungdomar sågs en fortsatt förbättring av tandhälsan hos barn och ungdomar på nationell nivå 2010 jämfört med 2008. Andelen kariesfria 19-åringar ökade samtidigt som medelvärdet för antalet karieskadade tänder minskade. Tandhälsan skiljer sig dock åt mellan olika landsting och regioner. Skillnaderna är också större bland ungdomar än bland barn (Socialstyrelsen 2011b).

År 2010–2011 uppgav 13–14 procent av 20–24-åringarna att de inte varit hos en tandläkare under de senaste två åren (tabell 3.17). I socioekonomiskt svaga grupper, bland personer med utländsk bakgrund och i storstadsområdena är tandhälsan sämre än i övriga befolkningen (Socialstyrelsen 2009). Skillnaderna mellan grupperna i tabell 3.18 är inte statistiskt säkerställda.

Tabell 3.18 Andel unga som inte har besökt en tandläkare under de senaste två åren, efter kön, boenderegion och bakgrund, 16–24 år, 2010–2011. Procent

	Boenderegion						Bakgrund			
	STORSTÄDER		STÖRRE STÄDER		ÖVRIGA KOMMUNER		UTLÄNSK		SVENSK	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
16–24 år	8	6	8	9	5	7	9	11	7	6

Källa: Socialstyrelsen, Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen.

Kommentarer: Boenderegion utgår från SKL:s kommungruppsindelning där storstäder avser Stockholms, Göteborgs och Malmö kommun samt förortskommunerna och större städer avser större städer, pendlingskommuner samt övriga kommuner med mer än 25 000 invånare. Utländsk bakgrund avser personer som själva är födda utomlands och/eller har någon förälder som är född utomlands och svensk bakgrund avser personer som är födda i Sverige och vars föräldrar också är födda i Sverige.

INDIKATOR 40

Unga som dygnsvårdats enligt SoL och LVU	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
Andelen 13–17-åringar som någon gång varit placerade i vård utom hemmet har ökat stadigt mellan 2006 och 2011. År 2011 var andelen 3 procent bland både killar och tjejer. Andelen var högre bland unga med utländsk bakgrund än bland unga med svensk bakgrund, särskilt bland killar.	

Den 1 november 2011 hade knappt 2 procent (16 promille) av alla 13–17-åringar en pågående heldygnsinsats och drygt 3 procent (32,9 promille) hade någon gång varit placerade i vård utanför hemmet (tabell 3.19). Med heldygnsinsats avses här vård med placering utanför det egna hemmet som beslutats enligt socialtjänstlagen, SoL (2001:453) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU (1990:52). Placeringen kan ske i familjehem, hem för vård och boende (HVB) eller särskilt ungdomshem, där familjehem är vanligast.

Tabell 3.19. Andel som fått dygnsvård enligt SoL och LVU, efter tjejer och killar samt båda könen, 13–17 år, 2006–2011. Antal per 1 000

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Båda könen						
I pågående heldygnsinsats den 1 november*	10,7	11,1	11,8	12,6	14,1	16,0
Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året*	7,6	8,9	10,0	10,9	12,0	13,3
Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året*	3,6	4,5	5,4	6,3	7,3	8,7
Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder***	27,7	27,9	28,7	29,2	30,7	32,9
Tjejer						
I pågående heldygnsinsats den 1 november*	10,6	10,8	11,1	11,4	12,0	13,0
Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året*	8,1	8,8	9,3	9,8	10,4	10,4
Nyttillkomna ** som påbörjat heldygnsinsats under året*	3,9	4,3	4,8	5,4	5,9	6,0
Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder***	28,7	29,1	29,5	29,5	30,2	31,2
Killar						
I pågående heldygnsinsats den 1 november*	10,7	11,4	12,4	13,7	16,1	18,9
Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året*	7,2	9,1	10,5	11,9	13,6	16,0
Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året*	3,4	4,7	5,9	7,1	8,6	11,2
Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder***	26,7	26,7	27,9	28,9	31,2	34,4

Källa: Socialstyrelsen, Registret över socialtjänstens insatser för barn och unga.

* Avser barn som var 13–17 år vid slutet av året, det vill säga den 31 december respektive år.

** Med nyttillkomna barn och unga avses dem som under statistikåret blev placerade för vård utom hemmet enligt SoL eller för insats enligt LVU och som inte hade varit placerade för sådan vård eller sådana insatser under de fem år som föregick statistikåret.

*** Avser andel i de fem senaste födelsekohorterna som den 31 december respektive år uppnått 18 års ålder och som varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder.

Kommentar: Tabellen är reviderad i jämförelse med föregående års redovisning av ungdomsindikatorerna.

Andelen unga (13–17 år) som får heldygnsinsatser har ökat de senaste åren och då främst bland killar. Ökningen utgörs till största delen av killar med annan vårdnadshavare än förälder eller med okänd vårdnadshavare. Många är sannolikt ensamkommande flyktingbarn. Bland yngre barn (0–12 år) har andelen som placeras utanför hemmet legat relativt konstant under den senaste tioårsperioden (Socialstyrelsen 2012b).

Unga med utländsk bakgrund är överrepresenterade i den grupp som får en heldygnsinsats.²¹ Det gäller särskilt bland killar. Av killar med utländsk bakgrund har knappt 6 procent varit placerade i heldygnsvård någon gång mellan 13 och 17 års ålder jämfört med knappt 3 procent av dem med svensk bakgrund (tabell 3.20).

Tabell 3.20 Andel som fått dygnsvård enligt SoL och LVU, efter utländsk bakgrund*, tjejer och killar samt båda könen, 13–17 år, 2011. Antal per 1 000

	Båda könen		Tjejer		Killar	
	Bakgrund*		Bakgrund*		Bakgrund*	
	Svensk	Utländsk	Svensk	Utländsk	Svensk	Utländsk
1. I pågående heldygnsinsats den 1 nov***	11,1	35,7	11,5	48,1	10,8	22,1
2. Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året***	8,3	33,4	8,7	45,0	7,9	20,7
3. Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året***	4,9	23,9	5,5	33,5	4,2	13,5
4. Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder ****	25,0	72,4	23,7	87,1	26,3	56,3

Källa: Socialstyrelsen, Registret över socialtjänstens insatser för barn och unga.

* Utländsk bakgrund avser dem som är födda utomlands och/eller vars båda föräldrar är födda utomlands. Svensk bakgrund avser dem som är födda i Sverige med föräldrar där åtminstone den ena föräldern också är född i Sverige.

** Nyttillkomna barn och unga avser dem som under statistikåret blev placerade för vård utom hemmet enligt SoL eller för insats enligt LVU och som inte hade varit placerade för sådan vård eller sådana insatser under de fem år som föregick statistikåret.

*** Avser barn som var 13–17 år vid slutet av året, det vill säga den 31 december 2011.

**** Avser andel i de fem senaste födelsekohorterna som den 31 december 2011 uppnått 18 års ålder och som varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder.

Av *Social rapport 2010* framgår att placerade barn presterar betydligt sämre i skolan än andra barn, också i förhållande till sin kognitiva kapacitet, och att detta har samband med kraftiga överrisker för olika former av psykosociala problem i ung vuxen ålder som missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa. I studien ingår bara personer som bott i Sverige under hela grundskoleperioden (Socialstyrelsen 2010b).

Barn och unga som på grund av funktionsnedsättning bor i familjehem eller får insatsen *bostad med särskild service* enligt 9 § 8 i Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS (1993:387) är inte inkluderade i tabellerna 3.19–3.21. År 2011 bodde cirka 1 300 barn och ungdomar i familjehem eller bostad med särskild service. Hälften av dem bodde i en annan kommun än den som beslutat om insatsen, ungefär 100 bodde i familjehem och de övriga i bostad med särskild service (Socialstyrelsen 2011c).

²¹ Samtliga unga som fått heldygnsinsatser ingår i statistiken vilket innebär att även ensamkommande barn och unga är inkluderade.

Tabell 3.21 Andel unga som fått dygnsvård enligt SoL och LVU, efter kön och län, 13–17 år, 2010. Antal per 1 000

Län*	1. I pågående heldygnsinsats den 1 nov***		2. Påbörjat heldygnsinsats någon gång under året***		3. Nyttillkomna** som påbörjat heldygnsinsats under året***		4. Varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder****	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
Jönköping	8,7	14,7	7,0	14,1	3,3	10,6	26,2	25,5
Blekinge	9,6	19,8	6,9	14,7	3,9	10,2	28,8	29,7
Halland	9,7	13,4	8,1	10,5	4,3	6,8	30,6	25,1
Skåne	11,3	16,4	9,9	12,9	6,1	8,8	30,0	30,2
Stockholm	11,7	15,4	9,4	14,9	5,3	10,4	30,7	38,9
Uppsala	12,1	21,6	11,2	17,4	6,9	10,3	31,9	34,4
Norrbottnen	12,7	30,6	7,2	19,1	4,9	13,0	23,6	38,5
Västmanland	12,9	18,1	10,3	15,2	5,5	9,1	35,7	36,2
Kalmar	13,3	15,4	9,5	9,7	5,1	6,1	29,8	29,9
Västra Götaland	13,5	15,2	10,5	15,4	6,2	11,1	29,8	36,9
Gotland	14,0	17,3	10,0	18,5	5,3	9,9	45,8	34,6
Östergötland	14,4	22,1	13,2	22,3	7,2	14,7	37,2	33,9
Värmland	14,5	30,4	13,0	26,1	7,6	14,3	32,6	32,9
Örebro	14,6	25,4	12,8	25,3	6,8	18,1	37,4	37,3
Södermanland	14,9	20,4	13,6	16,7	6,1	10,5	36,7	40,2
Kronoberg	14,9	27,2	10,4	20,0	6,3	15,7	33,5	45,7
Dalarna	15,7	25,4	13,7	20,0	8,1	12,2	35,0	33,8
Västerbotten	16,8	25,0	13,4	21,8	7,0	16,2	33,4	35,8
Gävleborg	16,9	29,1	13,9	21,5	8,2	14,4	37,5	48,6
Jämtland	17,8	33,5	12,0	29,9	7,1	17,9	32,2	39,7
Västernorrland	18,9	17,9	11,8	12,6	8,0	8,5	36,8	41,1

Källa: Socialstyrelsen, Registret över socialtjänstens insatser för barn och unga.

* Länen är sorterade efter tjejer i pågående insats den 1 november.

** Nyttillkomna barn och unga avser dem som under statistikåret blev placerade för vård utom hemmet enligt SoL eller för insats enligt LVU och som inte hade varit placerade för sådan vård eller sådana insatser under de fem år som föregick statistikåret.

*** Avser barn som var 13–17 år vid slutet av året, det vill säga den 31 december 2010.

**** Avser andel i de fem senaste födelsekohorterna som den 31 december 2010 uppnått 18 års ålder och som varit placerad i vård utom hemmet någon gång mellan 13 och 17 års ålder.

INDIKATOR 41

Unga som fått antidepressiva läkemedel på recept	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
En större andel tjejer än killar fick antidepressiva medel på recept 2012. Bland 15–19-åringarna var andelen tjejer 4,4 procent och andelen killar 2,3 procent. Bland 20–24-åringarna var andelen tjejer 7,8 procent och andelen killar 4,2 procent. Andelen har ökat kontinuerligt sedan 2007 i samtliga grupper med undantag för de allra yngsta.	

Användningen av antidepressiva läkemedel bland barn och unga började öka kraftigt omkring 1993 då de så kallade SSRI-preparaten introducerades. Dessförinnan fanns inte några antidepressiva läkemedel som var lämpliga för barn och unga. Under senare år har dock säkerheten vid behandling av barn och ungdomar med SSRI diskuterats. Bland annat har en ökad risk för självmordsbeteende och destruktivt beteende rapporterats. SSRI-preparat kan även hämma längdtillväxten, skelettupbyggnaden och den sexuella utvecklingen.

Socialstyrelsen kom 2010 ut med nya *Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom*. Läkemedelsbehandling av barn och ungdomar med SSRI rekommenderas vid depression, ångestsyndrom (kombinationsbehandling med KBT) och tvångssyndrom (Socialstyrelsen 2010a). En nästan dubbelt så stor andel tjejer som killar använder antidepressiva läkemedel (tabell 3.22), förutom bland de allra yngsta (10–14 år) där det knappt finns någon skillnad i användning. Bland 15–19-åringa tjejer fick 4,4 procent antidepressiva läkemedel utskrivna på recept 2012 jämfört med 2,3 procent bland jämnåriga killar. Bland 20–24-åringarna var motsvarande andelar 7,8 respektive 4,2 procent.

Tabell 3.22 Andel som fått antidepressiva läkemedel på recept, efter tjejer och killar, 10–14 år, 15–19 år och 20–24 år, 2007–2012. Procent

	Tjejer						Killar					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007	2008	2009	2010	2011	2012
10–14 år												
SSRI	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5
Övriga	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totalt	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,3	0,4	0,3	0,4	0,5	0,6
15–19 år												
SSRI	2,6	2,7	2,7	2,9	3,1	3,6	1,2	1,2	1,3	1,4	1,5	1,8
Övriga	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5
Totalt	2,9	3,0	3,0	3,2	3,5	4,4	1,3	1,4	1,5	1,6	1,8	2,3
20–24 år												
SSRI	5,1	5,1	5,2	5,2	5,4	5,5	2,3	2,4	2,4	2,5	2,7	2,7
Övriga	1,8	1,9	2,0	2,0	2,2	2,3	1,1	1,2	1,3	1,3	1,5	1,5
Totalt	6,2	6,2	6,3	6,4	6,7	7,8	3,0	3,2	3,2	3,4	3,6	4,2

Källa: Socialstyrelsen, Läkemedelsregistret.

Kommentar: SSRI (Selektiva serotoninåterupptagshämmare) är en grupp av antidepressiva läkemedel som används för behandling av depressioner och olika ångesttillstånd. SSRI = N06AB, Övrigt = N06AA, N06AF, N06AG, N06AX.

Förhållanden i arbetslivet

Uppgifterna som använts i sammanställningen baseras på Arbetsmiljöverkets och Statistiska centralbyråns intervjuundersökning om arbetsmiljön (Arbetsmiljöundersökningen) som genomförts vartannat år sedan 1989.²² Vidare redovisas uppgifter om arbetsskador som anmälts till Försäkringskassan och som ingår i Arbetsmiljöverkets Informationssystem om arbetsskador (ISA).

Uppgifter om arbetsskadorna i ISA bygger på inkomna anmälningar till Försäkringskassan. Det finns en betydande underrapportering av skador som kan variera över tid och mellan olika grupper. Därför är det svårt att avgöra i vilken utsträckning skillnader – över exempelvis tid – återspeglar faktiska förändringar i arbetsmiljön. Resultaten från en jämförande studie mellan undersökningen om arbetsorsakade besvär och ISA (Informationssystemet om arbetsskador) talar för att underrapporteringen är större bland yngre än bland äldre personer (SCB 2003²³).

I december 2011 infördes möjligheter att anmäla arbetsskadorna på Arbetsmiljöverkets webbplats och av de anmälda arbetsolyckorna med frånvaro för 2012 är det ungefär en tredjedel som anmälts på detta sätt. Av arbetssjukdomarna 2012 är det ungefär en tiondel som anmälts på webben. Det nya sättet att anmäla innebär också att den som gör anmälan själv också utför en stor del av klassificeringen av arbetsskadorna. För anmälningar som görs på en pappersblankett är det särskild personal vid Arbetsmiljöverket som står för kodning och klassificering utifrån den information i fritext som lämnats på blanketten. Det går inte att utesluta att webbanmälan påverkar statistiken, både anmälningsbenägenhet och de uppgifter som presenteras. I samband med införandet av webbanmälan genomfördes också vissa informationskampanjer som kan ha gjort att anmälningsbenägenheten ökat.

I denna redovisning är det i första hand de i åldern 16–25 år som räknats som unga, då de som är 15 år inte alltid räknats som sysselsatta i Statistiska centralbyråns statistik över sysselsatta. Uppgifter om antalet sysselsatta krävs för att beräkna relativa frekvenser för olika kategorier, det vill säga antal skadefall per 1 000 förvärvsarbetande.

²² Arbetsmiljöundersökningen baseras på telefonintervjuer och svar på en postenkät. Studien är en tilläggsundersökning till Arbetskraftsundersökningen (AKU).

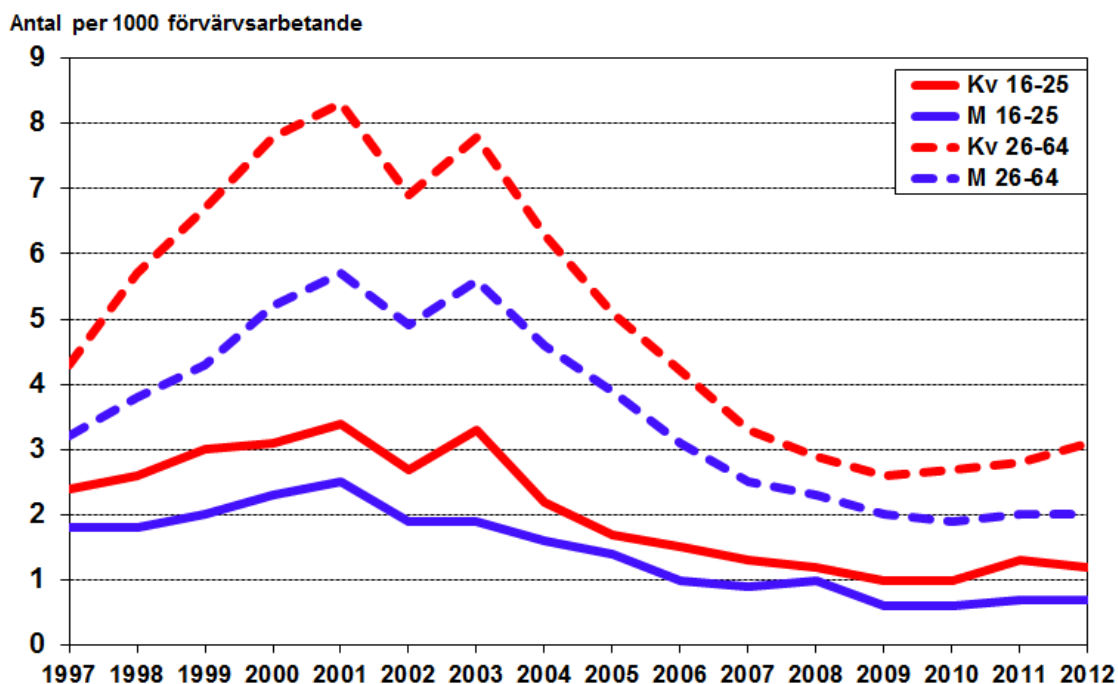
²³ Statistiska centralbyrån. Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken. Rapport 2003:5. Informationssystemet om arbetsskador och undersökningen om arbetsorsakade besvär. En jämförande studie.

INDIKATOR 42

Anmälda arbetssjukdomar	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
Antalet anmälda arbetssjukdomar bland unga minskade stadigt mellan 2003 och 2009. Därefter har det varit små förändringar. År 2012 var antalet anmälda arbetssjukdomar per 1 000 förvärvsarbetande 1,2 bland förvärvsarbetande tjejer i åldern 16–25 år och 0,7 bland förvärvsarbetande killar i samma ålder.	

Som arbetssjukdom betraktas besvär som uppstår efter en tids, kortare eller längre, skadlig inverkan i arbetet. Uppgifterna om arbetssjukdomarna som redovisas i denna sammanställning visar den relativa frekvensen, det vill säga antal anmälningar per 1 000 förvärvsarbetande för respektive åldersgrupp. Kvinnor har en högre relativ frekvens anmälda arbetssjukdomar än män, figur 3.11. Unga i åldern 16–25 år har betydligt lägre relativ frekvens än de som är över 25 år.

Frekvensen anmälda arbetssjukdomar ökade kraftigt under andra halvan av 1990-talet för att därefter minska under 2000-talet. Mellan 2003 och 2009 minskade den relativa frekvensen för arbetssjukdomarna med knappt 70 procent för både män och kvinnor. Även bland ungdomar minskade frekvensen. Sedan 2011 har anmälningarna ökat något bland äldre kvinnor. Förändringen över tid är dock svårtolkad då anmälningsbenägenheten inte varit konstant över åren. Förhoppningsvis förklarar ändå förbättringar i arbetsmiljö en del av nedgången i antalet arbetsskadeanmälningar under 2000-talet.

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Statistiken för 2001 och 2002 har påverkats av en omläggning av datainsamlingen. Statistiken för 2012 kan även ha påverkats av att arbetsskadeanmälan kan göras elektroniskt.

Figur 3.11 Antalet anmälda arbetssjukdomar, efter kön och åldersgrupper, 1997–2012. Antal per 1 000 förvärvsarbetande.

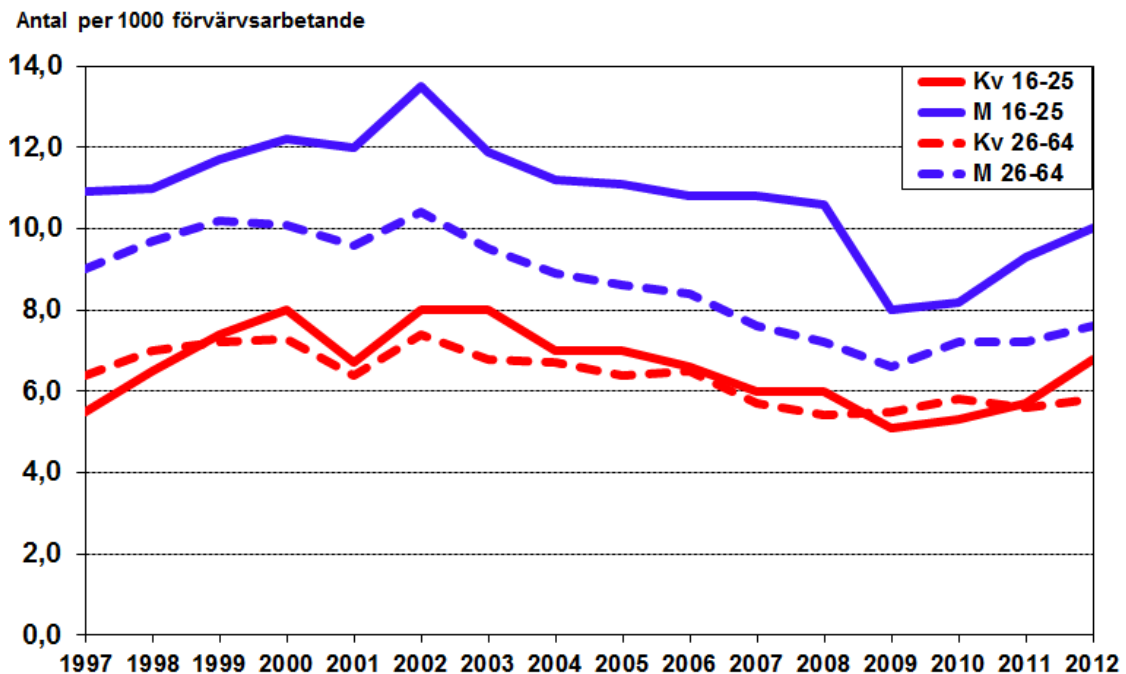
INDIKATOR 43

Anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
Den tidigare trenden av stadigt minskande antal anmälda arbetsolyckor med frånvaro bland unga bröts 2010. År 2012 var antalet anmälda arbetsolyckor per 1 000 förvärvsarbetande högre jämfört med året innan, 6,8 bland förvärvsarbetande tjejer i åldern 16–25 år och 10,0 bland förvärvsarbetande killar i samma ålder.	

Figur 3.12 visar att män har en högre frekvens av anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro än kvinnor. De yngre männen är överrepresenterade. Sedan början av 2000-talet har det varit en nedåtgående trend för olyckorna, och uppgifterna för 2009 visar på en mycket kraftig nedgång för de unga jämfört med 2008, särskilt för killarna. En bidragande orsak till denna nedgång kan vara lågkonjunkturen under 2009.

De preliminära uppgifterna för antalet olyckor med sjukfrånvaro 2012 visar på en fortsatt uppgång. Sedan 2009 har den relativa frekvensen för unga tjejer ökat med en tredjedel och för unga killar med en fjärdedel. Enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) har antalet sysselsatta i åldern 15–24 år under samma period ökat med 7 procent för kvinnor och 4 procent för män. Statistiken för arbetsskadeanmälningarna 2012 måste tolkas med viss försiktighet då det införts möjlighet att anmäla arbetsskadorna på Arbetsmiljöverkets webbplats.

Statistiken över olyckor i arbetet tyder på en förhöjd risk för framför allt killar i arbetslivet. Det är således viktigt att unga som börjar arbeta inom riskutsatta branscher ges god introduktion samt får kännedom om riskerna för att kunna utföra arbetsuppgifterna på ett säkert sätt.

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

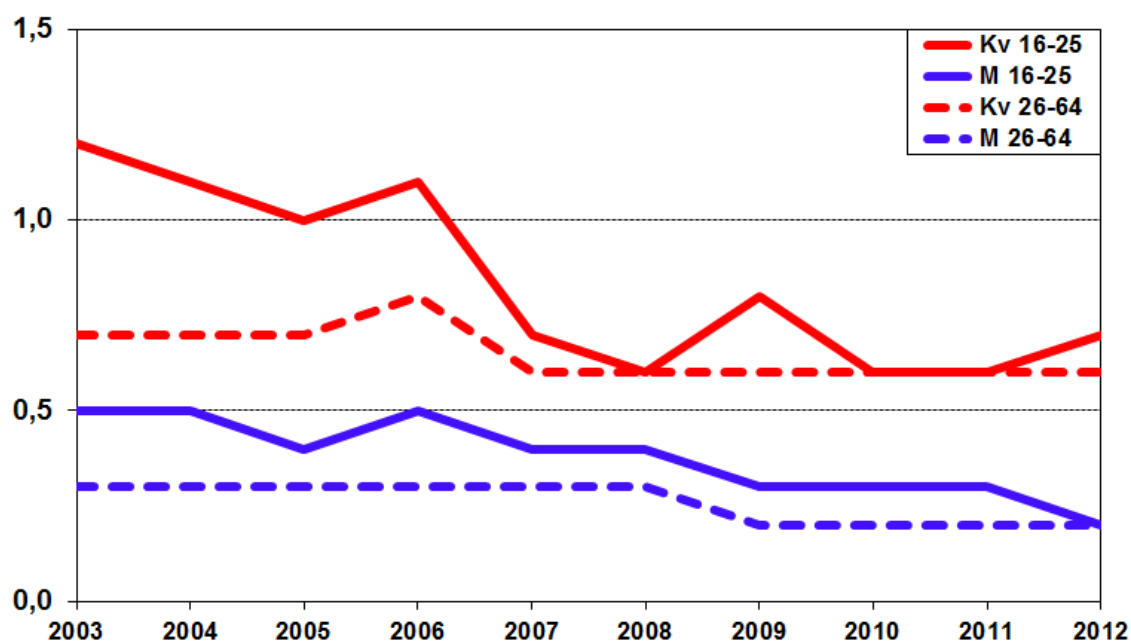
Kommentar: Statistiken för 2001 och 2002 har påverkats av en omläggning av datainsamlingen. Statistiken för 2012 kan även ha påverkats av att arbetsskadeanmälan kan göras elektroniskt. Värdena för 2012 är skattade utifrån inkomna anmälningar under året.

Figur 3.12 Antalet anmälda arbetsolyckor, efter kön och åldersgrupper, 1997–2012. Antal per 1 000 förvärvsarbetande.

Som olyckor i arbetet räknas också händelser då en person utsätts för våld eller hot om våld på sin arbetsplats. Det kan gälla rån i banker eller affärer, men våldet och hoten kan även komma från patienter, klienter och så vidare. Av figur 3.13 framgår att anmälningarna minskat kraftigt bland tjejer mellan 2006 och 2008, medan motsvarande minskning inte kan noteras bland äldre kvinnor eller bland männen oberoende av ålder. Siffrorna för 2009 visade på en tillfällig ökning av anmälningarna bland tjejer. För 2012 har anmälningarna jämfört med 2011 ökat något för unga tjejer, men minskat något för unga killar.

Anmälningar som inkommit men som inte lett till sjukfrånvaro från arbetet omfattas inte av figur 3.13, då dessa saknar detaljerad information om exempelvis orsaker till skadan. Många händelser som blir anmälda där man utsätts för hot i arbetet har inte lett till någon frånvaro från arbetet.

Antal per 1000 förvärvsarbetande

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

Kommentar: Statistiken för 2012 kan även ha påverkats av att arbetsskadeanmälan kan göras elektroniskt. Värdena för 2012 är skattade utifrån inkomna anmälningar under året.

Figur 3.13 Antal anmälda arbetsolyckor på grund av våld eller hot som inneburit sjukfrånvaro under minst en dag, efter kön och åldersgrupper, 2003–2012. Antal per 1 000 förvärvsarbetande.

Geografiska jämförelser

Uppgifter om anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro i olika län redovisas i tabell 3.23. För att få ett stabilare underlag har tre år summerats (2009–2011) och de relativa frekvenser som redovisas är ett medeltal för perioden. Län klassificeras utifrån den plats där den skadades arbetsställe är beläget och inte där personen är bosatt.

Tabell 3.23 Antal anmälda arbetsolyckor med sjukfrånvaro samt antal fall per 1 000 förvärvsarbetande efter kön, åldersgrupper och län, 2009–2011

	Kvinnor 16-25 år		Män 16-25 år		Kvinnor 26-64år		Män 26-64 år	
	Antal	Antal per 1000	Antal	Antal per 1000	Antal	Antal per 1000	Antal	Antal per 1000
Stockholm	794	4,4	1205	6,6	5671	4,3	7243	5,1
Uppsala	114	4,6	206	8,1	908	5,1	1022	6,0
Södermanland	146	7,9	223	11,1	1074	7,8	1255	9,0
Östergötland	183	6,4	307	9,2	1444	6,3	1992	7,8
Jönköping	185	6,2	367	10,5	1198	6,2	1822	8,5
Kronoberg	97	6,2	179	9,9	641	5,9	1075	8,8
Kalmar	121	7,0	185	9,4	908	7,1	1147	8,3
Gotland	27	6,2	28	6,1	152	4,6	274	8,3
Blekinge	65	6,6	103	9,2	590	7,2	738	8,2
Skåne	480	5,5	970	10,6	3985	5,9	5421	7,7
Halland	124	5,0	238	9,3	868	5,5	1221	7,7
Västra Götaland	747	5,7	1201	8,6	5729	6,2	7367	7,4
Värmland	86	4,7	171	8,6	778	5,3	1048	6,7
Örebro	136	6,3	222	9,7	1087	7,0	1369	8,2
Västmanland	118	6,6	223	11,2	887	6,6	1253	8,4
Dalarna	158	7,9	207	8,8	1033	6,7	1287	7,8
Gävleborg	89	4,9	146	6,8	861	5,7	1275	7,7
Västernorrland	80	4,8	120	6,7	892	6,5	1140	7,7
Jämtland	54	5,1	75	6,8	368	5,1	491	6,5
Västerbotten	87	4,0	166	7,4	749	5,1	1156	7,3
Norrbottn	103	5,3	218	9,4	893	6,4	1248	8,1
Hela riket	3994	5,4	6760	8,5	30716	5,7	40844	7,0

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

I de flesta av länen är den relativa frekvensen för olyckor bland män högre för de unga än för de äldre. För såväl unga som äldre är det vissa skillnader mellan olika län i fråga om relativa frekvenser för anmälda arbetsolyckor. Den högsta relativa frekvensen finner man för unga killar i Västmanlands och Södermanlands län med drygt 11 anmälda olyckor per 1 000 förvärvsarbetande. För tjejer är frekvensen högst i Södermanlands och Dalarnas län med knappt 8 anmälda olyckor per 1 000 förvärvsarbetande.

Antal anmälda arbetssjukdomar är för få för unga i de flesta av länen för att det ska vara meningsfullt att göra några mer detaljerade länsvisa jämförelser.

Arbetskadearmätningar för elever i skolan

Den officiella arbetskadestatistiken ger inte någon tillförlitlig bild över skador som inträffar i skolan, då arbetskadeförsäkringen gäller först från och med årskurs 7 och endast för vissa moment i utbildningen (SFS 2010:110). Det som omfattas av försäkringen är moment som "vanligen utförs vid förvärvsarbete". I viss utsträckning anmäls även skador som inte uppfyller kriterierna i arbetskadeförsäkringen, men dessa ingår i statistiken då Arbetsmiljöverket registrerar alla inkommande anmätningar.

Under 2012 har det inkommit ungefär 1 400 arbetskadearmätningar om olycksfall som drabbat elever och studerande. Knappt hälften av dessa olycksfall var av den karaktären att de inneburit frånvaro från skolarbetet. Merparten av anmätningarna om olycksfall med frånvaro bland elever kommer från den gymnasiala utbildningen (tabell 3.24). Från den yrkesinriktade gymnasieutbildningen har det under perioden 2004–2011 inkommit drygt 700 anmätningar och i nästan en tredjedel av dessa är djur inblandade. Framför allt är det tjejer som drabbats av djurolyckor.

Tabell 3.24 Antal anmälda olycksfall med frånvaro enligt lagen om arbetskadeförsäkring bland elever/studerande upp till 25 år inom utbildningsväsendet, 2004–2011

	Kön	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totalt
Grundskola	Tjejer	8	17	11	12	10	10	9	23	100
	Killar	11	20	35	28	15	18	17	23	167
Gymnasial utbildning	Tjejer	54	70	74	63	76	76	96	65	574
	Killar	71	79	76	92	95	73	104	108	698
– därav gymnasial yrkesutbildning	Tjejer	31	46	48	50	53	59	69	50	406
	Killar	39	39	36	42	44	29	55	59	343
Annan utbildning	Tjejer	11	5	11	12	8	9	15	38	109
	Killar	17	8	11	9	11	12	18	68	154
Totalt	Tjejer	73	92	96	87	94	95	120	126	783
	Killar	99	107	122	129	121	103	139	199	1019

Källa: Arbetsmiljöverket, Försäkringskassan

Arbetsolyckor med dödlig utgång

Enligt preliminära uppgifter omkom två ungdomar (24 respektive 25 år) i arbetsplatsolyckor under 2012. Båda var män. Under hela perioden 2005–2012 förolyckades totalt 54 anställda som var 25 år eller yngre i arbetsolyckor, 8 tjejer och 46 killar. Två av de omkomna hade inte fyllt 18 år, en kille var 16 år och en tjej endast 15 år.

Trakasserier på arbetsplatsen

I Arbetsmiljöverkets och Statistiska centralbyråns intervjuundersökning om arbetsmiljön (Arbetsmiljöundersökningen) som genomförts vartannat år finns frågor om man blivit utsatt för olika typer av trakasserier i sitt arbete. En fråga är om man under de senaste 12 månaderna varit utsatt för trakasserier grundat på kön från chefer eller sina arbetskamrater. Andelen kvinnor som uppgav detta i undersökningarna 2007, 2009 och 2011 uppgick i genomsnitt till 12 procent både för gruppen 16–25 år och för gruppen 26–64 år.

En annan fråga i Arbetsmiljöundersökningen är om man under de senaste 12 månaderna utsatts för sexuella trakasserier från annan person som exempelvis kunder, klienter eller elever. Här kan man dock se en betydande skillnad mellan yngre och äldre kvinnor. Bland de yngre kvinnorna var det i genomsnitt 15 procent för 2007, 2009 och 2011 som angav att de utsatts för sexuella trakasserier, medan motsvarande andel för de äldre kvinnorna uppgick till 7 procent.

Internationella jämförelser

Jämförelser mellan olika länders arbetsskadestatistik är svåra att göra med god kvalitet. Länderna har sinsemellan olika system som bygger på olika lagstiftning. Systemen omfattar olika grupper på arbetsmarknaden och olika typer av arbetsskador.

Inom EU pågår ett arbete med att harmonisera arbetsskadestatistiken med EU:s statistikkontor Eurostat som samordnande organ. I detta arbete ingår att årligen leverera uppgifter om arbetsolyckor med fler än tre sjukdagar samt arbetssjukdomar med vissa diagnoser. Vid redovisningen av arbetsolyckorna görs en uppräknings av antalet anmälningar utifrån en uppskattad underrapportering inom respektive land och bransch. De senaste uppgifterna är för 2010 och bland annat redovisas antal arbetsolyckor per 100 000 sysselsatta för nio gemensamma branscher.

För 2010 redovisade Eurostat 2 376 arbetsolyckor per 100 000 sysselsatta unga i åldern 18–24 år. Motsvarande skadefrekvens för samtliga åldrar uppgick till 1 742 olyckor per 100 000 sysselsatta. I Sverige är olycksfallsfrekvensen avsevärt lägre än för genomsnittet för samtliga EU-länder, 912 för ungdomar och 884 för samtliga åldersgrupper. För både unga och äldre samt både i Sverige och i EU totalt har den relativa skadefrekvensen minskat något under senare år.

Under 2010 inträffade enligt statistik från Eurostat 3 910 dödsolyckor i arbetet inom samtliga EU-länder. Av dessa drabbade 329 (8 procent) ungdomar upp till 24 år.

För arbetssjukdomar är det betydligt svårare att göra jämförelser mellan olika länder. Vad som räknas som en arbetssjukdom varierar stort mellan olika länder och praxis för godkännande skiljer sig åt. I dagsläget har man begränsat statistiken till de diagnoser som godkänts i de flesta medlemsländer. Ingen statistik för arbetssjukdomar redovisas av Eurostat på nationsnivå och ytterst lite på EU-nivå.

Arbetsmiljöverkets kommentarer

Att utifrån ett begränsat antal indikatorer göra en helhetsbedömning av arbetsmiljön för unga är naturligtvis inte möjligt. För att ge en mer komplett bild av ungas arbetsmiljö krävs en betydligt mer omfattande utredning. Uppgifter som presenteras i denna rapport får därmed närmast ses som exempel på förhållanden för unga inom vissa områden.

Jämförelser av förhållandena mellan unga och äldre arbetstagare är heller inte helt okomplicerade. Anmälningens benägenheten av exempelvis arbetsskador är säkerligen inte lika för olika åldrar. Vissa arbetssjukdomar, till exempel belastningsskador, besvär i luftvägarna och hörselnedsättning, kan dessutom kräva ganska lång latensid för att utvecklas. Att unga uppvisar en lägre förekomst av arbetsrelaterad ohälsa behöver inte betyda att arbetsmiljön är bättre, utan kan hänga ihop med kortare exponeringstid. Det

man inte heller kan utesluta är att unga ser och bedömer sin arbetsmiljö på ett annat sätt än vad äldre gör. Resultat från intervjuundersökningar är därmed inte heller enkla att tolka.

Unga i Sverige etablerar sig relativt sent i arbetslivet. Den första erfarenheten av arbete skaffar de sig oftast via feriearbete. Arbetsmiljöverket har efter flera år av så kallad sommartillsyn konstaterat att arbetsgivaren i stor utsträckning brister i introduktionen av de unga arbetstagarna. Dessa får därmed inte den handledning och den information de behöver för att kunna utföra arbetet på ett säkert sätt. Som ung har man inte heller den kunskap om arbetsmiljölagstiftningen och det stöd av en facklig organisation som äldre har. Unga som påbörjar en yrkesbana i en riskutsatt bransch löper statistiskt sett större risk att skadas i arbetet. I synnerhet gäller detta unga män som oftare än äldre tycks råka ut för arbetsolyckor. Detta visar på vikten av att de redan under yrkesutbildningen får kännedom om de risker och säkerhetsbestämmelser som finns inom vissa yrken.

Den sysselsatta befolkningen

Uppgifter om sysselsatta är hämtade från Statistiska centralbyråns registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (Rams) för att kunna beräkna relativa skadefrekvenser. Rams är en totalundersökning som möjliggör detaljerad redovisning av de förvärvsarbetande efter exempelvis ålder, län och bransch. De senaste uppgifterna om sysselsättningen enligt Rams är för 2011.

År 2011 utgjorde unga (16–25 år) 12 procent av den förvärvsarbetande befolkningen enligt Rams. I absoluta tal innebär detta ungefär 540 000 personer och av dessa var 47 procent kvinnor och 53 procent män. En faktor som kan leda till skillnader i skadefrekvenser mellan ungdomar och äldre är skillnader i branschtillhörighet. På det stora hela är det dock inte några stora skillnader mellan yngre och äldre utifrån branschfördelning, men det finns vissa undantag. Ungdomar i åldern 16–25 år är i betydligt större utsträckning verksamma inom detaljhandeln än vad äldre är, 14 procent jämfört med 5 procent. Vidare finns förhållandevis många unga inom restaurangverksamhet, 7 procent av samtliga ungdomar jämfört med 2 procent av de äldre. Däremot är andelen unga som jobbar inom utbildning samt hälso- och sjukvård betydligt lägre bland ungdomar än bland äldre förvärvsarbetande. Enligt uppgifter från SCB:s arbetskraftsundersökningar var antalet sysselsatta totalt sett ungefär lika många 2012 som 2011. Däremot var antalet sysselsatta ungdomar drygt 2 procent färre 2012 än 2011.

Bostadsförhållanden

INDIKATOR 44

Andel som trivs i bostadsområdet	Uppgiftslämnare: Boverket
Andelen unga som trivdes mycket bra i sitt bostadsområde var 61 procent bland 16–19-åringarna och 56 procent bland 20–25-åringarna vid mätningar 2006–2007. Killar trivdes mycket bra i större utsträckning än tjejer och unga med svensk bakgrund trivdes mycket bra i större utsträckning än de med utländsk bakgrund.	

Underlag till denna indikator kommer från Statistiska centralbyråns urvalsundersökning *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)*. Denna undersökning genomförs i samband med den fördjupning av boendestatistiken som äger rum var åttonde år. Den senaste fördjupningen ägde rum 2006–2007. Det finns inga aktuella uppgifter för denna indikator, men det är angeläget att visa en helhetsbild av ungas boendevillkor, trots att uppgifterna är något äldre. År 2006 bytte Statistiska centralbyrån insamlingsmetod, från besöks- till telefonintervjuer. Därför går det enligt Boverket inte att göra jämförelser med tidigare år.

Äldre trivs i högre grad bra än unga

För att förstå uppgifterna i sitt sammanhang redovisas kort något om hur andra åldersgrupper har besvarat denna fråga. Den samlade bilden, vid en summering av samtliga åldersgrupper, visar att en klar majoritet av de boende, sju av tio, trivs mycket bra i sitt bostadsområde. Personer boende i villa trivs i större utsträckning bra än personer boende i hyresrätt.

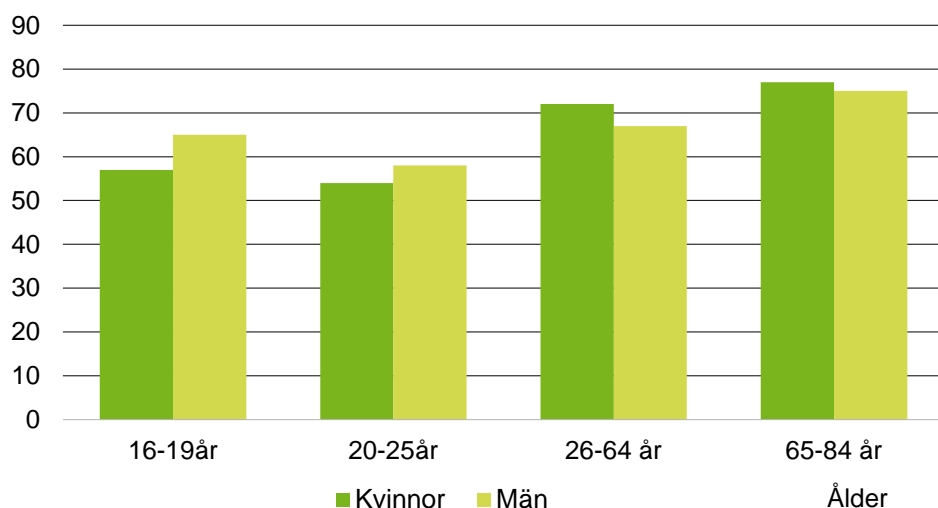
Höginkomsttagare trivs i större utsträckning bra än låginkomsttagare. Äldre trivs generellt sett bättre än yngre. Många har sannolikt förbättrat sin boendestandard över åren. Därför är det kanske inte förvånande att upplevelsen av trivsel ökar med åren. Troligen har äldre i högre grad kunnat välja sitt boende och en ökad upplevd valmöjlighet bidrar förmodligen till högre trivsel.

Unga män trivs i högre grad bra än unga kvinnor

Unga, och då i synnerhet i åldern 20–25 år, skiljer sig från övriga åldersgrupper i frågan om trivsel, 56 procent i denna åldersgrupp uppger att de trivs mycket bra i sitt bostadsområde.

Av unga i åldern 16–19 år uppger 61 procent att de trivs mycket bra. I den här åldern bor merparten fortfarande kvar i föräldrahemmet.

Killar trivs i högre grad i sitt bostadsområde än tjejer. I övriga åldersgrupper är det i stället kvinnorna som i större utsträckning än de jämnåriga männen trivs mycket bra i sitt bostadsområde (figur 3.14).

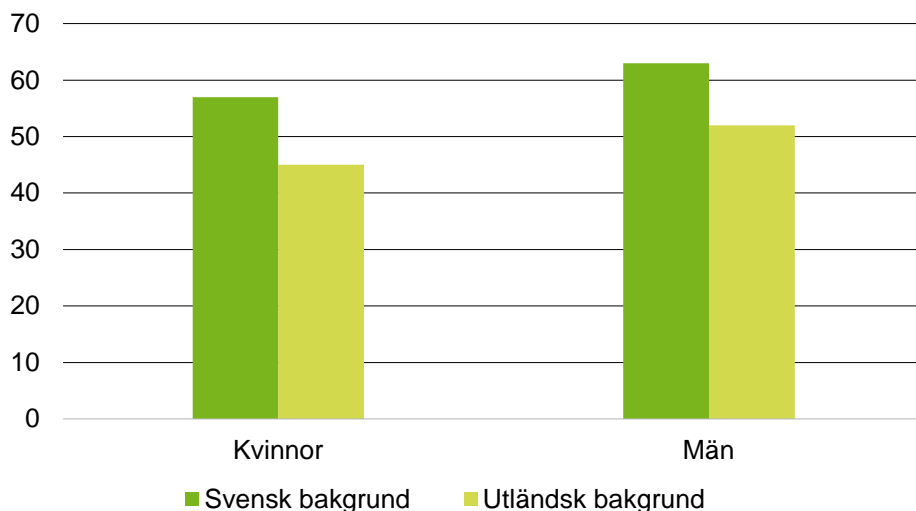

Källa: SCB, Boverkets bearbetning

Figur 3.14 Andel individer som trivs mycket bra i sitt bostadsområde, 16–84 år, 2006–2007. Procent.

Unga med svensk bakgrund trivs i högre grad bra än unga med utländsk bakgrund

Unga med svensk bakgrund trivs i högre grad bra i sitt bostadsområde än unga med utländsk bakgrund. I allra störst utsträckning trivs killar med svensk bakgrund. Tjejer med utländsk bakgrund uppger i lägre grad att de trivs än övriga grupper. Andelen unga med utländsk bakgrund är få i urvalet, vilket innebär att siffrorna bör tolkas med försiktighet (figur 3.15).

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

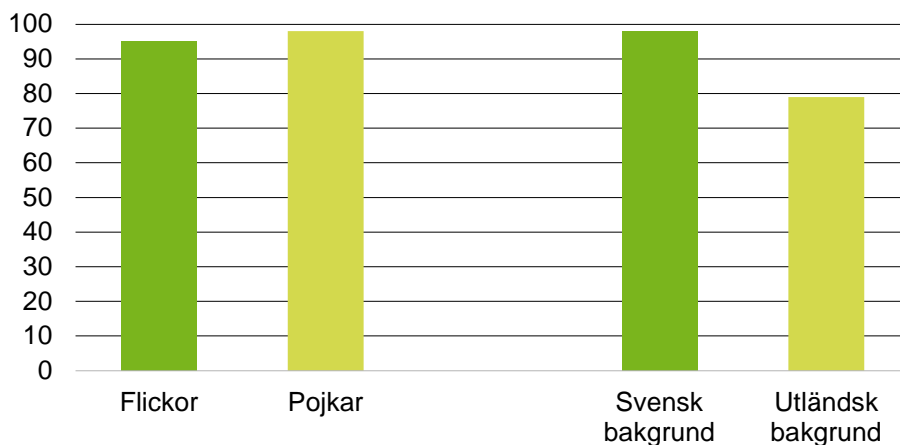
Figur 3.15 Andel unga som trivs mycket bra i sitt bostadsområde efter kön, svensk och utländsk bakgrund, 16–25 år, 2006–2007. Procent.

INDIKATOR 45

Andel med eget rum	Uppgiftslämnare: Boverket
Åren 2010/2011 hade 98 procent av killarna och 95 procent av tjejerna i åldern 13–18 år eget rum. Unga med svensk bakgrund har eget rum i betydligt större utsträckning än unga med utländsk bakgrund.	

Tillgång till eget rum är betydelsefullt, inte minst för ungas studieresultat. De flesta unga i åldern 13–18 år har tillgång till eget rum (96 procent i åldersgruppen 16–18 år). Uppdelat på undergrupper framträder vissa skillnader. Åren 2010/2011 hade 98 procent av killarna och 95 procent av tjejerna i åldern 13–18 år eget rum. Andelen killar med eget rum ökade med 2 procentenheter 2010/2011 medan andelen tjejer var oförändrad jämfört med föregående tvåårsperiod.

En större skillnad finns mellan unga med svensk bakgrund och unga med utländsk bakgrund. Av de unga med svensk bakgrund i åldern 13–18 år hade 98 procent eget rum 2010/2011, motsvarande andel unga med utländsk bakgrund var 79 procent 2009/2010 (uppgifter saknas för 2010/2011). Tidigare undersökningar har gett liknande indikationer med relativt låga värden för unga med utländsk bakgrund. Unga med utländsk bakgrund bor i större utsträckning i hyresrätt än unga med svensk bakgrund. Lägenhetsstorlekarna är vanligtvis mindre i flerbostadshus än vad de är i ägda småhus (figur 3.16).

Källa: SCB Barn-ULF, Boverkets bearbetning.

Figur 3.16 Unga som har eget rum efter kön och bakgrund, 13–18 år, 2010/2011. Procent.

Nästan alla unga i åldersgruppen 13–18 år har eget rum, men det finns mindre regionala skillnader. För större städer respektive övriga kommuner var andelen ungdomar med eget rum oförändrad, 94 procent respektive 96 procent. I storstadsområdena (orststäder och förortskommuner) har alla ungdomar tillgång till eget rum. Andelen har ökat med 3 procentenheter 2010/2011, jämfört med föregående tvåårsperiod då andelen var 97 procent (figur 3.17).

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 3.17 Unga som har eget rum efter region, 13–18 år, 2010/2011.

INDIKATOR 46

Andel med möjlighet att sova ostört	Uppgiftslämnare: Boverket
Andelen 16–19-åringar som 2006–2007 angav att de inte kunde sova ostört på grund av yttre störningar var 17 procent bland tjejerna och 8 procent bland killarna. Andelen 20–25-åringar som angav att de inte kunde sova ostört var 23 procent bland tjejerna och 10 procent bland killarna. Skillnaderna är stora mellan unga med svensk bakgrund och unga med utländsk bakgrund.	

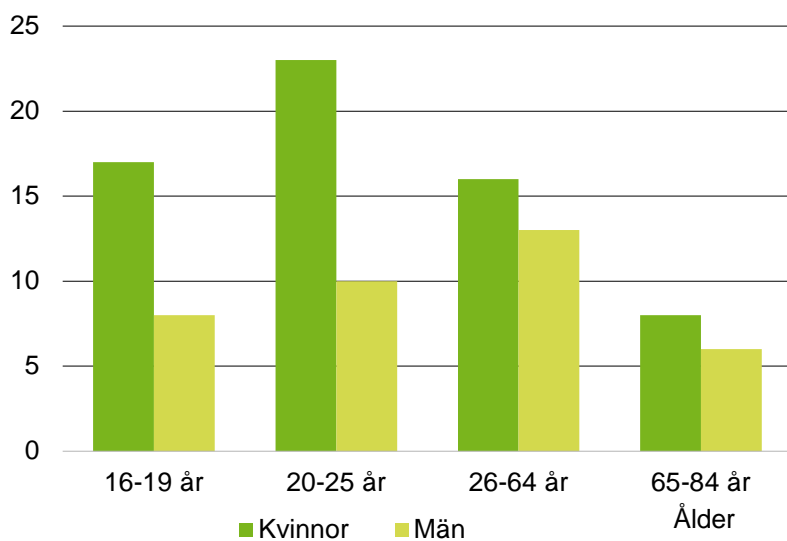
Även underlag till denna indikator kommer från Statistiska centralbyråns urvalsundersökning *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)* och genomförs i samband med den fördjupning av boendestatistiken som äger rum vart åttonde år. Den senaste fördjupningen ägde rum 2006–2007.

Boverket har inga nya uppgifter att redovisa. År 2006 bytte Statistiska centralbyrån insamlingsmetod, från besöks- till telefonintervjuer. Därför går det inte att göra jämförelser med tidigare år.

Störd nattsömn vanligare bland kvinnor

För att åstadkomma en god livsmiljö och god hälsa är den omgivande miljön av stor betydelse. Av dem mellan 16 och 84 år uppger 13 procent att det händer att de inte kan sova ostört på grund av yttre störningar såsom gatubuller, buller från grannar eller liknande. Äldre människor drabbas i mindre utsträckning eller påverkas i lägre grad av yttre störningar än yngre.

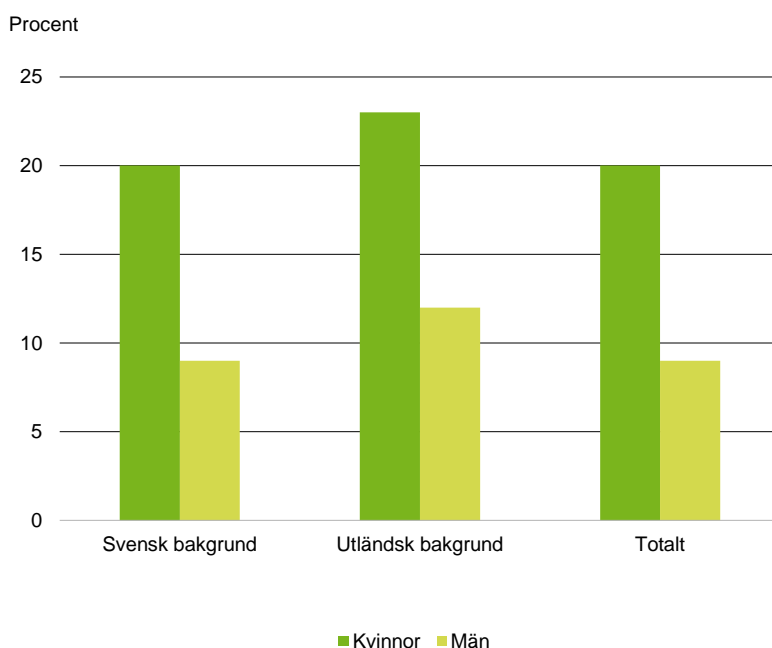
Kvinnor uppger i högre grad än män att de inte kan sova ostört på grund av yttre störningar. Det gäller i synnerhet tjejer, men skillnaderna blir mindre tydliga med stigande ålder. Nästan var fjärde tjej, men endast var tionde kille, i åldern 20–25 år uppger att de inte kan sova ostört på grund av yttre störningar (figur 3.8).

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 3.18 Personer som inte kan sova ostört på grund av yttre störningar, män och kvinnor, 16–84 år, 2006–2007. Procent.

Unga med utländsk bakgrund uppger i något högre grad än unga med svensk bakgrund att de har svårt att sova på grund av yttre störningar. Gruppen unga med utländsk bakgrund är liten i urvalet, varför siffrorna bör tolkas med försiktighet (figur 3.19).

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 3.19 Personer som inte kan sova ostört på grund av yttre störningar, efter kön och bakgrund, 16–25 år, 2006–2007. Procent.

Referenser

- Balvig, F. & Kyvsgaard, B. (2009). *Udsathed for volg og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserna 2005–2010*. København: Justitsministeriet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013a). *Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995–2011*. Brå-rapport 2013:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013b). *NTU 2012*. Brå-rapport 2013:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (2012). *Drogutvecklingen i Sverige 2011*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Kivivuori, J. (2007). *Delinquent Behaviour in Nordic Capital Cities*. Rapport 227. Helsingfors: Scandinavian Research Council for Criminology, National Research Institute of Legal Policy, Finland.
- Salmi, V. (Ed.) (2009). *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisoriikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246. (Adolescent delinquent behaviour and victimization in Finland)*. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy Publication no. 246.
- Schwartz, J., Steffensmeier, D. J. & Feldmeyer, B. (2009). Assessing trends in women's violence via data triangulation: Arrest, convictions, incarcerations, and victim reports. *Social Problems*, vol. 56, nr 3.
- SFS 1990:52 *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*.
- SFS 1993:387 *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade*.
- SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*.
- SFS 2006:67 *Lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*.
- SFS 2010:110 *Socialförsäkringsbalk*.
- SFS 2010:800 *Skollag*.
- Shannon, D. & Granath, S. (2010). *Ungdomsbrottslighetens utveckling sedan mitten av 1990-talet*. Underlag till Justitiedepartementets Påföljdsutredning (Ju 2009:11): Brå.
- Socialstyrelsen (2009). *Folkhälsorapport 2009*.
- Socialstyrelsen (2010a). *Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom*. Västerås: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2010b). *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2011a). *Aborter 2010*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Hälsa- och sjukvård.
- Socialstyrelsen (2011b). *Karies hos barn och ungdomar – Epidemiologiska uppgifter för år 2010*.
- Socialstyrelsen (2011c). *Personer med funktionsnedsättning – insatser enligt LSS år 2011*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Socialtjänst, juni 2011.
- Socialstyrelsen (2011d). *Skador bland barn i Sverige. Olycksfall, övergrepp och avsiktligt självdestruktiv handling. Rapport 2011*, februari 2011.
- Socialstyrelsen (2012 a). *Aborter 2011*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Hälsa- och Sjukvård.
- Socialstyrelsen (2012 b). *Barn och unga – insatser år 2011. Vissa insatser enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Socialtjänst.

Socialstyrelsen (2012c). *Skador och förgiftningar behandlade i slutet vård 2011*. Sveriges Officiella Statistik. Statistik – Hälso- och Sjukvård, oktober 2012.

Socialstyrelsen (2012 d). Socialstyrelsens statistikdatabaser. www.socialstyrelsen.se.

Socialstyrelsen (2012 e). *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Lägesrapport 2012*, februari 2012.

Statens folkhälsoinstitut (2011). *Hälsa på lika villkor. Syfte och bakgrund till frågorna i nationella folkhälsoenkäten*. Rapport 2011:09.

Statistiska centralbyrån, SCB (2003). *Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken. Rapport 2003:5*.

Statistiska centralbyrån, SCB (2005). *Hälsa på lika villkor? Enkätundersökning 2005. Det nationella urvalet Uppdragsgivare: Statens folkhälsoinstitut*.

Statistiska centralbyrån, SCB (2006). *Yngre avstår från tandläkarbesök*. Tidskriften Välfärd 2006:3.

Statistiska centralbyrån, SCB (2012). *Teknisk Rapport. En beskrivning av genomförande och metoder. Uppdragsgivare: Statens folkhälsoinstitut*.

Steffensmeier, D. J., Schwartz, J., Zhong, H. & Ackerman, J. (2005). An assessment of recent trends in girls' violence using diverse longitudinal sources: Is the gender gap closing? *Criminology*, vol. 43, nr 2.

Tikkanen R. H., Abellsson J. & Forsberg, M. (2011). *UngKAB09 Kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga*. Skriftserien 2011:1. Institutionen för socialt arbete. Göteborgs universitet.

Westfelt, L. (2008). Svensk brottslighet i internationell belysning. I *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Stockholm: Brå-rapport 2008:23.

WHO (2002). Krug E.G., Dahlberg L.L., Mercy J.A., Zwi A.B. & Lozano R, *World report on violence and health*. Genève: World Health Organization.

WHO (2010). Sethi D., Hughes K., Bellis M., Mitis F. & Racioppi F. *European report on preventing violence and knife crime among young people*. Köpenhamn: World Health Organization.

Elektroniska källor

www.fes.de
www.istat.it
www.scb.se/ulf
www.smittskyddsinstitutet.se
www.bra.se

Kapitel 4 Inflytande och representation

Ett av de övergripande målen för den svenska ungdomspolitikerna är att alla unga ska ha verklig tillgång till inflytande och kunna vara delaktiga i samhällslivet. Det är också ett av de gemensamma målen inom det ungdomspolitiska samarbetet inom EU. Enligt ramverket för det ungdomspolitiska samarbetet ska alla EU-länder sträva mot att förbättra ungas möjligheter att delta i lokalsamhället och i den representativa demokratin. Målet för samhällsutvecklingen är att alla unga, även de mest resurssvaga ungdomarna, ska ha möjlighet att delta (Europeiska gemenskapernas kommission 2009).

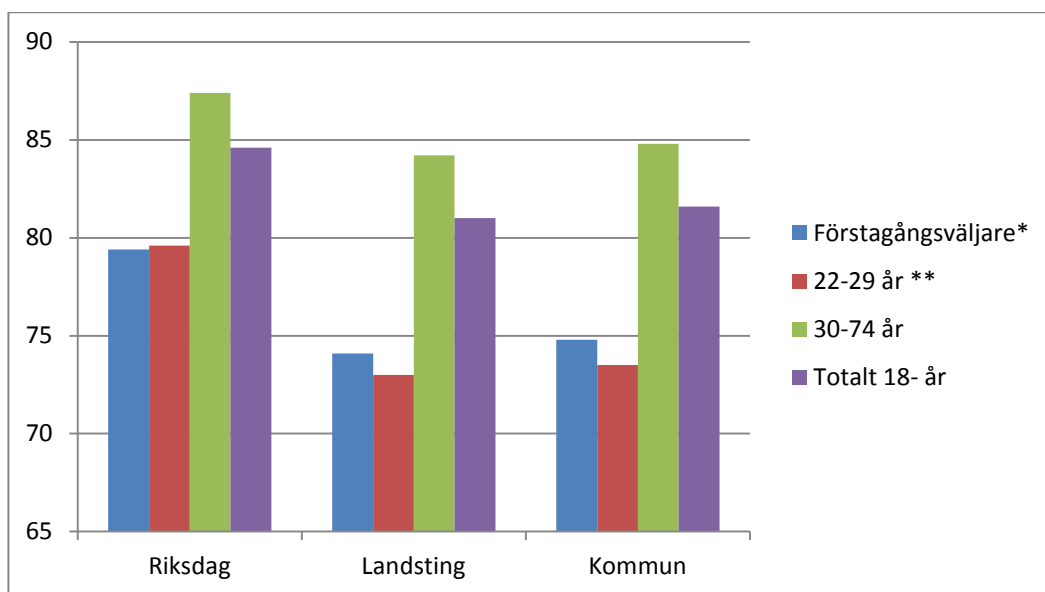
Huvudområdet *inflytande och representation* granskar ungas möjligheter att vara en del av den demokratiska diskussionen på lika villkor som andra grupper i samhället. Här tar vi upp olika sätt för unga att påverka sin egen situation, utvecklingen i hemkommunen samt i samhället i stort.

Politiskt intresse och aktivitet

INDIKATOR 47

Deltagande i allmänna val	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Valdeltagandet bland förstagångsväljare i åldern 18–21 år i riksdagsvalet 2010 var 79 procent, och därmed något högre än i landstingsvalet och kommunvalet, 74 respektive 75 procent. Valdeltagandet bland förstagångsväljarna ökade med 3 procentenheter i riksdagsvalet, jämfört med 2006, och med 4 procentenheter i kommun- och landstingsfullmäktigevalen. Valdeltagandet i 2009 års Europaparlamentsval i åldersgruppen 18–24 år steg med 12 procentenheter, från 26 procent vid valet 2004 till 38 procent. Andelen tjejer som röstar är större än andelen killar vid samtliga val.	

Valdeltagandet fortsätter att öka såväl bland unga som i valmanskåren i sin helhet. Av statistiken framgår att valdeltagandet i Sverige minskade i varje val från 1980-talet fram till och med 2002. I valen 2006 vände trenden och valdeltagandet ökade i alla åldrar och den ökande trenden har stått sig även i 2010 års val. Valdeltagandet ökade i samtliga val – till riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige – och i alla ålderskategorier. Inför valen 2010 hade antalet röstberättigade förstagångsväljare i riksdagsvalet ökat med cirka 15 procent jämfört med 2006. Drygt en halv miljon unga, 504 000, hade möjlighet att för första gången delta i riksdagsvalet (figur 4.1).

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyrån.

* Förstagångsväljare: de som fyllt 18 år men inte 22 år innan valdagen och som fick lov att rösta för första gången i val till riksdag och/eller val till kommun- och landstingsfullmäktige.

** Gruppen 22–29 år: de som var 22 år 2010 och hade fyllt 18 år innan valdagen i föregående val till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige.

Figur 4.1 Andel röstande av röstberättigade i valen 2010. Procent.

Riksdagsvalen

Valdeltagandet till riksdagen har ökat för andra valet i rad, i tabell 4.1 redovisas utvecklingen 1994–2010. Mellan valen 1994, 1998 och 2002 minskade valdeltagandet till riksdagen. Valdeltagandet i olika åldersgrupper följde en liknande utveckling. I riksdagsvalet 2006 ökade dock valdeltagandet i alla åldrar och vid 2010 års val ökade andelen som röstade med ytterligare 3 procentenheter. Av samtliga röstberättigade röstade 85 procent. Jämfört med riksdagsvalet 2002 – med det rekordlåga valdeltagandet – har valdeltagandet ökat med 9 procentenheter bland förstagångsväljare och med 5 procentenheter bland samtliga över 18 år.

Tabell 4.1 Deltagande i val till riksdagen 1994, 1998, 2002, 2006 och 2010. Procent

Ålder	1994	1998	2002	2006	2010
Förstagångsväljare					
Killar	78	75	68	74	78
Tjejer	85	73	73	78	81
Samtliga	82	74	70	76	79
22–29 år					
Män	79	74	72	75	79
Kvinnor	84	79	74	80	81
Samtliga	81	77	73	77	80
30–75 år					
Män	89	85	83	85	86
Kvinnor	91	88	86	88	89
Samtliga	90	86	85	86	87
Totalt, samtliga 18–	87	81	80	82	85

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

Kommentar 1: Förstagångsväljare innefattar personer födda från och med 1988-09-18 till och med 1992-09-19.

Kommentar 2: Med ålder avses ålder vid 2010 års slut.

Det finns betydande skillnader i valdeltagande mellan olika grupper. Andelen röstande är lägre bland unga, ensamstående, lågutbildade och arbetslösa, medan andelen är högre bland medelålders personer, sammanboende, högutbildade och sysselsatta. Dessa skillnader har funnits sedan tidigare och kvarstår i 2010 års val enligt Statistiska centralbyrån. Men den ökning av valdeltagandet som skedde 2010 har framför allt skett i de grupper som röstar i lägre grad. Valdeltagandet har därmed blivit mer jämlikt (SCB 2011b).

Landstingsfullmäktige

Deltagandet i valen till landstingsfullmäktige följer samma utveckling som till riksdagsvalet. Mellan valen 1994, 1998 och 2002 var trenden motsvarande den för valet till riksdagen – röstandet minskade i alla åldersgrupper för att vända och istället öka i 2006 och 2010 års val. Jämfört med 2002 års val har valdeltagandet ökat med 4 procentenheter i befolkningen. Störst är ökningen bland förstagångsväljarna, 8 procentenheter, vilket innebär att 74 procent av förstagångsväljarna röstade i valet till landstingsfullmäktige hösten 2010 (tabell 4.2).

Tabell 4.2 Deltagande i val till landstingsfullmäktige 1994, 1998, 2002, 2006 och 2010. Procent

Ålder	1994	1998	2002	2006	2010
Förstagångsväljare					
Killar	73	68	64	68	72
Tjejer	82	67	69	72	76
Samtliga	77	67	66	70	74
22–29 år					
Män	71	67	67	67	72
Kvinnor	79	72	69	72	74
Samtliga	75	69	67	70	73
30–75 år					
Män	86	80	81	81	82
Kvinnor	89	83	83	84	86
Samtliga	87	82	82	82	84
Totalt, samtliga 18 år –	84	78	77	79	81

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

Kommentar 1: Förstagångsväljare innefattar personer födda från och med 1988-09-18 till och med 1992-09-19.

Kommentar 2: Med ålder avses ålder vid 2010 års slut.

Kommentar 3: Valet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland överklagades och Valprövningsnämnden beslutade att valet skulle göras om. Omvalet skedde den 15 maj 2011. Här redovisade skattningar avser dock valdagen den 19 september 2010.

Kommunfullmäktige

Även i valen till kommunfullmäktige har valdeltagandet nu ökat för andra gången i rad efter att ha minskat mellan 1994 och 2002. Av samtliga röstberättigade röstade 82 procent 2010. Bland förstagångsväljarna är ökningen 8 procentenheter, och bland samtliga över 18 år är ökningen 4 procentenheter i förhållande till 2002 års val. Ökningen bland förstagångsväljarna är jämfört med valet 2006 lika stor bland tjejer som bland killar, men tjejerna röstade i större omfattning, 77 procent mot killarnas 73 procent. Det är dock fortfarande de i åldern 30–75 år som i störst utsträckning deltar i val (tabell 4.3).

Tabell 4.3 Deltagande i val till kommunfullmäktige 1994, 1998, 2002, 2006 och 2010. Procent

Ålder	1994	1998	2002	2006	2010
Förstagångsväljare					
Killar	75	69	64	69	73
Tjejer	83	68	69	73	77
Samtliga	79	68	67	71	75
22-29 år					
Män	75	68	67	68	72
Kvinnor	80	73	70	73	75
Samtliga	77	71	68	70	74
30-75 år					
Män	86	81	81	81	83
Kvinnor	89	84	84	85	87
Samtliga	88	83	82	83	85
Totalt, samtliga 18 -	84	79	78	79	82

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

Kommentar 1: Förstagångsväljare innefattar personer födda från och med 1988-09-18 till och med 1992-09-19.

Kommentar 2: Med ålder avses ålder vid 2010 års slut.

Europaparlamentsvalen

Valdeltagandet i 2009 års Europaparlamentsval uppgick till 45,5 procent i Sverige, vilket är det högsta sedan Sverige blev medlem i EU. Men det är fortfarande en majoritet som inte röstar i valet till Europaparlamentet.

Valdeltagandet mellan 2004 och 2009 ökade mer bland unga än bland äldre (tabell 4.4). I åldersgruppen 18-24 år steg valdeltagandet med 12 procentenheter, från 26 till 38 procent jämfört med 7,6 procentenheter bland den totala röstberättigade populationen. Enligt statistik från SCB som inte redovisas här ökade röstandet mest bland 18-24-åriga killar. I den gruppen steg valdeltagandet med 14,6 procentenheter, från 23,5 till 38,1 procent. Motsvarande ökning bland tjejer var 9,2 procentenheter, vilket innebär en ökning från 28,6 till 37,8 procent (SCB 2009).

Tabell 4.4 Valdeltagande i val till Europaparlamentet, 2004 och 2009. Procent

Ålder	Kön	Europaparlaments- valet 2004	Europaparlaments- valet 2009	Förändring 2004-2009
18-24 år	Tjejer	28,6	37,8	9,2
	Killar	23,5	38,1	14,6
	Samtliga	26,0	38,0	12,0
Totalt	Kvinnor	38,4	45,5	7,1
	Män	37,3	45,6	8,3
	Samtliga	37,9	45,5	7,6

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

INDIKATOR 48

Nominerade och valda ledamöter i allmänna val	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Andelen ledamöter i åldern 18–25 år är 2,3 procent i riksdagen, 2,8 procent i landstingsfullmäktige och 4,2 procent i kommunfullmäktige. Valet 2010 innebar en kraftig ökning av både invalda och nominerade 18–25-åringar jämfört med 2006. En större andel unga män nominerades och blev valda.	

Sett till de senaste fem valen har det skett en klar förnyring av Sveriges riksdag. Efter valet 1994 var 52 procent av riksdagsledamöterna 50 år eller äldre. Efter valet 2010 sjönk den andelen till 44 procent. I landets kommunfullmäktige är dock utvecklingen den motsatta. Där ökade andelen ledamöter som är 50 år eller äldre från 48 procent 1994 till 59 procent 2010. Bland de valda till kommunfullmäktige är det framför allt de som uppnått pensionsåldern som har blivit fler. Efter valen till kommunfullmäktige 1994 utgjorde den gruppen 5 procent av de valda. I och med 2010 års val har andelen ökat till 17 procent (SCB 2011a).

Andelen 18–25-åringar som är valda till riksdag, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige är betydligt lägre än åldersgruppens andel av befolkningen. Åldersgruppen 18–25 år utgör cirka 10 procent av befolkningen. I riksdagen ökade andelen invalda ledamöter mellan 18 och 25 år från 1,2 procent efter valet 2006 till 2,3 procent efter valet 2010. Andelen invalda ledamöter i samma ålder i landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige ökade också mellan 2006 och 2010 års val, från 1,5 procent till 2,8 procent i landstingsfullmäktige och från 3,1 procent till 4,6 procent i kommunfullmäktige.

Även om andelen unga nominerade och invalda var lägre än åldersgruppens andel av befolkningen innebar valet 2010 en ökning jämfört med 2006 i såväl nominerade som invalda 18–25-åringar. Antalet valda till riksdagen ökade med 100 procent, från 4 till 8 personer. Valda till kommunfullmäktige ökade med 34 procent och till landstingsfullmäktige med 67 procent. Antalet nominerade till riksdagen ökade med 20 procent, medan antalet nominerade till kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige ökade med 12 respektive 10 procent (tabell 4.5).

Tabell 4.5 Nominerade och valda till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige efter kön och bakgrund, 18–25 år, 1994–2010. Antal

			1994		1998		2002		2006		2010	
			Nominerade	Valda	Nominerade	Valda	Nominerade	Valda	Nominerade	Valda	Nominerade	Valda
Riksdag	Kön	Tjejer	300	6	170	1	168	1	169	3	217	2
		Killar	357	1	223	0	195	2	281	1	241	6
	Bakgrund	Svensk	627	..	363	..	324	..	413	..	401	..
		Utländsk	30	..	30	..	39	..	37	..	57	..
Total			657	7	393	1	363	3	450	4	458	8
Landstings- fullmäktige	Kön	Tjejer	324	17	242	14	233	20	261	12	277	17
		Killar	430	10	343	16	288	9	356	13	401	30
	Bakgrund	Svensk	717	25	521	28	456	24	549	24	605	40
		Utländsk	37	2	64	2	65	5	68	1	73	7
Totalt			754	27	585	30	521	29	617	25	678	47
Kommun- fullmäktige	Kön	Tjejer	1 557	261	1 151	177	1 057	192	1 118	192	1 281	265
		Killar	2 377	232	1 627	231	1 476	174	1 480	210	1 616	273
	Bakgrund	Svensk	3 735	468	2 553	386	2 261	323	2 308	354	2 568	473
		Utländsk	199	25	225	22	272	43	290	48	329	65
Totalt			3 934	493	2 778	408	2 533	366	2 598	402	2 897	538

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns valdeltagandeundersökning.

Kommentar: Personer med utländsk bakgrund definieras som personer som är utrikes födda, eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. Personer med svensk bakgrund definieras som personer som är födda i Sverige med två inrikes födda föräldrar eller en inrikes född och en utrikes född förälder.

INDIKATOR 49

Avgångna ledamöter i riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige	Uppgiftslämnare: Valmyndigheten
I både kommun- och landstingsfullmäktige har ledamöter i gruppen 18–25 år avgått i betydligt högre grad än i totalpopulationen. Skillnaden mellan de unga och totalpopulationen är ungefär samma i landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. I samtliga åldersgrupper i både landstings- och kommunfullmäktige har kvinnor avgått i högre grad än män.	

Återrapportering av 2010 års val²⁴

Nedan redovisas valda²⁵ och avgångna²⁶ ledamöter från och med valen 19 september 2010 till och med tidpunkten för statistikuttaget 22 januari 2013. Det hölls omval 15 maj 2011 till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län och till kommunfullmäktige i Örebro kommun, den nordöstra valkretsen. Detta medför att det för dessa två områden finns två statistikperioder, från valet 19 september 2010 till 15 maj 2011 samt från 15 maj 2011 till tidpunkten för statistikuttaget för denna redovisning, det vill säga 22 januari 2013. I redovisningen nedan är valda och avgångna under dessa två perioder i ovan nämnda områden adderade.

Riksdagen

Till riksdagen har det från mandatperiodens början efter valen 19 september 2010 – den 22 januari 2013 valts 373 ledamöter. Av dessa har 24 personer avgått, 12 kvinnor och 12 män vilket motsvarar 5,9 procent av männen och 7,1 procent av kvinnorna. Elva av de 373 valda är i åldersintervallet 18–25 år och en person av dessa har avgått. Det statistiska underlaget är för litet för att dra några slutsatser om skillnader i andelen avgångna utifrån kön, ålder eller geografisk hemvist.

Landstingsfullmäktige

Till landstingsfullmäktige har det under perioden 19 september 2010 – 22 januari 2013 valts 1 987 ledamöter, varav 176 har avgått (8,8 procent)²⁷. Av dem har 87 kvinnor (9,3 procent) och 89 män (8,4 procent) hittills avgått under mandatperioden. Det län där det avgått flest totalt i landstingsfullmäktige är Örebro län (14,5 procent). Lägsta antalet avgångar har Hallands län (2,7 procent).

Av alla valda är 3,3 procent i åldersintervallet 18–25 år. Detta motsvarar totalt 65 personer, 21 kvinnor och 44 män. Av dem har 6 kvinnor (28,6 procent av de valda kvinnorna) och 10 män (22,7 procent av de valda männen) hittills avgått under mandatperioden. Totalt har 24,6 procent av alla i åldersintervallet 18–25 år avgått (tabell 4.6).

²⁴ Statistiken redovisas på nations-, läns- och kommunnivå för val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige med variablerna ålder och kön. Statistiken som redovisas är baserad på totalpopulationen, det vill säga samtliga valda – se vidare om valda i not 2. Åldern presenteras i följande intervall: 18–25 år samt 26 år och äldre. Med ålder avses den ålder som den invalde hade på valdagen den 19 september 2010. Detta gäller även de som valdes in vid omvalen 15 maj 2011.

²⁵ Med valda ledamöter avses det antal personer som utsetts vid valet och det antal personer som senare efterträtt en ledamot som avgått. Det innebär att summan för valda ledamöter i de flesta fall överstiger antalet mandat. Eftersom vi i två områden har statistik från två valperioder kan det teoretiskt vara så att samma person valts in och avgått två gånger.

²⁶ Med avgångna avses det antal personer som avbrutit sitt uppdrag som ledamot. Orsakerna till detta kan vara många, till exempel att personen avlidit, flyttat eller lämnat partiet. Denna statistik säger ingenting om orsakerna till avgångarna.

²⁷ Landstingsfullmäktige i Västra Götalands län har 149 platser. På grund av omvalet har siffrorna från de två mandatperioderna adderats och det har därmed hittills valts in 315 ledamöter och sammanlagt har 17 personer hittills avgått.

Tabell 4.6 Andel avgångna av valda i samtliga landstingsfullmäktige, perioden valet 2010 – 22 januari 2013. Procent

Kön	18–25 år	26 år –	Totalt
Kvinnor	28,6	8,8	9,3
Män	22,7	7,8	8,4
Totalt	24,6	8,3	8,8

Källa: Valmyndigheten.

Enligt tabell 4.6 är andelen i åldersgruppen 18–25 år som avgått nästan tre gånger så stor som i totalpopulationen. Andelen män som avgått är lägre än andelen kvinnor i båda åldersgrupperna.

Det statistiska underlaget är inte tillräckligt stort för att säga något om skillnader i andelen avgångna utifrån geografisk hemvist för åldersgruppen 18–25 år.

Kommunfullmäktige

Till kommunfullmäktige har det under perioden 19 september 2010 – 22 januari 2013 valts 14 879 ledamöter²⁸. Av dem har 1 936 avgått (13,0 procent), varav 897 kvinnor (14,1 procent av de valda kvinnorna) och 1 039 män (12,2 procent av de valda männen). De kommuner där störst andel avgått är Ljusnarsberg (27,9 procent), Kungsör (27,5 procent) och Ockelbo (26,8 procent). I två kommuner har det ännu inte avgått någon alls.

De län där det avgått flest i kommunerna totalt är Jämtlands län (16,8 procent), Västmanlands län (15,9 procent) och Kronoberg län (15,6 procent). Lägsta andelen avgångar totalt har varit i Blekinge län (8,4 procent), Hallands län (8,4 procent) och Gotlands län (9,0 procent). Skillnaden mellan länen om man ser till andelen avgångar totalt är relativt stor – två gånger så hög i det län som har störst andel avgångar.

Av de valda är 4,4 procent i åldersintervallet 18–25 år. Detta motsvarar 650 personer varav 337 män och 313 kvinnor. Av dem har 108 män (32,0 procent av de valda männen) och 105 kvinnor (33,5 procent av de valda kvinnorna) hittills avgått under mandatperioden. Totalt har 32,7 procent av alla i åldersintervallet 18–25 år avgått (tabell 4.7).

Tabell 4.7 Andel avgångna av valda i samtliga kommunfullmäktige, perioden valet 2010 – 22 januari 2013. Procent

Kön	18–25 år	26 år –	Totalt
Kvinnor	33,5	13,1	14,1
Män	32,0	11,3	12,2
Totalt	32,7	12,1	13,0

Källa: Valmyndigheten.

Enligt tabell 4.7 är andelen i åldersgruppen 18–25 år som avgått drygt dubbelt så stor som i totalpopulationen. Andelen kvinnor som avgått är högre än andelen män i samtliga åldersgrupper.

I åldersgruppen 18–25 år syns större skillnader mellan länen än för totalpopulationen. De län där det avgått flest ledamöter i kommunfullmäktige i åldersgruppen 18–25 år är Gävleborgs län (56 procent), Östergötlands län (41,2 procent) och Kalmar län (40

²⁸ Kommunfullmäktige i Örebro kommuns nordöstra valkrets har 17 platser. På grund av omvalet har siffrorna från de två mandatperioderna adderats och det har därmed hittills valts in 95 ledamöter i Örebro kommunfullmäktige och sammanlagt har 13 personer hittills avgått.

procent). Störst skillnad mellan gruppen 18–25 år och totalpopulationen är det i Gävleborgs län där 56 procent av alla valda i gruppen 18–25 år har avgått, jämfört med 15,4 procent av avgångna totalt.

I kommunfullmäktige i

- 36 kommuner har samtliga valda i åldersgruppen 18–25 år avgått.
- 88 kommuner har ingen av de valda i åldersgruppen 18–25 år avgått.
- 60 kommuner har ingen i åldersgruppen 18–25 år hittills valts in.

Sammanfattning av avgångar från valet 2010 till den 22 januari 2013

I både kommun- och landstingsfullmäktige har ledamöter i gruppen 18–25 år avgått i betydligt större utsträckning än i totalpopulationen. Skillnaden mellan de unga och totalpopulationen är ungefär samma i landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. I samtliga åldersgrupper i både landstings- och kommunfullmäktige har kvinnor avgått i större utsträckning än män.

För riksdagen är det statistiska underlaget för litet för att dra några slutsatser om skillnader i andelen avgångna utifrån kön och ålder.

Historisk jämförelse

Statistiken för 2012 (ackumulerad data från valet 2010 fram till 22 januari 2013) kan jämföras med statistiken för 2008 (ackumulerad data från valet 2006 fram till 26 januari 2009).

Riksdag

Till riksdagen har det fram till den 22 januari 2013 valts 11 personer i gruppen 18–25 år. Motsvarande siffra den 26 januari 2009 var 5. Andelen valda unga har dubblats från 1,3 procent till 2,9 procent. Det är männen som står för ökningen. Av de 11 valda i åldersgruppen 18–25 år har en avgått. Motsvarande siffra den 26 januari 2009 var 5 valda och ingen av dessa hade avgått.

Landstingsfullmäktige

I landstingsfullmäktige hade det fram till den 22 januari 2013 valts 1 987 ledamöter. Motsvarande siffra den 26 januari 2009 var 1 823 ledamöter. Observera att ökningen i antal valda till största delen beror på omvalet som medfört att Västra Götalands 149 platser räknats två gånger.

Fler ledamöter har avgått 2013 än 2009 (176 mot 167). Både 2009 och 2013 är det en större andel kvinnor som avgått (2009 var det 9,3 procent av kvinnorna och 9,1 procent av männen, 2013 var det 9,3 procent av kvinnorna och 8,4 procent av männen).²⁹

Vilka län som har haft högst andel avgångar har varit olika under de två jämförda tidsperioderna. Hallands län har under båda de jämförda tidsperioderna haft den lägsta andelen avgångar.

Andelen valda i åldersintervallet 18–25 år är hittills under nuvarande mandatperiod dubbelt så stor som vid motsvarande tidpunkt under den föregående mandatperioden: 3,3 procent mot 1,5 procent (tabell 4.8).

²⁹ Innan omvalet i Västra Götalands läns landsting avgick 8 personer och efter omvalet har 9 personer avgått hittills. Det är svårt att säga vad omvalet kan haft för inverkan eftersom det är omöjligt att bedöma hur antalet avgångna hade varit utan omval.

Tabell 4.8 Historisk jämförelse av avgångna från landstingsfullmäktige, perioderna valet 2006 – 26 januari 2009 och valet 2010 – 22 januari 2013. Procent

	2009	2013
Valda till landstingsfullmäktige totalt, 18–25 år	1,5	3,3
Avgångar totalt	9,2	8,8
Avgångar kvinnor, 18–25 år	38,5	28,6
Avgångar män, 18–25 år	13,3	22,7
Avgångar totalt, 18–25 år	25,0	24,6

Källa: Valmyndigheten.

Det statistiska underlaget är inte tillräckligt stort för att säga något om skillnader utifrån geografisk hemvist för åldersgruppen 18–25 år.

Kommunfullmäktige

I kommunfullmäktige har fram till den 22 januari 2013 valts totalt 14 879 ledamöter. Motsvarande siffra den 26 januari 2009 var 14 661. (Observera att ökningen i antal valda endast till en liten del beror på omvalet som medfört att Örebro kommuns nordöstra valkrets 17 platser räknats två gånger.)

Betydligt fler ledamöter har avgått 2013 än 2009 (1 936 mot 1 611) och liksom 2009 är det 2013 störst andel kvinnor som har avgått (2009 var det 12,1 procent av kvinnorna och 10,2 procent av männen, 2013 var det 14,1 procent av kvinnorna och 12,2 procent av männen).³⁰

Västmanlands län har under båda de jämförda tidsperioderna varit bland de tre län som haft högst andel avgångar i kommunerna totalt. Blekinge län och Gotlands län har under båda de jämförda tidsperioderna varit bland de tre län med lägst andel.

Andelen valda i åldersintervallet 18–25 år är under nuvarande mandatperiod högre än under föregående, 4,4 procent mot 3,3 procent. Dock har andelen avgångar i denna ålderskategori också ökat från 31,3 procent till 32,7 procent. Mellan gruppen 18–25 år och totalpopulation har en liten minskning av skillnaden skett mellan 2009 och 2013. Förhållandet mellan könen i den unga gruppen har förändrats. Under 2006 års mandatperiod avgick kvinnor i betydligt högre grad än män medan det nu är en mindre skillnad mellan könen (tabell 4.9).

Tabell 4.9 Historisk jämförelse av avgångna från kommunfullmäktige, perioderna valet 2006 - 26 januari 2009 och valet 2010 – 22 januari 2013. Procent

	2009	2013
Valda till kommunfullmäktige totalt, 18–25 år	3,3	4,4
Avgångar totalt	11,0	13,0
Avgångar kvinnor, 18–25 år	35,2	33,5
Avgångar män, 18–25 år	27,7	32,0
Avgångar totalt, 18–25 år	31,3	32,7

Källa: Valmyndigheten.

Gävleborgs län har under båda de jämförda tidsperioderna varit bland de tre län som haft högst andel avgångar bland de unga i kommunerna.

³⁰ Innan omvalet i den nordöstra valkretsen i Örebro kommun avgick 1 person och efter omvalet har 12 personer hittills avgått. Det är svårt att säga vad omvalet kan haft för inverkan eftersom det är omöjligt att bedöma hur antalet avgångna hade varit utan omval.

INDIKATOR 50

Medlemskap och deltagande i partipolitiska organisationer	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Av unga i åldern 16–25 år var 3,9 procent medlemmar i en politisk organisation 2010/11. Andelen var 3,7 procent bland killar och 4,2 procent bland tjejer. En högre andel unga med utländsk bakgrund och boende i storstadsområden var medlemmar. Andelen unga medlemmar i politiska organisationer har sjunkit sedan början av 1990-talet, men ligger sedan drygt tio år relativt stabilt från år till år.	

Ungdomsstyrelsen har valt att redovisa deltagande i partipolitiska organisationer (politiskt parti, politiskt ungdomsförbund och kvinnoförbund) med hjälp av två uppgifter, andelen av ungdomsgruppen som uppger att de har medlemskap, respektive andelen av ungdomsgruppen som är aktiva i en sådan organisation.

En relativt liten andel av de unga, 3,9 procent, angav 2010/11 att de var medlemmar i en politisk organisation. Andelen bland de äldre var också liten, 5,4 procent (tabell 4.10).

Tabell 4.10 Andel som är medlemmar i en politisk organisation, 16-25 år och 35-74 år, 2010/11. Procent

	16-19 år	20-25 år	16-25 år			35-74 år	16-74 år
			Killar	Tjejer	Samtliga		
Bakgrund							
Svensk	4,8	3,1	3,9	3,9	3,9	5,9	5,1
Utländsk	5,0	3,4	2,7	5,7	4,1	3,6	4,2
Region							
Storstadsområden	6,5	2,0	3,6	4,8	4,2	4,2	3,8
Större städer	4,3	3,9	3,8	4,4	4,1	4,8	4,8
Övriga	3,2	3,1	3,8	2,3	3,1	8,9	7,2
Totalt	4,8	3,1	3,7	4,2	3,9	5,4	4,9

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2010/2011.

Kommentar: Boenderegion utgår från SKL:s kommungruppsindelning där storstäder avser Stockholms, Göteborgs och Malmö kommun samt förortskommunerna och större städer avser större städer, pendlingskommuner samt övriga kommuner med mer än 25 000 invånare. Utländsk bakgrund avser personer som själva är födda utomlands samt inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. Svensk bakgrund avser personer som är inrikes födda med två inrikes födda föräldrar samt inrikes födda med en inrikes och en utrikes född förälder.

Den yngre gruppen, 16–19-åringar, är i något större omfattning medlemmar i politiska organisationer jämfört med 20–25-åringar. Tjejer är i större omfattning med i politiska organisationer än killar. Andelen som är medlemmar i politiska organisationer är högre bland tjejer med utländsk bakgrund än bland tjejer med svensk bakgrund. Bland killar är andelen lägre hos dem med utländsk än hos dem med svensk bakgrund. Skillnaden i medlemskap i politiska organisationer utifrån svensk eller utländsk bakgrund är större i gruppen 35–74 år jämfört med i ungdomsgruppen. Medlemskap bland unga är mest omfattande i större städer och bland äldre i orter utanför storstäder och större städer (tabell 4.10).

Det är en förhållandevis liten del av befolkningen, mellan 0,7 och 1,8 procent, som uppger att de är *aktiva* i politiska organisationer, både bland unga och bland äldre. Skillnaderna inom ungdomsgruppen är också små (tabell 4.11).

Tabell 4.11 Andel som är aktiva i politiska organisationer, 16-25 år och 35-74 år, 2010/11. Procent

	16-19 år	20-25 år	16-25 år			35-74 år	16-74 år
			Killar	Tjejer	Samtliga		
Bakgrund							
Svensk	1,9	0,7	1,5	1,0	1,3	1,9	1,7
Utländsk	0,9	0,7	0,7	0,9	0,8	1,4	1,5
Region							
Storstadsområden	2,2	0,5	1,5	1,2	1,3	1,4	1,3
Större städer	1,5	0,8	1,3	1,0	1,2	1,4	1,4
Övriga	1,4	0,6	1,4	0,6	1,0	3,5	2,9
Totalt	1,7	0,7	1,4	1,0	1,2	1,8	1,6

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2010/2011.

Kommentar: Boenderegion utgår från SKL:s kommungruppsindelning där storstäder avser Stockholms, Göteborgs och Malmö kommun samt förortskommunerna och större städer avser större städer, pendlingskommuner samt övriga kommuner med mer än 25 000 invånare. Utländsk bakgrund avser personer som själva är födda utomlands samt inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. Svensk bakgrund avser personer som är inrikes födda med två inrikes födda föräldrar samt inrikes födda med en inrikes och en utrikes född förälder.

Andelen unga medlemmar i politiska organisationer har sjunkit sedan början av 1990-talet, men ligger sedan drygt tio år relativt stabilt kring 3,5 procent för att 2010/11 ligga på 3,9 procent. Bland de äldre, 35–74 år, har dock nedgången i andelen partimedlemmar fortsatt även under senare år, andelen sjönk till 5,4 procent 2010/11 (tabell 4.12).

Tabell 4.12 Medlemskap i politiska organisationer efter ålder, 16–25 år och 35–74 år, 1992/93–2010/11. Procent

Ålder	1992-93	1994-95	1996-97	1998-99	2000-01	2002-03	2004-05	2006(T) - 07	2008-09	2010-11
16-25 år	5,2	4,7	3,6	4,0	3,4	3,5	3,6	3,5	3,5	3,9
35-74 år	13,0	11,7	11,2	8,9	8,2	7,7	6,7	5,8	5,5	5,4
16-74 år	10,4	9,1	8,5	6,9	6,4	6,0	5,5	4,9	4,8	4,9

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2010/2011.

Kommentar 1: Medlemskap i politiska partier inklusive ungdomsförbund/kvinnoförbund.

Kommentar 2: År 2006 bytte ULF-undersökningarna insamlingsmetod från besöksintervju till telefonintervju och detta år samlades ena halvan av urvalet in med besök och andra halvan med telefon. Här redovisas endast telefonintervjuerna.

INDIKATOR 51

Deltagande i politiska aktiviteter	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Andelen unga som har deltagit i politiska aktiviteter under 2012 var 71 procent. Att stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet var 2012 den vanligaste politiska aktiviteten, 50 procent av unga i åldern 16–25 år angav att de gjort det. En större andel killar angav att de chattar, debatterar eller kommenterar politik på internet jämfört med tjejer, medan en större andel tjejer än killar angav att de köper vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl.	

I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012³¹ är det 71 procent som deltagit i minst en av de sammanlagt 14 politiska aktiviteter som de tillfrågades om. Av de politiska aktiviteter som fanns med som alternativ var den vanligaste aktiviteten bland unga att stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet, till exempel genom att ”gilla”, 50 procent av 16–25-åringarna uppgav att de hade gjort det de senaste 12 månaderna (tabell 4.13). Påståendet har inte funnits med i de tidigare undersökningarna men ett rimligt antagande är att internet har blivit mer vanlig för att utbyta och uttrycka politiska åsikter.

Därefter följde att skriva på en namnsamling (31 procent), köpa vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl (31 procent), ge pengar till en organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga (22 procent) och att chatta om, debattera eller kommentera politik på nätet (17 procent).

Det är svårt att ge ett entydigt svar på frågan om ungas politiska aktivitet ökar eller minskar. Under perioden 2004–2012 tycks vissa handlingar ha blivit mindre vanliga, till exempel att bära märken eller symboler som uttrycker en åsikt och att delta i demonstrationer och aktioner. Även handlingen att stötta en åsikt genom att skriva på en namnsamling har minskat under perioden.³² Samtidigt tyder mycket på att aktiviteter som utförs på internet och via sociala medier har ökat, till exempel att chatta om eller kommentera politik. Att stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet var 2012 den vanligaste politiska aktiviteten, 50 procent av unga i åldern 16–25 år angav att de gjort det. Det finns också flera typer av politiska aktiviteter där deltagandet har förändrats ganska lite under perioden 2004–2012, till exempel att skriva insändare och att delta i bojkotter.

³¹ *Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012*, gick ut till 4 320 individer mellan 16 och 25 år och har besvarats av 2 251 individer, vilket ger en svarsfrekvens på 52 procent.

³² Den tydligaste minskningen skedde mellan 2009 och 2012 då frågan omformulerades något men den nedåtgående trenden syns även mellan 2004 och 2009.

Tabell 4.13 Andel som under de senaste 12 månaderna har deltagit/inte deltagit i politiska aktiviteter, 16-25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent

Politisk aktivitet	Har jag gjort				Har jag inte gjort men kan tänka mig att göra				Skulle jag aldrig göra/har jag aldrig gjort			
	2004	2007	2009	2012	2004	2007	2009	2012	2004	2007	2009	2012
Stötta en åsikt genom att skriva på en namninsamling (på papper)*	52	49	41	31	37	40	46	55	11	11	13	14
Bära märken/symboler som uttrycker en åsikt	25	25	18	16	36	39	42	38	40	37	40	46
Delta i lagliga demonstrationer/aktioner**	14	12	7	8	47	49	47	46	39	40	46	47
Chatta/debattera/kommentera politik på internet***	10	12	9	17	27	32	29	30	64	56	62	53
Delta i bojkotter/köpstrejker	8	7	6	7	42	44	41	40	50	49	53	53
Skriva insändare	8	8	7	6	50	57	52	53	41	35	42	41
Vara medlem i ett politiskt parti/ungdomsförbund****	6	7	5	8	35	40	34	32	59	53	61	60
Köpa vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl			29	31			34	32			37	37
Ge pengar till en organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga			16	22			49	49			34	29
Ta kontakt med någon politiker			7	8			45	37			49	55
Delta i ett politiskt möte			5	6			32	33			62	61
Vara medlem i en organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga			5	11			46	45			49	44
Ta kontakt med en tjänsteman för att föra fram en politisk åsikt			3	3			40	41			57	56
Stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet (t.ex. "gilla")				50				36				14

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2004, 2007, 2009 och 2012.

Kommentar: Tomma celler innebär att påståendet inte varit med i Ungdomsenkäten det aktuella året.

* Frågan formulerades om 2012, från det tidigare Skriva på en namninsamling till Stötta en åsikt genom att skriva på en namninsamling (på papper).

** Alternativet "aktioner" lades till 2012.

*** Alternativet "kommentera" lades till 2012.

**** Alternativet "ungdomsförbund" lades till 2012.

Ser man till antalet politiska aktiviteter som unga deltagit i de senaste 12 månaderna uppgav 51 procent att de hade deltagit i två eller flera aktiviteter och 20 procent uppgav att de hade deltagit i en aktivitet, vilket innebär att 71 procent har deltagit i minst en politisk aktivitet. Andelen som angett att de inte varit delaktiga i någon politisk aktivitet var 29 procent (tabell 4.14). Jämfört med tidigare år har svarsbilden förändrats genom att påståendet *Stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet* lags till 2012. Tillägget av detta svarsalternativ har bidragit till att det är en större andel unga som angett att de är politiskt aktiva, 71 procent, jämfört med 62 procent om frågan om att stötta en åsikt på internet inte är medräknad.

Tabell 4.14 Andel som deltagit i olika politiska aktiviteter de senaste 12 månaderna, 16-25 år, 2012. Procent

Antal aktiviteter	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16-19 år	20-25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
0	29	32	26	34	26	29	34	32	25	28	29
1	20	19	20	18	20	19	16	20	19	18	19
2	17	17	18	18	16	18	11	17	17	18	17
3	11	10	12	9	13	12	9	12	11	11	11
>3	23	22	24	21	25	22	30	18	27	23	23
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Kommentar 1: Med inrikes födda avses personer som är födda i Sverige och med utrikes avses personer som är födda utanför Sverige.

Kommentar 2: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Kommentar 3: I gruppen funktionsnedsättning ingår de som har angett funktionsnedsättning av något slag i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012

Kommentar 4: Sammanlagt 14 politiska aktiviteter ingick i frågebatteriet. Jämfört med 2009 års undersökning har två större ändringar gjorts. Aktiviteten Stötta en åsikt i en samhällsfråga på internet har lagts till och aktiviteten Delta i olagliga demonstrationer har tagits bort i undersökningen 2012.

Jämförs tjejers aktiviteter med killars är en utmärkande skillnad att killar i högre grad är benägna att chatta/debattera/kommentera politik på internet än tjejer. Av killarna är det 22 procent som angav detta jämfört med tjejerna där andelen är 11 procent. En annan skillnad är att tjejer i större utsträckning köper vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl. Tjejerna som angav detta alternativ uppgår till 35 procent medan killarnas andel ligger på 27 procent.

I merparten av aktiviteterna är andelen som uppgav att de deltagit mycket större hos unga med högutbildade föräldrar medan unga i åldern 16–19 år i större utsträckning angett att de inte deltagit i några politiska aktiviteter jämfört med unga i åldern 20–25 år (tabell 4.14). Unga födda utrikes har i större utsträckning varit medlem i ett politiskt parti/ungdomsförbund och deltagit i ett politiskt möte jämfört med unga födda inrikes, medan inrikes födda i något större utsträckning köper vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl. Unga med funktionsnedsättning har i större utsträckning burit märken som uttrycker en åsikt samt skrivit insändare.

INDIKATOR 52

Intresse för politik, samhällsfrågor och vad som händer i andra länder	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Av unga i åldern 16–25 år var 38 procent intresserade av politik, 58 procent av samhällsfrågor och 62 procent av vad som händer i andra länder 2012. Ungas intresse för politik och samhällsfrågor är relativt stabilt under perioden 2004–2012. En viss minskning av intresset för vad som händer i andra länder tycks dock ha ägt rum mellan 2007 och 2012.	

Ungas intresse för politik redovisas här utifrån tre områden: politik, samhällsfrågor och vad som händer i andra länder. Sammanställningen visar tydligt att en större andel unga ansåg sig vara intresserade av samhällsfrågor i allmänhet och vad som händer i andra länder än vad de uppgav sig vara av politik, vilket är samma mönster som våra tidigare undersökningar har visat. Av unga i åldern 16–25 år uppgav 62 procent att de är mycket eller ganska intresserade av vad som händer i andra länder, 58 procent ansåg sig vara intresserade av samhällsfrågor medan motsvarande andel för politiskt intresse var 38 procent (tabell 4.15).

Åldersmässigt uppgav en klart större andel, cirka 10 procentenheter, i gruppen 20–25-åringar ett ganska eller mycket stort intresse för samtliga tre områden jämfört med i gruppen 16–19-åringar. Vid en jämförelse mellan könen visar en större andel killar än tjejer intresse för politik. Utrikes födda var i klart större utsträckning intresserade för vad som händer i andra länder jämfört med inrikes födda. Av utrikes födda uppgav 71 procent att de är mycket eller ganska intresserade. Motsvarande andel bland inrikes födda var 62 procent (tabell 4.15).

Tabell 4.15 Andel med olika bakgrund som anger intresse för politik, samhällsfrågor och vad som händer i andra länder, 16-25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16-19 år	20-25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Mycket/ ganska intresserad av politik	38	45	31	32	42	38	39	36	40	42	37
Mycket/ganska intresserad av samhällsfrågor	58	58	57	52	61	57	62	56	60	58	58
Mycket/ganska intresserad av vad som händer i andra länder	62	63	61	59	65	62	71	59	65	61	63

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Kommentar 1: Med inrikes födda avses personer som är födda i Sverige och med utrikes avses personer som är födda utanför Sverige.

Kommentar 2: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Kommentar 3: I gruppen funktionsnedsättning ingår de som har angett funktionsnedsättning av något slag i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012

Ungas intresse för politik och samhällsfrågor är relativt stabilt under perioden 2004–2012. En viss minskning av intresset för vad som händer i andra länder tycks dock ha ägt rum mellan 2007 och 2012, andelen har sjunkit från 70 procent till 62 procent (tabell 4.16).

Tabell 4.16 Intresse av politik, samhällsfrågor och vad som händer i andra länder, 16-25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent

	Politik				Samhällsfrågor				Vad som händer i andra länder			
	2004	2007	2009	2012	2004	2007	2009	2012	2004	2007	2009	2012
Mycket intresserad	8	8	7	8	15	15	12	15		18	12	14
Ganska intresserad	27	30	27	30	43	43	38	42		52	44	48
Inte särskilt intresserad	38	38	36	38	34	33	31	29		24	31	27
Inte alls intresserad	26	23	29	24	8	9	18	14		5	13	11
Totalt	99	99	99	100	100	100	99	100		99	100	100

Källa. Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2004, 2007, 2009 och 2012.

Kommentar: Påståendet Vad som händer i andra länder fanns ej med i Ungdomsenkäten 2004.

Möjlighet till inflytande

INDIKATOR 53

Vilja att vara med och påverka lokalt	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Av unga i åldern 16–25 år angav 40 procent att de var intresserade av att påverka lokalt 2012. Andelen har legat på ungefär samma nivå sedan 2007. Efter 2004, då andelen låg på 50 procent, har det dock skett en minskning. Det är små skillnader mellan olika grupper av unga.	

Bland unga i åldern 16–25 år uppgav 40 procent att de vill vara med och påverka i frågor som rör deras kommun (tabell 4.17). Det är små skillnader mellan olika grupper av unga.

Tabell 4.17 Andel som vill vara med och påverka lokalt, 16–25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16–19 år	20–25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Vill vara med och påverka	40	38	43	39	42	40	42	39	42	42	40

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Kommentar 1: Med inrikes födda avses personer som är födda i Sverige och med utrikes avses personer som är födda utanför Sverige.

Kommentar 2: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Kommentar 3: I gruppen funktionsnedsättning ingår de som har angett funktionsnedsättning av något slag i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012

Orsak till att man inte vill vara med och påverka lokalt

De som i enkäten svarade nej på frågan om de vill vara med och påverka lokalt fick en följdfråga där de skulle ange varför de inte vill vara med och påverka. Flera alternativ kunde anges. Av tabell 4.18 framgår att den klart vanligaste orsaken till att unga inte vill vara med och påverka är att de inte är tillräckligt intresserade, 55 procent uppgav detta. Därefter följde att de inte har tid (30 procent), att de inte tror att det spelar någon roll eftersom de som bestämmer nog inte lyssnar (25 procent) samt att de anser sig kunna för lite om hur man gör för att påverka (21 procent). De orsaker som lägst andel unga uppgav var att de var på väg att flytta från kommunen och annat, 9 respektive 6 procent.

Tabell 4.18 Orsak till att inte vilja vara med och påverka lokalt, 16–25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16–19 år	20–25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Inte tillräckligt intresserad	55	52	58	56	54	56	45	59	53	47	56
Har inte tid	30	27	33	24	33	30	28	30	30	22	31
Tror inte det spelar någon roll, de som bestämmer lyssnar nog inte i alla fall	25	26	24	24	26	25	29	27	25	33	24
Kan för lite om hur jag ska göra	21	16	27	21	21	21	20	19	22	25	20
På väg att flytta från kommunen	9	9	10	7	10	10	7	6	11	9	10
Annat	6	8	5	8	5	6	7	6	7	9	6

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Kommentar 1: Med inrikes födda avses personer som är födda i Sverige och med utrikes avses personer som är födda utanför Sverige.

Kommentar 2: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Kommentar 3: I gruppen funktionsnedsättning ingår de som har angett funktionsnedsättning av något slag i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012

Andelen som vill vara med och påverka lokalt låg 2004 på 50 procent för att 2007 sjunka till cirka 40 procent, därefter har nivån legat relativt konstant på denna nivå. Däremot har andelarna för de olika skäl som anges som orsak till att man inte vill vara med och påverka legat på ganska konstant nivå sedan 2004 (tabell 4.19).

Tabell 4.19 Orsak till att inte vilja vara med och påverka lokalt, 16 -25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent.

	2004	2007	2009	2012
Inte tillräckligt intresserad	52	55	60	55
Har inte tid	28	27	28	30
Tror inte det spelar någon roll, de som bestämmer lyssnar nog inte i alla fall	26	24	25	25
Kan för lite om hur jag ska göra	25	21	23	21
På väg att flytta från kommunen	8	7	8	9
Annat	5	5	4	6

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2004, 2007, 2009 och 2012.

INDIKATOR 54

Upplevd möjlighet att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Sjuttion procent av unga i åldern 16–25 år upplever att de har stora möjligheter att föra fram idéer till beslutsfattare 2012. År 2004 var motsvarande andel 9 procent.	

Nära hälften av unga mellan 16 och 25 år uppgav 2012 att möjligheterna att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen är små eller obefintliga. Skillnaderna mellan olika grupper är små (tabell 4.20). Vad som inte framkommer i tabellen är att vilken kommuntyp man bor i inte spelar någon större roll för i vilken utsträckning man upplever möjlighet till att påverka.

Tabell 4.20 Andel som upplever att de har möjlighet att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen, 16–25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16–19 år	20–25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Stora/mycket stora möjligheter	17	17	16	17	16	16	21	16	17	17	16
Små/inga möjligheter	47	45	50	48	46	47	46	49	47	51	47
Vet inte	36	38	34	34	37	37	33	35	35	32	37
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Kommentar 1: Med inrikes födda avses personer som är födda i Sverige och med utrikes avses personer som är födda utanför Sverige.

Kommentar 2: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Kommentar 3: I gruppen funktionsnedsättning ingår de som har angett funktionsnedsättning av något slag i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012

Sett över tid ökade andelen unga som upplever att de har stora eller mycket stora möjligheter att föra fram idéer till kommunala beslutsfattare, från 9 till 17 procent mellan 2004 och 2012 (tabell 4.21).

Tabell 4.21 Andel som upplever att de har möjlighet att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen, 16-25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent

	2004	2007	2009	2012
Stora/ganska stora möjligheter	9	11	15	17
Små/inga möjligheter	61	51	48	47
Vet inte	30	37	36	36
Totalt	100	99	99	100

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2004, 2007, 2009 och 2012.

Vart unga vänder sig om de vill vara med och påverka lokalt

När unga vill vara med och påverka lokalt tar de, enligt Ungdomsenkäten 2012, i störst utsträckning personlig kontakt (19 procent angav detta), därefter följde kontakt med medierna, med tjänstemän eller politiker och med politiskt parti eller ungdomsförbund. Något mindre än hälften, 43 procent, angav att de inte vet vart de ska vända sig, medan 11 procent angav att de inte vill påverka (tabell 4.22).

Andelen som inte vet vart de ska vända sig har sjunkit mellan 2004 och 2012 (tabell 4.23).

Tabell 4.22 Till vem eller vart vänder du dig till om du vill vara med och påverka något i din kommun? 16–25 år, 2012. Procent

	Totalt	Kön		Ålder		Född		Föräldrarnas studiebakgrund		Funktionsnedsättning	
		Killar	Tjejer	16–19 år	20–25 år	Inrikes	Utrikes	Ej högutbildade	Högutbildade	Ja	Nej
Personlig kontakt/någon jag känner	19	19	19	21	18	19	22	20	19	19	19
Medier (tidning, teve, radio)	14	13	16	13	15	14	14	13	15	11	15
Tjänstemän eller politiker	13	15	12	10	16	14	6	14	13	12	14
Politiskt parti eller ungdomsförbund	13	14	12	13	14	14	10	12	14	11	14
Förening eller organisation	11	10	12	10	13	12	10	12	12	8	12
Organiserad ungdomsgrupp som jobbar med inflytande	7	5	9	9	6	7	9	7	7	5	7
Annat	6	6	5	5	6	6	7	6	6	8	5
Vet inte	43	42	45	44	43	44	37	43	44	49	42
Vill inte påverka	11	12	10	11	11	11	13	11	11	10	11

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Kommentar 1: Med inrikes födda avses personer som är födda i Sverige och med utrikes avses personer som är födda utanför Sverige.

Kommentar 2: Med högutbildade föräldrar avses att båda föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i minst två år, med ej högutbildade att ingen av föräldrarna har läst på högskola eller motsvarande i två år.

Kommentar 3: I gruppen funktionsnedsättning ingår de som har angett funktionsnedsättning av något slag i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Tabell 4.23 Till vem eller vart vänder du dig om du vill vara med och påverka något i din kommun? 16–25 år, 2004, 2007, 2009 och 2012. Procent

	2004	2007	2009	2012
Personlig kontakt/någon jag känner	17	16	16	19
Medier (tidning, teve, radio)	20	15	14	14
Tjänstemän eller politiker	13	15	12	13
Politiskt parti eller ungdomsförbund	12	14	11	13
Förening eller organisation	10	8	9	11
Organiserad ungdomsgrupp som jobbar med inflytande	9	7	6	7
Annat	4	4	5	6
Vet inte	49	46	51	43
Vill inte påverka	7	7	11	11

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2004, 2007, 2009 och 2012.

Inflytande i skola och arbetsliv

INDIKATOR 55

Andel elever som anser sig kunna vara med och bestämma om vad de får lära sig i olika ämnen	Uppgiftslämnare: Skolverket
Knappt hälften, 46 procent, av eleverna i grundskolans årskurs 7–9 samt i gymnasieskolan ansåg 2009 att de får vara med och bestämma om vad de får lära sig. Skillnaderna mellan olika grupper av unga var obetydliga. Andelen har stigit stadigt sedan 1993.	

Indikatorn ska belysa det inflytande som elever och föräldrar anser att de har i skolan. Redovisningen baseras på Skolverkets attitydundersökning för grundskola och gymnasieskola, som har gjorts vart tredje år. I skollagen anges att elever ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Skolverkets senaste attitydundersökning, *Attityder till skolan 2009*, visar att elevernas inflytande har stärkts under de senaste 16 åren (Skolverket 2010a).

Att elever anser sig ha möjlighet att påverka stöds även i den internationella studien ICCS som genomfördes 2009. De flesta svenska eleverna i årskurs 8 ansåg att skolan tar hänsyn till vad eleverna tycker. Studien visar att andelen svenska elever som anser att skolan tar hänsyn till vad de tycker ligger i nivå med det internationella genomsnittet (Skolverket 2010b).

Sedan 1993 har det skett en ökning av andelen elever som anser att de kan vara med och bestämma väldigt eller ganska mycket om vad de får lära sig i olika ämnen. Skillnaden mellan 1993 och 2009 motsvarar drygt 20 procentenheter (tabell 4.24).

Tabell 4.24 Andel elever som anser sig kunna vara med och bestämma väldigt eller ganska mycket om vad de får lära sig i olika ämnen. Elever i årskurs 7–9 och år 1–3 i gymnasiet, 1993, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. Procent

År	Totalt	Tjejer	Killar	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	25	27	24					
1997	34	35	33					
2000	35	34	35	35	34	35	35	34
2003	37 ± 2	35 ± 3	39 ± 3	37 ± 3	36 ± 5	32 ± 7	38 ± 3	38 ± 4
2006	44 ± 2	43 ± 3	44 ± 3	44 ± 3	42 ± 5	46 ± 8	44 ± 4	43 ± 4
2009	46 ± 2	45 ± 3	46 ± 3	46 ± 3	46 ± 5	51 ± 9	47 ± 4	43 ± 3

Källa: Skolverket, *Attityder till skolan*.

Kommentar 1: Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda föräldrarna är födda i ett annat land än Sverige.

Kommentar 2: Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

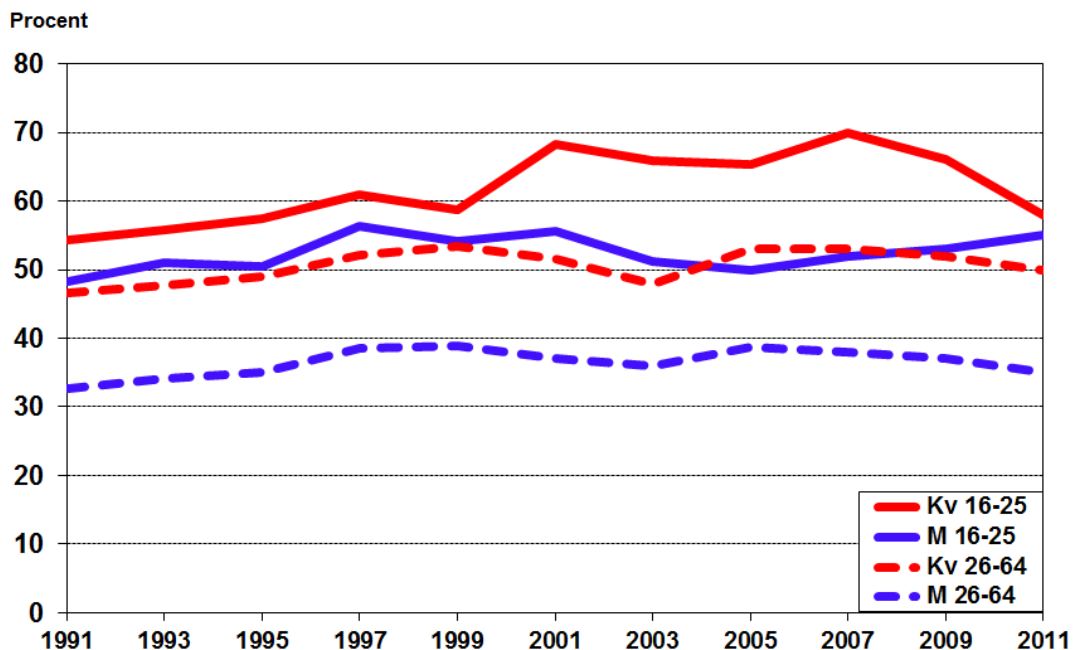
Kommentar 3: Resultaten från 2003, 2006 och 2009 presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal, vilken anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginalen visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

I likhet med tidigare attitydundersökningar visar 2009 års undersökning att andelen elever som vill kunna påverka vad de får lära sig i olika ämnen är större (62 procent) än andelen elever som upplever att de faktiskt kan påverka (46 procent). Resultaten visar också att det inte finns några större skillnader mellan hur olika elevgrupper bedömer sina möjligheter att kunna påverka. Det är dock vanligare att tjejer vill kunna påverka vad de får lära sig i olika ämnen än att killar vill det (Skolverket 2010a).

INDIKATOR 56

Inflytande i arbetet	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
Mer än hälften av ungdomarna i åldern 16–25 år uppgav 2011 lågt inflytande i arbetet. Den negativa utvecklingen för tjejerna har brutits, medan läget för unga killar tenderar att gå åt motsatt håll.	

I figur 4.2 visas andelen som i Arbetsmiljöundersökningen³³ uppger att de har lågt inflytande på sin arbetssituation. Brist på inflytande/egenkontroll, särskilt tillsammans med höga krav, anses öka risken för stressrelaterade besvär. Andelen som har lågt inflytande i arbetet är avsevärt högre för unga än för dem som är över 25 år. Kvinnor, både äldre och yngre, uppger i större utsträckning än män att de har lågt inflytande i arbetet. I den senaste undersökningen för 2011 är det nästan ingen skillnad mellan unga tjejer och killar. I undersökningarna för 2001, 2003, 2005 och 2007 har andelen för tjejer legat på en högre nivå än under tidigare år. Motsvarande iakttagelse finns inte för killar eller för den övriga delen av arbetskraften.

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska Centralbyrån.

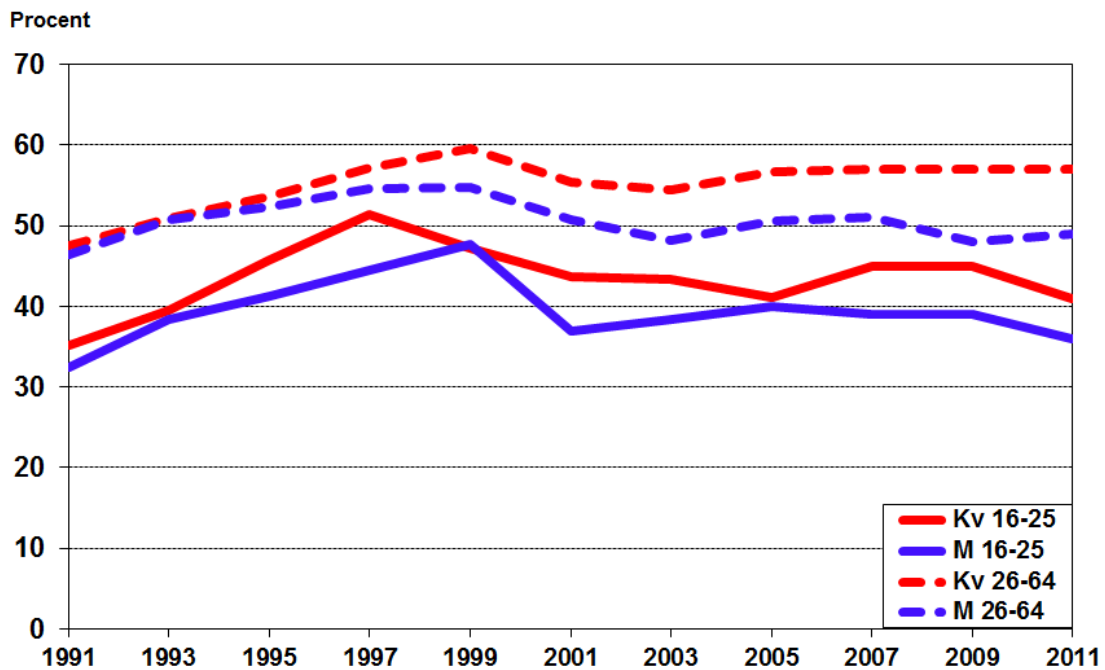
Figur 4.2 Andel som upplever lågt inflytande i arbetet, efter kön och ålder, 1991–2011. Procent.

³³ Arbetsmiljöundersökningen baseras på telefonintervjuer och svar på en postenkät. Studien är en tillägsundersökning till Arbetskraftsundersökningen (AKU) och har genomförts vartannat år sedan 1989.

INDIKATOR 57

Höga krav i arbetet	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
En något större andel av tjejerna i åldern 16–25 år, 41 procent, uppgav 2011 höga krav i arbetet jämfört med 36 procent av killarna i samma ålder. Andelen som upplever höga krav har minskat något för unga, medan läget för äldre varit oförändrat.	

Andelen som i Arbetsmiljöundersökningen angav höga krav i arbetet hade de högsta nivåerna under andra delen av 1990-talet. Detta gäller för både tjejer och killar samt för den övriga delen av de sysselsatta. Unga anger i lägre grad än övriga att kraven i arbetet är höga (figur 4.3).

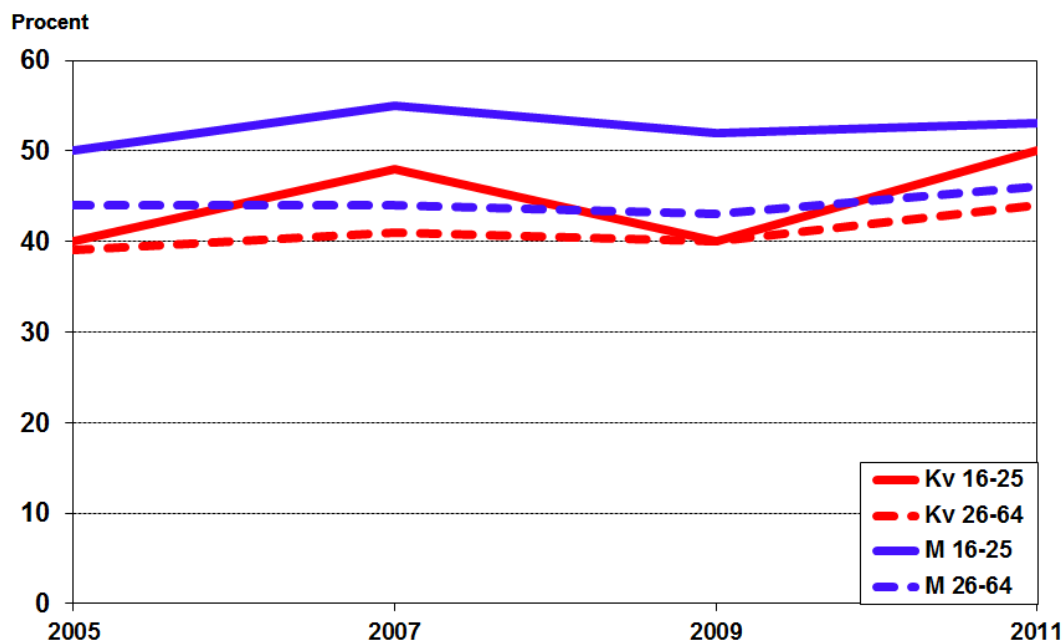
Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

Figur 4.3 Andel som upplever höga krav på arbetet, efter kön och ålder, 1991-2011. Procent.

INDIKATOR 58

Möjlighet att utvecklas i yrket	Uppgiftslämnare: Arbetsmiljöverket
Ungefär hälften av ungdomarna i åldern 16–25 år uppgav 2011 att de hade möjlighet att lära nytt och utvecklas i yrket. Andelen har ökat för tjejer jämfört med 2009.	

För både kvinnor och män är det i den senaste undersökningen vanligare att yngre än att äldre anser sig ha möjlighet att lära nytt och utvecklas i yrket varje vecka (figur 4.4). För unga tjejer har det varit en särskilt positiv utveckling sedan undersökningen 2009 med en ökning på tio procentenheter och skillnaden är därmed liten jämfört med unga killar. Enkäten ändrades till undersökningen 2005, vilket innebär att frågan om lärande och utveckling placerades i ett nytt sammanhang. Detta har sannolikt påverkat hur man svarat och det är därför inte meningsfullt att jämföra uppgifterna från denna fråga med undersökningar gjorda före 2005.

Källa: Arbetsmiljöverket, Statistiska centralbyrån.

Figur 4.4 Andel som uppger möjlighet att lära sig något nytt och utvecklas i yrket varje vecka, efter kön och ålder, 2005, 2007, 2009 och 2011. Procent.

Referenser

Europeiska gemenskapernas kommission (2009). *En EU-strategi för ungdomar – Satsa på ungdomars egna möjligheter. En förnyad öppen samordning för ungdomsfrågor*. Meddelande från kommissionen till Rådet, Europaparlamentet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén.

SCB (2009). *Pressmeddelande från SCB*. 2009-12-02. Nr 2009:329.

SCB (2011a). *Medborgerliga aktiviteter 2008–2009*. Levnadsförhållanden rapport 120.

SCB (2011b). *Pressmeddelande från SCB*. 2011-03-10. Nr 2011:67.

Skolverket (2010a). *Attityder till skolan 2009*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2010b). *Morgondagens medborgare. ICCS 2009: svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning*. Rapport 345: Skolverket.

Kapitel 5 Arbete och försörjning

Ungas möjlighet till inträde och etablering på arbetsmarknaden är en central fråga för deras tillgång till välfärd och inflytande. Huvudområdet *arbete och försörjning* handlar om ungas etablering i arbetslivet, deras ekonomiska situation och relevanta offentliga stödsystem.

Arbete och försörjning

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Arbete och försörjning	59	Antal som betalat inkomstskatt, 2011.					Skatteverket	Skattepolitik
	60	Antal med pensionsgrundande inkomster och betald kommunalskatt, 2011.						
	61	Studiemedelsbudget, 2012.					Centrala studie-stödsnämnden	Utbildningspolitik
	62	Ekonomiskt bistånd, 2011.					Socialstyrelsen	Socialpolitik
	63	Ersättning för nedsatt arbetsförmåga, 2012.					Försäkringskassan	
	64	Ekonomisk standard bland unga med och utan barn, 2012.						
	65	Inkomna ansökningar om betalningsföreläggande, 2012.					Kronofogdemyndigheten	Skattepolitik
	66	Antal med skulder som är föremål för indrivning hos Kronofogdemyndigheten, 2012.						
	67	Ansökan om och verkställande av vräkning, 2012.						
Arbetslöshet och åtgärder	68	Antal i arbetslöshet, deltid-arbetslöshet, timanställning och program, 2012.					Arbetsförmedlingen	Arbetsmarknads-politik
	69	Antal långtidsarbetslösa, 2011.						
	70	Mediantid i arbetslöshet, 2012.						
	71	Långtidsinskrivna arbetslösa, 2012.						
	72	Andel i arbete eller utbildning efter arbetsmarknadspolitiskt program, 2012.						
Företagande	73	Andel företagare, 2012.					Tillväxtverket	Näringspolitik
	74	Nystartade företag, 2011.					Tillväxtsanalys	
	75	Syn på företagande, 2012.					Tillväxtverket	
	76	Andel som genom skolan fått en uppfattning om och upp-muntrats att driva företag, 2012.						
	77	Andel som känner till vad som krävs/skulle klara av att starta företag, 2012.						

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Boende	78	Unga kvarboende i föräldrahemmet, 2010-2011.				Det har skett en svag ökning mellan 1998 och 2011 av andelen unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet.	Boverket	Bostadspolitik
	79	Andel med förstahandskontrakt, 2011.				Mellan 1999 och 2003 sjönk andelen ungdomar i hyresrätt med förstahandskontrakt, därefter har det inte skett några stora förändringar.		
	80	Ungas boendeutgifter, 2011.				Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten har ökat mellan 2008 och 2011.		
	81	Kommuner med brist på bostäder för unga, 2013.				Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga har ökat kontinuerligt under perioden 1999–2013.		
	82	Ungas boende efter boendeform, 2011.				Ungdomar som har flyttat hemifrån bor i stor utsträckning i hyresrätt. Däremot har andelen som har en hyresrätt i första hand minskat sedan 2009.		

Køn	Funktionsnedsättning				Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killars situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar			
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Arbete och försörjning

INDIKATOR 59

Antal som betalat inkomstskatt	Uppgiftslämnare: Skatteverket
Andelen unga i åldern 18–25 år som betalar kommunal inkomstskatt ökade mellan taxeringsåren 2010 och 2012, från 67 procent till 72 procent. Killar betalade i genomsnitt mer skatt än tjejer. Den genomsnittliga inbetalda inkomstskatten har dock ökat både för tjejer och för killar.	

Inkomstskatten beräknas på den inkomst man får av tjänst och näringsverksamhet. Måttet indikerar hur många som har förvärvsarbete. Indikatorn skiljer inte på heltids-, deltid- eller säsongarbete. Till skattepliktiga ersättningar hör även exempelvis a-kassa, sjukpenning från försäkringskassan och föräldrapenning.

I gruppen 18–25 år betalade totalt 739 804 personer kommunal inkomstskatt taxeringsåret 2012, baserat på inkomster under 2011 (tabell 5.1). Av tjejerna betalade 73 procent och av killarna betalade 71 procent kommunal inkomstskatt, vilket innebär en ökning hos både tjejerna och killarna jämfört med taxeringsåret 2011. Killarna tjänade mer än tjejerna och betalade i genomsnitt 44 668 kronor i kommunal inkomstskatt, jämfört med 31 568 kronor bland tjejerna. Totalt betalade gruppen unga i genomsnitt 38 173 kronor i kommunal inkomstskatt.

Tabell 5.1 Kommunal inkomstskatt, 18–25 år, taxeringsåren 2010–2012

Kön	TAXERINGSÅR 2010			TAXERINGSÅR 2011			TAXERINGSÅR 2012		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
Tjejer	334 227	69,7 %	29 468 kr	348 466	70,5 %	29 774 kr	366 808	72,9 %	31 568 kr
Killar	328 977	65,2 %	41 805 kr	349 332	67,2 %	41 714 kr	372 996	70,6 %	44 668 kr
Totalt	663 204	67,4 %	35 587 kr	697 798	68,8%	35 751 kr	739 804	71,8 %	38 173 kr

Källa: Skatteverket.

Kommentar1: Taxeringsåren 2010–2012 motsvarar inkomståren 2009–2011. Andel = antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

Kommentar 2: På grund av ett tidigare beräkningsfel är statistiken i tidigare Ung idag inte längre aktuell.

INDIKATOR 60

Antal med pensionsgrundande inkomster och betalda kommunalskatter	Uppgiftslämnare: Skatteverket
Ungas inkomster ökade mellan taxeringsåren 2011 och 2012. Andelen bland både killar och tjejer som hade pensionsgrundande inkomster var 70 procent i åldern 18–25 år. Killarnas medelinkomst var dock högre. De taxerade inkomsterna av näringsverksamhet bland unga minskade däremot 2012 jämfört med året innan.	

Totalt hade ungdomsgruppen i genomsnitt 139 117 kronor i pensionsgrundad inkomst av anställning taxeringsåret 2012, en ökning med 5 procent jämfört med taxeringsåret 2011. Totalt 718 454 unga i gruppen 18–25 år hade en pensionsgrundad inkomst av anställning taxeringsåret 2012 (tabell 5.2).

Tabell 5.2 Pensionsgrundande inkomst av anställning och av näringsverksamhet, 18–25 år, taxeringsåret 2012

Ålder	INKOMST AV ANSTÄLLNING			INKOMST AV NÄRINGSVERKSAMHET		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
18	37 242	29,6%	38 865	174	0,1%	30 625
19	78 148	59,4%	70 364	507	0,4%	45 093
20	96 114	71,5%	118 871	1 024	0,8%	70 045
21	103 061	75,9%	135 378	1 506	1,1%	83 364
22	101 016	78,0%	146 786	1 790	1,4%	89 809
23	101 960	79,6%	160 193	2 268	1,8%	92 476
24	99 238	80,7%	173 944	2 639	2,1%	92 579
25	101 675	82,8%	188 861	3 121	2,5%	105 627
Totalt	718 454	69,7%	139 117	13 029	1,3%	89 795

Källa: Skatteverket

Kommentar 1: Taxeringsår 2012 motsvarar inkomstår 2011. Andel = Antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

Kommentar 2: På grund av ett tidigare beräkningsfel är statistiken i tidigare Ung idag inte längre aktuell.

Killar hade i genomsnitt 159 334 kronor i pensionsgrundande inkomst av anställning, medan tjejerna i genomsnitt hade 118 651 kronor (tabell 5.3).

Tabell 5.3 Pensionsgrundande inkomst av anställning, efter kön, 18–25 år, taxeringsåren 2010–2012

Kön	TAXERINGSÅR 2010			TAXERINGSÅR 2011			TAXERINGSÅR 2012		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
Tjejer	325 009	67,7%	112 779	338 695	68,5%	113 401	357 036	71,0%	118 651
Killar	317 727	63,0%	151 931	337 998	65,0%	151 094	361 418	68,4%	159 334
Totalt	642 736	65,3%	132 133	676 693	66,7%	132 228	718 454	69,7%	139 117

Källa: Skatteverket.

Kommentar 1: Pensionsgrundande inkomst av anställning = Pensionsgrundande inkomst av anställning + pensionsgrundande inkomst av annat förvärv.

Kommentar 2: Andel = Antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

Kommentar 3: På grund av ett tidigare beräkningsfel är statistiken i tidigare Ung idag inte längre aktuell.

En större andel killar än tjejer bedrev näringsverksamhet. Killarna hade i genomsnitt 96 977 kronor i pensionsgrundande inkomst av näringsverksamhet, jämfört med 77 635 kronor bland tjejerna. Den genomsnittliga inkomsten för pensionsgrundande näringsverksamhet var 89 795 kronor taxeringsåret 2012, en minskning med 28 procent jämfört med 2011 (tabell 5.4).

Tabell 5.4 Pensionsgrundande inkomst av näringsverksamhet, efter kön, 18–25 år, taxeringsåren 2010–2012

Kön	TAXERINGSÅR 2010			TAXERINGSÅR 2011			TAXERINGSÅR 2012		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
Tjejer	4 185	0,9 %	74 818	4 623	0,9 %	87 450	4 838	1,0 %	77 635
Killar	7 480	1,5 %	92 394	8 006	1,5 %	144 963	8 191	1,6 %	96 977
Totalt	11 665	1,2 %	86 088	12 629	1,2 %	123 910	13 029	1,3 %	89 795

Källa: Skatteverket.

Kommentar 1: Andel = Antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

Kommentar 2: På grund av ett tidigare beräkningsfel är statistiken i tidigare Ung idag inte längre aktuell.

I tabell 5.5 visas den pensionsgrundande inkomsten av anställning och av näringsverksamhet efter region.

Tabell 5.5 Pensionsgrundande inkomst av anställning och av näringsverksamhet, efter region, 18–25 år, taxeringsåret 2012

Län	INKOMST AV ANSTÄLLNING			INKOMST AV NÄRINGSVERKSAMHET		
	Antal	Andel	Medelbelopp	Antal	Andel	Medelbelopp
Stockholm	145 793	67,4%	141 766	3 376	1,6%	90 080
Uppsala	28 611	66,1%	133 668	516	1,2%	97 513
Södermanland	19 469	70,4%	147 056	304	1,1%	93 963
Östergötland	33 736	65,8%	130 128	577	1,1%	84 692
Jönköping	29 690	78,5%	145 886	494	1,3%	99 791
Kronoberg	15 484	74,8%	141 753	271	1,3%	92 285
Kalmar	18 638	75,5%	135 898	285	1,2%	84 290
Gotland	4 855	76,2%	126 027	114	1,8%	103 507
Blekinge	10 640	67,5%	136 360	191	1,2%	75 380
Skåne	88 860	64,4%	133 162	1 914	1,4%	86 172
Halland	23 987	76,2%	140 041	432	1,4%	99 070
Västra Götaland	124 395	70,4%	140 295	2 135	1,2%	94 877
Värmland	19 636	67,1%	137 296	277	0,9%	80 527
Örebro	21 857	70,1%	140 684	313	1,0%	96 982
Västmanland	18 625	68,5%	146 297	235	0,9%	84 003
Dalarna	20 497	71,7%	142 453	329	1,2%	87 033
Gävleborg	19 825	68,9%	144 878	302	1,1%	90 894
Västernorrland	17 005	71,7%	138 399	229	1,0%	86 559
Jämtland	9 742	73,4%	139 298	220	1,7%	72 248
Västerbotten	23 077	71,4%	133 353	261	0,8%	68 344
Norrbotten	20 276	75,7%	153 813	254	0,9%	83 532
Totalt	714 698	69,3%	139 848	13 029	1,3%	89 795

Källa: Skatteverket

Kommentar 1: Pensionsgrundande inkomst av anställning = pensionsgrundande inkomst av anställning + pensionsgrundande inkomst av annat förvärv.

Kommentar 2: Andel = antal som betalat skatt/antal i befolkningen enligt SCB.

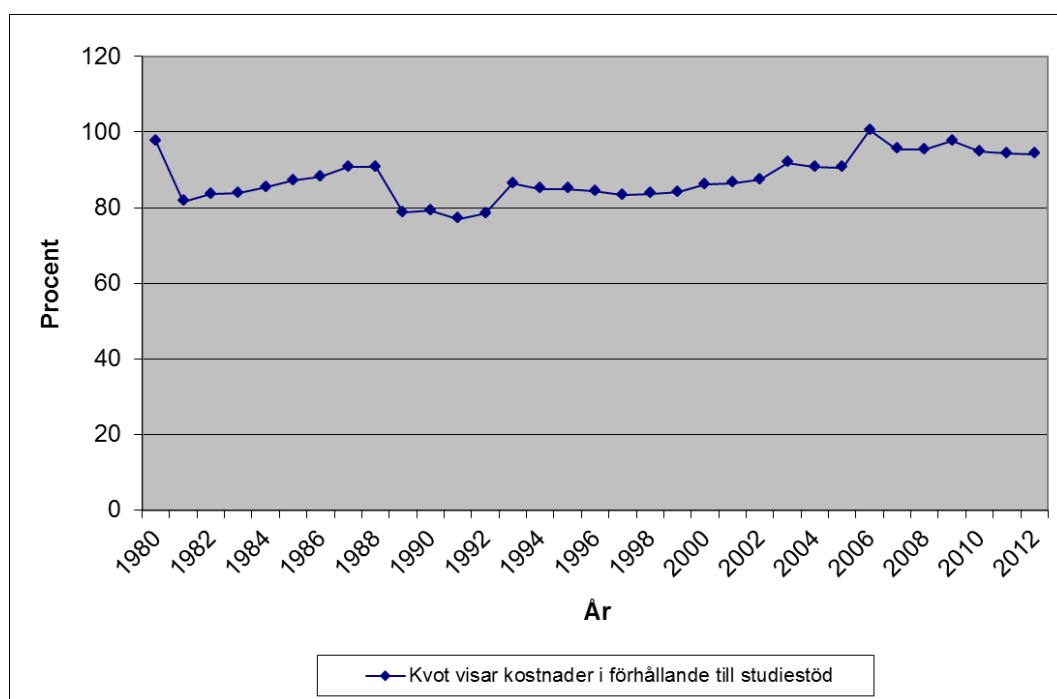
INDIKATOR 61

Studiemedelsbudget	Uppgiftslämnare: Centrala studiestödsnämnden
Centrala studiestödsnämndens beräkningsmodell visar att studiestödet täckte studenternas beräknade kostnader under hela perioden 1980–2012.	

Centrala studiestödsnämndens beräkningar av ungas levnadsvillkor är grundade på en generell nivå av studiestöd och på kostnader som årligen räknas fram av Konsumentverket. Redovisningen är en tidsserie som visar kvoten mellan levnadskostnader och studiestöd. Om kvoten är under 100 är studiestödet högre än kostnaderna och om kvoten är över 100 är kostnaderna högre än studiestödet.

Kostnaderna utgår från en relativt låg nivå för en ensamstående enligt Konsumentverkets beräkningar³⁴ och kostnaderna är valda på samma sätt som tidigare år. En person ska enligt Konsumentverket klara sig på denna kostnadsnivå men det finns inget utrymme för exempelvis hälsa/sjukvård, semester eller sparande. Kollektiva resor och fackavgifter utesluts också. CSN beräkning utgår från en lägenhet med ett rum och kök³⁵.

Före 2010 utgick beräkningarna av studiestödet från ett fyraveckorsbelopp. Efter utvärdering av beräkningsmodellen, blev studiestödsbeloppet korrigerat till ett månadsbelopp istället för ett fyraveckorsbelopp. Månadsstudiestöd överensstämmer bättre med Konsumentverkets månadskostnader. Revidering till månadsstudiestöd har skett för de tidigare åren i tidsserien (1980–2009).³⁶ I figur 5.1 visas att kostnaderna har täckts av studiestödet under hela perioden 1980–2012.

Källa: Centrala studiestödsnämnden.

Kommentar: Levnadskostnaderna överstiger studiestödet när kurvan överstiger 100.

Figur 5.1 Studiemedelsbudget, levnadskostnader i förhållande till studiestödet, samtliga studiemedelstagare hos CSN, 1980–2012, kvot.

³⁴ Konsumentverkets beräknade kostnader per månad, prognos för 2012 – *Koll på pengarna 2012*.

³⁵ Ny månadshyra per lägenhet, hyresförändringar efter region, nybyggnadsår/värdeår, årsintervall och lägenhetstyp, för 1 rum och kök. (SCB: Boende, byggande och bebyggelse, uppdaterad 2012-10-02).

³⁶ Sedan förra årets redovisning har även vissa kostnadsberäkningar korrigerats, vilket har påverkat de redovisade kvoterna för 2010 och 2011.

Figur 5.1 visar utvecklingen från 1980 och framåt, men jämförelsen mellan olika år är mest rättvisande om man utgår från 1993 eftersom underlaget för indikatorn har varit snarlikt under denna tidsperiod.

Kvoten i diagrammet visar att utrymmet mellan kostnaderna och studiestödet var lika stort 2012 som under föregående år. Under de senaste åren sammantaget har dock utrymmet ökat något. Orsaken är att studiestödet ökat något mer än de beräknade levnadskostnaderna. Kvoten är 94 för 2012 och var densamma under 2011.³⁷

Studiemedelsbeloppet ökade under 2012 som en följd av att prisbasbeloppet justerades. Jämfört med genomsnittsbeloppet för 2011 innebar denna ökning att studiemedelsbeloppet var 6 procent högre under 2012 än det var under föregående år. Detta samtidigt som kostnaderna ökade med drygt 5 procent.

Den beräknade elkostnaden minskade med fyra procent mellan 2011 och 2012. Konsumentverket redovisar inte längre beräknad elförbrukning i sin prognos över hushållets kostnader. I beräkningen av elkostnaderna används den beräknade förbrukningen från 2009. Enligt denna beräknas att ett enpersonshushåll förbrukar 180 KWh per månad.

I Konsumentverkets prognos är individuella kostnader och hushållskostnader medräknade. De individuella månadskostnaderna har ökat med 12 procent mellan 2011 och 2012 medan beräknade gemensamma kostnader minskade något.

Hyreskostnader är den fjärde och sista kostnadstypen i beräkningen. Dessa har ökat under de senaste fem åren. Under 2012 ökade de beräknade hyreskostnaderna med 3 procent.

De individuella kostnaderna är indelade efter ålder och kön, samt om alla måltider äts hemma/med matlåda eller om lunchen äts på annan plats. Hushållskostnaderna beräknas utifrån antal personer i hushållet och om hushållet ligger i en stor stad, mellanstor stad eller mindre tätort.

CSN har beräknat de individuella kostnaderna utifrån ett genomsnitt av män och kvinnor i åldern 18–30 år som äter alla måltider hemma eller med matlåda. Hushållskostnaderna baseras på ett enpersonshushåll i en mellanstor stad.

³⁷ Vissa korrigeringar av kostnadsberäkningarna har gjorts i förhållande till föregående års redovisning, vilket har påverkat redovisade kvoter för 2010 och 2011.

INDIKATOR 62

Ekonomiskt bistånd	Uppgiftslämnare: Socialstyrelsen
År 2011 fick 8 procent av unga i åldern 19–25 år ekonomiskt bistånd. Andelen var något högre bland tjejer än bland killar. Unga födda utrikes är kraftigt överrepresenterade bland biståndsmottagarna. Under perioden 2007–2011 låg andelen unga med ekonomiskt bistånd lägre än under perioden 2005–2006.	

Under 2011 fick 4,4 procent av befolkningen ekonomiskt bistånd, jämfört med omkring 8 procent i åldersgruppen 19–25 år. Mellan 2010 och 2011 minskade andelen biståndsmottagare i befolkningen likaväl som i åldersgruppen 19–25 år (tabell 5.6). Unga och utrikesfödda (inklusive flyktingar) är kraftigt överrepresenterade bland mottagarna, vilket bland annat förklaras av deras svagare förankring på arbetsmarknaden.

Åldersgruppen 18–29 år stod för 39 procent av det totala antalet vuxna biståndsmottagare 2011. Ungefär hälften av alla vuxna mottagare var utrikesfödda (Socialstyrelsen 2012).

Bland 19–25-åringar var andelen med ekonomiskt bistånd mer än tre gånger så hög bland utrikesfödda som bland inrikesfödda 2011 (tabell 5.6). Långvarigt biståndsmottagande (minst tio månader) är vanligast bland unga i åldern 16–19 år. I denna åldersgrupp hade cirka 3 procent av alla långvarigt bistånd (Socialstyrelsen 2012).

Tabell 5.6 Andel som själva fått eller bor i hushåll som fått ekonomiskt bistånd inklusive introduktionsersättning, efter kön och bakgrund, 19–25 år, 2005–2011. Procent

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tjejer							
Inrikes födda	8,3	7,4	6,5	6,3	6,9	6,8	6,0
Utrikes födda	24,8	23,3	21,6	21,0	21,5	21,7	20,3
Totalt	10,7	9,9	8,8	8,7	9,3	9,1	8,1
Killar							
Inrikes födda	7,4	6,7	5,8	5,7	6,3	6,6	5,8
Utrikes födda	25,7	25,1	22,9	21,0	21,6	21,7	20,4
Totalt	9,9	9,3	8,3	8,0	9,1	8,9	7,9

Källa: Socialstyrelsen, Registret över ekonomiskt bistånd.

Kommentar: Alla biståndsmottagare ingår. För 2005 saknas uppgift om introduktionsersättning från Hällefors. För 2009 saknas data från Tomelilla. För 2010 förekommer partiellt bortfall i några kommuner. För 2011 saknas uppgifter om ekonomiskt bistånd från Färgelanda, Dals-Ed, Munkfors, Mönsterås och Grums samt uppgifter om introduktionsersättning från Arjeplog, Norsjö, Surahammar, Tanum och Eda. När data saknas har schablonvärden använts. Det befolkningsantal som andelen biståndsmottagare är beräknat utifrån avser antalet personer den 31 december respektive kalenderår.

De regionala skillnaderna är stora, högst är andelen biståndsmottagare i Södermanland och lägst är den i Stockholms län. Bland utrikesfödda killar är andelen högst i Dalarna (tabell 5.7).

Tabell 5.7 Andel som själva fått eller bor i hushåll som fått ekonomiskt bistånd inklusive introduktionsersättning, efter kön, bakgrund och län, 19–25 år, 2011. Procent

Län	INRIKES FÖDDA		UTRIKES FÖDDA	
	Tjejer	Killar	Tjejer	Killar
Stockholm	3,4	3,3	12,0	11,4
Uppsala	4,2	4,5	15,7	19,8
Kronoberg	4,5	4,3	24,8	27,8
Halland	4,8	4,6	13,8	13,3
Skåne	5,5	5,6	18,1	18,2
Kalmar	5,9	5,9	23,1	28,9
Jönköping	6,2	5,9	23,8	22,8
Västra Götaland	6,2	6,0	23,0	22,1
Västerbotten	6,7	7,2	25,1	33,2
Östergötland	7,3	6,6	32,4	29,7
Jämtland	7,3	7,3	31,6	33,7
Norrbottn	7,3	6,5	23,2	27,8
Blekinge	7,4	6,5	25,5	18,6
Örebro	7,7	7,4	29,0	28,3
Värmland	8,3	7,6	23,3	22,1
Västernorrland	8,3	8,3	39,6	39,8
Västmanland	8,7	8,3	29,1	27,4
Gotland	9,2	7,8	21,4	23,1
Dalarna	9,9	9,3	40,3	43,2
Gävleborg	10,5	9,6	40,5	37,3
Södermanland	11,5	10,1	40,4	36,0
Riket	6,0	5,8	20,3	20,4

*Källa: Socialstyrelsen, Registret över ekonomiskt bistånd.
Kommentar: Länen är sorterade efter inrikes födda tjejer.*

I hela befolkningen hade Sorsele kommun den största andelen biståndsmottagare 2011, 11,9 procent. Under 2007–2009 hade Södertälje den största andelen biståndsmottagare och under 2000–2006 hade Malmö den största andelen mottagare. Lägst andel 2011 hade Vellinge, där mindre än 1 procent av befolkningen fick bistånd (Socialstyrelsen 2012).

INDIKATOR 63

Ersättning för nedsatt arbetsförmåga	Uppgiftslämnare: Försäkringskassan
Under 2012 fick drygt 22 100 kvinnor och drygt 21 400 män i åldern 16–24 år sjukpenning och/eller aktivitetsersättning någon gång under året. Den genomsnittliga ersättningen per dag för personer med sjukpenning var 2012 lägst för personer i åldern 16–19 år. Antalet nybeviljade sjuk- och aktivitetsersättningar per 1 000 registrerade försäkrade är störst för 19-åringarna, vilket är en följd av ersättning vid förlängd skolgång.	

Indikatorn ersättning för nedsatt arbetsförmåga visar hur stor del av befolkningen som någon gång under året haft sjukpenning och/eller sjuk- och aktivitetsersättning, samt vilken ersättningsnivå de hade. Den visar också hur många som nybeviljats sjuk- och aktivitetsersättning per 1 000 registrerade försäkrade.

Om en person har nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom kan denna vara berättigad till sjukpenning³⁸. För anställda betalas ersättningen ut från dag 15 i sjukfallet, de första 14 dagarna består av en karensdag samt en sjuklöneperiod som betalas ut av arbetsgivaren.³⁹ För till exempel arbetslösa och föräldralediga kan ersättningen från Försäkringskassan betalas ut tidigare. Ersättningen är knappt 80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten upp till 7,5 prisbasbelopp. Högsta möjliga sjukpenning per dag var 702 kronor 2012.

Personer i åldern 19–29 år kan beviljas aktivitetsersättning (A) om de har nedsatt arbetsförmåga med minst en fjärdedel på grund av sjukdom. Aktivitetsersättningen är alltid tidsbegränsad. Personer som på grund av en funktionsnedsättning ännu inte har avslutat sin utbildning på grundskole- eller gymnasienivå har även rätt till aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång.

Personer i åldern 30–64 år kan beviljas sjukersättning (S) om arbetsförmågan bedöms vara stadigvarande nedsatt med minst en fjärdedel på grund av sjukdom. Sjukersättning beviljas tills vidare.

Sjuk- och aktivitetsersättning (SA) kan betalas ut i form av inkomstrelaterad ersättning och/eller garantiersättning, där den senare betalas ut till personer som har haft låga eller inga inkomster. För sjukersättning var garantiersättningen 8 800 kronor per månad 2012. För aktivitetsersättning varierar garantiersättningen med bland annat ålder och motsvarade som lägst 7 700 kronor per månad 2012.

³⁸ I följande redovisning inkluderas i begreppet sjukpenning även rehabiliteringspenning samt varianter av sjukpenning och rehabiliteringspenning.

³⁹ I denna redovisning inkluderas enbart sjukfrånvaro som ersätts från Försäkringskassan, det vill säga sjuklöneperioden och karensdag ingår ej.

Unga som använt sjukförsäkringen någon gång under 2012

Under 2012 fick drygt 22 100 kvinnor och drygt 21 400 män i åldern 16–24 år sjukpenning och/eller aktivitetsersättning någon gång under året. Detta motsvarar att 41 kvinnor och 38 män per 1 000 registrerade försäkrade⁴⁰ i åldersgruppen har nyttjat sjukförsäkringen i någon form.

För personer i åldern 30–64 år hade 185 kvinnor och 115 män per 1 000 registrerade försäkrade nyttjat sjukförsäkringen någon gång under 2012 (tabell 5.8).

Tabell 5.8 Antal som någon gång under 2012 har nyttjat minst en förmån inom sjukförsäkringen. Per 1 000 registrerade försäkrade

Förmån	Kön	(16–) 19 år*	20–24 år	25–29 år	30–64 år
Enbart sjukpenning	Kvinnor	2	41	91	128
	Män	2	30	43	73
	Samtliga	2	36	67	101
Enbart SA	Kvinnor	21	25	25	110
	Män	27	29	25	74
	Samtliga	24	27	25	92
Sjukpenning och/eller SA	Kvinnor	7	66	115	185
	Män	9	59	68	115
	Samtliga	8	62	91	150

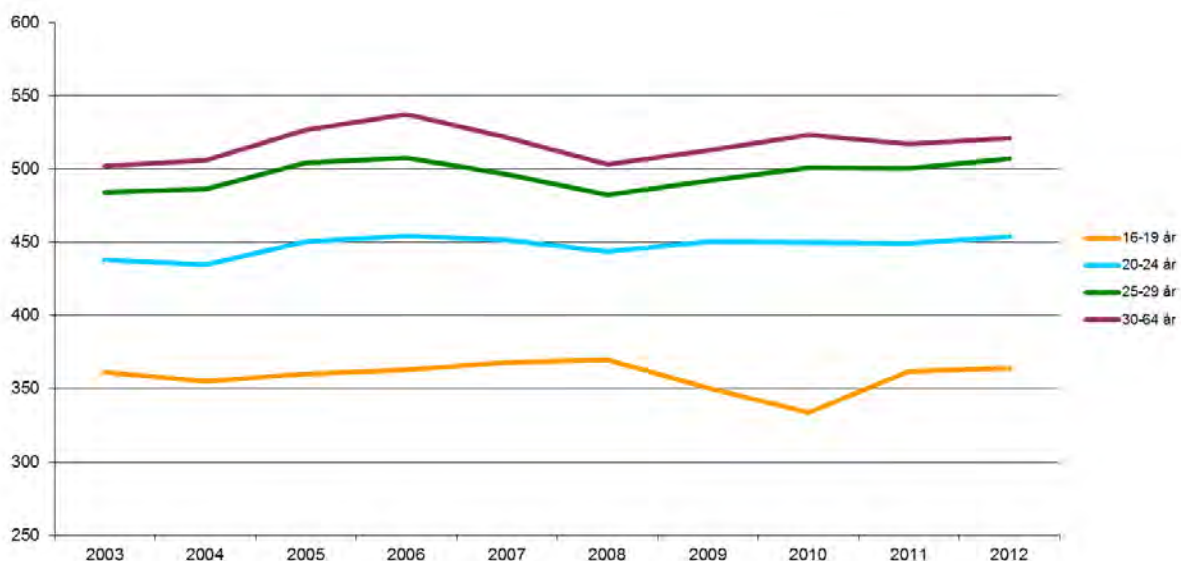
Källa: Försäkringskassan, STORE.

* Det finns skillnader mellan sjukpenning och sjuk- och aktivitetsersättning avseende vilken som är den lägsta ålder som en person kan beviljas ersättning. För **Enbart sjukpenning** och **Sjukpenning och/eller SA** anges därför antal per 1 000 för åldersgruppen 16–19 år, medan det för **Enbart SA** anges för åldersgruppen 19 år.

⁴⁰ Alla svenska och utländska medborgare som är 16 år eller äldre är registrerade hos Försäkringskassan, så kallade registrerade försäkrade.

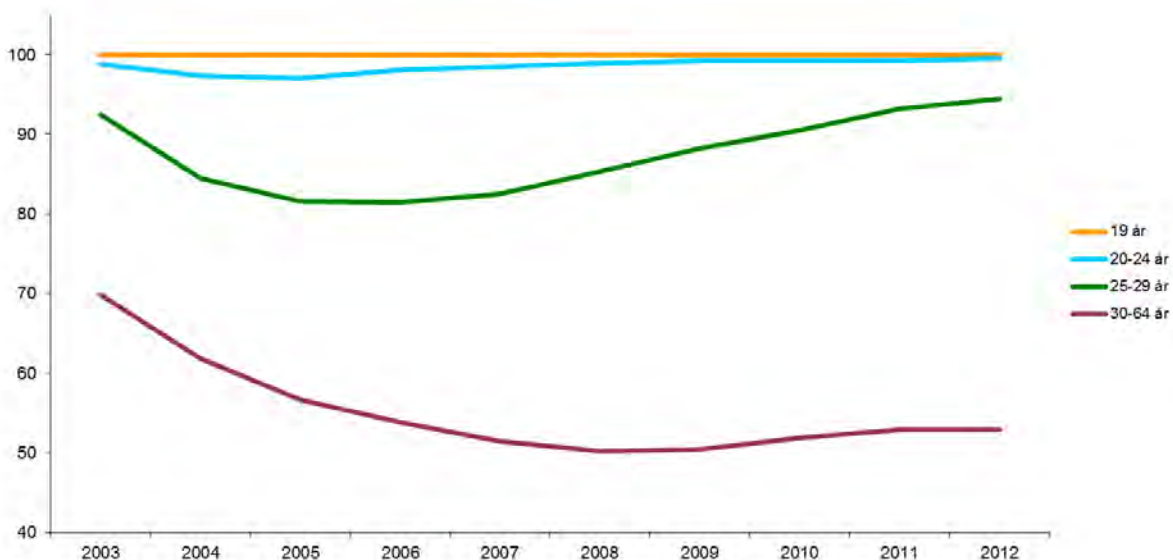
Ersättningsnivåer

Den genomsnittliga ersättningen per dag för personer med sjukpenning var 2012 lägst för personer i åldern 16–19 år, där den genomsnittliga dagersättningen var 364 kronor (figur 5.2). För personer i åldern 30–64 år var motsvarande dagersättning 521 kronor.

Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.2 Genomsnittlig dagersättning för personer med sjukpenning, omräknat till 2012 års prisnivå. Kronor.

Källa: Försäkringskassan, STORE.

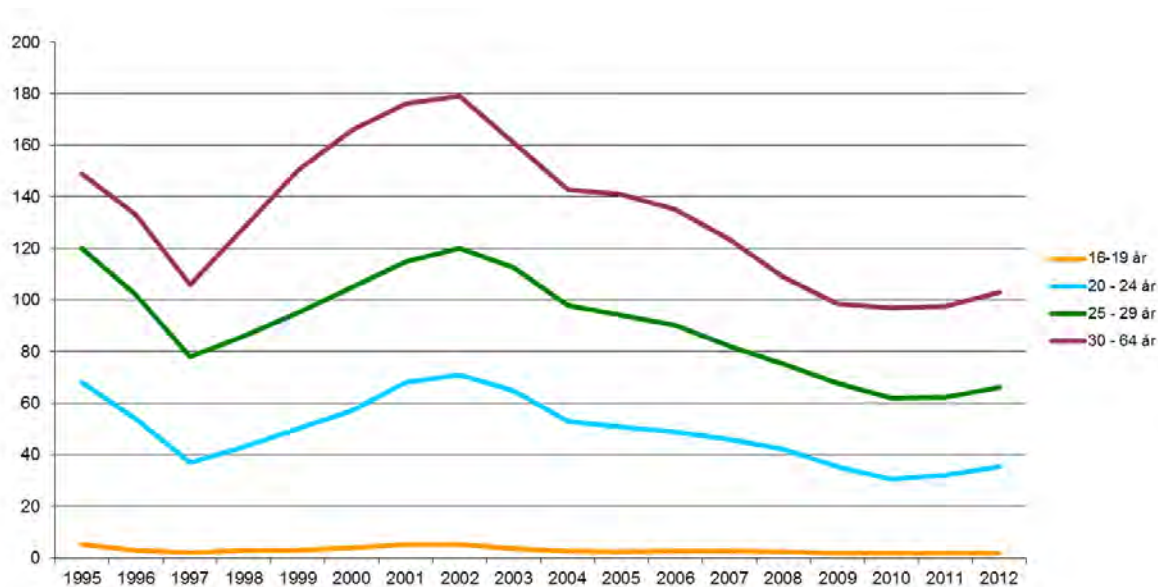
Figur 5.3 Andel av sjuk- och aktivitetsersättningsmottagarna i december med ersättning på garantinivå (enbart garantinivå eller i kombination med inkomstrelaterad ersättning). Procent.

Det är vanligt att unga med aktivitetsersättning har ersättning på garantinivå, antingen enbart eller i kombination med inkomstrelaterad ersättning (figur 5.3). I åldersgruppen 19 år samt 20–24 år fick i stort sett alla ersättning på garantinivå och andelen har varit relativt konstant sedan 2003. För åldersgruppen 30–64 år har andelen mottagare med ersättning på garantinivå sjunkit sedan 2003 och motsvarade drygt 50 procent 2012.

Skillnader i ersättningsnivåer mellan unga och äldre i sjukförsäkringen speglar skillnader i inkomstnivåer på arbetsmarknaden mellan olika åldersgrupper. För sjuk- och aktivitetsersättning spelar det även in att det är vanligare bland yngre att inte ha etablerat sig på arbetsmarknaden (det vill säga att de saknar inkomst) och de får därmed ersättning på garantinivå. Unga som får ersättning på garantinivå riskerar att även som äldre fastna på denna lägsta nivå om de blir kvar i sjukförsäkringen.

Förändring över tid

Antal per 1 000 försäkrade som fått sjukpenning någon gång under året var störst 2002, men har därefter minskat i alla åldersgrupper (figur 5.4). För åldersgruppen 16–19 år är antalet per 1 000 som fått sjukpenning någon gång under 2012 lägst bland alla åldersgrupper (2 stycken), vilket bland annat kan förklaras av att det är få personer i denna åldersgrupp som har en sjukpenninggrundande inkomst och som därmed är berättigade till sjukpenning om de blir sjuka. En förutsättning för att vara berättigad till sjukpenning är att en person under ett år ska tjäna minst 24 procent av prisbasbeloppet (omkring 10 000 kronor 2012).

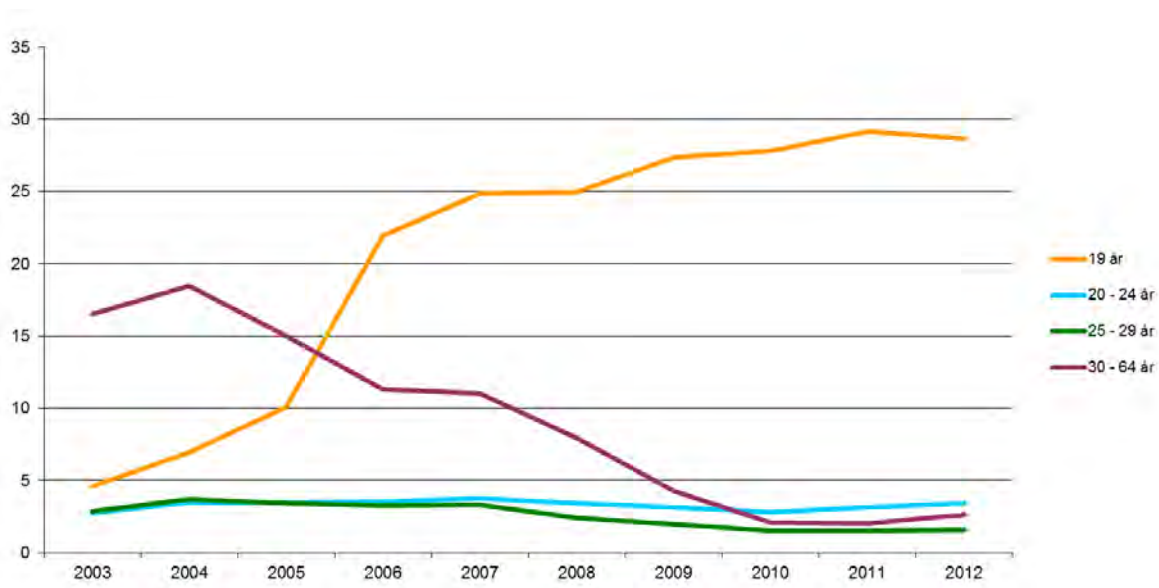

Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.4 Antal som nyttjat sjukpenning någon gång under året fördelat på åldersgrupper, 1995–2012. Per 1 000 registrerade försäkrade.

De yngre åldersgrupperna har flest antal nybeviljade sjuk- och aktivitetsersättningar per 1 000 registrerade försäkrade.⁴¹ År 2012 hade åldersgrupperna 19 år samt 20–24 år totalt 29 respektive 3 nybeviljanden per 1 000 registrerade försäkrade och år (figur 5.5). Motsvarande antal för åldersgruppen 30–64 år är 3 stycken. Antal nybeviljanden har varit relativt konstant för åldersgrupperna 20–24 samt 25–29 år sedan 2003, medan det för åldersgruppen 30–64 år har skett en kraftig minskning under samma tidsperiod

Den vanligaste orsaken att beviljas aktivitetsersättning för åldersgruppen 19 år är på grund av förlängd skolgång, vilken motsvarade omkring 84 procent av alla nybeviljanden för åldersgruppen 2012. Möjligheten att få aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång infördes 2003, vilket bland annat förklarar den kraftiga ökningen för denna åldersgrupp därefter.⁴² Aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång beviljas till exempel till ungdomar som går i särskola.

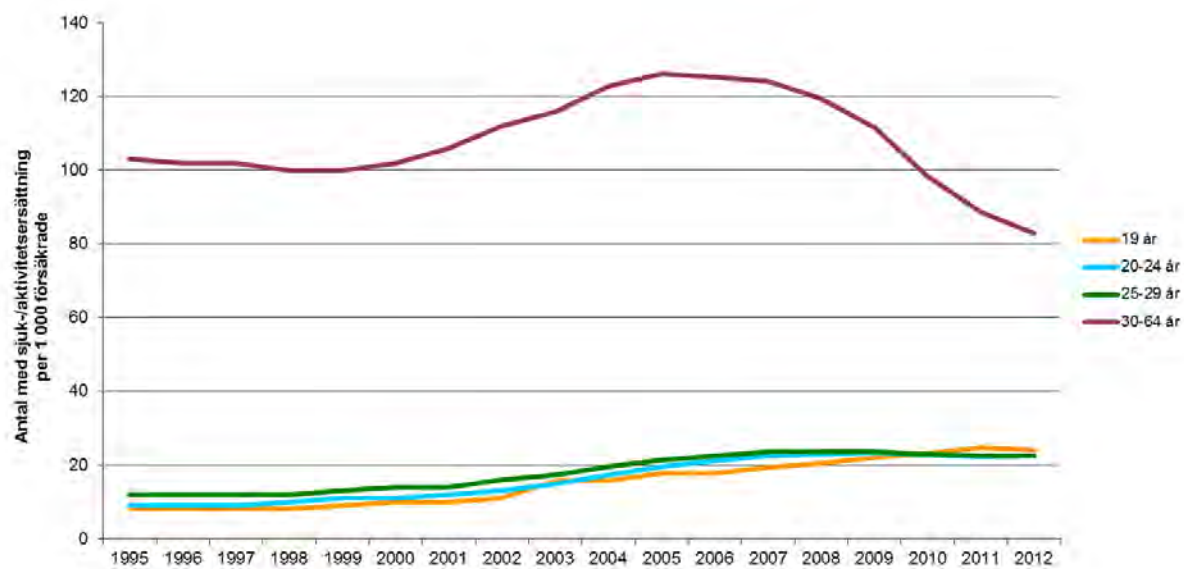
Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.5 Antal nybeviljade sjuk- och aktivitetsersättningar fördelat på åldersgrupp, 2003–2012. Per 1 000 registrerade försäkrade.

Antal unga med sjuk- och aktivitetsersättning (förtidspension/sjukbidrag innan 2003) i december per 1 000 registrerade försäkrade har ökat under större delen av 2000-talet (figur 5.6). År 2012 hade 24 av 1 000 registrerade försäkrade i åldersgruppen 19 år aktivitetsersättning. Medan antalet har ökat bland unga under tidsperioden har däremot antalet i åldersgruppen 30–64 år minskat sedan mitten av 2000-talet. År 2012 hade 83 personer i åldern 30–64 år sjukersättning per 1 000 registrerade försäkrade.

⁴¹ Måttet definieras som antal individer med nybeviljad sjukersättning eller aktivitetsersättning under en 12-månadersperiod, relaterat till genomsnittligt antal registrerade försäkrade i åldern 19–64 år per 1 000 under motsvarande period (exklusive individer som redan är i beståndet för SA då dessa inte kan nybeviljas).

⁴² En person kan nybeviljas aktivitetsersättning på grund av förlängd skolgång flera gånger, vilket gör att en person som beviljats förlängd skolgång för en period, till exempel 2005 och 2006, då räknas med för båda dessa år.

Källa: Försäkringskassan, STORE.

Figur 5.6 Antal med sjuk- eller aktivitetsersättning i december fördelat efter åldersgrupp, 1995–2012. Per 1 000 registrerade försäkrade.

INDIKATOR 64

Ekonomisk standard bland unga med och utan barn	Uppgiftslämnare: Försäkringskassan
Under perioden 2007–2012 har medianen av den reala ekonomiska standarden ökat bland barn, unga och äldre. Andelen unga i åldern 18–25 år med låg ekonomisk standard beräknas ha varit i stort sett oförändrad 2012 jämfört med 2007, medan andelen ökat med mellan 2 och 3 procentenheter i övriga grupper. Samtidigt ökade inkomstskillnaderna under samma period för alla grupper. Andelen unga med låg ekonomisk standard är betydligt högre bland unga födda utrikes jämfört med unga födda i Sverige. Andelen ekonomiskt utsatta är störst i gruppen ensamstående unga i åldern 18–25 år som bor i egna hushåll och har egna barn.	

Denna indikator beskriver utvecklingen över tid av ekonomisk standard bland barn och unga i åldern 13–25 år. För perioden 2007–2012 beskriver vi:

- utvecklingen av real ekonomisk standard (medianvärden i 2012 års prisnivå) bland barn och unga i jämförelse med åldersgruppen 26–64 år
- andel barn/unga med låg ekonomisk standard (andel med ekonomisk standard lägre än 60 procent av medianvärdet i hela befolkningen).
- den ekonomiska familjepolitikens betydelse för barn och unga.

Med ekonomisk standard menas här hushållets disponibla inkomst justerat för försörjningsbörda.⁴³ Barn och unga delas också in efter tre bakgrundsvariabler:

1. ålder: barn (13–17 år) och unga (18–25 år)
2. hushållstyp
3. född i Sverige eller i utlandet.

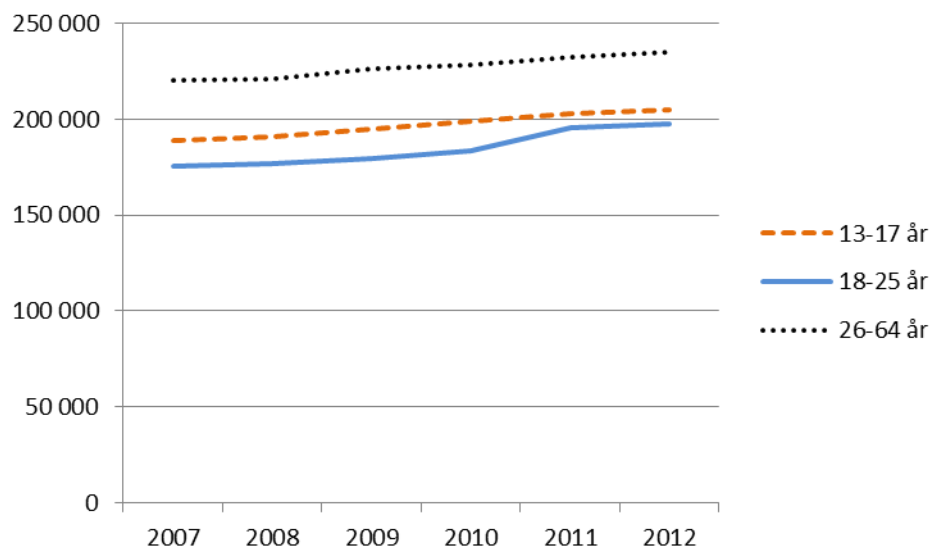
I denna del görs genomgående åtskillnad mellan å ena sidan barn i åldern 13–17 år och unga i åldern 18–25 år. Denna uppdelning görs främst på grund av att unga kan vara kvarboende hos föräldrar eller bo i ett eget hushåll (och ha egna barn), medan barn nästan uteslutande bor hos föräldrar/vårdnadshavare. Samtliga beräkningar är gjorda på grunddata i HEK-registret (Hushållens ekonomi). Beräkningar för 2012 baseras på FASIT-modellens⁴⁴ framskrivning.

⁴³ Det finns olika sätt att mäta låg ekonomisk standard. Ett sätt är att definiera ett relativt mått som tar hänsyn till fördelningen av ekonomisk standard i samhället. I EU definieras måttet som andelen individer med en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är under 50 eller 60 procent av medianinkomsten per konsumtionsenhet för samtliga individer. Utgångspunkten är att vad som betraktas som låga inkomster är beroende av levnadsnivån i det omgivande samhället. Om en individ inte kan leva ett liv som betraktas som normalt i det samhälle hon lever i har hon enligt detta synsätt låg ekonomisk standard. I detta avsnitt har andelen individer vars inkomst understiger 60 procent av medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för samtliga individer använts som gräns.

⁴⁴ Fördelnings Analytiskt Statistiskt System för Inkomster och Transfereringar

Utvecklingen av ekonomisk standard i olika åldersgrupper

I figur 5.7 redovisas medianen av den reala ekonomiska standarden bland barn (13–17-åringar), unga (18–25-åringar) och äldre (26–64-åringar) under perioden 2007–2012. Som framgår av diagrammet är den ekonomiska standarden högst bland äldre, följt av barn och unga.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.7 Ekonomisk standard (medianvärden) under perioden 2007–2012. 2011 års priser.

Under perioden 2007–2012 har medianen av den reala ekonomiska standarden ökat bland barn, unga och äldre, vilket framgår av tabell 5.9. Ökningen är störst för unga i åldern 18–25 år där den ekonomiska standarden ökade med 12,5 procentenheter. De angivna värdena för 2012 är en prognos från FASIT-modellen, men tittar man på perioden 2007–2011 är ökningen i samtliga åldersgrupper statistiskt säkerställda på 95 procents konfidensnivå.

Tabell 5.9 Ekonomisk standard (medianvärden) 2007 och 2012, samt förändring (i procentenheter). Tusental kronor.

	2007	2012	Förändring 2007–2012
13–17 år	188,9	204,5	8,3
18–25 år	175,7	197,6	12,5
26–64 år	219,8	234,6	6,7

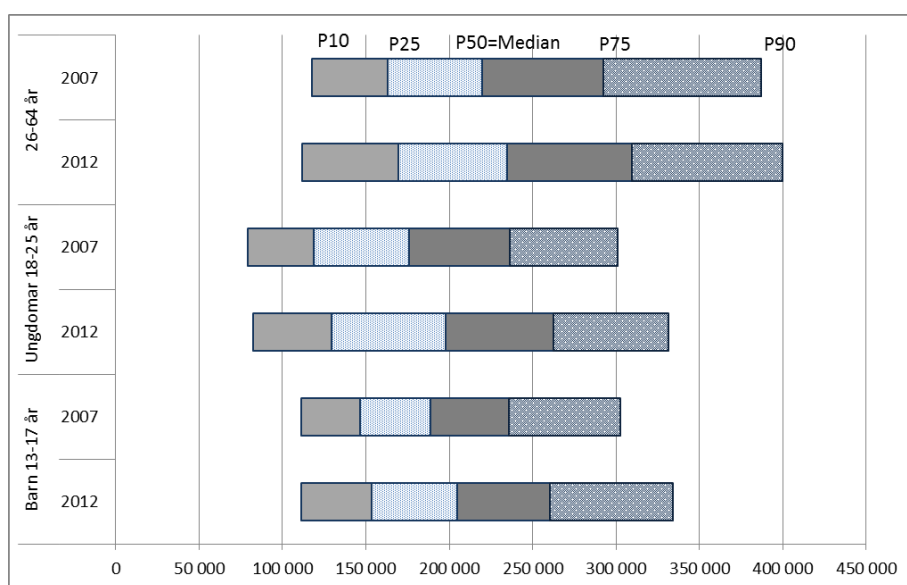
Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

För att få en mer fullständig bild av den ekonomiska situationen redovisas också spridningen av inkomsterna för barn, unga och äldre i figur 5.8.

Figur 5.8 visar inkomstspridningen för olika hushållstyper genom att redovisa gränsvärden för den 10:e percentilen (den inkomst där exakt 10 procent i gruppen har en lägre inkomst), 25:e, 50:e (medianen), 75:e och 90:e percentilen.⁴⁵

Spridningen av den ekonomiska standarden varierar mellan åldersgrupperna. Värdet för den 10:e percentilen är lägre bland 18–25-åringarna än vad den är i de övriga åldersgrupperna samtidigt som den ökar där. Medianen, den 75:e percentilen och den 90:e percentilen är högre bland äldre än vad den är för barn och unga.

Spridningen av den ekonomiska standarden ökar under perioden 2007–2012. För barn och unga ökar den ekonomiska standarden mer i högre percentiler än i lägre mellan 2007 och 2012. I den 10:e percentilen har den ekonomiska standarden blivit högre för unga (18–25 år) samtidigt som den i stort sett är oförändrad för barn (13–17 år) och minskar något för den äldre befolkningen (26–64 år).

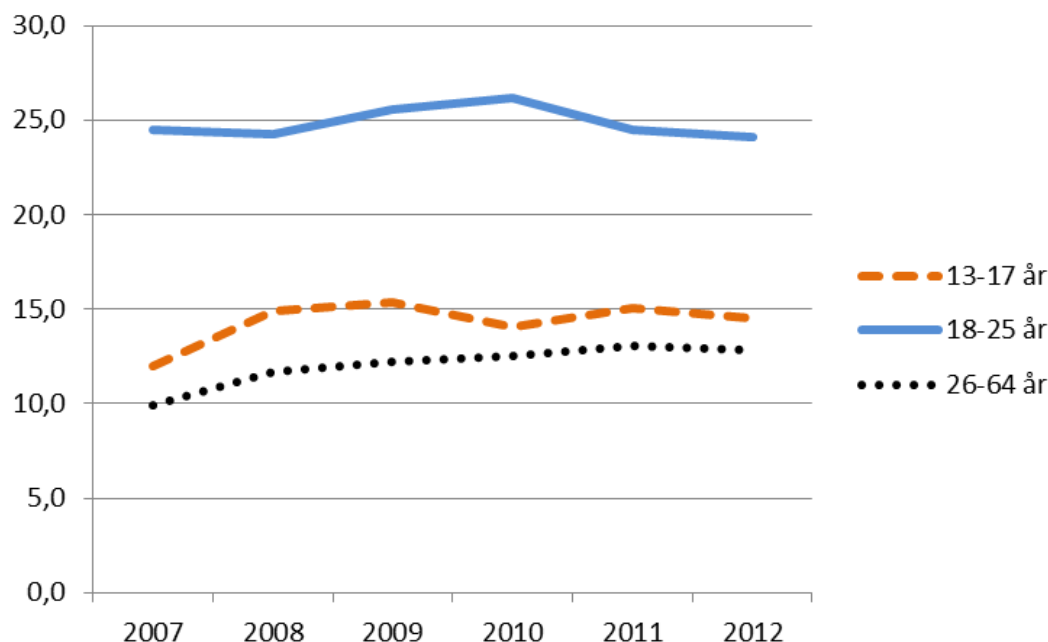
Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.8 Spridningen av ekonomisk standard 2007 och 2012. 2012 års priser.

Andelen med låg ekonomisk standard varierar mellan åldersgrupperna, vilket framgår av figur 5.9. Av de tre åldersgrupperna är andelen med låg ekonomisk standard högst bland unga (18–25-åringar) och andelen är i stort sett oförändrad under perioden 2007–2011. Att de har lägst ekonomisk standard beror till stor del på att en betydande andel av dessa unga bor i egna hushåll och alltså inte tar del av sina föräldrars ekonomiska standard, vilket är fallet för i princip alla barn under 18 år. Enligt FASIT-modellens framskrivning beräknas drygt 24 procent av unga i åldern 18–25 år och 14,5 procent av barnen i åldern 13–17 år haft låg ekonomisk standard under 2012. Detta ska jämföras med andelen med låg ekonomisk standard bland äldre, 26–64 år, som är cirka 13 procent.

⁴⁵ Inkomstpercentiler beräknas genom att gruppen delas upp i 100 lika stora grupper rangordnade efter stigande inkomst. Den procent i gruppen med lägst ekonomisk standard hamnar i den första percentilen, den nästkommande procenten med lägst ekonomisk standard i den andra percentilen upp till den procent med högst ekonomisk standard som hamnar i den hundra percentilen.

I tabell 5.10 redovisas också förändringen av andelen med låg ekonomisk standard mellan 2007 och 2012. Det är viktigt att påpeka att värdena för 2012 är en framskrivning av 2011 års utfall. Mellan 2007 och 2012 beräknas andelen med låg ekonomisk standard ha ökat med 2,5 procentenheter bland barn, 13–17 år, medan andelen bland unga, 18–25 år beräknas ha minskat marginellt. I den äldre befolkningen, 26–64 år, beräknas andelen med låg ekonomisk standard ha ökat med knappt 3 procentenheter under samma period.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.9 Andel med låg ekonomisk standard under perioden 2007-2012. Procent.

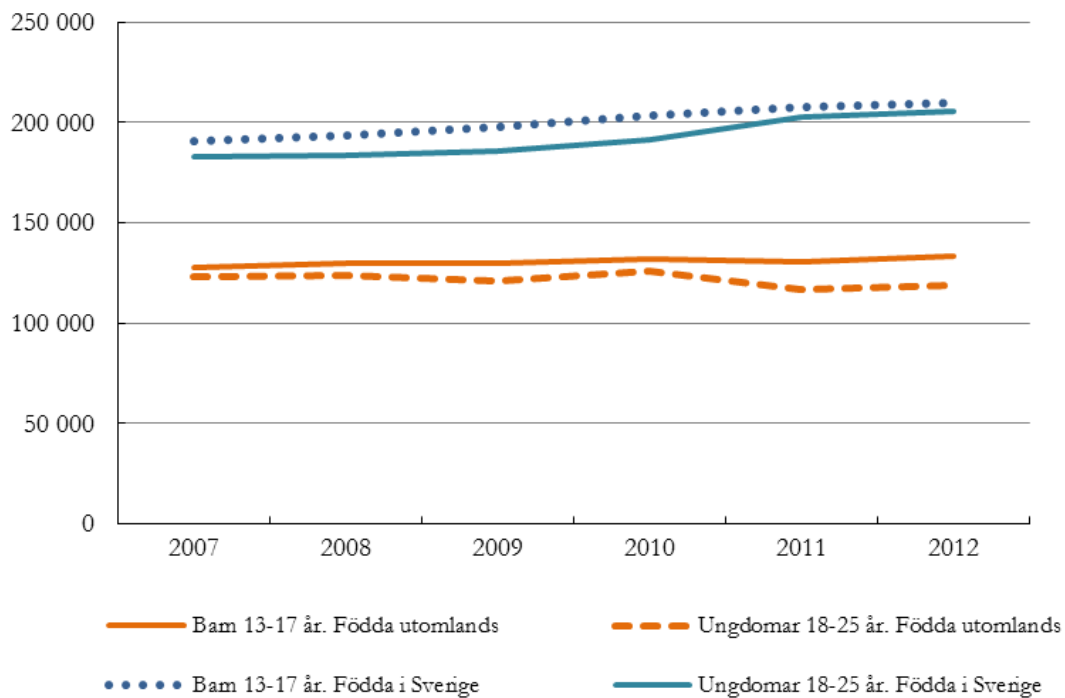
Tabell 5.10 Andel (i procent) med låg ekonomisk standard 2007 och 2012 samt förändring (i procentenheter)

	2007	2012	Förändring 2007-2012
13-17 år	12,0	14,5	2,5
18-25 år	24,5	24,1	-0,4
26-64 år	9,9	12,8	2,9

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

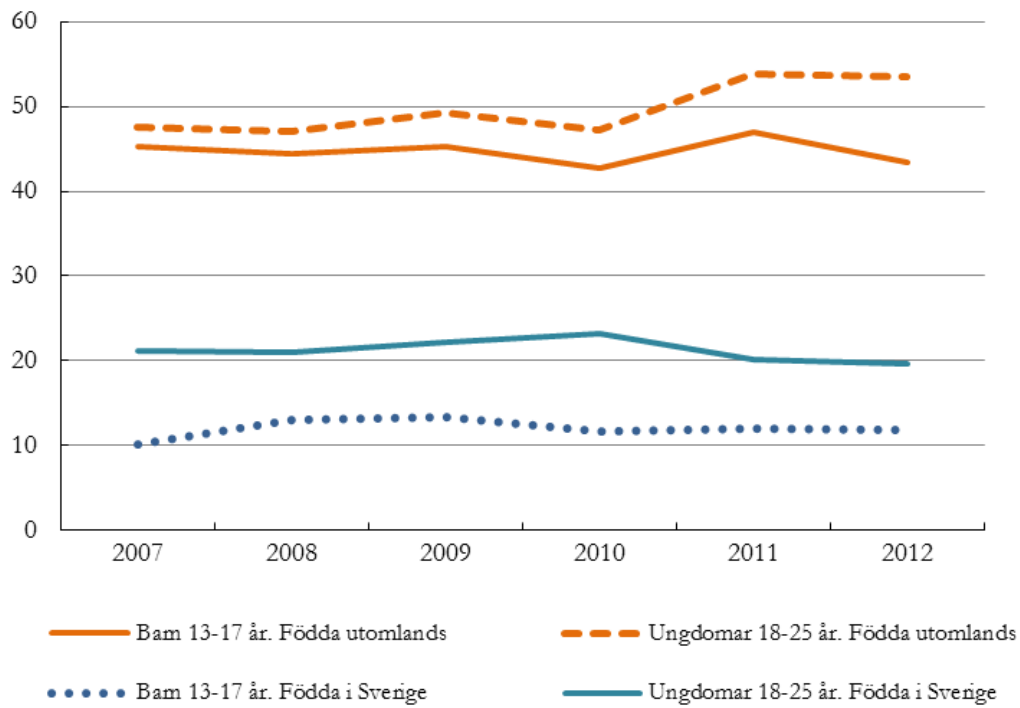
Ekonomisk standard bland utlandsfödda barn och unga

Barn och unga födda utomlands har betydligt lägre ekonomisk standard än svenskfödda. Andelen som lever i hushåll med låg ekonomisk standard är också betydligt högre bland utlandsfödda. Figur 5.10 och 5.11 illustrerar utvecklingen av ekonomisk standard och andelen med låg ekonomisk standard bland utlandsfödda respektive svenskfödda barn och unga. Andelen utlandsfödda barn, 13–17 år, med låg ekonomisk standard beräknas under 2012 ha varit mer än tre gånger så hög som motsvarande andel bland svenskfödda barn, 43,5 procent i den förstnämnda gruppen jämfört med 11,8 procent i den andra. Även bland unga 18–25 år är andelen med låg ekonomisk standard högre bland utlandsfödda än bland svenskfödda, 53,4 procent att jämföra med 19,6 procent.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.10 Ekonomisk standard (medianvärden) bland utlandsfödda respektive svenskfödda barn och unga under perioden 2007–2012. 2012 års priser.

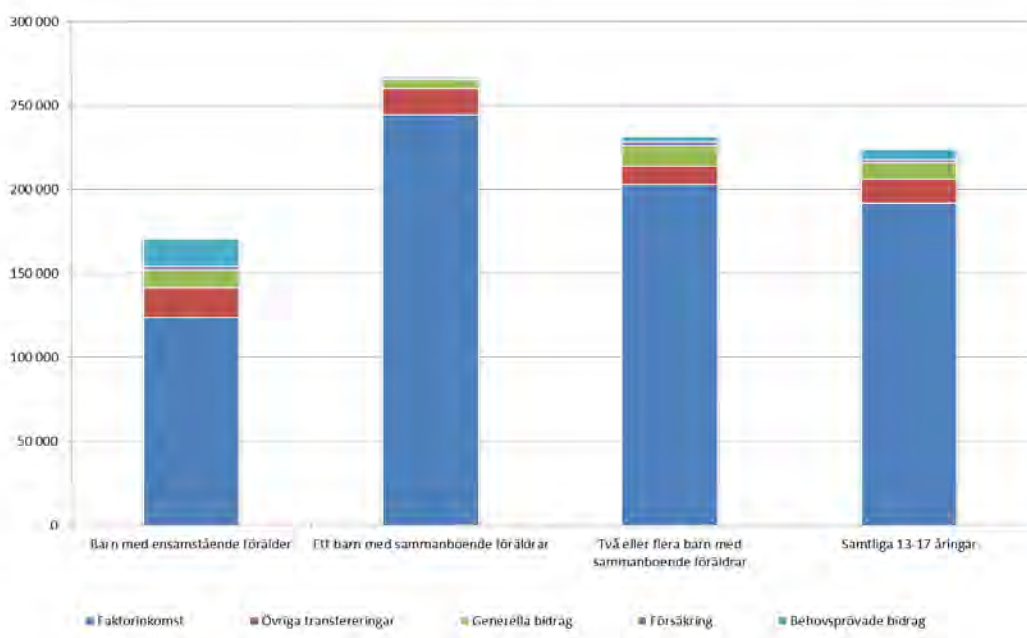
Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.11 Andel med låg ekonomisk standard bland utlandsfödda respektive svenskfödda barn och unga under perioden 2007-2012.

Den ekonomiska familjepolitikens betydelse för barn och unga

I princip tar alla barn, 13–17 år, och knappt hälften av unga, 18–25 år, del av den ekonomiska familjepolitikens transfereringar i någon form. De kvarboende barnen och ungdomarna tar indirekt del av dessa transfereringar om föräldrarna till exempel får barnbidrag, bostadsbidrag eller underhållsstöd medan unga i egna hushåll själva kan få bostadsbidrag eller föräldrapenning (om de har egna barn).

I figur 5.12 och 5.13 visas hur stor del av barns och ungas ekonomiska standard som kom från den ekonomiska familjepolitiken⁴⁶ 2012. De behovsprövade bidragen (främst bostadsbidrag) utgör en stor del av den ekonomiska standarden bland ensamstående med barn. Detta gäller särskilt 18–25-åringar med barn. Bland unga i åldern 18–25 år är övriga transfereringar (varav studiemedel är den största delen) en mycket stor andel av den ekonomiska standarden. En stor skillnad mellan barn, 13–17 år, och unga, 18–25 år, med barn är att transfereringar från föräldraförsäkringen utgör en stor del av den senare gruppens ekonomiska standard (dessa ligger under posten *försäkring* i figurerna). Skillnaden beror på att föräldrapenning inte kan tas ut för barn, 13–17 år. Unga i åldern 18–25 år med egna barn har däremot av naturliga skäl små barn.

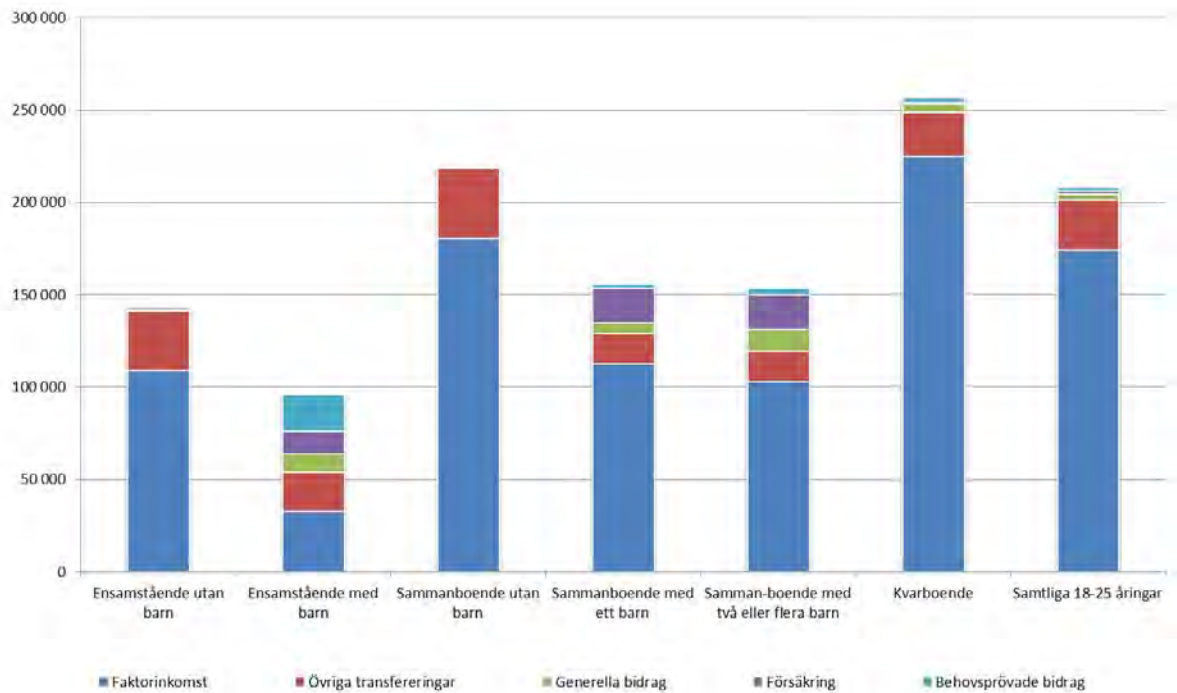

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.12 Ekonomisk standard (genomsnitt) bland barn uppdelat på inkomstkälla och hushållstyp, 13–17 år, 2012. Framskrivet med FASIT. Kronor.

⁴⁶ Förklaring av de olika delarna i disponibel inkomst

- Faktorinkomster och övriga skatter – inkomster från arbete och kapital (inklusive kapitalförluster) minus skatter som inte beror på de synliga inkomsterna och avgifterna, till exempel den kommunala fastighetsavgiften.
- Övriga transfereringar – transfereringar och bidrag som inte räknas till den ekonomiska familjepolitiken, till exempel arbetslöshetsersättning och sjukpenning.
- Generella bidrag – generella bidrag inom den ekonomiska familjepolitiken, till exempel barnbidrag.
- Försäkring – transfereringar inom den ekonomiska familjepolitiken som ersätter inkomstbortfall från arbetet vid vård av barn, till exempel föräldrapenning.
- Behovsprövade bidrag – bidrag inom den ekonomiska familjepolitiken som är behovs- och/eller inkomstprövade, till exempel bostadsbidrag och vårdbidrag.

Källa: FASIT/Hushållens ekonomi. Försäkringskassans beräkningar.

Figur 5.13 Ekonomisk standard (genomsnitt) bland unga uppdelat på inkomstkälla och hushållstyp, 18–25 år, 2012. Framskrivet med FASIT. Kronor.

INDIKATOR 65

Ansökningar om betalningsföreläggande	Uppgiftslämnare: Kronofogdemyndigheten
Antalet ansökningar om betalningsföreläggande för åldersgruppen 18–25 år ökade med 6 procent mellan 2011 och 2012. Ökningen bland ungdomarna är större än för gruppen över 25 år där ökningen ligger på endast 1 procent.	

Indikatorn beskriver antalet ansökningar om betalningsföreläggande i åldersgrupperna 13–17 år⁴⁷ och 18–25 år. Denna indikator kan ge en tidig signal om problem med betalningsförmågan i åldersgruppen. Alla ansökningar leder dock inte till ett beslut om betalningsföreläggande (ett så kallat utslag). Skulden kan ha betalats eller en avbetalningsplan kan ha gjorts upp efter att ansökan skickades in. Detta minskar dock inte signalens betydelse om problem med att betala. Om antalet unga som blir aktuella för ansökningar om betalningsföreläggande ökar kan detta antyda att fler unga börjar få problem med sin betalningsförmåga. Att få ett betalningsföreläggande innebär att personen är en ”sen betalare” och att sista betalningsdag på skulden har gått ut. Betalas inte skulden utfärdas ett bevis, ett utslag om betalningsföreläggande. Med stöd av ett sådant utslag kan indrivning av skulden begäras hos Kronofogdemyndigheten.

Tabell 5.11 visar att antalet ansökningar om betalningsförelägganden som riktar sig mot 18–25-åringar ökade med 10 procent mellan 2008 och 2012. För 13–17-åringarna minskade däremot antalet under samma period med 67 procent. Jämfört med personer över 25 år, där antalet ansökningar ökade med 17 procent under perioden, så har de i åldersgruppen 18–25 år klarat sig bättre. Om man jämför antalet ansökningar mellan unga män och unga kvinnor (18–25 år) så minskade de unga kvinnornas andel av antalet ansökningar något mellan 2011 och 2012. Sett över en femårsperiod har dock de unga kvinnornas andel ökat. Unga män står dock för merparten (56 procent) av det totala antalet ansökningar som kom in under 2012. För utrikes födda var utvecklingen mellan 2011 och 2012 i åldersgrupperna 13–17 år och 18–25 år likartad som utvecklingen totalt för åldersgrupperna (tabell 5.11).

⁴⁷ Kronofogdemyndighetens verksamhetsområde rör oftast enbart myndiga personer. En omyndig person kan inte teckna hyreskontrakt och därmed inte heller bli föremål för ansökan om avhysning. Eftersom straffmyndighetsåldern är 15 år kan dock 15–17-åringar av ”egen kraft” hamna i myndighetens utsködningsregister för skulder, till exempel obetalda böter eller skadestånd. Skadestånd kan även belasta ännu yngre personer. Dessutom förekommer det ett antal situationer då föräldrar eller annan förmyndare godkännt att underårig/ommyndig får ingå avtal som kan innebära en kommande restförlust. Myndigheten arbetar emellertid aktivt för att dessa möjligheter ska begränsas eller helt försvinna. Alla dessa förhållanden måste beaktas i samband med data om 13–17-åringar i detta avsnitt.

Tabell 5.11 Antal inkomna ansökningar om betalningsföreläggande, efter ålder och kön, 2008–2012

	2008	2009	2010	2011	2012	Utveckling	
						12\08	12\11
Kvinnor							
Samtliga 13–17 år	221	162	128	122	59	- 73 %	- 52 %
Samtliga 18–25 år	57 627	69 014	72 461	61 402	63 742	11 %	4 %
> 25 år	322 152	402 573	420 684	384 562	383 325	19 %	0 %
Riket totalt	380 000	471 749	493 273	446 362	447 133	18 %	0 %
Män							
Samtliga 13–17 år	216	192	159	163	87	- 60 %	- 47 %
Samtliga 18–25 år	72 966	88 424	89 054	73 130	79 528	9 %	9 %
> 25 år	432 112	534 582	546 815	488 710	499 293	16 %	2 %
Riket totalt	505 294	623 198	636 028	562 010	578 912	15 %	3 %
Utrikes födda							
Samtliga 13–17 år	29	23	16	16	8	- 72 %	- 50 %
Samtliga 18–25 år	24 455	29 760	31 264	25 817	27 147	11 %	5 %
Totalt							
Samtliga 13–17 år	437	354	287	285	146	- 67 %	- 49 %
Samtliga 18–25 år	130 593	157 438	161 515	134 532	143 270	10 %	6 %
> 25 år	754 264	937 155	967 499	873 272	882 618	17 %	1 %
Riket totalt	885 294	1 094 947	1 129 301	1 008 110	1 026 045	16 %	2 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Antalet utslag

Antalet utslag⁴⁸ under 2012 ligger för unga och den äldre vuxengruppen kvar på ungefär samma nivå som året innan. I åldersgruppen 13–17 år minskar emellertid utslagen med 67 procent.

Utslag leder till en betalningsanmärkning för den betalningsskyldige och varje enskild individ kan ha ett antal utslag meddelade mot sig under perioden (tabell 5.12).

I ungdomsgruppen, 18–25 år, minskar kvinnornas andel utslag från 48,3 procent 2011 till 46,5 procent 2012. Detta innebär att unga inte skiljer sig från åldersgruppen äldre vuxna i detta avseende. Männerna står, såväl i ungdomsgruppen som i den äldre gruppen, för cirka 53,5 procent av utslagen.

Tabell 5.12 Antal utslag om betalningsföreläggande, efter ålder och kön, 2008–2012

	2008	2009	2010	2011	2012	Utveckling	
						12\08	12\11
Kvinnor							
Samtliga 13–17 år	114	65	44	36	16	- 86 %	- 56 %
Samtliga 18–25 år	31 826	35 784	36 715	26 083	25 443	- 20 %	- 2 %
> 25 år	205 726	246 226	246 994	201 842	194 874	- 5 %	- 3 %
Riket totalt	237 666	282 075	283 753	227 962	220 335	- 7 %	- 3 %
Män							
Samtliga 13–17 år	110	90	62	57	22	- 80 %	- 61 %
Samtliga 18–25 år	38 718	43 173	42 545	27 880	29 227	- 25 %	5 %
> 25 år	252 844	291 598	288 539	227 140	223 656	- 12 %	- 2 %
Riket totalt	291 672	334 861	331 146	255 078	252 906	- 13 %	- 1 %
Totalt							
Samtliga 13–17 år	224	155	106	93	38	- 83 %	- 59 %
Samtliga 18–25 år	70 544	78 957	79 260	53 963	54 670	23 %	1 %
> 25 år	458 570	537 824	535 533	428 982	418 530	- 9 %	-2 %
Riket totalt	529 338	616 936	614 899	483 040	473 241	- 11 %	- 2 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Det genomsnittliga beloppet per ansökan minskar med 5 procent för ungdomsgruppen medan det för övriga åldersgrupper ökar (4 procent för äldre vuxna och hela 34 procent för gruppen 13–17 år). Den relativt stora ökningen för gruppen 13–17 år innebär att genomsnittsbeloppet åter ligger på samma nivå som 2009–2010. Sett över en femårsperiod har utvecklingen varit att genomsnittsbeloppet för äldre vuxna minskat med cirka två tredjedelar från 10 047 kronor till 3 343 kronor. Samtidigt har beloppet för ungdomsgruppen 18–25 år legat relativt fast och har endast minskat med 10 procent. Detta innebär att från att äldregruppen haft ett genomsnittsbelopp som nästan var dubbelt så högt som för ungdomarna, så är förhållandet numera nästan det omvända.

⁴⁸ Ett utslag kan jämföras med en dom. Det är ett bevis på att någon är skyldig pengar eller har skyldighet att lämna ut egendom eller liknande. Med stöd av utslaget kan sedan utmätning och/eller handräkning hos den betalningsskyldige begäras.

Det genomsnittliga beloppet per utslag är oförändrat för ungdomsgruppen 18–25 år. Inte heller för övriga åldersgrupper sker någon större förändring under 2012 (tabell 5.13).⁴⁹

Tabell 5.13 Genomsnittligt belopp per ansökan och utslag om betalningsföreläggande, 2008–2012. Kronor

	År					Utveckling	
	2008	2009	2010	2011	2012	12 \ 08	12 \ 11
Genomsnittligt belopp (kr) per ansökan om betalningsföreläggande							
13–17-åringar	3 463	4 267	4 333	3 147	4 223	22 %	34 %
18–25-åringar	5 953	5 982	5 615	5 625	5 368	- 10 %	- 5 %
> 25 år	10 047	8 440	7 968	3 207	3 343	- 67 %	4 %
Totalt	9 440	8 085	7 631	3 530	3 626	- 62 %	3 %
Genomsnittligt belopp (kr) per utslag om betalningsföreläggande							
13–17-åringar	7 026	2 951	2 999	3 094	3 247	- 54 %	5 %
18–25-åringar	6 857	6 819	6 442	6 287	6 312	- 8 %	0 %
> 25 år	13 196	12 779	12 379	6 580	6 760	- 49 %	3 %
Totalt	12 349	12 014	11 612	6 546	6 708	- 46 %	2 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Ansökningar per län

Antalet ansökningar om betalningsföreläggande per 1 000 invånare i åldersgruppen 18–25 år, visar hur skuldsättningen är fördelad i olika delar av landet. Under 2012 minskade antalet ansökningar per 1 000 invånare i fem län och ökade i femton. Flest ansökningar i förhållande till invånarantalet i åldersgruppen görs i Gävleborgs län (183 ansökningar per 1 000 invånare) och minst i Västerbottens län (88). Det innebär att det är mer än dubbelt så många ansökningar i Gävleborgs län. Detta förhållande gäller under hela femårsperioden 2008–2012, då även Gävleborgs län haft flest antal ansökningar per 1 000 invånare och Västerbottens län minst antal (tabell 5.14).

Jämför man antalet *utslag* länsvis (framgår inte av tabellen) med ansökningarna per capita framgår det att endast mellan 28 och 50 procent av ansökningarna leder fram till utslag. För riket totalt är det 38 procent av ansökningarna mot 18–25-åringarna som leder till utslag. Det går visserligen inte att dra alltför långtgående slutsatser av detta eftersom det inte endast är ansökningar från 2012 utan även äldre som gått vidare till utslag. Eftersom motsvarande andelar även noterats för tidigare år kan man dock utgå från att det genomsnittligt blir cirka 40 procent av inlämnade ansökningar som kommer att leda fram till ett utslag. Förklaringen kan ligga i en benägenhet hos de svarande (köparna) att reglera sin skuld när väl en ansökan om betalningsföreläggande lämnats in, men innan utslag meddelas, för att härigenom undvika en betalningsanmärkning.

Gävleborgs län har även flest utslag per tusen invånare (82) medan Uppsala län noterar den lägsta siffran (37). Beloppsmässigt ligger utslagen genomsnittligt cirka 20 procent högre än ansökningarna. Mellan länen varierar detta från Västernorrland där genomsnittsutslaget på 5 759 kronor enbart ligger 5 procent över den genomsnittliga ansökan på 5 467 kronor, till Hallands län där utslag i genomsnitt ligger 34 procent över ansökans belopp (6 435 kronor mot 4 805 kronor). Högsta genomsnittliga utslag noteras för Stockholms län med 7 244 kronor, som även har högsta genomsnittsbelopp på ansökan (5 978 kronor). Lägst genomsnittligt belopp per utslag har Gotlands län (5 074 kronor), medan Västerbottens län redovisar lägsta belopp per ansökan (4 546 kronor).

⁴⁹ Efter det att ansökan om betalningsföreläggande inkommit är det vanligt att delar av, eller hela, skulden betalas. Ärendet kan även återkallas på grund av förlikning, eller bestridas och sedan överlämnas till tingsrätten för avgörande, i stället för att leda till att ett utslag meddelas.

Tabell 5.14 Andel ansökningar om betalningsföreläggande, efter län, 18–25 år, 2008–2012. Antal per 1 000 invånare

Län	2008	2009	2010	2011	2012	Utveckling	
						12\08	12\11
Stockholm	128	143	143	122	135	5 %	10 %
Uppsala	111	126	125	106	110	- 1 %	4 %
Södermanland	161	188	183	158	164	2 %	4 %
Östergötland	137	150	149	128	127	- 7 %	- 1 %
Jönköping	143	163	158	121	120	- 16 %	- 1 %
Kronoberg	125	148	160	142	139	11 %	- 2 %
Kalmar	146	177	182	135	153	5 %	13 %
Gotland	116	140	128	122	106	- 9 %	- 13 %
Blekinge	145	175	169	142	151	4 %	6 %
Skåne	153	192	191	149	161	5 %	8 %
Halland	115	136	138	113	120	4 %	6 %
Västra Götaland	136	161	160	125	129	- 5 %	4 %
Värmland	166	193	184	139	140	- 15 %	1 %
Örebro	148	161	165	149	163	10 %	9 %
Västmanland	160	186	176	142	151	- 6 %	6 %
Dalarna	141	165	167	151	150	6 %	- 1 %
Gävleborg	175	217	215	179	183	5 %	2 %
Västernorrland	148	164	166	134	145	- 2 %	9 %
Jämtland	127	123	129	107	113	- 11 %	5 %
Västerbotten	80	92	90	81	88	10 %	9 %
Norrbottn	117	127	128	111	117	0 %	5 %
Riket	138	160	159	131	138	0 %	5 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

INDIKATOR 66

Antal med skulder som är föremål för indrivning hos Kronofogdemyndigheten	Uppgiftslämnare: Kronofogdemyndigheten
Andelen unga, 18–25 år, med skulder hos Kronofogdemyndigheten var 4,0 procent 2012, vilket kan jämföras med 2004 då andelen var 4,3 procent. Andelen unga män som hade skulder var högre än andelen unga kvinnor. Två tredjedelar av gäldenärerna i 18–25-årsåldern är unga män och en tredjedel är unga kvinnor.	

Indikatorn beskriver antalet 18–25-åringar med skulder i Kronofogdemyndighetens indrivningsregister samt deras totala skuldbelopp och vilken typ av skuld det rör sig om. Konsekvensen av att en skuld har lämnats till Kronofogdemyndigheten för indrivning är att verkställighet kan ske, det vill säga att tvångsåtgärder som utmätning (till exempel att driva in pengar genom löneexekution eller utmätning av egendom eller genom att återlämna egendom om det är fråga om handräckning) kan sättas in. Skulden blir även registrerad i Kronofogdemyndighetens register, databasen för indrivning och utsökning. Uppgifterna används som underlag för kreditupplysningsföretagens register över betalningsanmärkningar.

Antalet gäldenärer⁵⁰ i åldersgruppen 18–25 år som fanns registrerade i Kronofogdemyndighetens utsöknings- och indrivningsdatabas den 31 december 2012 var 41 075. Detta innebar att de hade minskat med 43 personer (motsvarar minus 0,1 procent) jämfört med samma tidpunkt ett år tidigare. Mellan 2006 och 2012 var ökningen 12,5 procent (från 36 522 till 41 075). Samtidigt ökade emellertid befolkningen i åldersgruppen från 883 249 till 1 038 679 personer (en ökning med 17,6 procent). Mellan 2011 och 2012 ökade befolkningen i åldersgruppen med 9 186 personer. Detta gör att andelen av befolkningen som finns registrerade som gäldenärer hos Kronofogdemyndigheten minskade från 4,2 procent till 4,0 procent (tabell 5.15).

Två tredjedelar av gäldenärerna i 18–25-årsåldern var unga män och en tredjedel var unga kvinnor. Detta gör att 5,3 procent av de unga männen och 2,7 procent av de unga kvinnorna återfinns i Kronofogdemyndighetens register.

Vad som inte visas i tabellen är variationen inom åldersgruppen 18–25 år. Antalet personer i Kronofogdemyndighetens indrivningsregister ökar med stigande ålder, från 1 270 personer bland 18-åringarna till 8 065 personer bland 25-åringarna. Ställt i relation till befolkningen i de olika åldersklasserna innebär detta att endast 1,0 procent av 18-åringarna är gäldenärer hos Kronofogdemyndigheten medan det är 6,5 procent av 25-åringarna. Såväl 24- som 25-åringar är med 6,0 respektive 6,5 procent vanligare gäldenärer hos Kronofogdemyndigheten än genomsnittet i den vuxna befolkningen, 18 år och äldre, av vilka 5,8 procent är gäldenärer. Antalet restförda personer har från 2011 minskat bland 18–21-åringar, ökat bland 22–24-åringar och legat i princip på samma nivå för 25-åringarna.

⁵⁰ En gäldenär är i allmänt språkbruk en person som har en skuld till någon. I detta sammanhang används emellertid beteckningen för gäldenärer som efter en ansökan om verkställighet registrerats i Kronofogdemyndighetens utsöknings- och indrivningsregister.

Tabell 5.15 Andel registrerade gäldenärer av befolkningsgrupper, efter kön, 2004–2012. Procent

Kön	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
18-25 år									
Unga kvinnor	2,7	2,8	2,6	2,5	2,5	2,9	2,9	2,9	2,7
Unga män	4,8	4,7	4,5	4,8	4,8	5,4	5,3	5,4	5,3
Totalt	4,3	4,3	4,1	4,1	4,0	4,2	4,2	4,2	4,0
18+ år									
Kvinnor	4,0	3,9	3,5	3,7	3,7	4,1	3,7	3,8	3,8
Män	7,6	7,3	7,0	6,8	6,7	7,6	7,7	6,6	6,6
Totalt	6,1	6,0	5,8	5,2	5,6	5,8	5,7	5,7	5,8

Källa: Kronofogdemyndigheten.

När länsvisa siffror ställs i relation till antalet invånare i den aktuella åldersgruppen i respektive län kan man se om benägenheten att hamna i Kronofogdemyndighetens register för utsökning och indrivning varierar mellan länen.

Som framgår av tabell 5.16 syns en ökning av andelen 18–25-åringar i utsökningsregistret i tre län 2012 jämfört med 2011, medan en minskning kan ses i femton län. I tre län är andelen oförändrad. Samma fyra län som hade högst andel ungdomar i utsökningsregistret 2011 har även högst andel 2012 (Skånes, Norrbottens, Gävleborgs och Värmlands län). Andelen har dock minskat i tre av länen under 2012 och från att alla fyra låg på 5 procent eller däröver, har Norrbottens och Värmlands län nu under 5 procent. Hallands län har återigen lägst andel och är tillsammans med Västernorrlands län de enda län som har under 3 procent. Av tabellen nedan kan man även utläsa att andelen unga i utsökningsregistret i Västra Götalands län utvisar en ökande trend under hela femårsperioden.

Tabell 5.16 Andel av befolkningen 18–25 år i utsökningsregistret, 18–25 år, 2008–2012. Procent

Län	2008	2009	2010	2011	2012	Utveckling 12\11
Blekinge	3,0	3,4	3,2	3,2	3,5	Ökning
Dalarna	4,0	4,6	4,7	4,5	4,4	Minskning
Gotland	3,2	3,5	3,6	3,8	3,5	Minskning
Gävleborg	4,7	5,3	5,2	5,1	5,1	Oförändrad
Halland	2,3	2,7	2,6	2,6	2,5	Minskning
Jämtland	2,9	3,0	3,1	3,3	3,2	Minskning
Jönköping	2,5	3,5	3,4	2,9	3,0	Ökning
Kalmar	3,6	3,9	5,8	3,6	3,5	Minskning
Kronoberg	2,9	3,8	3,4	3,4	3,3	Minskning
Norrbotten	4,0	5,0	5,4	5,2	4,7	Minskning
Skåne	4,9	5,4	5,0	5,5	5,2	Minskning
Stockholm	3,7	4,2	4,3	4,4	4,2	Minskning
Södermanland	4,1	4,7	3,8	4,1	3,9	Minskning
Uppsala	3,1	3,4	3,5	3,2	3,2	Oförändrad
Värmland	4,9	5,6	5,4	5,0	4,9	Minskning
Västerbotten	2,3	2,7	2,6	3,6	3,6	Oförändrad
Västernorrland	3,9	4,3	4,4	2,9	2,8	Minskning
Västmanland	2,9	3,5	3,5	3,8	3,9	Ökning
Västra Götaland	3,4	3,9	3,9	4,0	3,5	Minskning
Örebro	3,9	4,4	3,9	3,7	3,6	Minskning
Östergötland	3,6	4,0	4,0	4,0	3,8	Minskning

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Unga i åldersgruppen 18–25 år hade totalt 209 406 skulder registrerade i Kronofogdemyndighetens utsöknings- och indrivningsregister den 31 december 2012. Antalet skulder har minskat jämfört med föregående år (minus 1 953 skulder eller -0,9 procent). Det totala beloppet för skulderna ökade med drygt 69 miljoner kronor (+5,8 procent) till 1,27 miljarder kronor. Detta innebar att den genomsnittliga skulden per skuldpost var 6 027 kronor (333 kronor eller 5,8 procent högre än 2011).

Av den totala skulden för 18–25-åringarna var 508 miljoner kronor (ökning med 45 miljoner kronor eller 9,6 procent jämfört med 2011) skulder till stat och kommun medan 766 miljoner kronor var skulder till privata borgenärer (ökning med 25 miljoner kronor eller 3,3 procent jämfört med 2011). Trenden att skuldbeloppen till stat och kommun ökar håller i sig medan den minskning av skulderna till de privata borgenärerna som tidigare noterats förbytts i en mindre ökning.

Bland 18–25-åringarna stod unga män i december 2012 för skulder på 1 274,1 miljoner kronor vilket är en ökning jämfört med 2011 då skulderna uppgick till 957,5 miljoner kronor. Unga mäns genomsnittliga skuld var 6 517 kronor (jämfört med 6 075 kronor 2011). För unga kvinnorna ökade genomsnittsskulden till 4 780 kronor i december 2012 (jämfört med 4 584 kronor 2010). Totalskulden var 250 miljoner kronor, vilket är en liten ökning jämfört med 2011 (247 miljoner kronor).

Bland A-målsskulder, det vill säga skulder till stat och kommun, dominerade skatteskulderna beloppsmässigt i gruppen unga. För unga kvinnor i 18–25-årsåldern ökade skatteskulderna mellan 2010 och 2011 med måttliga 2,8 procent (1 miljon kronor) medan de ökade kraftigt bland unga män (+23,5 procent eller 41,8 miljoner kronor). För unga män var bötesmedel den näst största skuldposten och felparkeringsavgifter den tredje största (samma förhållande som föregående år). För de unga kvinnorna var däremot teveavgifter den näst största skuldposten och studiemedelsavgifter den tredje största (även här samma förhållande som föregående år).

Beloppsmässigt hade männen i ungdomsgruppen mer än fyra gånger så stor total skuld till stat och kommun som kvinnorna. Endast för teveavgifter och studiemedelsavgifter var det samlade skuldbeloppet ungefär lika stort för båda könen. För de övriga skuldtyperna var den manliga dominansen mycket stor (tabell 5.17).

Tabell 5.17 Skuldbelopp till stat och kommun efter olika skuldtyper och kön, 18–25 år, 2009–2012. Miljoner kronor

Skuldtyp	KVINNOR				MÄN				TOTALT			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Övriga a-mål	3,2	3,3	2,8	4,0	20,8	21,3	25,9	26,4	24,0	24,6	28,7	30,4
Bötesmedel	8,3	9,6	11,0	10,9	43,8	48,4	57,1	58,9	52,1	58,0	68,1	69,8
Studiemedelsavgifter	13,4	13,4	15,2	16,8	15,5	15,5	17,7	19,6	28,9	28,9	32,9	36,4
Brottsofferfonden	2,3	2,5	2,8	2,9	14,4	15,2	17,3	18,0	16,7	17,8	20,1	20,9
Teveavgift	16,1	18,5	20,0	18,5	14,6	17,4	17,5	16,0	30,6	35,8	37,5	34,6
Felparkeringsavgift	4,2	4,4	4,3	4,1	23,1	34,9	42,3	41,4	27,3	39,3	46,6	45,5
Fordonsskatt	2,1	2,3	2,4	2,5	11,1	12,7	14,0	14,8	13,2	15,0	16,4	17,3
Skattekonto	44,4	38,8	35,3	36,3	141,8	137,0	177,5	219,3	186,3	175,8	212,8	255,5

Källa: Kronofogdemyndigheten.

INDIKATOR 67

Ansökan om och verkställande av vräkning	Uppgiftslämnare: Kronofogdemyndigheten
Antalet inlämnade ansökningar om vräkning var 0,93 och antalet verkställda vräkningar 0,28 per 1 000 unga i åldern 18–25 år 2012. Det är en minskning jämfört med 2006.	

Antalet genomförda vräkningar av unga ökade 2012 jämfört med 2011. Ökningen är störst bland unga kvinnor (+11 procent) medan unga män ligger kvar på i det närmaste oförändrad nivå (+1 procent) (tabell 5.18). Ställer man antalet genomförda vräkningar i relation till befolkningen i åldersgruppen (tabell 5.19), ligger unga – trots ökningen – med 0,28 vräkningar per tusen invånare lägre än hela vuxengruppens 0,34 (18 år och däröver). Det är emellertid en betydligt mindre andel unga som bor i egen bostad än vuxenbefolkningen i sin helhet. Det innebär att det i realiteten måste vara en större andel av de unga än vad som redovisas som faktiskt blir föremål för avhysning om man enbart ser till dem som har ett eget boende.

Indikatorn beskriver hur många i åldersgruppen 18–25 år som riskerar att bli vräkta, det vill säga där ansökningar om avhysning lämnats in till Kronofogdemyndigheten. Den visar även hur många av dessa ansökningar som lett fram till att vräkningar faktiskt genomförts. Vanligtvis brukar en vräkning bero på att hyresgästen inte betalat sin hyra. Även fall av störande beteende eller olovlig andrahandsuthyrning kan vara skäl för vräkning. Om orsaken till vräkningen är obetald hyra blir konsekvensen av en vräkning i regel, förutom bostadslöshet, även att en betalningsanmärkning registreras hos kreditupplysningsföretagen.

Antalet ansökningar om avhysning för åldersgruppen 18–25 år var 969 under 2012. Detta är en minskning med 10 procent jämfört med 2006 och en minskning med 1 procent jämfört med 2011. Det faktiskt genomförda antalet vräkningar 2012 var 296, en minskning med 33 procent jämfört med 2006, men en liten ökning (+ 4 procent) jämfört med 2011 (tabell 5.18).

En jämförelse mellan unga kvinnor och unga män avseende såväl begäran om avhysning som antal genomförda avhysningar visar att männen står för en stor del av såväl begärda som genomförda avhysningar (58 procent av ansökningarna och drygt 61 procent av verkställda). Andelen begärda avhysningar för kvinnorna ökar emellertid (från 25 procent verkställda 2011 till 28 procent 2012) medan den ligger kvar på samma nivå (32 procent) för männen (tabell 5.18).

Under tidigare år var det vanligare att en ansökan om avhysning faktiskt resulterade i en genomförd vräkning i ungdomsgruppen än för samtliga vuxna personer. Detta ändrades 2009 då andelen verkställda vräkningar av inkomna ansökningar var densamma i ungdomsgruppen som i övriga grupper. Sedan dess ligger andelen verkställda vräkningar på cirka 30 procent av ansökningarna.

Tabell 5.18 Antal ansökningar om avhysningar och verkställda avhysningar avseende 18–25-åringar, 2006–2012

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Utveckling	
								12\06	12/11
Antal ansökningar om avhysning avseende 18–25-åringar									
Kvinnor	454	493	465	512	464	407	405	-11 %	0 %
Män	627	702	705	757	697	572	564	-10 %	-1 %
Antal genomförda avhysningar avseende 18–25-åringar									
Kvinnor	177	160	136	139	123	103	114	-36 %	11 %
Män	263	310	265	255	257	181	182	-31 %	1 %

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Ställs antalet avhysningar i relation till befolkningen i sin helhet ser vi att antalet ansökningar per tusen invånare i den vuxna befolkningen låg nästan konstant kring 1,3 under 2006–2010. Under 2011 och 2012 sjunker antalet ansökningar till 1,24 respektive 1,15. I ungdomsgruppen sker även en minskning och under 2011 och 2012 ligger antalet ansökningar lägre än 1,0 per tusen invånare. Nivå för ungdomsgruppen ligger från och med år 2010 klart under hela vuxengruppens nivå – till skillnad från 2006–2009 då värdena låg i paritet med varandra (tabell 5.19)

När det gäller genomförda avhysningar per tusen invånare, har ungdomsgruppen gått från att tidigare redovisa en högre frekvens än vad som gällt hela vuxengruppen till att under de senaste fyra åren ligga under denna nivå.

Tabell 5.19 Andel ansökningar om avhysningar och verkställda avhysningar, 18–25 år samt i relation till den vuxna befolkningen i sin helhet, 2006–2012. Antal per 1 000 invånare

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ansökningar om avhysning							
18–25 år	1,22	1,31	1,24	1,29	1,14	0,90	0,93
>17 år	1,28	1,29	1,29	1,31	1,31	1,24	1,15
Verkställda avhysningar							
18–25 år	0,53	0,52	0,42	0,40	0,38	0,28	0,28
>17 år	0,46	0,44	0,41	0,41	0,42	0,38	0,34

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Länsvisa data visar att variationen mellan länen är stor. Antal ansökningar om avhysning per tusen invånare i ungdomsgruppen varierar mellan 0,4 i Stockholms län till 2,3 i Gävleborgs län och antal genomförda avhysningar från 0,1 i Västerbottens län till 0,9 i Dalarnas län. Det råder även stora variationer inom samma län mellan de olika åren (tabell 5.20). Både Gävleborgs och Dalarnas län ligger genomgående högt samtliga fem år bakåt såväl för frekvensen av ansökningar som för verkställda vräkningar. Antal genomförda vräkningar per tusen invånare visar dock en stadigt nedåtgående trend i Gävleborgs län.

Tabell 5.20 Andel ansökningar om avhysningar och verkställda avhysningar efter län, 18–25 år, 2008–2012. Antal per 1 000 invånare

Län	INKOMNA BEGÄRAN OM AVHYSNING					GENOMFÖRDA AVHYSNINGAR				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
Stockholm	0,6	0,7	0,6	0,5	0,4	0,2	0,2	0,3	0,2	0,1
Uppsala	0,9	1,3	1,4	0,8	0,7	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2
Södermanland	1,4	2,2	1,0	0,8	1,1	0,3	1,0	0,5	0,4	0,5
Östergötland	1,6	2,1	2,0	1,9	1,9	0,9	0,6	0,4	0,4	0,5
Jönköping	1,5	1,5	1,5	1,0	0,8	0,5	0,5	0,5	0,2	0,3
Kronoberg	0,9	1,0	0,8	0,8	1,1	0,2	0,3	0,2	0,3	0,1
Kalmar	1,0	1,2	2,1	0,9	1,4	0,3	0,1	0,5	0,3	0,3
Gotland	0,3	1,3	1,0	0,8	0,8	0	0,7	0,2	0,5	0,3
Blekinge	1,9	0,6	1,2	1,1	1,6	0,9	0,2	0,4	0,3	0,7
Skåne	1,3	1,1	1,1	0,8	0,9	0,5	0,3	0,4	0,2	0,4
Hallands	0,6	0,5	0,8	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,1	0,1
Västra Götaland	1,1	0,9	0,8	0,9	0,6	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2
Värmland	1,4	2,2	2,0	1,5	1,5	0,6	0,6	0,8	0,4	0,4
Örebro	2,0	2,2	1,5	1,9	1,8	0,6	0,7	0,5	0,4	0,5
Västmanland	1,5	2,0	1,0	1,2	1,4	0,3	0,7	0,2	0,3	0,3
Dalarna	2,8	3,0	1,8	2,2	2,1	0,8	1,0	0,7	0,8	0,9
Gävleborg	2,8	3,4	2,7	2,0	2,3	1,3	1,3	1,0	0,8	0,5
Västernorrland	1,9	1,5	1,9	0,9	1,1	0,5	0,5	0,7	0,1	0,4
Jämtland	1,2	1,4	1,1	1,2	0,9	0,6	0,6	0,5	0,2	0,3
Västerbotten	1,3	1,4	1,4	1,2	1,2	0,3	0,3	0,2	0,4	0,1
Norrbottnen	1,3	1,7	1,1	0,8	1,0	0,5	0,7	0,5	0,3	0,5
Riket totalt	1,2	1,3	1,1	0,9	0,9	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3

Källa: Kronofogdemyndigheten.

Arbetslöshet och åtgärder

INDIKATOR 68

Antal i arbetslöshet, deltidsarbetslöshet, timanställning och program	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Antalet unga arbetslösa var högre 2012 än 2011. Det var ett högre antal både bland killar och bland tjejer men ökningen mellan åren var större för killarna.	

Under 2012 uppgick antalet arbetslösa ungdomar i åldern 18–24 år till 39 612 i genomsnitt, varav 22 973 killar och 16 638 tjejer (tabell 5.21). Det var 2 534 fler än 2011 och motsvarar en ökning med 7 procent. Det fanns en stor skillnad i arbetslöshetsutvecklingen mellan könen. För tjejerna ökade arbetslösheten med 2 procent medan killarnas ökning uppgick till 11 procent under samma period. De arbetslösa utrikes födda ungdomarna ökade även dessa med 7 procent, vilket motsvarar den genomsnittliga ökningen av ungdomsarbetslösheten under perioden. Könsskillnaderna var något mindre i denna grupp, då killarnas arbetslöshet ökade med 8 procent medan tjejernas ökade med 6 procent.

Den kraftiga konjunkturförsvagningen under 2009 drabbade även ungdomar med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Antalet arbetslösa ungdomar med funktionshinder ökade under 2009 med 20 procent, en ökningstakt som sedan föll till 8 procent under 2010 liksom 2011. Under 2012 har även denna grupp drabbats av en högre arbetslöshet som steg med nära 17 procent.

Killar arbetslöshet har varit betydligt mer konjunkturkänslig än tjejernas. Tjejerna blev inte arbetslösa i samma utsträckning som killarna under lågkonjunkturen 2008–2009, men fick inte heller jobb i riktigt lika stor utsträckning när konjunkturen vände uppåt 2010 och 2011. I likhet med detta har den svaga konjunkturutvecklingen under 2012 också inneburit att arbetslösheten bland killar ökat i högre grad än bland tjejer. Antalet arbetslösa unga med förgymnasial utbildning ökade med 2 procent under 2012, medan antalet arbetslösa med gymnasieutbildning ökade med 8 procent och antalet arbetslösa ungdomar med en eftergymnasial utbildning ökade med 11 procent under perioden.

Tabell 5.21 Antal arbetslösa, efter kön, födelse land, funktionsnedsättning och utbildningsnivå, 18–24 år, 2009–2012. Månadsgenomsnitt

	2009			2010			2011			2012		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelse land												
Utrikes	7 437	4 479	2 959	7 881	4 365	3 516	8 111	4 380	3 731	8 670	4 724	3 946
Sverige	39 365	23 864	15 501	34 017	19 294	14 723	28 967	16 343	12 624	18 250	18 250	12 692
Funktionsnedsättning												
Ja	1 471	986	485	1 591	1 047	544	1 723	1 145	579	2 010	1 341	669
Nej	45 331	27 357	17 974	40 307	22 612	17 695	35 355	19 578	15 777	37 602	21 632	15 970
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	9 413	5 875	3 538	9 578	5 662	3 916	9 514	5 543	3 971	9 714	5 741	3 974
Gymnasium	34 268	20 905	13 364	29 218	16 575	12 643	24 925	13 981	10 944	26 969	15 836	11 134
Eftergymn utb <2 år	1 322	679	643	1 286	623	663	1 093	523	570	1 176	605	571
Högskola >2 år	1 799	884	916	1 815	799	1 016	1 547	676	871	1 752	792	960
Totalt	46 802	28 342	18 460	41 898	23 659	18 239	37 078	20 723	16 355	39 612	22 973	16 638

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

Partiellt arbetslösa

Med partiellt arbetslösa menas deltidsarbetslösa och sökande med timanställning. En förhållandevis stor andel av de timanställda är unga, medan ungas andel av de deltidsarbetslösa ungefär motsvarar deras andel av de arbetslösa. Under 2012 var i genomsnitt 2 632 unga deltidsarbetslösa, vilket var ungefär lika många (50 personer färre) än 2011. Antalet arbetssökande unga med timanställning uppgick 2012 till 8 972, vilket är 6 personer färre än 2011 (tabell 5.22). Bland såväl deltidsarbetslösa som timanställda utgörs minst två tredjedelar av tjejer, 65 procent bland de timanställda och 67 procent av de deltidsarbetslösa är tjejer.

Tabell 5.22 Antal deltidsarbetslösa och arbetssökande timanställda, efter kön, födelse land, funktionsnedsättning och utbildning, 18–24 år, 2011–2012. Månadsgenomsnitt

	DELTIDSARBETSLÖSA						ARBETSSÖKANDE TIMANSTÄLLDA					
	2011			2012			2011		2012			
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelse land												
Utrikes	380	163	217	413	192	221	847	369	478	897	399	499
Sverige	2 302	642	1 661	2 219	688	1 531	8 132	2 624	5 508	8 075	2 773	5 303
Funktionsnedsättning												
Ja	41	15	26	52	20	32	160	72	88	191	89	102
Nej	2 641	790	1 851	2 580	860	1 720	8 818	2 920	5 898	8 782	3 082	5 699
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	239	95	144	256	127	130	755	322	433	770	345	425
Gymnasium	2 164	645	1 519	2 099	683	1 417	7 445	2 453	4 992	7 439	2 600	4 839
Eftergymn utb <2 år	100	27	74	107	28	79	316	92	224	297	93	205
Högskola >2 år	180	38	142	169	42	127	463	126	337	465	133	332
Totalt	2 682	805	1 877	2 632	880	1 752	8 978	2 992	5 986	8 972	3 171	5 801

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.⁵¹

I program med aktivitetsstöd

Under 2012 ökade programdeltagandet med cirka 8 procent och i genomsnitt deltog 55 016 ungdomar i sådana program att jämföra med 51 173 under 2011 (tabell 5.23).

Det var betydligt fler killar än tjejer som deltog i program med aktivitetsstöd både 2011 och 2012. Under 2012 har killarnas programdeltagande ökat med 10 procent medan ökningen för tjejerna uppgått till 5 procent.

Mellan 2011 och 2012 ökade programdeltagandet med 6 procent bland svenskfödda ungdomar medan ökningen för utrikes födda unga varit nära tre gånger så stor, eller 17 procent. Ökningen var också betydligt större för unga med funktionsnedsättning och omfattade i denna grupp cirka 35 procent mellan 2011 och 2012. Andelen unga med funktionsnedsättning av samtliga unga i program med aktivitetsstöd ökade från 10 procent 2011 till 12 procent 2012.

⁵¹ Arbetshandikapp är term som används om en funktionsnedsättning (ett fysiskt, psykiskt, förståndsmässigt eller socialmedicinskt handikapp) som gör att en person har eller förväntas få svårigheter att erhålla ett arbete.

Programdeltagandet ökade med 5 procent bland ungdomar med gymnasieutbildning och med 11 procent bland de med eftergymnasial utbildning. Den största ökningen av programdeltagande fanns bland ungdomar med förgymnasial utbildning. Denna ökning omfattade 1 662 ungdomar vilket motsvarar en 16-procentig ökning (tabell 5.23).

Tabell 5.23 Antal i program med aktivitetsstöd, efter kön, födelseland, funktionsnedsättning och utbildningsnivå, 18–24 år, 2009–2012. Månadsgenomsnitt

	2009			2010			2011			2012		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelseland												
Utrikes	4 819	3 203	1 616	7 056	4 425	2 631	7 609	4 530	3 079	8 863	5 308	3 555
Sverige	32 140	19 962	12 177	47 126	27 697	19 429	43 564	24 129	19 435	46 152	26 112	20 040
Funktionsnedsättning												
Ja	2 933	1 848	1 085	4 103	2 553	1 551	4 997	3 043	1 954	6 769	4 103	2 666
Nej	34 026	21 318	12 708	50 079	29 569	20 510	46 176	25 616	20 560	48 247	27 318	20 929
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	6 589	4 384	2 205	9 836	6 244	3 592	10 708	6 534	4 174	12 370	7 586	4 784
Gymnasium	28 842	17 916	10 926	42 064	24 679	17 385	38 331	21 083	17 248	40 284	22 661	17 623
Eftergymn utb <2 år	724	391	333	1 079	553	526	1 049	508	541	1 139	565	574
Högskola >2 år	804	475	330	1 205	647	558	1 085	534	551	1 223	609	614
Totalt	36 959	23 166	13 793	54 182	32 122	22 061	51 173	28 659	22 514	55 016	31 420	23 595

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

INDIKATOR 69

Antal långtidsarbetslösa	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Antalet långtidsarbetslösa 18–24-åringar var i genomsnitt 5 501 i månaden under 2012. Fler killar än tjejer var långtidsarbetslösa. Jämfört med 2009 har det skett en minskning med drygt 1 000 personer.	

Unga under 25 år räknas som långtidsarbetslösa efter 100 dagars arbetslöshet. Antalet långtidsarbetslösa unga 18–24-åringar var i genomsnitt 5 501 under 2012, vilket innebär en ökning på 0,1 procent jämfört med 2011. Jämfört med 2009 har det dock skett en minskning då antalet långtidsarbetslösa unga 18–24-åringar i genomsnitt var 6 606 personer (tabell 5.24).

Tabell 5.24 Antal kvarstående långtidsarbetslösa, 18–24 år, efter kön, utbildning, funktionsnedsättning och födelseland, 2009–2012. Månadsgenomsnitt

	2009			2010			2011			2012		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelseland												
Utrikes	1 626	971	655	1 982	1 046	936	2 130	1 079	1 051	2 080	1 054	1 027
Sverige	4 981	3 141	1 840	4 318	2 562	1 756	3 320	1 949	1 371	3 420	2 068	1 352
Funktionsnedsättning												
Ja	509	343	166	552	369	184	527	355	172	571	385	186
Nej	6 098	3 769	2 329	5 748	3 240	2 508	4 923	2 672	2 250	4 929	2 737	2 192
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	1 910	1 187	724	2 212	1 304	908	2 260	1 271	989	2 171	1 219	953
Gymnasium	4 302	2 715	1 587	3 664	2 113	1 551	2 820	1 590	1 230	2 967	1 738	1 229
Eftergymn utb <2 år	159	87	71	166	80	86	143	71	72	137	70	67
Högskola >2 år	235	122	113	258	112	146	226	95	131	225	96	130
Totalt	6 606	4 111	2 495	6 300	3 608	2 692	5 450	3 027	2 422	5 501	3 122	2 379

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

INDIKATOR 70

Mediantid i arbetslöshet	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Mediantiden i arbetslöshet var i genomsnitt 45 dagar bland 18–24-åringar under 2012, vilket är en minskning jämfört med 2009 då mediantiden var 49 dagar. Den skiljde sig inte mellan killar och tjejer. Den var betydligt högre bland unga som är födda utrikes och bland arbetslösa unga med funktionsnedsättning.	

Medianen för arbetslöshetstiden bland 18–24-åringar var under 2010 i genomsnitt 49 dagar, men minskade till 45 dagar 2012 (tabell 5.25). Mediantiden i arbetslöshet var densamma för killar som för tjejer, men den var betydligt längre bland utrikes födda än bland inrikes födda unga, 55 dagar respektive 44 dagar. Den var även betydligt längre bland arbetslösa unga med funktionsnedsättning än bland unga utan funktionsnedsättning, 56 dagar respektive 45 dagar. Mediantiden i arbetslöshet minskade eller var oförändrad för samtliga grupper av arbetslösa (tabell 5.25).

Tabell 5.25 Mediantid i arbetslöshet efter kön, bakgrund, funktionsnedsättning och utbildningsnivå, 18–24 år, 2009–2012. Antalet dagar

	2009	2010	2011	2012
Kön				
Killar	49	49	46	45
Tjejer	47	49	46	45
Födelse land				
Utrikes	55	59	57	55
Sverige	47	47	44	44
Funktionshinder				
Ja	69	67	60	56
Nej	48	48	46	45
Utbildningsnivå				
Förgymnasial utb	51	53	52	50
Gymnasium	49	48	46	45
Eftergymn utb <2 år	44	45	44	42
Högskola >2 år	45	46	46	44
Totalt	49	49	46	45

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar 1: Mediantid den sista i månaden bland kvarstående i sökandekategori som definieras som arbetslösa.

Kommentar 2: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

Länsvis hade Kronobergs län, Uppsala län och Västernorrlands län högst mediantid i arbetslöshet, alla tre hade 49 dagar.

INDIKATOR 71

Långtidsinskrivna arbetslösa	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Antalet långtidsinskrivna arbetslösa unga minskade knappt mellan 2011 och 2012. Under 2012 fanns i månadsgenomsnitt 205 unga som varit arbetslösa eller i program med aktivitetsstöd i minst två år. Fler killar än tjejer var långtidsinskrivna arbetslösa 2012.	

Sammantaget uppgick antalet ungdomar som var arbetslösa eller deltog i program med aktivitetsstöd till 94 627 i genomsnitt under 2012. Det var 6 376 fler än 2011 och motsvarar en ökning med 7 procent. Antalet långtidsinskrivna arbetslösa unga minskade knappt mellan 2011 och 2012. Under 2012 fanns i månadsgenomsnitt 205 unga som varit arbetslösa eller i program med aktivitetsstöd i minst två år jämfört med 215 unga 2011. Ungar med kortare inskrivningstid än 6 månader ökade från 70 938 under 2011 till 77 301 under 2012 (tabell 5.26).

Tabell 5.26 Inskrivningstid på arbetsförmedlingen, efter kön, bakgrund, funktionsnedsättning och utbildning, 18–24 år, 2011–2012. Månadsgenomsnitt

	2011					2012				
	INSKRIVNINGSTID					INSKRIVNINGSTID				
	6 mån	6–12 mån	12–24 mån	24– mån	Summa	6 mån	6–12 mån	12–24 mån	24– mån	Summa
Kön										
Män	39 716	7 587	1 962	117	49 382	44 700	7 665	1 911	118	54 394
Kvinnor	31 223	6 025	1 523	99	38 869	32 602	5 945	1 599	87	40 234
Födelse land										
Utrikes	12 641	2 430	607	43	15 720	14 364	2 483	641	45	17 533
Sverige	58 298	11 183	2 879	172	72 531	62 937	11 128	2 869	160	77 094
Funktionshinder										
Ja	4 866	1 358	459	37	6 720	6 221	1 913	606	39	8 779
Nej	66 073	12 254	3 026	178	81 531	71 080	11 698	2 904	167	85 849
Utbildningsnivå										
Förgymnasial utb	16 105	3 185	873	59	20 222	17 739	3 378	901	65	22 084
Gymnasium	50 710	9 898	2 500	148	63 256	54 919	9 701	2 502	132	67 253
Eftergymn utb <2 år	1 827	252	59	4	2 142	2 003	253	56	4	2 315
Högskola >2 år	2 297	278	53	4	2 631	2 640	279	52	5	2 975
Totalt	70 938	13 612	3 486	215	88 251	77 301	13 611	3 510	205	94 627

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar 1: Med långtidsinskrivna avses sökande som varit inskrivna som arbetslösa eller deltagit i program med aktivitetsstöd i minst 24 månader (två år).

Kommentar 2: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

Kommentar 3: I förra årets Ung idag var siffrorna för 2011 fel.

INDIKATOR 72

Andel i arbete eller utbildning efter arbetsmarknadspolitiskt program	Uppgiftslämnare: Arbetsförmedlingen
Andelen unga som fick arbete efter arbetsmarknadspolitiskt program minskade marginellt mellan 2011 och 2012. Andelen som fick arbete var betydligt lägre bland unga födda utrikes än bland unga födda i Sverige.	

Andelen ungdomar som fått arbete minskade marginellt under 2012. Under 2011 hade i genomsnitt 37,7 procent av ungdomarna som var arbetslösa eller deltog i program med aktivitetsstöd fått arbete, medan motsvarande andel för 2012 var 37,5 procent. Andelen som fick arbete är betydligt lägre bland utrikes födda ungdomar och uppgick till endast 23,9 procent under 2012.

Bland de unga med funktionsnedsättning som var utan arbete hade 26,3 procent fått jobb under 2012, vilket även det är en minskning jämfört med 2011 då motsvarande andel var 28,1 procent.

Andelen som fått arbete varierar relativt kraftigt med utbildningsnivån – från 20,1 procent bland dem som saknar gymnasial utbildning till 50,4 procent bland de med en längre högskoleutbildning. Bland de arbetsökande med gymnasieutbildning gick 41,7 procent till arbete under 2012. Arbetsökande med svag utbildningsbakgrund har därmed väsentligt mycket svårare att få jobb jämfört med övriga ungdomar. Utbildningsnivån är alltså en stark förklaringsfaktor för chanserna att få jobb, ju lägre utbildningsnivå desto sämre blir chanserna att få arbete (tabell 5.27).

Tabell 5.27 Andel som lämnat från arbetslöshet och program med aktivitetsstöd till arbete, efter kön, bakgrund, funktionsnedsättning och utbildning, 18–24 år, kvartal 1 2009–2012. Procent

	2009			2010			2011			2012		
	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer	Totalt	Killar	Tjejer
Födelseland												
Utrikes	25,1	25,2	25,1	25,3	26,9	23	24,6	26,3	22,4	23,9	25,5	21,8
Sverige	37,1	35,9	38,8	40,8	41,4	39,9	40,4	40,5	40,2	40,2	40,1	40,3
Funktionsnedsättning												
Ja	23,3	24,5	21	25,3	27,8	21,2	28,1	30,1	24,5	26,3	28,1	23,2
Nej	36	34,9	37,6	39,3	40	38,3	38,5	38,8	38,1	38,3	38,4	38,2
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utb	20,5	21,2	19,1	21,1	22,9	18,2	20,4	22,4	17,5	20,1	21,9	17,4
Gymnasium	38,2	37,3	39,6	42,2	43,2	40,7	42,2	42,7	41,6	41,7	41,9	41,4
Eftergymn utb <2 år	40,6	37,9	43,3	43,3	42,2	43,7	42,9	43,4	42,5	42,6	41,8	43,3
Högskola >2 år	49,3	42,8	55,2	51,8	50	53,3	52,2	50,6	53,4	50,4	48,4	52
Totalt	35,4	34,4	36,9	38,5	39,2	37,4	37,7	38,1	37,3	37,5	37,6	37,3

Källa: Arbetsförmedlingen.

Kommentar: Med funktionsnedsättning menas olika typer av arbetshandikapp.

Jämförs länen hade Dalarnas län högst andel som övergick till arbete (45,3 procent) medan Skåne län hade lägst andel (34,6 procent).

Företagande

INDIKATOR 73

Andel företagare	Uppgiftslämnare: Tillväxtverket
Andelen företagare av de sysselsatta i åldersgruppen 18–30 år var 4 procent 2012. Fler killar än tjejer är företagare. Andelen företagare av de sysselsatta unga var oförändrad under hela perioden 2002–2012.	

Andelen företagare av de sysselsatta i åldersgruppen 18–30 år var 4 procent 2012. Det var en lägre andel företagare än i befolkningen som helhet, där andelen var 10 procent. Andelen unga företagare har varit densamma mellan 2002 och 2012 (tabell 5.28). Då det inte varit några större förändringar för gruppen unga som helhet, finns det ingen anledning att tro att några större förändringar skett över tid uppdelat på exempelvis män och kvinnor.

Företagarandelen skiljer sig åt mellan olika grupper av unga. Det är vanligare att unga män är företagare än att unga kvinnor är det. Män födda utrikes hade en särskilt hög företagarandel, 8 procent. Jämför man företagarandelen i hela landets befolkning (18–70 år) fanns i stort sett samma gruppskillnader som bland unga. Andelen företagare bland de sysselsatta steg med ökande ålder. Den största andelen företagare fanns i gruppen 56–70 år, där 17 procent var företagare.

Tabell 5.28 Andel företagare av de sysselsatta, 18–30 år, 2002, 2004, 2006, 2008 och 2012. Procent

	2002	2004	2006	2008	2012
Kvinnor och män					
Födda utrikes	6	7	6	6	
Födda inrikes	4	4	4	4	
Totalt	4	4	4	4	4
Kvinnor					
Födda utrikes	2	5	3	3	
Födda inrikes	3	2	2	2	
Totalt	3	2	2	2	
Män					
Födda utrikes	9	10	8	8	
Födda inrikes	5	6	5	5	
Totalt	6	6	5	5	

Källa: Nutek/Tillväxtverket, SCB (AKU).

INDIKATOR 74

Nystartade företag	Uppgiftslämnare: Tillväxtanalys
Personer i åldern 16–25 år startade 10 procent av nya företag 2011, vilket kan jämföras med 2001 då andelen personer i åldern 16–25 år som startade nya företag var 7 procent.	

Med nytt företag menas i detta sammanhang företag där verksamheten är helt nystartad eller har återupptagits efter att ha varit vilande i minst två år. Statistiken omfattar inte företag som nyaktiverats på grund av ägarbyten, ändring av juridisk form eller annan ombildning.

Antalet nystartade företag uppgick under 2011 till 73 709 jämfört med 69 855⁵² år 2010, en ökning med 5,5 procent. Angett i förhållande till totalt antal nystartade företag uppgick andelen företag startade av personer i åldersgruppen 16–25 år till 10 procent och i åldersgruppen 26–30 år till 9 procent. År 2001 uppgick motsvarande andelar till 7 respektive 14 procent (tabell 5.29).

Tabell 5.29 Andel nystartade företag, efter åldersgrupp. Andelar av det totala antalet nya företag, 2001–2011. Procent

Åldersgrupp	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2007	2008	2009	2010	2011
16–25 år	7	8	8	9	11	9	11	10	12	12	12	10
26–30 år	14	14	14	14	14	14	13	13	12	12	13	9
> 30 år	76	75	75	75	74	76	76	76	76	76	75	72
Bortfall	3	3	3	3	0	1	-	-	-	-	-	9

Källa: Tillväxtanalys

* Exklusive branscherna jord- och skogsbruk samt fastighetstjänster. För 2007 ges två uppsättningar data. För att jämförelse med tidigare data ska bli mer rättvisande har i det ena fallet de nytillkommande branschgrupperna jord- och skogsbruk samt fastighetstjänster räknats bort.

Angett i förhållande till befolkningen i respektive grupp återfanns den högsta etableringsfrekvensen i åldersgruppen över 30 år, med 12,7 företag per 1 000 invånare inom åldersgruppen (tabell 5.30).

Tabell 5.30 Andel nystartade företag, efter åldersgrupp, etableringsfrekvenser, 2001–2011. Antal per 1 000 invånare

Åldersgrupp	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2007	2008	2009	2010**	2011
16 – 25 år	2,6	3,0	2,8	3,4	4,5	3,6	4,9	5,2	5,6	5,9	6,9	6,0
26 – 30 år	8,4	8,6	9,0	10,2	11,4	11,0	12,9	13,7	12,2	12,6	15,5	11,1
> 30 år	6,7	6,9	6,7	7,6	7,9	8,1	9,9	10,7	10,6	10,8	12,5	12,7
Samtliga	6,3	6,6	6,4	7,3	7,6	7,6	9,2	9,9	9,7	10,0	11,6	12,3

Källa: Tillväxtanalys.

* Exklusive jord- och skogsbruk samt fastighetstjänster.

** Nytt aktivitetskriterium.

⁵² Efter nytt aktivitetskriterium. För mer information se: Statistiska centralbyråns webbplats.

Andelen företag som startades av en eller flera kvinnor gemensamt uppgick till 39 procent i åldersgruppen 16–25 år och till 36 procent i åldersgruppen 26–30 år. Motsvarande andelar i 2005 uppgick till 32 respektive 30 procent. I åldersgruppen över 30 år var könsfördelningen bland personer vilka startade företag i stort sett oförändrad år 2011 jämfört med 2005. (tabell 5.31).

Tabell 5.31 Andel nystartade företag, efter kön och åldersgrupp 2005–2011. Andelar av det totala antalet nya företag. Procent

Åldersgrupp	Ledning	2005	2006	2007	2007	2008	2009	2010	2011
16–25 år	Kvinnor	32	34	31	31	36	34	38	39
	Män	64	63	64	64	60	64	59	57
	Totalt	4	2	5	5	4	2	3	4
26–30 år	Kvinnor	30	30	37	36	31	37	31	36
	Män	65	66	58	58	63	58	65	58
	Totalt	5	4	5	5	6	5	4	7
> 30 år	Kvinnor	31	33	31	30	31	32	31	32
	Män	61	60	62	63	61	61	60	59
	Totalt	7	7	7	7	7	7	9	9

Källa: Tillväxtanalys.

Fördelat efter härkomst uppgick 2011 andelen nya företag startade av en utlandsfödd person till 11 procent i åldersgruppen 16–25 år och till 21 procent i åldersgruppen 26–30 år. År 2001 uppgick motsvarande andelar till 9 respektive 10 procent. I åldersgruppen över 30 år startades 17 procent av företagen av en utlandsfödd person 2011 jämfört med 13 procent 2001.

Majoriteten av de nya företagen startas antingen inom branschgruppen företagstjänster, vilken bland annat omfattar administrativa och tekniska konsultverksamheter samt grafisk formgivning och reklam, eller inom personliga tjänster som medie-/kultur-, rekreations-, vård- och undervisningsföretag.

I åldersgruppen 16–25 år startades 27 procent av de nya företagen inom branschgruppen företagstjänster och 36 procent inom personliga tjänster. I åldersgruppen 26–30 år uppgick motsvarande andelar till 41 respektive 25 procent.

Sett över en längre tidsperiod har andelen företag som startats inom företagstjänster minskat i dessa åldersgrupper och ökat inom personliga tjänster. År 2001 uppgick andelen företag inom företagstjänster till 39 procent såväl i åldersgruppen 16–25 år som i åldersgruppen 26–30 år. Andelen företag som startades inom personliga tjänster uppgick under samma år till 25 procent i åldersgruppen 16–25 år och till 22 procent i åldersgruppen 26–30 år.

Under 2011 startades 84 procent av företagen i åldersgruppen 16–25 år som enskild firma. I åldersgruppen 26–30 år uppgick motsvarande andel till 69 procent. I åldersgruppen över 30 år uppgick andelen företag vilka startades som enskild firma till 58 procent.

Fördelat efter län och åldersgrupp startades den högsta andelen företag 2011 av personer i åldersgruppen 16–25 år i Jönköpings och Värmlands län med andelar på 17 respektive 14 procent av de nya företagen. I åldersgruppen 26–30 år återfanns den högsta andelen nystartade företag i Västerbottens län med en andel på 15 procent. I Stockholms län uppgick andelen företag startade av personer i åldersgruppen 16–25 år till 11 procent och inom åldersgruppen 26–30 år till 10 procent.

I de enkäter som bildar underlag för statistiken ingår en fråga om motivet till att starta företag. I åldersgruppen 16–25 år angav 44 procent att förverkliga idéer som motiv, jämfört med 39 procent i åldersgruppen 26–30 år och 30 procent i åldersgruppen över 30 år. Liknande skillnader mellan grupperna har även funnits tidigare år.

Andelen personer vilka uppgav arbetslöshet eller risk för arbetslöshet som motiv till att starta företag var relativt oförändrad jämfört med 2010. I åldersgruppen 16–25 år angav 8 procent arbetslöshet som främsta motiv för att starta företag och i åldersgrupperna 26–30 år och över 30 år, angav 6 respektive 9 procent arbetslöshet som viktigaste motiv.

INDIKATOR 75

Syn på företagande	Uppgiftslämnare: Tillväxtverket
Av unga i åldern 18–30 år kunde 68 procent tänka sig att bli företagare 2012. Det är en minskning sedan 2003 då 71 procent av de unga kunde tänka sig att bli företagare. Det är fler unga killar som kan tänka sig att bli företagare än unga tjejer. Andelen unga som angett att de helst vill vara företagare var 35 procent 2012, vilket är en ökning sedan 2004 då 29 procent helst ville vara företagare.	

Intresset för att bli egenföretagare är stort bland unga: 75 procent av killarna och 62 procent av tjejerna (totalt 68 procent) svarade ja på frågan om de kan tänka sig att bli företagare i Tillväxtverkets undersökning Entreprenörskapsbarometer 2012 (tabell 5.32).

Tabell 5.32 Andel som kan tänka sig bli företagare, efter kön, 18–30 år, 2003 och 2012. Procent

	2003	2012
Tjejer	63	62
Killar	78	75
Totalt	71	68

Källa: Nutek/ Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern 2003 och 2012.

Vilken sysselsättning vill unga helst ha?

Av svarsalternativen att vara företagare, anställd i litet privat företag, anställd i stort privat företag eller anställd inom offentlig sektor var det vanligaste alternativet 2012 att helst vara företagare. Detta alternativ har under perioden 2004 till 2012 ökat från 29 procent till 35 procent. Även intresset för att arbeta i offentlig sektor har ökat under perioden, från 11 procent 2004 till 20 procent 2012. År 2004 ville unga helst vara anställda i ett mindre företag. Unga killar vill i större utsträckning vara företagare än unga tjejer (tabell 5.33).

Tabell 5.33 Andel av unga som helst vill vara företagare, efter kön, 18–30 år, 2004 och 2012. Procent

	2004	2012		
	Totalt	Tjejer	Killar	Totalt
Företagare	29	27	42	35
Litet privat företag	36	22	21	21
Stort privat företag	24	25	23	24
Offentlig sektor	11	27	14	20

Källa: Nutek/Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern 2004 och 2012.

Fördelar med eget företagande jämfört med att vara anställd?

De unga som svarat att de helst vill vara företagare har även fått svara på vilka fördelar de ser med att vara företagare jämfört med att vara anställd. De tre faktorer som flest unga ser som fördelar är självständigt arbete, att förverkliga idéer och personlig utveckling (oförändrat sedan 2004). Alternativet brist på attraktiva anställningsmöjligheter fanns inte med 2004. Fler tjejer än killar instämmer i påståendet att företagande ger större möjligheter att kombinera arbete och privatliv (tabell 5.34). Vid en jämförelse med andra åldersgrupper rangordnar unga personer fördelarna i samma ordning.

Tabell 5.34 Fördelar med att vara företagare, efter kön, 18–30 år, 2004 och 2012. Procent

	2004	2012		
	Totalt	Tjejer	Killar	Totalt
Självständigt arbete	61	65	59	61
Förverkliga idéer	59	62	56	58
Personlig utveckling	42	43	41	42
Brist på attraktiva anställningsmöjligheter (Alternativet fanns inte Med 2004)	-	29	30	30
Kombinera arbete och privat liv	25	37	27	29
Tjäna mycket pengar	28	18	27	23
Högre status	16	14	21	19

Källa: Nutek/Tillväxtverket Entreprenörbarometern 2004, 2012.

Förebilder är viktigt

Förebilder är viktigt för uppfattningen om företagande. Unga som har företagare i familj, släkt eller i den nära bekantskapskretsen är i högre grad positiva till att bli företagare. Andelen unga som uppger att de har släkt och vänner som är företagare har ökat från 2004 (tabell 5.35).

Tabell 5.35 Andel unga som har företagare bland släkt och vänner, 18–30 år, 2004 och 2012. Procent

	2004	2012
Ja	62	68
Nej	38	32

Källa: Nutek/Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern 2004 och 2012.

Tabell 5.36 Ungas uppfattning om släkt och vanners företagande, 18–30 år, 2012. Procent

Huvudsakligen positiv	76
Huvudsakligen negativ	10
Ingen uppfattning	14

Källa: Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern 2012.

INDIKATOR 76

Andel som genom skolan fått en uppfattning om och uppmuntrats att driva företag	Uppgiftslämnare: Tillväxtverket
Av samtliga unga i åldern 18–30 år svarade 35 procent 2012 att de har fått en uppfattning genom skolan om hur det är att driva företag. Andelen ökade med 3 procentenheter mellan 2003 och 2012 och var högre bland unga tjejer än bland unga killar.	

Attityder grundläggs tidigt i livet och därmed är skolan viktig för att forma attityder och inställning till exempelvis sysselsättning. På frågan *Har du genom skolutbildningen fått en uppfattning om hur det är att driva företag* svarade 35 procent ja 2012. Fler tjejer än killar svarade ja på den här frågan (tabell 5.37).

Tabell 5.37 Andel unga som genom skolan fått en uppfattning om att driva företag, efter kön och bakgrund, 18–30 år, 2003, 2008 och 2012. Procent

	2003	2008	2012
Kvinnor	31	33	39
Män	34	40	32
Födda utrikes	39	33	-
Födda inrikes	32	37	-
Totalt	32	36	35

Källa: Nutek/Tillväxtverket, *Entreprenörbarometern 2003,2008 och 2012*.

Det har skett en ökning mellan 2003 och 2012 i hur stor andel unga som uppgav att de genom skolan uppmuntrats att bli företagare. År 2003 ansåg 28 procent av de unga detta, 2012 var andelen 36 procent. Den positiva utvecklingen gäller i samtliga grupper (tabell 5.38). Killar tycker i högre grad än tjejer att de har uppmuntrats till att bli företagare.

Tabell 5.38 Andel unga som genom skolan uppmuntrats att bli företagare, efter kön, 18–30 år, 2003, 2008 och 2012. Procent

	2003	2008	2012
Unga kvinnor	27	33	33
Unga män	29	37	38
Födda utrikes	26	29	-
Födda inrikes	29	36	-
Totalt	28	35	36

Källa: Nutek/Tillväxtverket, *Entreprenörbarometern 2003,2008 och 2012*.

INDIKATOR 77

Andel som känner till vad som krävs för/skulle klara av att starta företag	Uppgiftslämnare: Tillväxtverket
Hela 82 procent av unga i åldern 18–30 år angav 2012 att de skulle klara av att starta ett företag. Det är fler unga män än unga kvinnor som känner till vad som krävs och som tror att de skulle klara av att starta ett företag. Andelen som tror att de klarar av att starta företag är konstant (82 procent) sedan 2006.	

En relevant fråga för den som ska starta ett företag är hur väl man känner till tillvägagångssättet kring att starta ett företag. Andel unga som känner till vad som krävs för att starta företag var 20 procent 2012. En ökning sedan 2006. Det är färre tjejer som känner till vad som krävs för att starta företag.

Att förverkliga viljan att starta ett företag kan ibland vara ett stort steg som kräver en del förkunskaper. Resultaten visar att de allra flesta, drygt åtta av tio unga, anser sig kunna klara av att starta företag. Det är fler killar än tjejer som anser sig klara av att starta företag, 84 procent. Motsvarande andel bland tjejer är 79 procent (tabell 5.39).

Tabell 5.39 Andel unga som känner till vad krävs respektive skulle klara av att starta ett företag, 18–30 år, 2006 och 2012. Procent

	Känner till vad som krävs för att starta företag		Skulle klara av att starta eget	
	2006	2012	2006	2012
Kvinnor	15	16	79	79
Män	20	23	84	84
Totalt	17	20	82	82

Källa: Nutek/Tillväxtverket, Entreprenörbarometern 2006 och 2012.

Boende

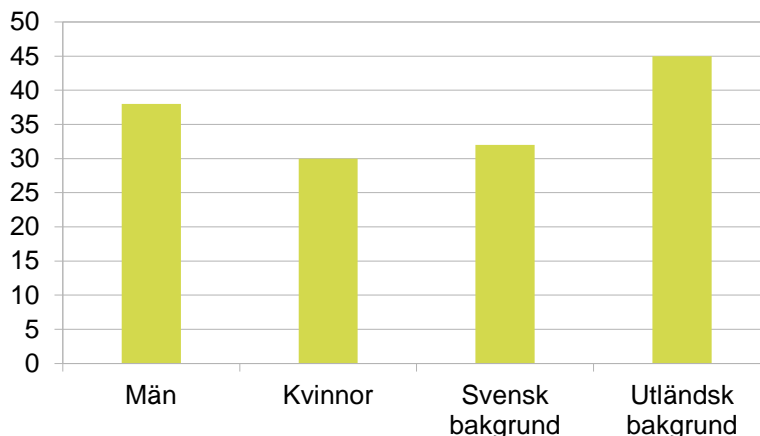
INDIKATOR 78

Unga kvarboende i föräldrahemmet	Uppgiftslämnare: Boverket
År 2010–2011 bodde 34 procent av unga i åldern 20–25 år kvar i föräldrahemmet. Killar bor hemma i betydligt större utsträckning än tjejer. Totalt sett har det skett en svag ökning av andelen unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet under perioden 1998–2011. Variationerna är stora beroende på om man har svensk eller utländsk bakgrund.	

Andelen kvarboende i föräldrahemmet kan vara en indikator på i vilken utsträckning unga har möjlighet att etablera sig på bostadsmarknaden. Boverket vill dock framhålla att det kan finnas många olika skäl till att bo kvar i föräldrahemmet. Hyresgästföreningen har i undersökningen *Unga vuxnas boende i Sverige 2011* frågat unga i åldern 20–27 år som bor i föräldrahemmet vilka som är de främsta skälen till att de bor hos sina föräldrar. Hela sju av tio svarade att det främsta skälet är att det är billigt och praktiskt. Närmare hälften svarade att de inte har råd med ett eget boende och tre av tio att de inte kan få en bostad där de vill bo (Hyresgästföreningen 2011).

Killar och unga med utländsk bakgrund bor hemma längre

Andelen kvarboende är något högre för killar, 38 procent, jämfört med 30 procent för tjejer 2010–2011. Kvarboendet för killar var oförändrat, men för tjejer ökade kvarboendet med 3 procentenheter jämfört med föregående tvåårsperiod. Unga med utländsk bakgrund har en betydligt högre andel kvarboende, 45 procent, jämfört med 32 procent för unga med svensk bakgrund. Kvarboendet för unga med utländsk bakgrund ökade med 5 procentenheter jämfört med föregående tvåårsperiod (figur 5.14).

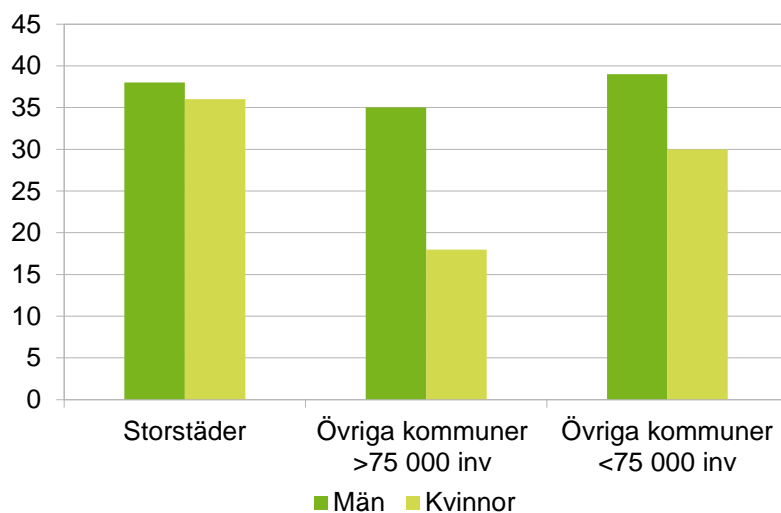

Källa: SCB, ULF-undersökning, Boverkets bearbetning.

Figur 5.14 Unga som bor kvar i föräldrahemmet efter kön och bakgrund, 20–25 år, 2010–2011. Procent.

Regionala skillnader i kvarboende för killar och tjejer

I större städer är det små skillnader i kvarboende mellan killar och tjejer (andelen är 38 respektive 36 procent). I kommuner med fler än 75 000 invånare bor 35 procent av killarna och 18 procent av tjejerna kvar i föräldrahemmet. Även i kommuner med färre än 75 000 invånare finns skillnader i kvarboende mellan killar och tjejer. Andelen är 39 respektive 30 procent och andelen är oförändrad sedan den föregående tvåårsperioden (figur 5.15).

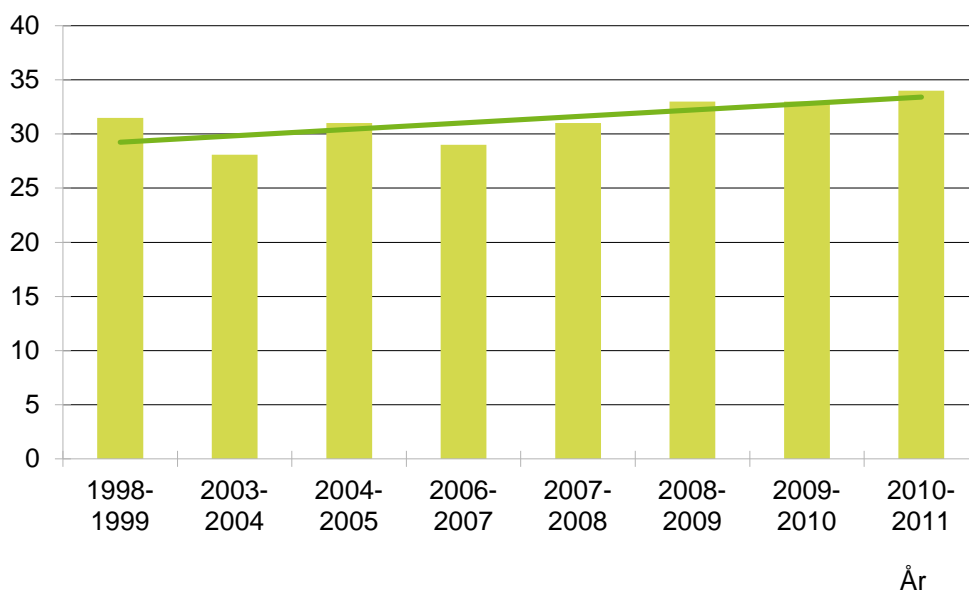

Källa: SCB, ULF-undersökning, Boverkets bearbetning.

Figur 5.15 Unga som bor kvar i föräldrahemmet efter region, 20–25 år, 2010–2011. Procent.

Långsiktig trend – svag ökning av ungas kvarboende ...

Över perioden sker en svag ökning av andelen unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet. Den högsta nivån på ungas kvarboende i föräldrahemmet, 34 procent, uppnåddes 2010–2011. Ökningen med 1 procentenhet, jämfört med föregående tvåårsperiod, ligger inom den statistiska felmarginalen (figur 5.16).

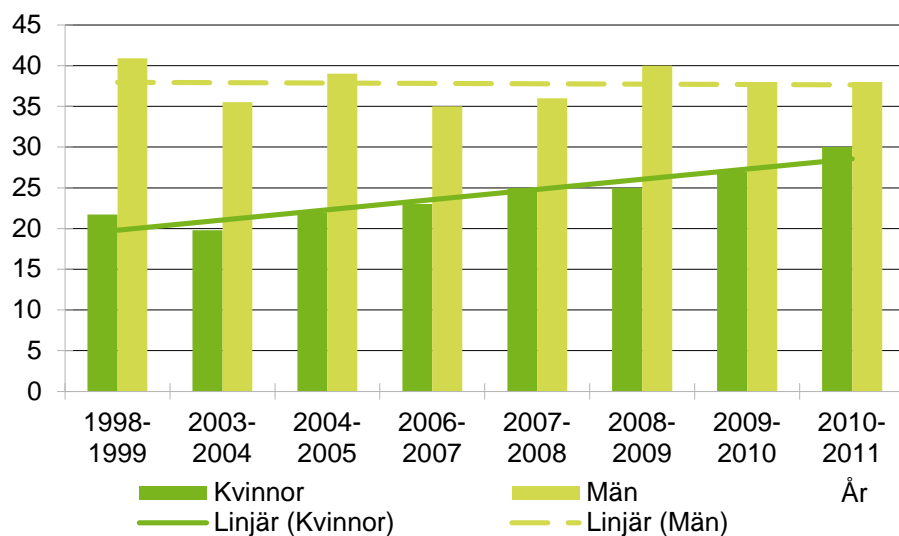

Källa: SCB, ULF-undersökning, Boverkets bearbetning.

Figur 5.16 Unga som bor kvar i föräldrahemmet, 20–25 år, samt trend 1998–2011. Procent.

... men det är tjejs kvarboende som ökar

Vid en närmare analys framgår att det är de unga kvinnorna som har ökat sitt kvarboende. Från den lägsta nivån med 20 procent kvarboende kvinnor, till den högsta nivån med 30 procent kvarboende kvinnor 2010–2011. Ökningen med 3 procentenheter, jämfört med den föregående tvåårsperioden, ligger inom den statistiska felmarginalen. De unga mäns kvarboende i föräldrahemmet har varierat något över tiden, men trenden visar på en svag minskning och var 38 procent vid den senaste mätningen (figur 5.17).

Källa: SCB, ULF-undersökning, Boverkets bearbetning.

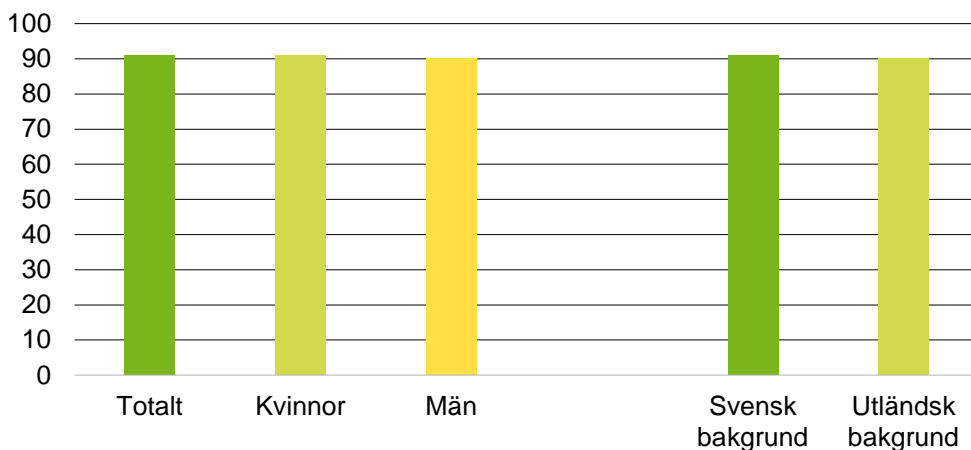
Figur 5.17 Unga som bor kvar i föräldrahemmet, 20–25 år, killar och tjejer, samt trend 1998–2011. Procent.

INDIKATOR 79

Andel med förstahandskontrakt	Uppgiftslämnare: Boverket
År 2011 hade 91 procent av alla unga som bor i hyresrätt ett eget förstahandskontrakt.	

Denna indikator ger ett mått på i vilken mån unga vuxna som bor i hyresrätt har ett eget förstahandskontrakt och hur det varierar mellan unga med olika bakgrund och i olika regioner. Unga som bor kvar i föräldrahemmet ingår inte. Indikatorn bygger på Statistiska centralbyråns undersökning *Hushållens ekonomi* (HEK).

Av unga i åldern 20–25 år som bor i hyresrätt hade 91 procent ett eget förstahandskontrakt 2011 (figur 5.18). Andelen är oförändrad jämfört med 2010. Det är nästan samma andel tjejer (91 procent) som killar (90 procent) som har ett eget förstahandskontrakt. Andelen unga i hyresrätt med ett eget förstahandskontrakt är ungefär densamma för unga med svensk bakgrund (91 procent) som för unga med utländsk bakgrund (90 procent).

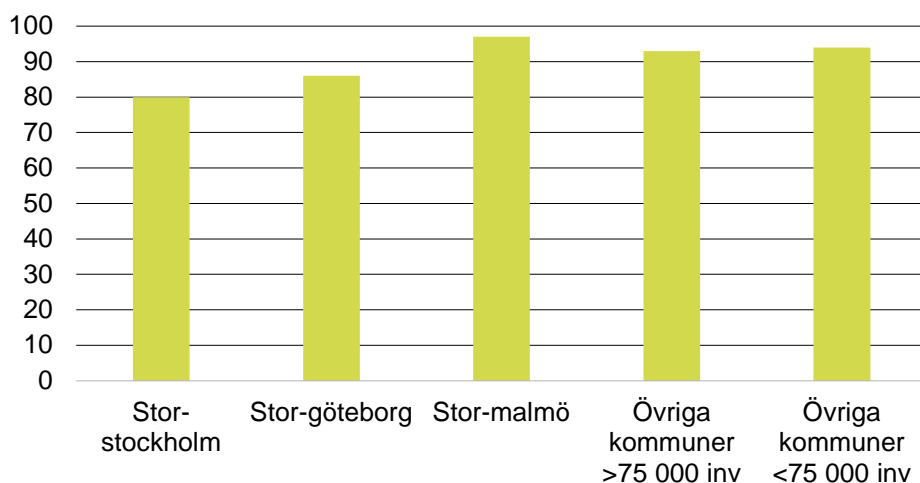

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.18 Unga i hyresrätt med förstahandskontrakt efter kön och bakgrund, 20–25 år, 2011. Procent.

Regionala skillnader i andelen förstahandskontrakt

Det finns regionala skillnader i andelen unga i hyresrätt som har förstahandskontrakt. Resultatet för storstadsområdena ligger på en något högre nivå 2011 jämfört med 2010 års redovisning. Då det finns en statistisk osäkerhet i materialet bör tolkningen av varje enskilt års resultat ske med försiktighet. Den högsta andelen unga vuxna i hyresrätt med förstahandskontrakt, 94 procent, finns i Stormalmö 2011. Den lägsta andelen, 80 procent, finns i Storstockholm (figur 5.19).

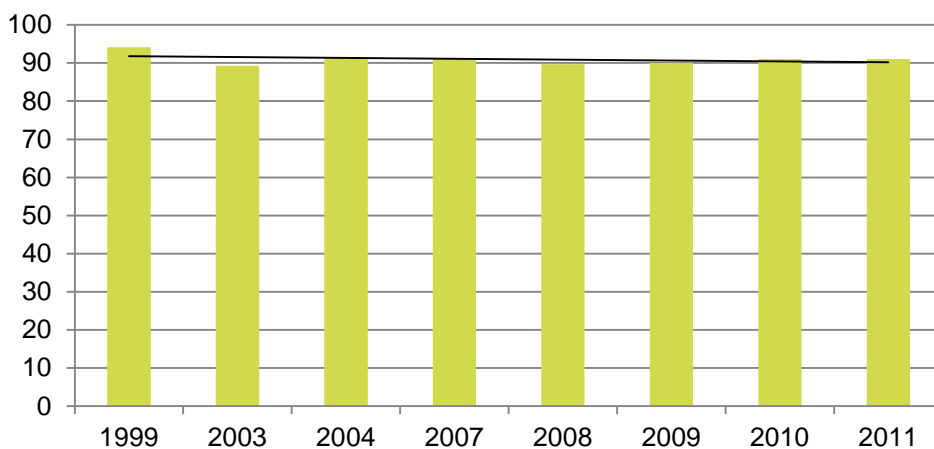

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.19 Unga i hyresrätt med förstahandskontrakt efter region, 20–25 år, 2011. Procent.

Små förändringar av antal förstahandskontrakt

År 2003 sjönk andelen unga i hyresrätt med förstahandskontrakt till 89 procent, därefter har det inte skett några stora förändringar, utan andelen har varierat mellan 90 och 91 procent. De två senaste åren har andelen varit 91 procent (figur 5.20).

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

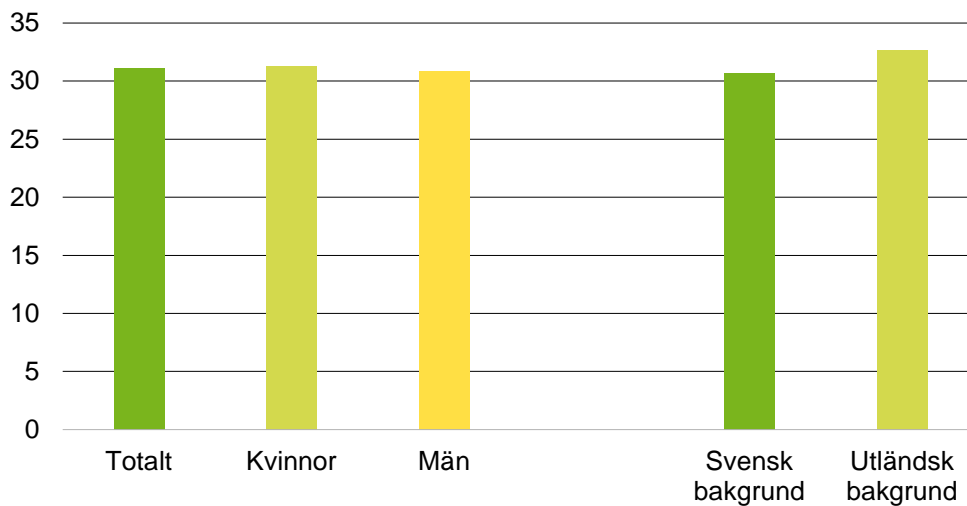
Figur 5.20 Unga i hyresrätt med förstahandskontrakt, 20–25 år, 1999–2011. Procent.

INDIKATOR 80

Ungas boendeutgifter	Uppgiftslämnare: Boverket
För unga mellan 20 och 25 år som flyttat hemifrån gick i genomsnitt 31 procent av den disponibla inkomsten till boende 2011. Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten har stigit från 25 procent 2008 till 31 procent 2011.	

Den disponibla inkomsten har en avgörande betydelse för hushållens möjligheter att skaffa sig eget boende och för att på sikt kunna behålla bostaden. Om boendeutgifterna svarar för en hög andel av den disponibla inkomsten blir det en mindre del av inkomsten kvar till att klara övriga utgifter. Boendeutgiftsprocenten anger nivån på boendeutgiften i *relation* till inkomsten. Ju högre disponibel inkomst, desto lättare att klara övriga utgifter på det som återstår, när boendeutgiften är betald.

Boendeutgiftens andel av den disponibla inkomsten var 31 procent för unga i åldern 20–25 år som bor i hyresrätt och hade förstahandskontrakt 2011. Boendeutgiftens andel av den disponibla inkomsten låg 2011 på samma nivå för tjejer som för killar. Unga med utländsk bakgrund hade en högre boendeutgiftsandel, nästan 33 procent, medan unga med svensk bakgrund hade en boendeutgift på 31 procent av disponibel inkomst (figur 5.21).

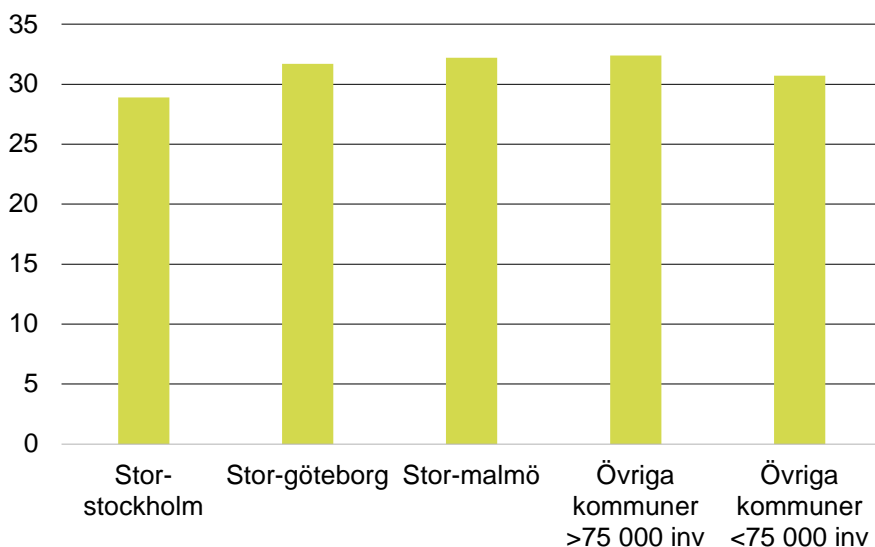

Källa: SCB, HEK.

Figur 5.21 Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten för unga, 20-25 år, 2011. Procent.

Små regionala skillnader

De regionala skillnaderna i boendeutgiftens andel av hushållets disponibla inkomst är små för unga som hade förstahandskontrakt i hyresrätt 2011. Den högsta andelen, 32 procent, hade Stormalmö respektive övriga större kommuner med fler än 75 000 invånare. Lägsta boendeutgiftsprocenten, 29 procent, fanns i Storstockholm. Unga i Storstockholm betalade således i genomsnitt en något lägre andel av sin inkomst för boendet (figur 5.22).

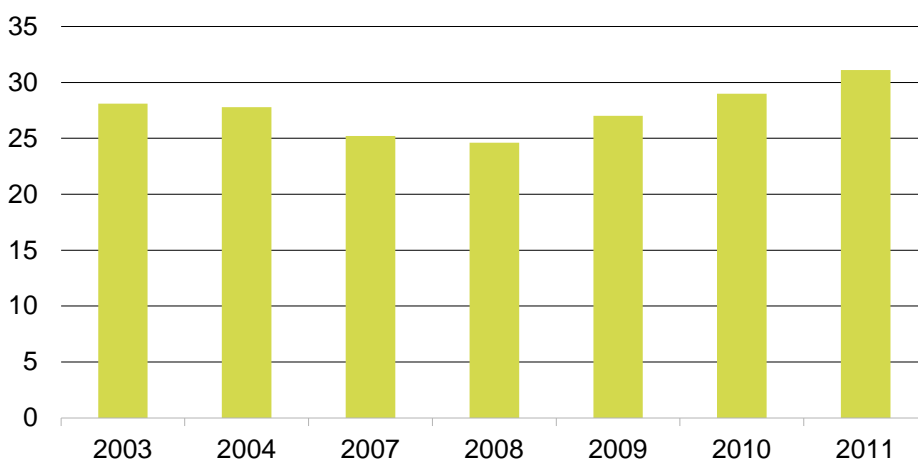

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.22 Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten för unga efter region, 20–25 år, 2011. Procent.

Större andel av inkomsten går till boendet

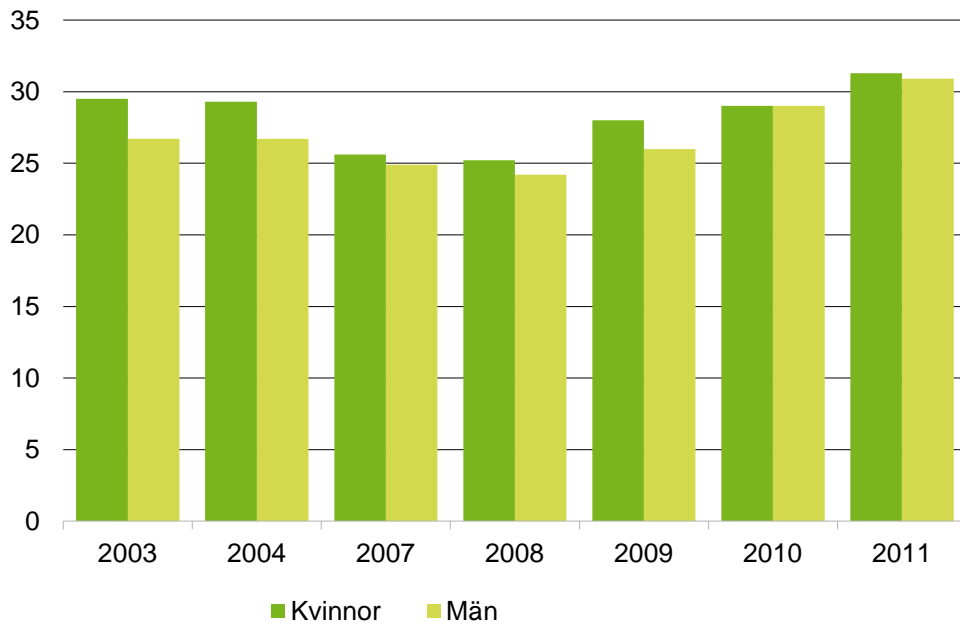
Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten var lägst 2007 och 2008 med en andel på 25 procent. Därefter har boendeutgiftsprocenten ökat till 27 procent 2009, 29 procent 2010 och 31 procent 2011 (figur 5.23).

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.23 Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten för unga, 20–25 år, 2011. Procent.

Generellt har tjejer betalat en något högre andel av den disponibla inkomsten för boendet än killar. År 2010 betalade tjejer och killar i genomsnitt lika hög andel av inkomsten för sitt boende. År 2011 betalar tjejerna en marginellt högre boendeutgiftsprocent (figur 5.24).

Källa: SCB, Boverkets bearbetning.

Figur 5.24 Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten för killar och tjejer, 20–25 år, 2011. Procent.

INDIKATOR 81

Kommuner med brist på bostäder för unga	Uppgiftslämnare: Boverket
Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga var 158 under 2013. Antalet har ökat under perioden 1999–2013.	

Indikatorn ger en bild av situationen på bostadsmarknaden för unga i olika delar av landet. Den stora ungdomsgenerationen som föddes i slutet på 1980-talet och i början på 1990-talet håller på att etablera sig på bostadsmarknaden. I Boverkets bostadsmarknadsenkät 2013 uppger 158 kommuner att det råder brist på bostäder som unga efterfrågar. Det är en ökning med fyra kommuner jämfört med 2012. Bristen finns i storstadsregionerna och i andra större städer dit många unga flyttar, men även i mindre kommuner (tabell 5.40).

Även i kommuner där det inte är någon generell brist på bostäder finns problem för unga att hitta en lämplig bostad. De tillgängliga lägenheterna är ofta för stora och/eller för dyra för unga. Nästan två tredjedelar, 60 procent, av kommunerna som uppger att de har brist på bostäder för unga är kommuner belägna utanför storstäderna och högskoleorterna. Ungefär en tredjedel av landets kommuner uppger att det inte är några större problem för unga att få tag i en lämplig bostad.

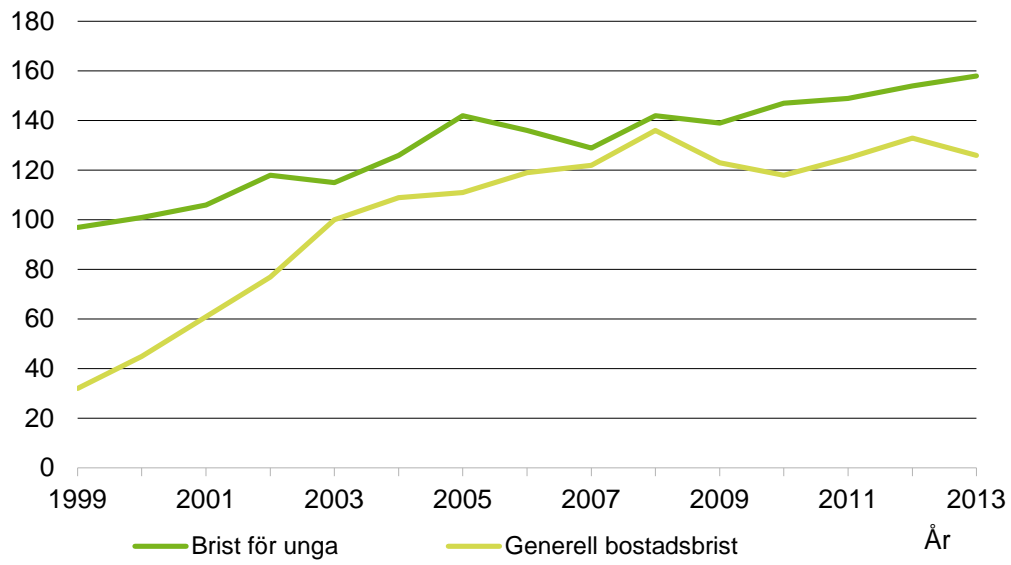
Tabell 5.40 Antal kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga samt antalet kommuner som har generell bostadsbrist, 2012–2013

Region	Brist på bostäder för ungdomar		Generell bostadsbrist	
	2013	2012	2013	2012
Storstockholm	22	23	23	21
Storgöteborg	12	9	12	13
Stormalmö	6	7	8	9
Övriga högskoleorter	22	23	21	15
Övriga kommuner	96	92	62	74
Totalt	158	154	126	132

Källa: Boverkets bostadsmarknadsenkät 2012 och 2013.

Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga har ökat kontinuerligt under perioden 1999–2013. Samtidigt minskar antalet kommuner som uppger att de har en generell bostadsbrist, från 132 kommuner 2012 till 126 kommuner 2013. Det högsta antalet kommuner med brist på bostäder som unga efterfrågar, 158 kommuner, redovisas 2013 (figur 5.25).

Antal kommuner

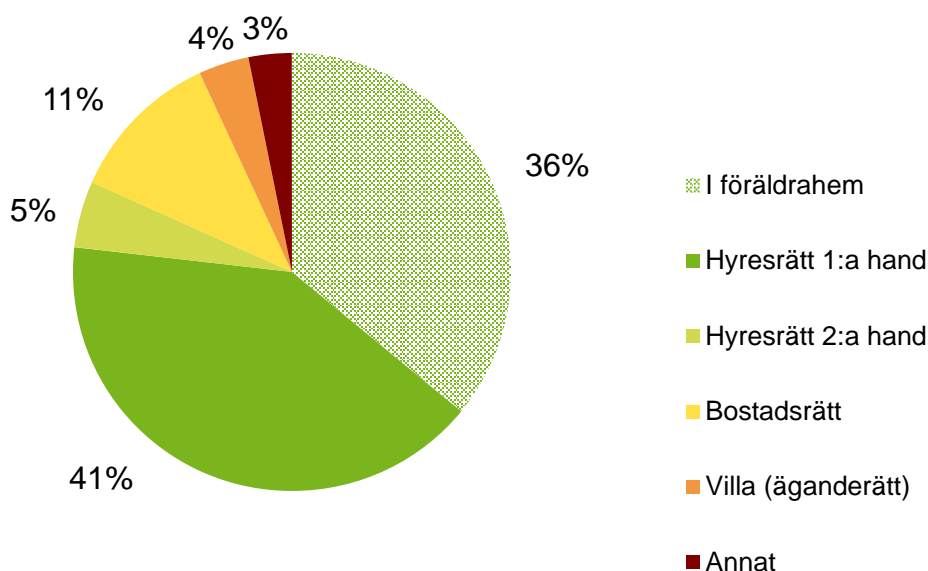
Figur 5.25 Antal kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga samt antalet kommuner som har generell bostadsbrist, 1999–2013.

INDIKATOR 82

Ungas boende efter boendeform	Uppgiftslämnare: Boverket
Drygt 40 procent av samtliga unga i åldersgruppen, 20–25 år, bor i hyresrätt med eget förstahandskontrakt. Fem procent bor i hyresrätt i andra hand. Drygt 10 procent bor i bostadsrätt. Ett fåtal bor i villa. Knappt två tredjedelar av ungdomsgruppen har eget boende och drygt en tredjedel bor kvar i föräldrahemmet (2011).	

Hur bor unga i åldern 20–25 år?

Drygt 40 procent av samtliga unga i åldersgruppen bor i hyresrätt med eget förstahandskontrakt. Fem procent bor i hyresrätt i andra hand. Drygt 10 procent bor i bostadsrätt. Ett fåtal bor i villa. Drygt en tredjedel, 36 procent, är kvarboende i föräldrahemmet, vilket innebär att nästan två tredjedelar av ungdomsgruppen har eget boende (figur 5.26). Andelen ungdomar som bor kvar i föräldrahemmet har ökat med 2 procentenheter och andelen ungdomar som bor i hyresrätt med förstahandskontrakt har minskat med 2 procentenheter 2011 jämfört med 2010.

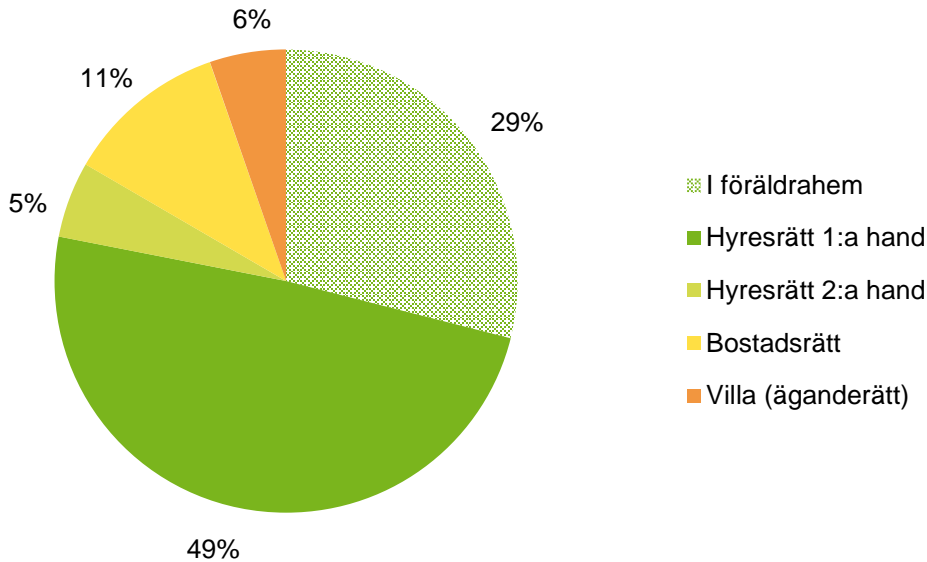

Källa: SCB, HEK, Boverkets bearbetning.

Figur 5.26 Unga efter boendeform, 20–25 år, 2011. Procent.

Skillnader i boende mellan tjejer och killar

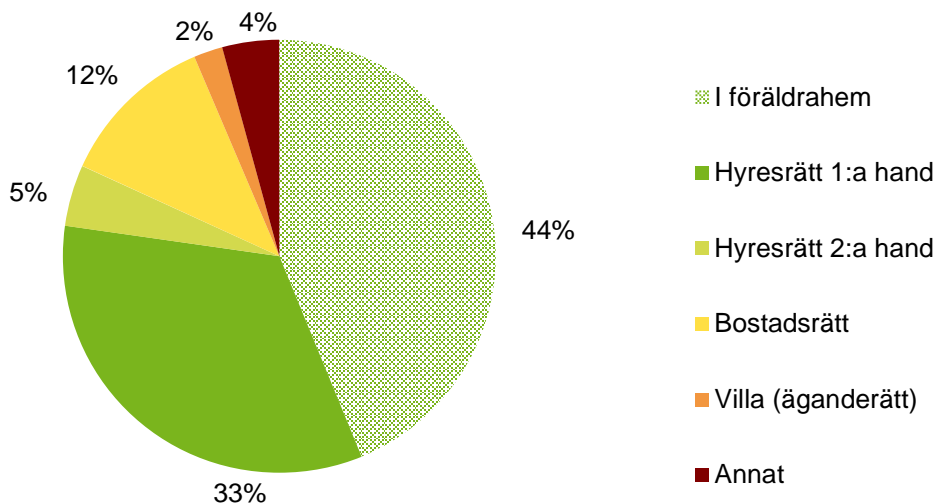
Drygt hälften av tjejerna i åldern 20–25 år bodde med första- eller andrahandskontrakt i hyresrätt 2011. Nästan 30 procent bodde kvar i föräldrahemmet. Andelen kvarboende var något högre 2011 jämfört med 2010 (figur 5.27).

Källa: SCB, HEK, Boverkets bearbetning.

Figur 5.27 Tjejer efter boendeform, 20–25 år, 2011. Procent.

En tredjedel av killarna i åldern 20–25 år bodde i hyresrätt med förstahandskontrakt 2011. Det är en minskning med 5 procentenheter jämfört med 2010. Av killarna var det 44 procent som bodde kvar i föräldrahemmet. Andelen har ökat med 5 procentenheter 2011 jämfört med 2010. I åldersgruppen 20–25 år är således killar i högre grad än tjejer kvarboende i föräldrahemmet. År 2011 var andelen kvarboende killar 15 procentenheter högre än andelen tjejer (figur 5.28).

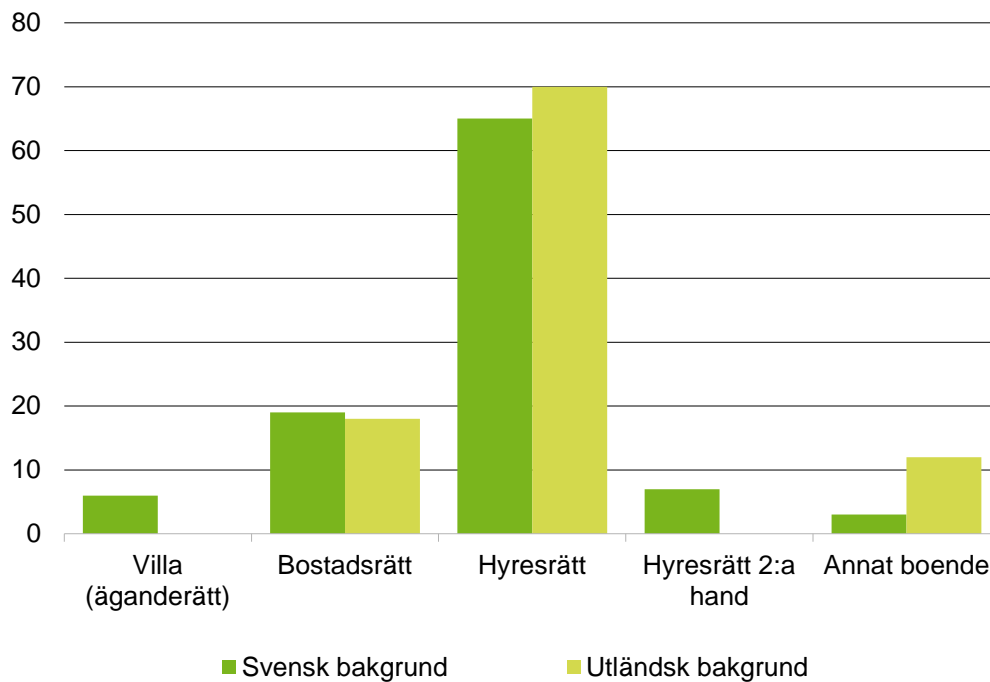

Källa: SCB, HEK, Boverkets bearbetning.

Figur 5.28 Killar efter boendeform, 20–25 år, 2011. Procent.

Hyresrätt mest vanligt som eget boende för unga

Unga i åldern 20–25 år som lämnat föräldrahemmet bor företrädesvis i hyresrätt. Av unga med svensk bakgrund bodde 65 procent i hyresrätt med förstahandskontrakt 2011 medan 70 procent av unga med utländsk bakgrund gjorde det. Det är en ökning med 1 respektive 4 procentenheter jämfört med 2010. Andelen boende i bostadsrätt ökade under 2011 mest för unga med utländsk bakgrund (5 procentenheter). Andelen boende i bostadsrätt var 2011 nästan på samma nivå för unga med svensk bakgrund som för unga med utländsk bakgrund (figur 5.29).

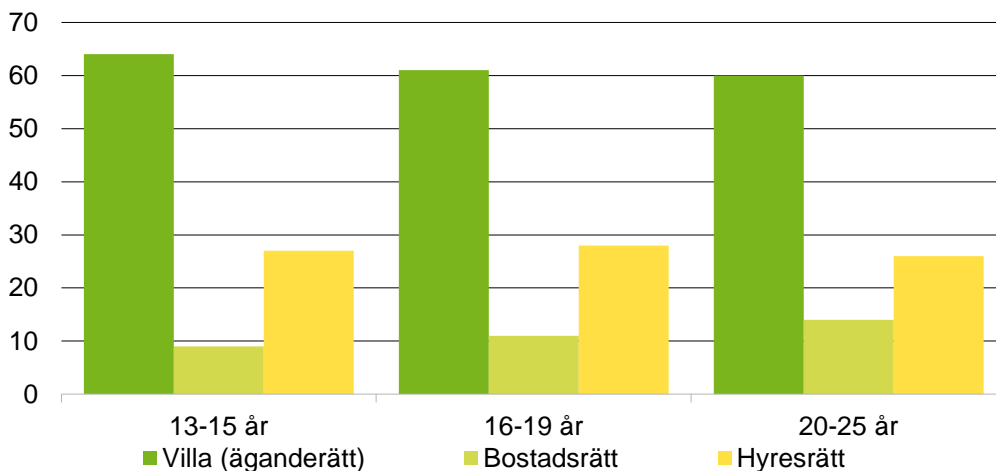
Källa: SCB, HEK, Boverkets bearbetning.

Kommentar: Antalet observationer är få och medger därför inte redovisning av andelen ungdomar med utländsk bakgrund boende i villa eller i hyresrätt i andra hand

Figur 5.29 Unga boende i föräldrahemmet efter boendeform och bakgrund, 20-25 år, 2011. Procent.

Kvarboende i föräldrahemmet

Den vanligaste formen för kvarboende unga i åldern 20–25 år är boende i villa (60 procent), medan knappt 26 procent bor i hyresrätt och 14 procent bor i bostadsrätt. Fördelningen mellan olika boendeformer för unga i de två yngre åldersgrupperna är ungefär densamma. Boendet i villa är dock något högre (figur 5.30).

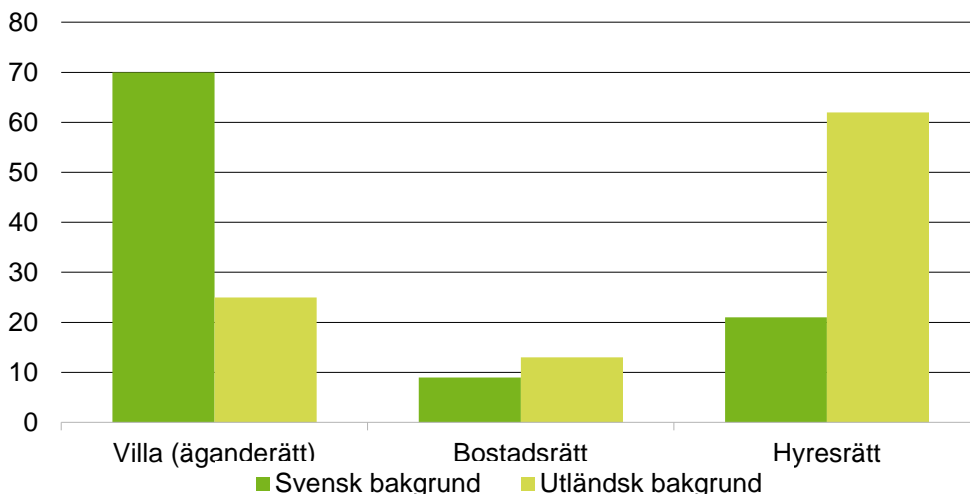
Källa: SCB, HEK, Boverkets bearbetning.

Kommentar: I hyresrätt ingår även studentbostäder.

Figur 5.30 Unga boende i föräldrahemmet efter boendeform, 20–25 år, 2011. Procent.

Det är stora skillnader i boendeform för unga med olika bakgrund som fortfarande bor kvar i föräldrahemmet. Nästan tre av fyra, 70 procent, av unga med svensk bakgrund bor i villa, medan det är en av fyra, 25 procent, av unga med utländsk bakgrund som bor i villa. För unga med utländsk bakgrund är det vanligast att bo i hyresrätt, 62 procent (figur 5.31).

Tendensen under de tre senaste åren är att unga med svensk bakgrund i ökad utsträckning bor i villa, medan unga med utländsk bakgrund i minskad utsträckning bor i villa och i ökad utsträckning bor i hyresrätt.

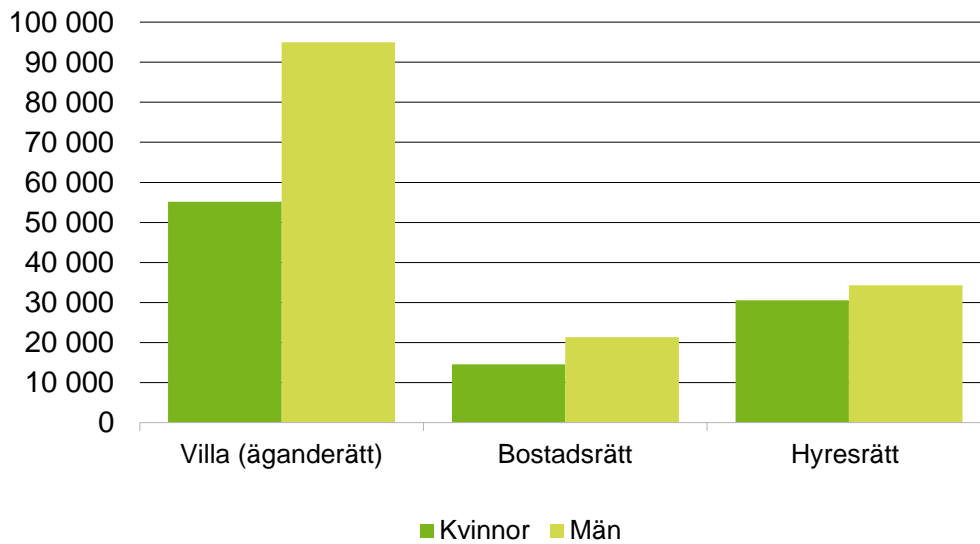
Källa: SCB, HEK, Boverkets bearbetning.

Kommentar: Observationerna är för få för att redovisa andelen ungdomar med utländsk bakgrund som bor i villa eller i hyresrätt i andra hand.

Figur 5.31 Unga boende i föräldrahemmet efter svensk och utländsk bakgrund och boendeform, 20–25 år, 2011. Procent.

Antal unga i åldern 20–25 år som bor kvar i föräldrahemmet

Totalt bodde drygt 251 000 ungdomar i åldersgruppen 20–25 år kvar i föräldrahemmet 2011. Av dessa var drygt 150 000 män och 100 000 kvinnor. De allra flesta, 95 000 män (drygt 60 procent av männen) och 55 000 kvinnor (55 procent av kvinnorna) bodde i villa (figur 5.32).

Källa: SCB, HEK, Boverkets bearbetning.

Figur 5.32 Unga boende i föräldrahemmet efter boendeform och kön, 20-25 år, 2011. Procent.

Referenser

Hyresgästföreningen (2011). *Unga vuxnas boende i Sverige 2011*.

Konsumentverket (2012). *Koll på pengarna 2012*.

SCB (2012). Pressmeddelande nr 2012:40.

Socialstyrelsen (2012). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2011 – Utbetalda belopp samt antal biståndsmottagare och antal biståndshushåll*. Statistik – Socialtjänst. Sveriges officiella statistik.

Elektroniska källor

www.scb.se: Energipriser på naturgas och el, uppdaterad 2013-02-15.

www.scb.se: Boende, byggande och bebyggelse, uppdaterad 2012-10-02.

Kapitel 6 Kultur och fritid

Huvudområdet kultur och fritid handlar om politiska mål inom politiken för det civila samhället, idrotts- och kulturpolitiken samt mediepolitiken. Inom området ryms ungas eget skapande, föreningsaktiviteter, folkbildning samt deras förhållande till medier.

Fritiden spelar en viktig roll för unga och huvudområdet syftar bland annat till att unga i sina fritidsaktiviteter ska ha tillgång till inflytande och genom aktiviteterna uppmuntras att delta i ett demokratiskt samhälle samt till att förbättra sin hälsa.

Kultur och fritid

Tema	Nr	Indikator	Variabler	Relation		Tendens	Uppgiftslämnare	Politikområde
				Tjejer	Killar			
Föreningsliv	83	Deltagande i folkrörelser och föreningar, 2010/11.				Deltagande i föreningsmöten har sjunkit markant sedan 1994/95.	Ungdomsstyrelsen	Politik för det civila samhället
Idrottsutövare	84	Andel motionsutövare, 2012.				Sedan 2000 har andelen unga i åldern 7–14 år och 20–29 år som motionerar varit relativt konstant medan andelen minskat bland de som är 15–19 år.	Riksidrottsförbundet	Idrottspolitik
	85	Andel som tränar eller tävlar i idrott, 2012.				Negativ utveckling sedan 2000.		
Kulturvanor	86	Besöks- och läsvanor, 2006/07.				Negativ utveckling sedan 1982/83 förutom för besök på konstmuseum, konstutställning och konsert.	Kulturrådet	Kulturpolitik
	87	Eget kulturutövande, 2006/07.				Samtliga former av utövande har minskat sedan 1982/83.		

Kön	Funktionsnedsättning						
Bakgrund	Sexuell läggning	Tjejers situation bättre än killars	Killars situation bättre än tjejers	Ingen eller liten skillnad mellan tjejer och killar	Positiv tendens	Oförändrad tendens	Negativ tendens
Region	Äldre jämförelsegrupp						
Socioekonomi							

Föreningsliv

INDIKATOR 83

Deltagande i folkrörelser och föreningar	Uppgiftslämnare: Ungdomsstyrelsen
Av unga i åldern 16–25 år uppgav 32,1 procent 2010/2011 att de under de senaste 12 månaderna varit på möte i en förening (exklusive politiska partier och fackliga möten) och 38 procent att de varit på möte i en förening (inklusive politiska partier och fackliga möten). En större andel av de unga med svensk bakgrund var aktiva än av de unga med utländsk bakgrund, men det var små skillnader i aktivitet mellan killar och tjejer och mellan unga boende i olika typer av kommuner.	

Många unga deltar i olika föreningar. Det kan vara i skolan, i bostadsområdet eller på andra arenor där unga finns. Enligt den senaste mätningen 2010/2011 var andelen 16–25-åringar som var *medlemmar i en förening* 49,5 procent och andelen 35–74-åringar 81,4 procent. Medlemskap i alla typer av föreningar, inklusive idrott, fackföreningar, politiska partier och konsumentföreningar ingår i dessa uppgifter. Andelen föreningsmedlemmar fortsätter dock att minska, 2004/2005 hade 64 procent i ungdomsgruppen (16–25 år) och 88 procent i den äldre åldersgruppen medlemskap i en förening. Om man istället för medlemskap faktiskt granskar *föreningsdeltagande* är däremot skillnaderna mellan unga och äldre betydligt mindre, vilket förmodligen har att göra med att äldre i större omfattning är passiva medlemmar i till exempel konsumentföreningar och fackliga organisationer.

Denna indikator redogör för hur stor andel som under de senast föregående 12 månaderna varit på möte i annan förening än parti och fackförbund/företagarorganisation. En tredjedel av de unga i åldern 16–25 år, 32,1 procent, hade vid mätningen 2010/2011 varit på möte i annan förening (exklusive politiska partier och fackliga möten) det senaste året. Andelen bland de äldre var 43,8 procent (tabell 6.1).

Tabell 6.1 Andel som under de senaste 12 månaderna varit på möte i annan förening*, 16–25 år och 35–74 år, 2010/2011. Procent

	16-19 år	20-25 år	16-25 år			35-74 år	16-74 år
			Killar	Tjejer	Samtliga		
Bakgrund							
Svensk	37,8	32,3	37,2	32,6	35	46,7	43,7
Utländsk	22	14,3	20,8	14,8	17,9	31,1	27
Region							
Storstäder och förortskommuner	33,8	26,3	32,6	26,7	29,9	43,7	39,8
Större städer	35,9	32,4	35,2	33	34,1	44,3	40,9
Övriga	35,5	25,4	35,8	24,7	30,6	42,8	40,4
Totalt	35,2	29,2	34,4	29,6	32,1	43,8	40,4

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2010/2011.

* Fackligt möte och möte i politiskt parti är exkluderade.

Kommentar: Boenderegion utgår från SKL:s kommungruppsindelning därorstäder avser Stockholms, Göteborgs och Malmö kommun samt förortskommunerna och större städer avser större städer, pendlingskommuner samt övriga kommuner med mer än 25 000 invånare. Utländsk bakgrund avser personer som själva är födda utomlands samt inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. Svensk bakgrund avser personer som är inrikes födda med två inrikes födda föräldrar samt inrikes födda med en inrikes och en utrikes född förälder.

Mötesdeltagandet var lika omfattande bland tjejer som bland killar generellt, men unga med utländsk bakgrund, och framför allt tjejer med utländsk bakgrund, deltog i lägre grad i föreningsaktiviteter. Andelen tjejer med utländsk bakgrund som deltog i föreningsmöten 2010/2011 var nästan 18 procentenheter lägre än andelen tjejer med svensk bakgrund. Skillnaden i föreningsdeltagande utifrån svensk eller utländsk bakgrund var likartad i åldersgruppen 35–74 år (tabell 6.1).

Deltagande i föreningsmöten har sjunkit markant de senaste 15 åren, både bland unga och bland äldre. Åren 1994/1995 hade 51 procent av unga i åldern 16–25 år varit på möte i en förening, ett samfund eller liknande de senaste 12 månaderna. Vid de senaste mätningarna 2010/2011 hade andelen sjunkit till 38 procent, vilket dock är en svag ökning från mätningen 2008/2009. Bland de äldre, 35–74 år, sjönk andelen från 62 procent till 52 procent under samma period. Dessa uppgifter inkluderar möten i alla föreningar, även fackföreningar och politiska partier (tabell 6.2).

Tabell 6.2 Andel som under senaste 12 månaderna varit på möte som politiskt parti, fackförbund/företagarorganisation eller annan förening anordnat, 16-25 år och 35-74 år, 1994/95–2010/11. Procent

Ålder	1994/95	1996/97	1998/99	2002/03	2004/05	2006/07*	2008/09	2010/11
16–25 år	51	47	47	45	40	41	34	38
35–74 år	62	61	62	59	58	54	46	52
16–74 år	59	57	57	55	53	50	42	48

Källa: Ungdomsstyrelsen, Statistiska centralbyråns ULF-undersökning 2010/2011.

* SCB genomförde ett metodbyte 2006, de tidigare besöksintervjuerna ersattes det året med hälften telefonintervjuer och hälften besöksintervjuer. Från 2006 redovisas här endast telefonintervjuerna.

Kommentar: Frågan om möte med annan förening ställdes inte 2000/2001.

Idrottsutövande⁵³

INDIKATOR 84

Andel motionsutövare	Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet
Drygt 85 procent av unga i åldern 7–19 år och 77 procent av de i åldern 20–29 år motionerade minst en gång i veckan 2012. För de som är yngre än 20 år är skillnaderna små mellan tjejer och killar. Däremot är andelen tjejer i åldern 20–29 år som motionerar större än andelen killar. Sedan 2000 har andelen unga i åldern 7–14 år som motionerar varit relativt konstant medan andelen minskat bland de som är 15–19 år, speciellt bland killar.	

Tre fjärdedelar, 75 procent av de tillfrågade uppgav 2012 att de motionerade minst en gång i veckan. Störst andel som motionerade minst en gång i veckan, 94 procent, fanns i gruppen 7–14 år, följt av 77 procent i gruppen 15–29 år. I övriga åldersgrupper svarade mellan 67 och 76 procent att de motionerade en gång i veckan eller oftare (tabell 6.3).

Som motionsaktivitet räknas i denna indikator en aktivitet som överstiger 20 minuter per tillfälle och som utövas minst en gång i veckan. Knappt hälften, 44 procent, av de personer som deltog i undersökningen svarade att de motionerar mer än två gånger i veckan. Andelen motionerande tjejer och killar är ungefär lika stor till och med 14 års ålder. Därefter motionerar kvinnor i samtliga åldersgrupper i större utsträckning än män. Däremot, om man drar gränsen vid tre gånger i veckan motionerar män i större utsträckning.

Mellan 2000 och 2012 har andelen motionsutövare varit relativt konstant men 2012 ligger en procentenhet högre än 2000, det vill säga på 75 procent. Andelen kvinnor har från 2000 till 2012 ökat med 3 procentenheter medan andelen män har minskat med 1 procentenhet under tidsperioden. I åldersgruppen 15–19 år minskade andelen som under samma period svarade att de motionerar minst en gång i veckan, från 89 till 77 procent. Svarsunderlaget bland unga tjejer och unga killar är litet och det är därför svårt att dra några mer långtgående slutsatser om tendenser.

Tabell 6.3 Andel som utövar en motionsaktivitet minst en gång i veckan, efter kön och ålder, 2000 och 2008–2012. Procent

Ålders-grupp	Totalt						Män						Kvinnor					
	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2000	2008	2009	2010	2011	2012
7–14 år	95	96	92	94	96	94	96	96	93	92	95	93	94	96	91	95	96	95
15–19 år	89	88	89	87	78	77	88	87	90	87	82	70	90	89	88	86	73	85
20–29 år	78	74	72	78	71	77	78	65	70	75	71	73	78	84	75	80	72	82
30–39 år	62	73	69	70	68	67	58	72	64	68	65	64	67	75	74	73	72	70
40–49 år	64	73	71	71	71	72	57	67	62	70	64	67	72	80	80	72	78	77
50–59 år	71	73	75	71	70	69	63	63	71	63	70	59	80	83	78	79	70	79
60–70 år	72	73	74	76	75	76	68	70	73	75	72	68	76	77	76	78	79	84
Totalt	74	77	76	76	74	75	70	72	72	74	72	69	78	82	79	79	76	81

Källa: Riksidrottsförbundet, Statistiska centralbyrån, 2000, 2008, 2009, 2010 2011 och 2012.

Kommentar: Motionsaktivitet är en aktivitet som utövas minst en gång i veckan och i minst 20 minuter per tillfälle.

⁵³ Uppgifterna i indikator 84 och indikator 85 bygger på en urvalsundersökning där SCB, på uppdrag av Riksidrottsförbundet, årligen skickar ut en enkät till 5 000 slumpmässigt utvalda individer mellan 7 och 70 år. Undersökningen är riksrepresentativ.

INDIKATOR 85

Andel som tränar och tävlar i idrott	Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet
Andelen som 2012 tävlade eller tränade var 54 procent bland 7–14-åringar, 39 procent bland 15–19-åringar och 18 procent bland 20–29-åringar. Det var vanligare att killar uppgav att de tränade än att tjejer gjorde det. Sedan 2000 har andelen som tränar och tävlar minskat bland 7–29-åringarna.	

År 2012 svarade totalt 17 procent att de tränar eller tävlar i någon idrott. Knappt 7 procent uppgav att de tränar eller tävlar tre gånger i veckan eller oftare. Med tävling avses medverkan i någon form av organiserat seriesystem eller arrangerad individuell tävling. Andelen som tävlar eller tränar är högst bland unga och sjunker sedan med stigande ålder.

I samtliga åldersgrupper tävlar eller tränar män i större utsträckning än kvinnor. På totalnivå kan man notera vissa förändringar under 2000-talet. Bland unga ser vi en minskning i grupperna 7–14 år, 15–19 år och 20–29 år sedan 2000. Mellan 2000 och 2012 har andelen killar, i åldern 15–19 år, som tränar eller tävlar minskat. Andelen tjejer, i samma ålder, som tränar eller tävlar har ökat (tabell 6.4).

Tabell 6.4 Andel som tränar och tävlar i idrott, 2000 och 2008–2012. Procent

Åldersgrupp	Totalt						Män						Kvinnor					
	2000	2008	2009	2010	2011	2012*	2000	2008	2009	2010	2011	2012*	2000	2008	2009	2010	2011	2012*
7–14 år	63	66	68	66	69	54	70	73	70	72	74	63	56	58	67	58	64	44
15–19 år	50	41	44	43	39	39	68	47	51	52	45	43	29	35	36	35	32	36
20–29 år	28	21	20	25	21	18	41	27	24	32	26	25	15	14	12	17	16	10
30–39 år	19	16	20	18	15	11	28	24	25	25	25	18	9	8	12	10	6	5
40–49 år	10	15	13	15	14	10	15	19	21	24	20	15	4	10	9	6	7	4
50–59 år	10	6	9	8	9	6	11	7	12	12	14	8	9	4	3	5	4	5
60–70 år	5	8	8	12	9	6	6	10	12	12	13	8	4	6	4	11	6	5
Totalt	24	21	22	23	21	17	31	26	28	29	28	22	16	16	16	17	15	12

Källa: Riksidrottsförbundet, Statistiska centralbyrån, 2000, 2008, 2009, 2010 2011 och 2012.

* 2012 ändrades formuleringen i frågan till "Utövar du någon tävlingsidrott" från "Tränar och tävlar du i någon idrott" vilket kan ha påverkat svaren.

Kommentar: Med tävling avses medverkan i någon form av organiserat seriesystem eller arrangerad individuell tävling.

Kulturvanor⁵⁴

INDIKATOR 86

Besöks- och läsvanor	Uppgiftslämnare: Statens kulturråd
En knapp tredjedel av 16–23-åringarna hade under 2006/2007 gått på teater och konstmuseum, drygt hälften hade gått på konsert och till ett bibliotek, tre fjärdedelar hade läst böcker och 90 procent hade gått på bio minst en gång de senaste 12 månaderna. Tjejerna var i högre grad än killarna aktiva och unga i storstäder var i högre grad aktiva än i övriga kommuner. Sedan 1982/1983 har besöks- och läsvanorna sjunkit för alla aktiviteter utom för besök på konstmuseer eller konstutställningar och på konserter.	

Andelen 16–23-åringar som vid något tillfälle under de senaste 12 månaderna besökt någon av de aktuella kulturaktiviteterna eller läst en bok, minskade i alla kategorier mellan 1998/1999 och 2006/2007. I samtliga kategorier utom en är det till och med så att andelen vid det senaste mätillfället är den lägsta som någonsin noterats i ULF. För besök på konstmuseer och konstutställningar är andelen besökare den näst lägsta som noterats.

Det är svårt att skilja ut mönster. Exempelvis ökade andelen 16–23-åringar som någon gång under de senaste 12 månaderna besökt ett konstmuseum eller en konstutställning svagt mellan 1982/1983 och 2006/2007, från 25 procent till 30 procent, samtidigt som andelen ungdomar som besökt ett annat museum än konstmuseum minskade från 51 procent till 22 procent. De två vanligaste aktiviteterna, biobesök och bokläsande, liksom teaterbesök visar i olika grad vikande tendenser, medan andelen unga som besökt konserter låg på samma nivå vid den senaste mätningen som vid den första (tabell 6.5).

Biblioteksbesöken visar en intressant utveckling. Andelen 16–23-åringar som besökt ett bibliotek åtminstone någon gång under de senaste 12 månaderna ökade från 65 procent till 78 procent mellan 1990/1991 och 1998/1999 för att sedan minska kraftigt till 55 procent 2006/2007. Här skulle man kunna anta att tillgången till hemdator med internetuppkoppling har haft betydelse. I slutet av 1990-talet var det fortfarande inte särskilt utbrett med internetuppkoppling i hemmet och internetcaféer var ännu ganska ovanliga. Många ungdomar utnyttjade då folkbibliotekens datorer för att söka på webben. Men i takt med att det blivit vanligare med såväl internet i hemmen som ett kommersiellt utbud av tillgång till internet, har anledningen för unga att besöka ett bibliotek minskat.

En tendens är att minskningstakten är högre för att göra något ofta än för att göra något åtminstone någon gång om året. Till exempel minskade andelen 16–23-åringar som gått på bio minst någon gång under de senaste 12 månaderna med 3 procentenheter, från 93 procent till 90 procent mellan 1982/1983 och 2006/2007, samtidigt som andelen som gått på bio mer än fem gånger under 12 månader, minskade med 26 procentenheter, från 63 procent till 37 procent under samma period. Motsvarande utveckling finns för bokläsande, men den är inte lika tydlig.

⁵⁴ Redovisningen av indikator 86 och 87 bygger på SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF). Det är fyra mätpunkter med åtta års mellanrum 1982/1983–2006/2007. Då insamlings sättet för ULF har ändrats bör försiktighet iakttas vid jämförelser mellan före och efter 2006.

Skillnader mellan tjejer och killar

Generellt sett är en större andel tjejer än killar aktiva. Skillnaderna är dock mycket små för biobesök, konsertbesök och besök på annat museum än konstmuseum minst någon gång under de senaste 12 månaderna. För teaterbesök och besök på konstmuseum skiljer det ungefär 10 procentenheter och för bokläsande och biblioteksbesök skiljer det ungefär 20 procentenheter. Andelen tjejer som besökt en teater minskade snabbare mellan 1982/1983 och 2006/2007 än vad andelen killar minskade (från 45 procent till 33 procent för tjejer jämfört med från 28 procent till 25 procent för killar). För biblioteksbesök och även bokläsande (om än inte lika tydligt) var förhållandet det omvända, det vill säga att skillnaden mellan tjejers och killars aktivitet ökade.

Skillnader mellan storstad och landsbygd

Generellt är 16–23-åringar i storstäder (inklusive förortskommuner) i högre grad aktiva deltagare i kulturaktiviteter än invånare i övriga kommuner på alla områden utom när det gäller biblioteksbesök, där aktiviteten 2006/2007 var lika stor oavsett var i landet man bodde. Skillnaderna mellan unga i storstäder och i övriga landet utjämnades mellan 1982/1983 och 2006/2007 för teaterbesök och besök på annat museum än konstmuseum. Däremot ökade skillnaderna något för besök på konstmuseum och biografier samt för bokläsande.

Skillnader beroende på om man är född i Sverige eller utomlands

Unga som är födda utrikes deltog 1982/1983 över lag i lägre grad än inrikes födda unga, vars båda föräldrar är födda i Sverige, i såväl besöksaktiviteter som läsande. Utvecklingstendensen är att skillnaderna minskat för biobesök och konsertbesök. För teaterbesök och besök på konstmuseum har skillnaderna helt utjämnats. För biblioteksbesök och besök på annat museum hade de utrikes födda vid mätningen 2006/2007 till och med högre andel som någon gång under de senaste 12 månaderna ägnat sig åt aktiviteten än vad jämförelsegruppen med inrikes födda ungdomar hade. Bara för bokläsande ökade skillnaderna mellan utrikes födda och inrikes födda ungdomar.

Tabell 6.5 Ungas besöks- och läsvanor: Andel som på fritiden ägnat sig åt följande aktiviteter under de senaste 12 månaderna, 16–23 år, 1982/83, 1990/91, 1998/99 och 2006/07. Procent

Aktivitet	Minst någon gång				Mer än 5 gånger			
	82/83	90/91	98/99	06/07	82/83	90/91	98/99	06/07
Teater								
Killar	28	29	33	25	3	2	2	1
Tjejer	45	48	44	33	6	5	4	3
Samtliga	36	39	38	29	4	3	3	2
Region*								
Storstadsområden	51	48	46	34	8	7	5	4
Större städer	36	43	40	27	4	4	3	1
Övriga	26	29	31	26	1	2	3	1
Bakgrund**								
Födda utomlands	29	34	37	29	4	4	5	1
Födda i Sverige	36	39	39	30	4	3	4	2
Konsert								
Killar	56	57	61	54	15	12	12	12
Tjejer	54	61	61	56	13	11	11	8
Samtliga	55	59	61	55	14	11	11	10
Region*								
Storstadsområden	58	60	58	58	16	10	11	12
Större städer	58	61	63	55	14	12	12	11
Övriga	51	58	61	52	12	12	11	8
Bakgrund**								
Födda utomlands	36	51	49	43	8	10	10	8
Födda i Sverige	56	60	62	56	14	11	11	11
Konstmuseum/utställning								
Killar	20	25	27	25	3	2	2	2
Tjejer	30	37	39	35	4	4	5	3
Samtliga	25	31	33	30	3	2	3	2
Region*								
Storstadsområden	33	34	40	38	6	4	5	3
Större städer	24	35	32	28	3	3	2	2
Övriga	20	26	29	24	3	1	3	2
Bakgrund**								
Födda utomlands	21	32	31	29	6	5	5	6
Födda i Sverige	25	30	34	30	3	2	3	2

* Storstadsområden = H1–H2, Större städer = H3 och Övriga = H4–H6.

** Födda i Sverige = Unga födda i Sverige med båda föräldrarna födda i Sverige. Födda utomlands = Unga födda utomlands oavsett föräldrarnas bakgrund.

Aktivitet	Minst någon gång				Mer än 5 gånger			
	82/83	90/91	98/99	06/07	82/83	90/91	98/99	06/07
Annat museum								
Killar	50	34	36	23	3	2	2	1
Tjejer	52	39	38	22	5	3	2	2
Samtliga	51	36	37	22	4	2	2	1
Region*								
Storstadsområden	61	42	42	28	8	4	2	2
Större städer	49	38	38	19	2	2	2	2
Övriga	44	28	32	21	3	1	2	0
Bakgrund**								
Födda utomlands	45	32	30	24	8	5	3	2
Födda i Sverige	53	36	39	22	4	2	2	1
Bibliotek								
Killar	60	60	72	46	35	30	42	22
Tjejer	71	69	84	65	38	38	53	36
Samtliga	65	65	78	55	37	34	47	29
Region*								
Storstadsområden	66	64	77	54	36	32	43	28
Större städer	67	66	78	58	38	37	49	33
Övriga	63	63	78	53	37	31	48	24
Bakgrund**								
Födda utomlands	60	77	83	66	37	48	55	42
Födda i Sverige	65	64	77	54	36	33	46	27
Bio								
Killar	94	93	91	89	66	55	50	37
Tjejer	92	95	94	91	60	59	50	37
Samtliga	93	94	93	90	63	57	50	37
Region*								
Storstadsområden	95	97	94	92	72	68	59	47
Större städer	96	95	94	92	65	55	49	39
Övriga	90	93	89	85	59	52	44	26
Bakgrund**								
Födda utomlands	78	85	88	82	47	55	48	37
Födda i Sverige	94	95	93	91	64	57	49	36
Läst böcker					Varje vecka			
Killar	80	76	75	66	34	27	25	21
Tjejer	94	92	88	86	51	48	40	35
Samtliga	87	84	82	76	42	37	32	28
Region*								
Storstadsområden	90	86	85	78	49	43	35	28
Större städer	88	86	83	78	40	39	32	30
Övriga	85	82	78	71	39	32	30	24
Bakgrund**								
Födda utomlands	85	89	79	72	41	39	20	17
Födda i Sverige	88	84	82	77	43	37	34	29

Källa: Kulturrådet. Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen.

INDIKATOR 87

Eget kulturutövande	Uppgiftslämnare: Statens kulturråd
Bland 16–23-åringar hade under 2006/2007 cirka 30 procent målat/ritat/tecknat och skrivit dagbok, ungefär en femtedel hade spelat musikinstrument och deltagit i studiecirkel och drygt 5 procent hade sjungit i kör minst en gång de senaste 12 månaderna. Tjejer och boende i storstäder var i högre grad aktiva än killar och boende i övriga kommuner. Sedan 1982/1983 har det egna kulturutövandet minskat inom samtliga former.	

För eget utövande är tendenserna tydligare än för indikatorn besöks- och läsvanor. Samtliga former av utövande har entydigt vikande utveckling, även om minskningarnas storlek varierar. Dock påverkas jämförbarheten över tid av de ändrade insamlingsmetoderna för ULF.

Aktiviteter med en liten andel utövare redan vid första mätningen 1982/1983, som exempelvis att sjunga i kör, har naturligtvis inte kunnat minska lika mycket som aktiviteter med en hög andel utövare, som exempelvis att skriva dagbok eller brev. Andelen utövare av aktiviteter under de senaste 12 månaderna som har med skrivande att göra minskade från 52 procent till 31 procent under perioden 1982/1983 till 2006/2007. Men nästan hela minskningen skedde mellan de två senaste mättillfällena och det finns all anledning att anta att detta också har att göra med den ökande internetanvändningen (tabell 6.6).

Skillnader mellan tjejer och killar

Skillnaderna mellan tjejers och killars eget utövande minskade generellt då tjejerna minskade aktiviteten eget utövande i större utsträckning än vad killarna gjorde. Andelen tjejer som musicerar minskade så mycket att killarna vid den senaste mätningen för första gången hade en högre andel utövare än vad tjejerna hade. Det är också det enda område där killarna enligt den senaste mätningen i större utsträckning än tjejerna var aktiva utövare. Ungefär var fjärde kille mellan 16 och 23 år hade någon gång under det senaste året spelat ett musikinstrument, medan ungefär var femte tjej gjort detsamma. Tjejers körsjungande och studiecirkeldeltagande minskade också så mycket att skillnaderna mellan tjejers och killars aktivitet nästan försvann. Skillnaderna för skrivande samt bild- och formskapande aktiviteter var 2006/2007 fortfarande ganska stora till tjejernas fördel.

Skillnader mellan storstad och landsbygd

Unga i storstadsregionerna ägnade sig i högre grad åt egen kulturutövning, men även här minskade skillnaderna. Exempelvis var det 1982/1983 en högre andel av storstadsungdomarna än ungdomarna i de övriga kommunerna som skrev (59 procent mot cirka 50 procent). Denna skillnad minskade stegvis och andelen för alla tre kategorierna (storstadsområden, större städer och övriga) låg 2006/2007 kring 30 procent. Ungas målande, ritande etcetera visade en motsvarande utveckling.

Skillnader beroende på om man är född i Sverige eller utomlands

Unga som är födda utrikes deltog 1982/1983 överlag i lägre grad i eget kulturutövande än inrikes födda unga vars båda föräldrar är födda i Sverige. Den enda aktivitet där utrikes födda ungdomar 1982/1983 hade högre andel utövare än den andra gruppen var skrivande. Tendensen över tid är att skillnaderna mellan grupperna minskat för körsång och blivit utjämnade för eget musicerande. För studiecirkeldeltagande hade utrikes födda 2006/2007 en högre andel som någon gång under de senaste 12 månaderna ägnat sig åt detta jämfört med unga inrikes födda.

Tabell 6.6 Ungas eget utövande: Andel som på fritiden ägnat sig åt följande aktiviteter under de senaste 12 månaderna, 16–23 år, 1982/83, 1990/91, 1998/99 och 2006/07. Procent

Aktivitet	Minst någon gång				Varje vecka			
	82/83	90/91	98/99	06/07	82/83	90/91	98/99	06/07
Spelat musikinstrument								
Killar	26	25	24	25	17	16	16	18
Tjejer	34	27	24	19	16	13	10	8
Samtliga	30	26	24	22	17	15	13	13
Region*								
Storstadsområden	32	26	22	24	19	16	14	15
Större städer	30	27	24	22	16	14	12	13
Övriga	28	24	24	20	13	13	13	11
Bakgrund**								
Födda utomlands	20	31	14	23	13	20	7	14
Födda i Sverige	31	25	26	23	17	14	13	13
Sjungit i kör eller annan sånggrupp								
Killar	7	6	7	5	5	4	5	5
Tjejer	14	13	11	7	10	9	7	5
Samtliga	10	9	9	6	7	6	6	5
Region*								
Storstadsområden	10	10	9	9	7	6	7	7
Större städer	10	9	9	5	7	6	4	4
Övriga	11	8	10	4	8	6	7	4
Bakgrund**								
Födda utomlands	4	17	6	4	3	12	4	3
Födda i Sverige	11	9	10	6	8	6	6	5
Målat, ritat, tecknat eller arbetat med lera								
Killar		25	21	19		8	7	7
Tjejer		47	42	35		15	12	13
Samtliga		35	32	27		11	9	10
Region*								
Storstadsområden		39	34	27		13	9	11
Större städer		35	30	28		9	8	8
Övriga kommuner		34	32	25		11	11	11
Bakgrund**								
Födda utomlands		34	36	24		12	10	7
Födda i Sverige		36	32	27		11	10	10

Aktivitet	Minst någon gång				Varje vecka			
	82/83	90/91	98/99	06/07	82/83	90/91	98/99	06/07
Skrivit dagbok, dikter, brev, artiklar och dylikt								
Killar	31	29	27	15	7	6	7	6
Tjejer	74	72	76	49	32	32	37	22
Samtliga	52	50	51	31	20	18	22	14
Region*								
Storstadsområden	59	53	53	31	23	17	26	13
Större städer	50	52	51	32	17	21	19	14
Övriga	47	46	48	31	17	17	21	14
Bakgrund**								
Födda utomlands	55	50	53	33	20	14	18	11
Födda i Sverige	52	49	51	32	20	18	23	15
Deltagit i studiecirklar eller kurser					Mer än 20 gånger			
Killar	25	24	18	16	9	8	5	6
Tjejer	33	26	19	20	14	8	5	7
Samtliga	29	25	19	18	12	8	5	6
Region*								
Storstadsområden	31	26	19	20	14	9	4	9
Större städer	30	27	18	17	12	9	4	5
Övriga	27	24	20	16	10	6	6	5
Bakgrund**								
Födda utomlands	22	37	16	26	10	7	3	11
Födda i Sverige	29	25	19	17	11	8	5	6

Källa: Kulturrådet, Statistiska centralbyrån, ULF-undersökningen.

* Storstadsområden = H1-H2, Större städer = H3 och Övriga = H4-H6.

** Födda i Sverige = Unga födda i Sverige med båda föräldrarna födda i Sverige. Födda utomlands = Unga födda utomlands oavsett föräldrarnas bakgrund.

Kapitel 7 Lägesbeskrivning

Utbildning och lärande

Behörighet och måluppfyllelse

Utbildning är en av de viktigaste faktorerna för ungas framtida möjligheter på arbetsmarknaden. De flesta indikatorerna visar på små förändringar sedan förra årets uppföljning. Inför hösten 2011 infördes nya behörighetskrav till gymnasieskolan, vilket försvårar jämförelser bakåt i tiden, men utvecklingen pekar i negativ riktning. En förklaring till nedgången är de skärpta behörighetskraven, en annan att de faktiska betygsresultaten blivit sämre (Skolverket 2011a). Av eleverna som avslutade årskurs 9 våren 2012 var det 87,5 procent som var behöriga till ett yrkesprogram på gymnasieskolan. Det var alltså 12,5 procent, 12 500 elever, som helt saknade behörighet till gymnasieskolan. Andelen elever utan behörighet har långsamt ökat sedan 1998 då andelen låg på 8,6 procent (Skolverket 2013a).

Andelen elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier var ungefär 90 procent 2003–2009 (Skolverket 2013a). År 2011/12 var andelen 86,7 procent och har legat på ungefär samma nivå de tre senaste åren. En orsak till minskningen från 2009 är att behörighetsreglerna till universitet och högskolor ändrades från och med läsåret 2009/10.

Bland de redovisade indikatorerna syns en negativ trend sedan 2007 för andelen godkända i ämnesprovet i matematik. Dock har andelen ökat något för 2012 jämfört med för 2011. Utvecklingen av andelen elever med lägst betyget godkänt i de nationella ämnesproven svenska som andraspråk, engelska och svenska ger en blandad bild, men den negativa trenden verkar ha avstannat. De nationella proven är dock inte primärt avsedda att mäta trender över tid.

Ny gymnasieskola

Den 1 juli 2011 trädde den nya skollagen och den reformerade gymnasieskolan i kraft, den innebar nya program, nya behörighetsregler och en förändrad betygsskala. Ett syfte med reformen är att i högre grad standardisera utbudet av gymnasieutbildningar, vilket innebär att både kommunala och enskilda huvudmän erbjuder utbildningar som följer samma examensmål. Det finns nu 18 nationella program som alla är treåriga: 12 yrkesprogram och 6 högskoleförberedande program.

Hösten 2011 började 132 900 elever ett program i den reformerade gymnasieskolan. Drygt hälften (51 procent) av eleverna går på högskoleförberedande program. Nästan en tredjedel (31 procent) går på yrkesprogram och knappt en femtedel (18 procent) går på något av de fem introduktionsprogrammen.⁵⁵ Andelen elever i år 1 på högskoleförberedande program och yrkesprogram skiljer sig åt mellan kommunerna. De kommuner som ligger nära högskola och universitet samt har större befolkning har flest andel elever på högskoleförberedande program (Skolverket 2013a).

De högskoleförberedande programmen är tänkta att göra eleverna bättre förberedda för högskolestudier än den nuvarande gymnasieskolan och de yrkesförberedande programmen ska göra eleverna mer redo att börja en yrkesbana direkt efter utbildningen.

⁵⁵ Introduktionsprogrammen består av: preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ eller språkintrouktion. Introduktionsprogrammen ersätter det individuella programmet.

Eleverna får dock inte behörighet till högskolan genom ett yrkesförberedande program. Däremot är det möjligt att få behörighet genom att utöka sina studier med svenska och engelska under gymnasietiden eller att komplettera studierna på komvux efter gymnasiet.⁵⁶

Elevernas rätt till stöd

I den nya skollagen stärks elevernas rätt till stöd och det finns ett flertal nya bestämmelser om särskilt stöd (SFS 2010:800). De innebär också förändringar av innehållet, bland annat är det nu rektorn som beslutar om en elevs placering i särskild undervisningsgrupp, tidigare var det skolans styrelse. En annan förändring är att beslut om att utarbeta ett åtgärdsprogram, liksom beslut om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram, nu får överklagas (Skolverket 2008).

Skolinspektionen konstaterade i sin rapport *Olika elever – samma undervisning* (2011a) att den dåliga anpassningen av undervisningen efter elevernas förutsättningar, behov, intressen och erfarenheter hör till de mer framträdande och allvarliga bristerna i skolorna.

Problematiken gäller i hög grad det särskilda stödet och det uppmärksammar Skolinspektionen (2012a) bland annat i en granskning av skolsituationen för elever i grundskolan med diagnos inom autismspektrumtillstånd (AST⁵⁷). Där framgår att skolorna och deras personal i stor utsträckning saknar fördjupad kunskap om behoven som de enskilda eleverna med dessa diagnoser har.

I rapporten *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* lyfter Ungdomsstyrelsen (2012) fram vikten av att följa upp skolornas arbete med det särskilda stödet. Ungdomsstyrelsen föreslår också en utredning av möjligheten att utöka det särskilda stödet till att även gälla för att nå högre betyg än de lägsta kunskapskraven.

Olika grupper av unga

Det finns mönster i hur väl olika ungdomsgrupper lyckas i skolan. De redovisade indikatorerna visar att det fortfarande finns stora skillnader i måluppfyllelse, kunskap och behörighet till gymnasieskola och högskola mellan olika grupper av unga. Skolverket lyfter i sin rapport *Likvärdig utbildning i svensk grundskola?* att likvärdigheten i den svenska grundskolan har försämrats och att betydelsen av elevens socioekonomiska bakgrund fortfarande är stor. Dessutom finns indikationer på att betydelsen har ökat under senare år (Skolverket 2012a).

Ungdomar i grund- och gymnasieskola vars föräldrar är högutbildade lyckas bättre än de vars föräldrar är lågutbildade och tjejer uppnår betygsmålen i högre grad än killar (Skolverket 2013a). Resultaten i de nationella ämnesproven under 2012, och i de senaste internationella studierna (se avsnittet *Internationellt perspektiv* i det här kapitlet), visar dock inte samma tydliga skillnader mellan könen.

År 2010 lämnade *Delegationen för jämställdhet i skolan* (DEJA) ett slutbetänkande till regeringen (SOU 2010:99): *Flickor, pojkar, individer – om betydelsen för kunskap och utveckling i skolan*. I utredningen uppmärksammas skillnaden i betyg mellan tjejer och killar som ett av de stora jämställdhetsproblemen i skolan. Killar presterar generellt sämre än tjejer. Det är framför allt i svenska som tjejerna har ett klart bättre resultat än killarna.

⁵⁶ Från och med höstterminen 2013 kommer alla nationella yrkesprogram att kunna ge grundläggande högskolebehörighet inom programmets ordinarie 2 500 poäng (www.skolverket.se).

⁵⁷ AST är ett samlingsbegrepp som innefattar många diagnoser, bland annat autism och Aspergers syndrom.

Utredningen föreslår därför satsningar på läs- och skrivarbete för att minska könskillnaderna i skolprestationer. En av orsakerna bakom betygsskillnaderna är rådande könsnormer om hur killar och tjejer förväntas vara, som att det inte är ”coolt” för killar att anstränga sig i skolan.

Inom gruppen elever med utländsk bakgrund⁵⁸ är betygsskillnaderna större än mellan elever med svensk och elever med utländsk bakgrund. Kön, föräldrarnas utbildningsnivå och om en elev har invandrat före eller efter skolstart är faktorer som påverkar elevernas skolresultat. Exempelvis har tjejer med utländsk bakgrund, både de som är födda i Sverige och de som kommit hit före skolåldern ett bättre genomsnittligt meritvärde än killar med svensk bakgrund. Elever som har invandrat till Sverige efter skolstart har sämre resultat än andra grupper (Skolverket 2011b).

Andelen behöriga till gymnasiestudier och högskolestudier för läsåret 2011/12 var lägre bland elever med utländsk bakgrund än bland elever med svensk bakgrund. Inom gruppen med utländsk bakgrund var det stor skillnad på andelen behöriga till yrkesprogram: bland elever som anlänt till Sverige före årskurs 1 var andelen 84,3 procent medan andelen för elever som anlänt efter årskurs 1 var 51,8 procent.

För att bland annat jämföra gymnasiebetyg över tid och mellan grupper av elever så används ett mått för den *genomsnittliga betygspoängen*. Läsåret 2011/12 var skillnaden i betygspoäng mellan elever med svensk och elever med utländsk bakgrund i genomsnitt 1,0 betygspoäng (14,1 för elever med svensk bakgrund jämfört med 13,1 hos elever med utländsk bakgrund). Det är en skillnad som har varit konstant över tid (Skolverket 2013a).

Vilken skola en elev går i har fått allt större betydelse då kamrateffekter och lärarförväntningar i högre grad än tidigare förstärker skillnader mellan skolor. Att gå i en skola med många kamrater som har föräldrar med eftergymnasial utbildning ger en större positiv effekt på skolresultaten för en elev idag än i slutet av 1990-talet (Skolverket 2012a).

Elever med utländsk bakgrund är en mycket heterogen grupp med stora variationer inom gruppen som exempelvis språk och ursprungsland. Skillnader i skolresultat mellan olika elever beror snarare på de socioekonomiska förutsättningar en elev har än på utländsk bakgrund. Det här belyser Skolverket (2004) i sin rapport *Elever med utländsk bakgrund*.

Unga som varken arbetar eller studerar

Den senaste ekonomiska krisen slog hårt mot ungdomsgruppen. År 2010 var det 9,5 procent av 16–25-åringarna som varken arbetade eller studerade och 3,7 procent av 16–19-åringarna. Även i ekonomiskt goda tider är det en hög andel som varken arbetar eller studerar. Unga med funktionsnedsättning är en särskilt utsatt grupp som har det betydligt svårare att etablera sig än övriga unga (Temagruppen Unga i arbetslivet 2012).

Landets kommuner har ett särskilt informationsansvar för att ta reda på vad unga som inte går i gymnasiet och som inte fyllt 20 år gör och att erbjuda dem lämpliga åtgärder. Ungdomsstyrelsen kartlade i rapporten *Vägarna in* (2009) hur kommuner som tecknat lokala utvecklingsavtal med staten arbetar med bland annat informationsansvaret. Kartläggningen visade att många kommuner hade svårt att få kontakt med de berörda ungdomarna och att arbetet skulle behöva förstärkas på flera håll.

⁵⁸ Skolverkets definition av elever med utländsk bakgrund är elever som är födda utomlands samt elever som har två föräldrar som är födda utomlands, men själva är födda i Sverige. De elever som själva invandrat kan ha kommit till Sverige före skolstart eller senare (Skolverket 2011a).

Skolverket gjorde under 2011 en uppföljning av hur kommunerna arbetar med informationsansvaret (Skolverket 2011c). Uppföljningen visar att det skett flera positiva förändringar i arbetet sedan den förra uppföljningen 2006. Hälften av kommunerna anger att de har förändrat sitt arbete under de senaste två åren, främst genom att de i högre grad samverkar med andra aktörer, både inom kommunen och med andra myndigheter.

Trots positiva tendenser visar Skolverkets uppföljning också att det fortfarande saknas en handlingsplan för informationsansvaret i en tredjedel av kommunerna. Uppföljningen visar att utbildning fortfarande är det vanligaste som kommunerna erbjuder de unga. Men för vissa skoltrötta unga är det viktigt att även kunna erbjudas andra verktyg som alternativa utbildningsformer eller arbetsplatsförlagd praktik.

Alternativa arbetsmarknadspolitiska verktyg efterfrågas även i det delbetänkande av *Utredningen om unga som varken arbetar eller studerar* som lämnades till regeringen i februari: *Ungdomar utanför gymnasieskolan – ett förtydligat ansvar för stat och kommun* (SOU 2013:13). Många av de unga som befinner sig utanför arbete och studier har en komplex livssituation och är i behov av flexibla och individuellt anpassade åtgärder. Utredningen uppmärksammar stora skillnader i hur kommunerna arbetar med informationsansvaret och föreslår därför tydligare lagstiftning kring deras ansvar. Åtgärder för att förbättra den nationella och lokala uppföljningen av unga som varken arbetar eller studerar presenteras också i utredningen.

Unga med funktionsnedsättning

Ungdomsstyrelsen har undersökt levnadsvillkoren för unga med funktionsnedsättning (2012). Inom utbildningsområdet är situationen sämre för den här gruppen av unga både i studiemiljö och i studieresultat, än för övriga unga. Här är några resultat från rapporten som tydligt visar skillnader mellan grupperna:

- I gruppen unga med funktionsnedsättning är det 32 procent i åldern 23–29 år som har en avslutad eftergymnasial utbildning, andelen i den övriga ungdomsgruppen är 43 procent.
- Jämfört med övriga unga har hälften så stor andel av unga med funktionsnedsättning i åldersgruppen 20–25 år en treårig högskoleutbildning.
- I gruppen unga med funktionsnedsättning är 21 procent ganska eller mycket missnöjda med sin skolsituation medan andelen bland övriga unga är 8 procent.
- Det är dubbelt så vanligt att unga med funktionsnedsättning i åldern 16–25 år känner sig rädda eller otrygga i skolan än att unga utan funktionsnedsättning gör det (13 procent jämfört med 6 procent).
- Endast 51 procent av unga med funktionsnedsättning i åldern 16–25 år är mycket eller ganska nöjda med sin utbildning. Andelen för övriga unga är 66 procent.

Två utvecklingsförslag inom utbildningsområdet som Ungdomsstyrelsen lyfter fram i rapporten är: förstärkta möjligheter till praktik under utbildningstiden och ökad kunskap om villkoren för studenter med funktionsnedsättning på högskolor och universitet.

Utbildningsnivå och högskolestudier

År 2011 hade 78,7 procent av 20–25-åringarna lägst en treårig gymnasieutbildning. För unga kvinnor var andelen högre än för unga män (89 procent jämfört med 77 procent). Från 2007 har andelen med lägst 3-årig gymnasieutbildning ökat något. Sammantaget är andelen med gymnasial utbildning eller högre på god internationell nivå i Sverige. Andelen med utbildning på högskolenivå är 42 procent i gruppen 25–34-åringar och det är högre än OECD-genomsnittet.

Andelen högskolestuderande i befolkningen har legat stabilt mellan 2009 och 2011 medan andelen som övergår till studier på universitet och högskolor inom tre år efter gymnasiet har ökat. Ökningen beror bland annat på att antagningsreglerna har förändrats i syfte att underlätta för unga att bli antagna på högskoleutbildningar (Högskoleverket 2012a). I vilken utsträckning man läser vidare på högskolenivå beror bland annat på kön, föräldrarnas utbildningsnivå, om man har svensk eller utländsk bakgrund samt var i landet man bor. Andelen som fortsatt till universitet och högskolor inom tre år (senast vårterminen 2011) efter att de fått slutbetyg från gymnasieskolan våren 2008 var 42 procent, vilket är den högsta andelen sen 2000/01 då den var 46 procent. Av elever med slutbetyg från gymnasieskolan gick elever med utländsk bakgrund i betydligt högre grad över till högskolestudier inom tre år efter gymnasieutbildningen jämfört med elever med svensk bakgrund, 57 procent jämfört med 43 procent (Skolverket 2013a).

Högskolverket⁵⁹ har analyserat utvecklingen av den svenska utbildningen under det senaste decenniet. Sveriges andel högskolestuderande i åldern 25–34 år har ökat mer än OECD-genomsnittet under perioden 2001–2010 men framöver kan andra länder komma att dra ifrån Sverige i utbildningsnivå. Det beror på att flera länder expanderar sina högre utbildningar samtidigt som utbyggnad av den svenska högskolan inte är planerad för den närmaste framtiden (Högskolverket 2012b).

Yrkeshögskoleutbildning

Sedan 2009 finns yrkeshögskoleutbildning (YH-utbildning). Dessa utbildningar kombinerar teori med praktiskt lärande på en arbetsplats och erbjuds inom branscher där det finns ett uttalat behov av välutbildad arbetskraft. Innehållet i utbildningarna bygger på den kunskap som uppkommit vid produktion av varor och tjänster och målet är att utbildningarna ska leda till jobb direkt efter examen. Under en övergångsperiod kommer de äldre kvalificerade yrkesutbildningarna (KY-utbildningarna) att finnas kvar parallellt med YH-utbildningarna, för att från och med 2014 helt ersättas av YH-utbildningarna.

Myndigheten för yrkeshögskolan har studerat vilken sysselsättning de som genomgått en kvalificerad yrkesutbildning har året efter examen. I studien framkommer att nio av tio som examinerades 2011 arbetade eller drev ett eget företag året efter examen. Det är samma andel som året innan. Mellan 2007 och 2011 har nivån legat stadigt på över 80 procent (Myndigheten för yrkeshögskolan 2012).

⁵⁹ Sedan 1 januari 2013 är den nya myndigheten Universitetskanslersämbetet ansvarig myndighet för den officiella statistiken om högskolan (www.uk-ambetet.se).

Utbildningskvalitet

Andelen gymnasielärare med pedagogisk högskoleexamen har ökat det senaste läsåret, från 73 procent 2010/11 till 75 procent 2011/12. En förklaring till ökningen kan vara att krav på lärarlegitimation börjar gälla 1 december 2013.⁶⁰ Lärartätheten har varit stabil sedan 2007/08. Lärartätheten var 8,1 lärare per 100 elever läsåret 2011/12. Andelen i personalen som har högskoleutbildning skiljer sig mellan kommunala och enskilda huvudmän, andelen är högre i kommunala än i fristående skolor.

Internationellt sett har Sverige tidigare utmärkt sig för ett lågt antal elever per lärare. Det gäller inte längre för gymnasienivå, där Sverige nu har ungefär lika många elever per lärare som OECD-genomsnittet. Antalet elever per lärare på grundskolenivå är fortfarande förhållandevis lågt (Skolverket 2013a).

Om antalet nybörjare på högskoleutbildningar för lärare inte ökar finns det på sikt risk för brist på både grundskole- och gymnasielärare. Det uppmärksammar Högskolverket i en prognos⁶¹ inför läsåret 2013/14 (Högskoleverket 2012c).

Även elevantalet i gymnasieskolan minskar, vilket beror på små födelsekullar i slutet av 1990-talet. Läsåret 2011/12 var elevantalet nästan 17 000 färre än året innan. Det minskade antalet elever har främst drabbat de kommunala och de landstingskommunala skolorna. I de fristående skolorna så ökade däremot elevantalet under läsåret 2011/12. Det går fortfarande flest elever i kommunala skolor men 2011/12 var det första läsåret som antalet fristående gymnasieskolor var fler än antalet kommunala gymnasieskolor (Skolverket 2013a).

Lärarens roll

För att en lärare ska kunna skapa tydliga och goda förutsättningar för elevernas lärande krävs en organisation med tydlighet och struktur kring mål, värderingar och bedömning av resultat. Skolinspektionen (2012b) har i en sammanställning av vetenskaplig forskning lyft fram ett antal slutsatser kring hur undervisningen påverkar elevernas studieresultat. Elever lär sig mer och presterar bättre när lärare i sin undervisning:

- använder flera olika metoder och verktyg i sin undervisning
- organiserar undervisningen efter elevernas individuella behov
- involverar eleverna i att vara med och påverka undervisningen
- är tydliga ledare
- tror på att alla elever kan lära sig.

Forskningen visar hur lärarens roll påverkar studieresultaten. En framgångsrik undervisning, som leder till goda studieresultat för eleverna, handlar om kvaliteten i lärarens kunskaper, förmåga och handlingar i varje unik utbildningssituation.

⁶⁰ Lärare som anställdes före 1 juli 2011 och därefter inte bytt anställning får undervisa och självständigt sätta betyg utan legitimation fram till 30 juni 2015 (www.skolverket.se).

⁶¹ Framtagen i samarbete med Statistiska centralbyrån (SCB).

Kommunernas ansvar

Det är kommunens högsta ledningsorgan som har den kommunala huvudmannens uppdrag att ansvara för skolverksamheten enligt skollagen och kommunallagen. Det innebär att det är kommunfullmäktige, och i praktiken dess beredningsorgan kommunstyrelsen, som är ansvariga.

Rapporten *Kommunalt huvudmannaskap i praktiken* (Skolverket 2011d) beskriver hur kommunerna hanterar uppdraget att som huvudman ansvara för att den kommunala skolverksamheten följer de nationella riktlinjerna och når de nationella målen. I rapporten framkommer att de statliga kraven många gånger underordnas den kommunala prioriteringen, vilket får till följd att vissa statliga och nationella mål sorteras bort eller att nationellt satta målnivåer sänks.

Rapporten visar även att kommunernas resursfördelning till skolan sker schablonmässigt och inte utifrån en analys av skolans behov för att uppnå de nationella målen. Skolverket menar att styrningen tenderar att bli ensidig och det skulle kunna förklara de bestående bristerna i grundläggande förutsättningar i skolverksamhetens kvalitet som till exempel rektorernas ledarskap, lärarnas behörighet och undervisningens kvalitet.

Huvudmännen behöver också bli bättre på att ge stöd till rektorerna för att stärka och säkra dem i sin ledning av den pedagogiska verksamheten. Detta påpekar Skolinspektionen i sin rapport *Rektors ledarskap – med ansvar för den pedagogiska verksamheten* (2012c).

Skolans demokrati- och värdegrundsarbete

I den nya skollagen (SFS 2010:800) stärks skolans uppdrag kring demokrati och värdegrundsarbete. Enligt lagen ska utbildningen:

”... också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på ...”

(1 kap. 4 § skollagen)

Målet med skolans demokrati- och värdegrundsarbete är att främja demokratin och motverka odemokratiska uttryck. Studier om svenska elevers medborgarkunskaper visar på olika resultat: att svenska elever i internationell jämförelse har goda medborgarkunskaper och studier som i stället tyder på att det finns ungdomar i Sverige som inte alls värderar sina demokratiska fri- och rättigheter (Skolverket 2010a). Skolinspektion har granskat skolornas insatser för att nå målet och resultaten visar på skillnader i hur olika skolor tolkar demokratiuppdraget. Därför ser också skolornas demokrati- och värdegrundsarbete i undervisningen olika ut. Utvecklingsområden som uppmärksammas i granskningen är att skolans demokratiuppdrag måste förtydligas och förstärkas i undervisning, det gäller även elevernas delaktighet och inflytande. Skolans uppdrag ställer stora krav på kompetens hos lärare och rektorer. Skolinspektionen ser bland annat ett behov av att utveckla lärarnas och rektorernas kritiska och normkritiska hållning i undervisningen (Skolinspektionen 2012d).

Vuxenutbildning

Av Sveriges 290 kommuner så var det 246 som kalenderåret 2011 erbjöd grundläggande komvux. Det var 262 kommuner som erbjöd gymnasial komvux, 211 kommuner som erbjöd särskild utbildning för vuxna (särsvux) och i 260 kommuner erbjöds svensk undervisning för invandrare (sfi). Sedan 2007/08 har antalet kommuner som erbjuder kommunal vuxenutbildning och sfi varit relativt konstant.

Under 2009 ökade antalet elever i komvux för första gången sedan slutet av 1990-talet. Sedan dess har antalet elever ökat ytterligare och uppgick till nästan 200 000 år 2011. Elevökningen skedde i huvudsak inom den gymnasiala vuxenutbildningen.

Särskild utbildning för vuxna, särsvux, är till för vuxna med utvecklingsstörning som vill komplettera sin utbildning. Sedan mitten av 1990-talet har antalet elever i särsvux ökat med 31 procent. Terminen 2011/12 var antalet elever 4 700 jämfört med cirka 3 600 terminen 1995/96.

Även antalet elever i sfi har ökat kraftigt under de senaste åren. År 2011 deltog 102 400 elever i sfi, vilket är det högsta antalet som har uppmätts. Av det totala antalet elever var fyra av tio nybörjare⁶² (Skolverket 2013a).

Syftet med den grundläggande kommunala vuxenutbildningen förklaras så här i skollagen (2010:800):

”Utbildning på grundläggande nivå syftar till att ge vuxna sådana kunskaper som de behöver för att delta i samhälls- och arbetslivet. Den syftar också till att möjliggöra fortsatta studier.”

(20 kap. 4 § skollagen)

Varje kommun ansvarar för att det ska finnas möjlighet att läsa en kommunal vuxenutbildning för de invånare som blir 20 år⁶³ och saknar färdigheter som ska uppnås i grundskolan. Skolverket har i en studie (2012b) av den kommunala vuxenutbildningen på grundläggande nivå sett att det är en utbildning som hamnar i skymundan och att den i flera undersökta kommuner ses som en vidareutbildning för elever som läst sfi eller som ett steg i att hjälpa kommuninvånare till egen försörjning.

Andelen utlandsfödda elever i den kommunala vuxenutbildningen på grundläggande nivå har ökat markant sedan 1990-talet, ungefär 90 procent av eleverna i utbildningen 2010 var utlandsfödda. Elevernas utbildningsbakgrund har också ändrats sedan början av 2000-talet då antalet högutbildade har ökat. Av de utlandsfödda eleverna har 36 procent eftergymnasial utbildning, medan andelen är 4 procent bland elever födda i Sverige⁶⁴. Förändringar i elevgruppens förutsättningar och behov har medfört pedagogiska utmaningar för lärarna (Skolverket 2012b).

⁶² Elever som påbörjade sin första kursstart under året.

⁶³ Från och med andra kalenderåret det år kommuninvånaren fyller 20 år.

⁶⁴ Bland svenskfödda elever är det vanligast med grundskole- eller gymnasieutbildning.

Den grundläggande vuxenutbildningens måluppfyllelse och anpassning efter förutsättningar och behov hos eleverna har också granskats av Skolinspektionen. Även här påtalas parallella studier, studiefinansiering och brist i uppföljning som orsaker till de låga resultaten i form av avhopp och långa studietider. Andra slutsatser i granskningen är att eleverna sällan får möjlighet att utöva reellt inflytande över sin utbildning då kommunerna inte prioriterar att stärka elevernas demokratiska kompetens och att låga förväntningar på eleverna påverkar studieresultatet (Skolinspektionen 2012e).

Det här är slutsatser som även påtalas i Skolinspektionens granskning av svenskundervisning för invandrare, sfi, där brister i kommunernas planering, genomförande och uppföljning framkommer (Skolinspektionen 2011b). Sverige är ett land där invandringen är relativt stor och sfi har därför en viktig funktion att fylla för utrikesföddas integration i samhället och etablering på arbetsmarknaden. En annan studie från Skolinspektionen visar att knappt hälften av kommunerna klarar att ge de nyanlända möjlighet att påbörja sin utbildning i sfi i tid (Skolinspektionen 2011c).

Modersmålsundervisning

Läsåret 2011/12 var drygt 21 procent av samtliga elever i grundskolan berättigade till undervisning i modersmål. De senaste tio åren har andelen ökat med nästan 9 procentenheter. Det var cirka hälften (omkring 55 procent) av de berättigade eleverna som deltog i modersmålsundervisningen. Andelen har legat på ungefär samma nivå under 2000-talet. Sedan läsåret 1998/99 har arabiska varit det vanligaste språket i modersmålsundervisningen. Andelen tjejer som deltog var något större än andelen killar, men det är däremot en större andel killar än tjejer som deltar i undervisning i svenska som andraspråk. Den totala andelen elever med svenska som andraspråk i undervisningen var 8 procent under läsåret 2011/12.

De större kommunerna hade betydligt större andelar elever som var berättigade till modersmålsundervisning än de mindre. Andelen berättigade var ungefär lika stor i fristående som i kommunala skolor, drygt 21 procent, men det var en betydligt större andel elever i de fristående skolorna som deltog i modersmålsundervisning, 65 procent jämfört med 53 procent i de kommunala (Skolverket 2013a). Skillnaden har dock minskat något från tidigare läsår då andelen låg på 70 procent för fristående och 51 procent för kommunala skolor (Skolverket 2011b).

Enligt minoritetsspråklagarna har skolorna ett särskilt ansvar att främja barns utveckling i sitt språk och sin kultur. Det är många kommuner och skolor som brister i att tillgodose de nationella minoriteternas möjligheter att utveckla sitt språk. I Sverige finns fem officiella nationella minoritetsspråk: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Skolinspektionen menar att bristerna beror på att minoritetsspråken ofta är lågt prioriterade, att ansvarsfördelningen är oklar och att det råder brist på lärare (Skolinspektionen 2012f).

Internationellt perspektiv

Det finns internationella komparativa studier som belyser kunskapsutvecklingen bland elever i olika länder. Dessa studier är till skillnad från de nationella proven särskilt utformade för att mäta utvecklingen över tid. Det är emellertid viktigt att ha i åtanke att det finns mål för den svenska skolan som inte åskådliggörs i de internationella studierna.

Utgår man från resultaten i internationella komparativa studier kan man konstatera att kunskapsutvecklingen i läsförståelse samt för matematisk och naturvetenskaplig kompetens bland svenska elever uppvisar en negativ trend under de senaste 20 åren. Under 2000-talet har spridningen mellan de mest resursstarka och de mest resurssvaga, i termer av social och etnisk bakgrund ökat. Killar klarar kunskapskraven i läsförståelse sämre än tjejer. I matematik och naturvetenskapliga ämnen är skillnaderna små mellan könen.

Tre undersökningar – PISA⁶⁵ 2009, TIMSS⁶⁶ 2011 och TIMSS Advanced som publicerats under de senaste åren har bekräftat den nedåtgående trenden och den ökande spridningen mellan hög- och lågpresterande elever. I PISA 2009, där 15-åringar fått pröva sin läsförståelse och sin matematiska och naturvetenskapliga kompetens, har resultaten genomgående försämrats under 2000-talet.⁶⁷ Resultaten i Pisa 2009 visar att både killar och tjejer har tappat, men killarna har tappat i större utsträckning och de svagpresterande killarna i störst utsträckning. Framför allt i läsförståelse var nedgången för killarna betydligt större än för tjejerna (Skolverket 2010b).

TIMSS 2011, undersöker kunskaper i matematik och naturvetenskapliga ämnen bland elever i årskurs 4 och 8. Undersökningen visade att resultaten i matematik i årskurs 8 hade försämrats och hamnar under EU/OECD-genomsnittet. Även resultaten i de naturvetenskapliga ämnena hade försämrats för årskurs 8. Under perioden 1995 till 2011 har resultaten för svenska elever i årskurs 8 försämrats. Medan flera länder som medverkar i TIMSS 2011 har en positiv resultatutveckling så är Sverige ett av fåtalet länder som under 2000-talet visar en kontinuerlig resultatförsämring. Studien visar också att elever i Sverige lär sig mindre än andra länder mellan årskurs 4 och 8. Resultaten från TIMSS 2011 visar ingen skillnad i genomsnittresultat mellan killar och tjejer (Skolverket 2012c).

Sverige deltog även i TIMSS Advanced 2008, som riktar sig till gymnasieskolan.⁶⁸ Resultaten som presenterades 2009 visade att Sverige presterade svaga resultat i matematik och fysik (genomsnittliga resultat) ur ett internationellt perspektiv. De lågpresterande eleverna försämrade sina resultat nästan dubbelt så mycket som de högpresterande eleverna (Skolverket 2009).

PISA 2000 visade att Sverige hade en stark position när man mäter likvärdighet. En likvärdig skola innebär bland annat att alla elever oavsett social bakgrund och ekonomiska förutsättningar ska ges samma möjligheter att uppnå målen. En analys av resultaten i PISA 2009 visar att Sverige har tappat sin topposition bland länderna till att numera ligga bland genomsnittet i likvärdighet. Skillnaderna mellan hög- och lågpresterande elever har ökat samtidigt som skillnaderna mellan hög- och lågpresterande skolor har ökat. Dessutom har betydelsen av en elevs socioekonomiska bakgrund förstärkts och är nu till och med större än genomsnittet i OECD.

⁶⁵ PISA står för *Programme for International Student Assessment*.

⁶⁶ TIMSS står för *Trends in International Mathematics and Science Study*.

⁶⁷ Under våren 2012 genomfördes en PISA-undersökning med matematik som huvudämne, resultatet från rapporten presenteras i december 2013.

⁶⁸ Nästa gång TIMSS Advanced genomförs är 2015.

Sverige är ett av få länder där både de genomsnittliga resultaten och likvärdigheten har försämrats samtidigt. Denna nedgång beror inte så mycket på att övriga länder kommit ikapp utan den främsta orsaken är att likvärdigheten i Sverige har försämrats under tidsperioden. Samtidigt visar PISA 2009 intressant nog att det finns länder (Sydkorea, Finland och Kanada) som lyckas i båda dessa avseenden, de når både höga genomsnittliga resultat och har en jämförelsevis låg andel elever på de lägsta kunskapsnivåerna (Skolverket 2010b).

Värt att påpeka är att den bild de internationella studierna ger av sjunkande kunskapsresultat inom de studerade ämnesområdena i grundskolans senare år inte återspeglas i betygen i årskurs 9. Betygsgenomsnittet har ökat i nästan alla ämnen. Skolverket lyfter att det troligen finns inflationsdrivande faktorer som orsakar detta, till exempel konkurrens mellan olika skolor (Skolverket 2011a).

Högpresterande elever

Med bakgrund i den negativa kunskapsutveckling av svenska elevers studieresultat som framkommer i internationella studier, har Skolverket gjort en studie av högpresterande elever (2012d) för att se vilka förutsättningar som ligger bakom de höga betygen hos dessa elever. Studien visar att motivation, uthållighet och positiv självbild hos eleverna är faktorer som påverkar lärandet. Skolverket lyfter fram forskning som visar att undervisningen har stor betydelse för elevernas studieresultat då begåvning är något som går att utveckla och påverka genom övning och erfarenheter.⁶⁹

Andra viktiga faktorer är kunniga och engagerade lärare som ställer höga förväntningar på eleven och som samtidigt ger stöd och stimulans. Högpresterande elever är i högre grad motiverade och har i högre grad en positiv syn på studierna än medelpresterande eleverna. Det framgår också att de högpresterande eleverna har föräldrar som engagerat sig tidigt i barnets lärande och att föräldrarna har högre utbildningsnivå (Skolverket 2012d).

Europa 2020

EU har gemensamt antagit *Strategi Europa 2020*. Strategin har fem övergripande mål varav ett handlar om utbildning. Varje år ska medlemsländerna i EU lämna in nationella reformprogram till kommissionen, utifrån de prioriterade områdena, med strategier för hur de ska arbeta för att nå målen. Europeiska rådet lämnar sedan tillbaka landsspecifika rekommendationer för strategierna.⁷⁰ Rådets rekommendationer till Sverige 2012 innehåller bland annat att arbeta med åtgärder för att förbättra ungas och andra utsatta gruppers deltagande på arbetsmarknaden. I det svenska reformprogrammet för 2013 betonas fortsatta satsningar för att utveckla utbildningssystemet som en av de viktigaste åtgärderna för att motverka hög ungdomsarbetslöshet (Regeringskansliet 2013).

Två mål som är uppsatt inom EU för att förbättra utbildningsnivån till 2020, är att sträva efter att den andel ungdomar som slutar skolan i förtid ska vara under 10 procent och att minst 40 procent av den yngre generationen ska ha en avslutad högre utbildning, det vill säga minst tvåårig eftergymnasial utbildning. Sverige har satt upp samma nationella mål med den enda skillnaden att vi strävar efter att 40–45 procent av den yngre generationen ska ha avslutad högre utbildning 2020 (Regeringskansliet 2013).

Båda dessa mål är även med bland EU:s 40 indikatorer som syftar till att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. Indikatorerna följer de

⁶⁹ I rapporten: *Betydelsen av icke kognitiva förmågor. Forskning m.m om individuella faktorer bakom framgång*, Skolverket (2013b) kan du läsa mer om hur förmågor och egenskaper hos individer påverkar framgång i exempelvis studier.

⁷⁰ http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_sv.htm

åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är relativt nytt och det finns inte jämförande siffror till alla indikatorer för Sverige. De kan ändå visa på tendenser kring ungas levnadsvillkor inom EU. Indikatorerna baseras på uppgifter från Eurostat⁷¹ och de uppdateras och revideras årligen. Det finns ett antal indikatorer som har fokus på utbildning och där det går att jämföra Sverige med snittet för EU. Siffrorna för de första tre indikatorerna avser 2012, medan den sista avser siffror från 2010:

- Andelen 18–24-åringar som inte avslutat sina gymnasiestudier och som inte studerar är 12,8 procent på EU-nivå, vilket kan jämföras med Sveriges 7,5 procent.
- Andelen 30–34-åringar som har minst en 2-årig eftergymnasial utbildning är 35,8 procent på EU-nivå, vilket kan jämföras med Sveriges 47,9 procent.
- Andelen 20–24-åringar som gått ut gymnasiet är 80,2 procent på EU-nivå, vilket kan jämföras med Sveriges 86,4 procent.
- År 2010 var andelen elever som lärt sig minst två språk 59,4 procent på EU-nivå, vilket kan jämföras med Sveriges 92,7 procent.

Europeiska kommissionen kom 2012 med en rapport om hur EU:s ungdomsstrategi har genomförts sedan 2010: *EU Youth Report* (Europeiska kommissionen 2012). Rapporten bygger på insamlade uppgifter från medlemsländerna och har bland annat utformats i samråd med unga.

Resultaten visar att ungdomsarbetslösheten inom EU har ökat kraftigt, från 15 till 22,6 procent mellan 2008 och 2010. För utbildningsområdet har det inneburit att antalet studerande ökat eftersom många unga återgår till studier när de inte har något jobb. Rapporten visar också till följd av finanskrisen en ökning av unga som varken arbetar eller studerar, så kallade NEETs (Not in employment, education or training), sedan 2008. Ett positivt trendbrott som framkommer i rapporten är att antalet avhopp från skolan har minskat från 14,9 procent 2008 till 14,1 procent 2010. Dock ser kommissionen en stor utmaning i att uppnå målsättningen: mindre än 10 procent till 2020.

⁷¹ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth/indicators

Erasmus för alla är EU-kommissionens förslag till nytt EU-program 2014–2020 där sju existerande EU-program slås ihop till ett enda program för allmän och yrkesinriktad utbildning, ungdom och idrott. I nuläget pågår förhandlingar mellan Europeiska unionens råd, Europaparlamentet och kommissionen om programmet. För att hinna med förberedande arbete innan programstart är förhoppningen att beslut ska fattas innan sommaren 2013.⁷² Det nya programmet kommer att vara inriktat mot att stödja verksamhet inom tre områden:

1. Möjligheter till lärande för individer både inom och utanför EU.
2. Samarbete mellan läroanstalter, ungdomsorganisationer, företag, lokala och regionala myndigheter och icke-statliga organisationer.
3. Stöd till reformer i medlemsstaterna för att modernisera utbildningssystemen och främja innovation och entreprenörskap.

Förhoppningen är att skapa större möjligheter för kompetensutveckling, personlig utveckling och förbättrade möjligheter till karriär för unga och personer som arbetar med unga (Europeiska kommissionen 2011).

⁷² <http://www.consilium.europa.eu/homepage/highlights/erasmus-for-all-and-education-for-growth-and-jobs?lang=sv>

Referenser

- Europeiska kommissionen (2011). Pressmeddelande från Europeiska kommissionen. 2011-11-23. Reference: IP/11/1398.
- Europeiska kommissionen (2012). EU Youth Report. Status of the situation of young people in the European Union. Brussel, 2012-10-09. SWD (2012) 257 final.
- Högskoleverket (2012a). *Universitet och högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2012*. Statistisk analys. 2012:10. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2012b). *Andra länders utbildningsnivå riskerar att dra ifrån Sveriges*. Statistisk analys. 2012/12.
- Högskoleverket (2012c). *Högskoleutbildningarna och arbetsmarknaden. Ett planeringsunderlag inför läsåret 2013/14*. Rapport 2012:22 R. Stockholm: E-print.
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2012). *Studeraendes sysselsättning 2012 YH – och KY-studerande som examinerades 2011*. Västerås: Myndigheten för yrkeshögskolan.
- Regeringskansliet (2013). *Sveriges nationella reformprogram 2013. Europa 2020 – EU:s strategi för smart och hållbar tillväxt för alla*.
- SFS 2010:800 *Skollag*.
- Skolinspektionen (2011a). *Olika elever – samma undervisning*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2011b). *Ändamålsenlighet och resultat i svenskundervisningen för invandrare. Skolinspektionens rapport 2011:6*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2011c). *Riktad tillsyn inom området svenskundervisning för invandrare*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2012a). *"Inte enligt mallen" – Om skolsituationen för elever i grundskolan med diagnos inom autismspektrumtillstånd*. Skolinspektionens rapport 2012:11. Stockholm.
- Skolinspektionen (2012b). *Framgång i undervisningen. En sammanställning av forskningsresultat som stöd för granskning på vetenskaplig grund*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2012c). *Rektors ledarskap med ansvar för den pedagogiska verksamheten 2012:1*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2012d). *Skolornas arbete med demokrati- och värdegrund*. Rapport 2012:9. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2012e). *Grundläggande vuxenutbildning – En granskning av uppföljning och anpassning av utbildningen*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2012f). *I marginalen – En granskning av modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket (2004). *Elever med utländsk bakgrund*. Dnr 75 – 2004:545. Stockholm.
- Skolverket (2008). *Särskilt stöd i grundskolan* (Reviderad 2011). Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2009). *TIMSS Advanced 2008. Huvudrapport*. Rapport 336. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2010a). *Morgondagens medborgare. ICCS 2009: svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning*. Rapport 345. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2010b). *Rustad att möta framtiden? PISA 2009. Om 15-åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap*. Rapport 352. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011a). *Skolverkets lägesbedömning 2011. Del 2 – Bedömningar och slutsatser*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011b). *Skolverkets lägesbedömning 2011. Del 1 – Beskrivande data*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2011c). *Vad gör kommunerna för ungdomar som inte går i gymnasieskolan? – en rapport om det kommunala informationsansvaret*. Stockholm: Fritzes.

- Skolverket (2011d). *Kommunalt huvudmannaskap i praktiken*. Stockholm: Fritzes
- Skolverket (2012a). *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2012b). *Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en studie av nationell statistik och kommunal praktik*. Rapport 372. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2012c). *TIMSS 2011 – Svenska grundskoleelevers kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv*. Rapport 380. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2012d). *Högpresterande elever, höga prestationer och undervisningen*. Rapport 379. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2013a). *Beskrivande data 2012. Förskola, skola och vuxenutbildning*. Rapport 383. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2013b). *Betydelsen av icke-kognitiva förmågor. Forskning m.m. om individuella faktorer bakom framgång*. Skolverkets aktuella analyser 2013. Stockholm: Skolverket.
- SOU 2010:99 *Flickor, pojkar, individer – om betydelsen för kunskap och utveckling i skolan*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2013:13 *Ungdomar utanför gymnasieskolan – ett förtydligt ansvar för stat och kommun*. Stockholm: Fritzes.
- Temagruppen Unga i arbetslivet (2012). *2012 års uppföljning av unga som varken arbetar eller studerar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009). *Vägarna in – Arbetet med unga i kommuner med lokala utvecklingsavtal*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2012). *Fokus 12 – Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Elektroniska källor

Skolverket:

www.skolverket.se: <http://www.skolverket.se/fortbildning-och-bidrag/lararlegitimation> Hämtad 2013-04-16.

Universitetskanslersämbetet:

<http://www.uk-ambetet.se/>
Hämtad 2013-04-16.

Europa 2020:

<http://www.consilium.europa.eu/homepage/highlights/erasmus-for-all-and-education-for-growth-and-jobs?lang=sv>
Hämtad 2013-04-16.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth/indicators

Hämtad 2013-04-16.

http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_sv.htm

Hämtad 2013-04-16.

Hälsa och utsatthet

Förhållanden i skolan

De allra flesta elever trivs med sin skola. Drygt nio av tio trivs ganska eller mycket bra med andra elever, ett resultat som har stått sig sedan Skolverkets första mätning 1993. De flesta trivs även med sina lärare och med skolarbetet. Andelen elever som upplever att skolan gör mycket för att hindra mobbning och kränkningar har ökat stadigt sedan mätningarna började 1993. Den senaste mätningen från 2009 visade att nästan 80 procent av eleverna ansåg att skolan gjorde mycket för att förhindra förekomsten av mobbning och kränkningar. Mobbning är vanligare i årskurs 7–9 jämfört med i gymnasieskolan (Skolverket 2010a).

Skolverket har noterat att förekomsten av mobbning och andra former av kränkande behandling har varit stabil under många år trots en större medvetenhet i de flesta skolor om vikten av att arbeta förebyggande. Att man inte har lyckats minska förekomsten av mobbning är oroande. Det gäller även de fall där elever anger att de är mobbade eller kränkta av sina lärare. Skolverket konstaterar också att variationen mellan olika grupper av elever och mellan olika skolor är stor. Elever med funktionsnedsättning och särskoleelever är i högre grad utsatta för mobbning och utanförskap än andra (Skolverket 2010b).

Det kan verka motsägelsefullt att andelen elever som tycker att skolan gör mycket för att motverka mobbning och kränkningar ökar samtidigt som förekomsten av mobbning ökar. I Ungdomsstyrelsens rapport *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättningar* redovisas att cirka 30 procent av unga med funktionsnedsättning har blivit mobbade eller utfrysta under det senaste halvåret jämfört med 12 procent bland unga utan funktionsnedsättning (Ungdomsstyrelsen 2012).

I Ungdomsstyrelsens studie *Hon hen han* framkom att unga homosexuella, bisexuella och transpersoner är mycket utsatta i skolan. Skolan är en av de vanligaste arenorna för hatbrott och det är också en plats som unga inte kan välja bort. Därför är det viktigt att förstärka det normkritiska och förebyggande arbetet i skolan mot trakasserier och hatbrott som är riktade mot unga hbt-personer (Ungdomsstyrelsen 2010).

En forskningsöversikt om psykisk hälsa och skolframgång från Kungliga Vetenskapsakademien visar att skolan har stor betydelse för barns psykiska hälsa och att dåliga skolprestationer kan leda till låg självkänsla och utagerande beteende (Gustafsson et al. 2010). Vetenskapsakademiens forskningsöversikt visar dock även att orsakssambandet går i andra riktningen. Låg självkänsla och utagerande beteende ökar risken för att barnet presterar sämre i skolan. Det finns belägg för att en ond cirkel av psykisk ohälsa och dåliga skolprestationer ofta följer barnet från tidiga skolår och upp i ungdomsåren. Skolrelaterade hälsoproblem tenderar dock, enligt forskningsöversikten, att minska när eleverna börjar i gymnasieskolan och får tillgång till nya områden av aktiviteter, roller och valmöjligheter.

En ny avhandling från 2013 visar stöd för att sämre skolprestationer i grundskolan ökar risken för självmordsförsök i vuxen ålder (Kosidou 2013). Drygt 6 000 unga stockholmare mellan 18 och 33 år som deltagit under en femårsperiod (2002–2006) fick svara på frågor om skolresultat och självmordsförsök under sin livstid. Dåliga skolprestationer i grundskolan verkar vara den starkaste faktorn för självmordsförsök senare i livet kontrollerat för andra hälsoförsämrande beteenden som till exempel rökning och drogbruk. Forskarens förklaring till detta är bland annat att dessa elever varit missgynnade under skoltiden och därför i mindre utsträckning anammat copingstrategier⁷³ och fått svårare att lösa livsproblem. Följderna kan vara att dessa individer har svårare att hitta andra alternativ än att försöka ta sina liv i krissituationer när de blir äldre.

I Statens folkhälsoinstituts rapport *Svenska skolbarns hälsovanor* (Statens folkhälsoinstitut 2011a) rapporteras att skolelevernas hälsa försämrats. Användningen av medicin mot huvudvärk ökar med stigande ålder, framförallt bland flickor. Det är också en betydligt större andel flickor än pojkar, i åldern 11–15 år, som tycker att de är för tjocka.

Bra arbetsförhållanden i våra skolor är viktiga för att eleverna ska må bra och kunna tillgodogöra sig undervisningen. Från och med förskoleklass omfattas elever av arbetsmiljölagen. De anmälda olyckorna till arbetsmiljöverket från skolor har gradvis ökat under senare år. Merparten av dessa anmälningar handlar om fallolyckor och våld. Mörkertalet är dock stort eftersom rutinerna för anmälningar skiljer sig åt mellan olika skolor.

Arbetsmiljöverket ansvarar för att skolorna har bra arbetsförhållanden och följer bestämmelserna i arbetsmiljölagen. Vid inspektioner 2009 och 2010 som de genomförde i samtliga kommuner i Västra Götaland, Dalsland, Bohuslän och Halland visade det sig dock att rektorerna hade en alldeles för hög arbetsbelastning och små möjligheter att leva upp till alla krav (Arbetsmiljöverket 2010). Detta i sin tur påverkar och präglar hela skolans arbetsmiljöarbete.

Arbetsmiljöverkets kunskapsöversikt från 2011 om våld och hot i skolan visar att killar i högre grad än tjejer är utsatta för *fysiskt våld*. Vidare visar rapporten att hälften av eleverna under 2010 blivit utsatta för *verbalt våld*, det vill säga att någon använder ord för att skada någon. Tjejer var i större utsträckning än killar utsatta för det verbala våldet. Det var 59 procent av eleverna som angav att de utsatts för *cybervåld* (användning av elektroniska verktyg för att skada någon) under 2010. Tjejerna var i större utsträckning utsatta för cybervåld än killarna (Arbetsmiljöverket 2011).

Arbetsmiljöverket har tagit fram en vägledning som bygger på föreskrifterna om minderårigas (personer som inte har fyllt 18 år) arbetsmiljö som gäller både i arbetslivet och i skolan. Vägledningen vänder sig i första hand till den som är arbetsgivare eller huvudman för en skola (Arbetsmiljöverket 2013).

⁷³ En psykologisk term som beskriver en persons förmåga att hantera stressfyllda och känslomässigt krävande situationer.

Brott

Enligt indikatorredovisningen är unga både i högre grad utsatta för och i högre grad delaktiga i brott än andra. Det finns också stora skillnader inom ungdomsgruppen. Killar är i högre grad utsatta för brott än tjejer. Yngre ungdomar med utländsk bakgrund är i större utsträckning utsatta för stöld och grövre våld jämfört med unga med svensk bakgrund. Unga homosexuella, bisexuella och transpersoner är i högre grad utsatta för brott jämfört med andra unga. Var femte person i åldern 16–25 år som är homosexuell eller bisexuell anger att de har utsatts för fysiskt våld av en förälder, partner eller annan närstående vuxen. Det är en dubbelt så stor andel som bland unga heterosexuella (Ungdomsstyrelsen 2010).

Ungdomsstyrelsens rapport *Gift mot sin vilja* visade att unga som har begränsningar i sitt val av partner i högre grad än andra var utsatta för hot, våld och kränkningar av närstående (Ungdomsstyrelsen 2009). Andra grupper som är mycket utsatta för hot om våld, fysiskt våld och kränkande bemötande eller behandling är unga transpersoner och personer med könsöverskridande uttryck (Ungdomsstyrelsen 2010).

Utvecklingscentrum *Dubbelt Utsatt* har gjort en sammanställning av studier med fokus på unga funktionsnedsatta kvinnors utsatthet för våld. Slutsatsen av denna sammanställning är att *”våldsutsattheten bland unga kvinnor med funktionsnedsättning är osynlig”* (Bräcke Diakoni 2011, s.11). Även Statens folkhälsoinstitut konstaterar att det finns en brist på kunskap om hur unga med funktionsnedsättning mår, vad de har för levnadsvanor och livsvillkor (Statens folkhälsoinstitut 2011b). I Ungdomsstyrelsens rapport *Fokus 12* fann man att tjejer med funktionsnedsättning i större utsträckning än killar med funktionsnedsättning känner sig otrygga, 60 procent jämfört med 36 procent. Unga med funktionsnedsättning har i större utsträckning blivit utsatta för hot och misshandel jämfört med övriga unga (Ungdomsstyrelsen 2012).

Barnombudsmannens årsrapport 2012 *Signaler* handlar om samhällets stöd för barn och unga som upplevt våld i nära relationer. I rapporten berättar barn och unga bland annat om besvikelsen av att samhället reagerar så sent. Barnombudsmannen ger därför tre förslag utifrån vad som framkommit i rapporten, det handlar om tidigare upptäckt, bättre stöd och snabbare rättsprocess (Barnombudsmannen 2012).

En ny rapport om unga och våld i nära relation från Ungdomsstyrelsen visar att unga killar som slagit sina flickvänner ibland får stöd från omgivningen och att skulden läggs på tjejerna (Ungdomsstyrelsen 2013). I rapporten framkommer att unga har svårt att avgöra vem som är offer och vem som är förövare i olika sammanhang och att till exempel så kallade våldtäktsmyter⁷⁴ är relativt vanliga och då främst bland killar. I rapporten framkommer att det finns risk att attityder till jämställdhet och stereotypa könsroller bidrar till ökad våldsbenägenhet. Ungdomsstyrelsen har under 2013 i uppdrag att genomföra en tematisk analys med särskilt fokus på jämställdhet bland unga. Uppdraget ska redovisas till regeringen 29 november 2013 (regeringsbeslut 2013).

Brottsförebyggande rådet har analyserat rättsväsendets hantering av ungdomsärenden, ärenden som enligt lagen har ett särskilt skyndsamhetskrav. Trots detta visar Brås rapport att det ofta tar längre tid att utreda ungdomsbrott i förhållande till brott där vuxna är misstänkta. Rapporten belyser dessutom att det finns stora skillnader i handläggningstid och kvalitet på utredningar mellan länen. Snabbare förhör med vittnen och mer noggranna förhörsprotokoll är två förslag som Brå ger för att effektivisera arbetet med ungdomsbrott (Brottsförebyggande rådet 2012a).

⁷⁴ Våldtäktsmyter innebär djupliggande och genomträngliga attityder om våldtäkter. Kan förklaras som falska betraktelsesätt om våldtäkter, våldtäktsoffer och våldtäktsmän. Effekterna av dessa attityder är att man förnekar eller förminskar den upplevda skadan eller att offret blir beskyllt för sin egen offerroll.

Enligt en annan rapport från Brå ökar utpressningsbrotten i Sverige speciellt bland unga. Utpressning bland unga handlar oftast om bestraffning där någon bötfälls och till exempel tvingas betala pengar eller ge bort sina kläder. Tidigare studier har visat att unga har bristande kunskap om hur allvarliga utpressningsbrott är. Brå menar att skolan kan bli bättre på att informera föräldrar om hur man kan upptäcka utpressning (Brottsförebyggande rådet 2012b).

De flesta brott sker i obevakade utrymmen som utanför klassrum och i elevskåpshallar (Brottsförebyggande rådet 2012c). Gemensamt för dessa platser är att här samlas många elever vid olika tidpunkter på dagen och närvaron av vuxna är ofta låg. Det stämmer väl överens med internationell skolforskning som Brå har sammanställt⁷⁵, där elever uppger att brott, och problembeteenden som mobbning, är vanligast förekommande där vuxna ofta är frånvarande som i elevkorridorer, trappuppgångar, skolgårdar, på toaletter och i cafeterior.

I en avhandling från 2011 diskuteras ungas föreställningar om utsattheten för våld. Gemensamt för unga var en önskan om att kunna ta sig hem tryggt när det är sent på dygnet eftersom utsattheten för våld upplevs som störst då. Ungas beroende av vuxenvärlden framgår tydligt – de vill att fler vuxna ska finnas ute och säkra miljön – trots att de samtidigt vill uppleva sig som självständiga i förhållande till vuxna (Uhnoo 2011).

En ny rapport från Brå, *Brott bland unga i årskurs nio* (2013), visar på minskningar i ungas brottsdeltagande och utsatthet för brott, både vad gäller stöld och våld. Detta är även något som stämmer överens med Brås indikatorredovisning till Ungdomsstyrelsen. Brås rapport från 2013 visar även en trend mot allt ”skötsammare” fritidsvanor bland unga, färre dricker sig berusade och fler vill till exempel ha trevliga hemmakvällar med föräldrarna.

Utsattheten för våldsbrott i Sverige ligger på ungefär samma nivå som i flera andra västeuropeiska länder, vilket i ett globalt perspektiv innebär låg utsatthet för våldsbrott. Ungas deltagande i brott är svårare att jämföra mellan olika länder, men i de nordiska länderna har det gjorts komparativa studier. De visade att ungas deltagande i brott ligger på ungefär samma nivå i de nordiska huvudstäderna men att svenska storstadsungdomar möjligen är något mer drabbade av vissa typer av våld jämfört med finska och danska.⁷⁶

Ungdomsstyrelsen släppte 2013 rapporten *Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter* (regeringsbeslut 2011) som handlar om att ta fram kunskapsstöd inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld. Rapporten beskriver killars och unga mäns användning av och utsatthet för våld samt hur detta samspelar med deras attityder till jämställdhet och maskulinitet. Rapporten visar bland annat att nästan hälften av samtliga misstänkta för misshandelsbrott är killar i åldern 16–29 år. Ungdomsstyrelsen kommer inom ramen för regeringsuppdraget att samverka med andra myndigheter och nyckelpersoner på området samt genomföra en rad olika utbildningsinsatser riktade mot anställda inom ungdomsverksamheter.

⁷⁵ Enligt Brås redovisning till Ungdomsstyrelsen 2013.

⁷⁶ Enligt Brås redovisning till Ungdomsstyrelsen 2013.

Folkhälsa

Enligt årets indikatorer har unga män i åldern 16–24 år i något större utsträckning ett riskabelt alkoholbruk i jämförelse med unga kvinnor i samma ålder. De har i högre grad ett riskabelt spelande om pengar, snusar i större utsträckning och en större andel har använt narkotika den senaste månaden jämfört med unga kvinnor. Det är också en större andel unga män, än unga kvinnor, som har en stillasittande fritid och uppger att de har övervikt. Statens folkhälsoinstitut, FHI, menar att det finns vetenskapligt stöd för ökad risk av dödlighet och hjärt- och kärlsjukdomar hos vuxna som i högre grad har ett stillasittande beteende. Det finns tillräckligt med forskning på området för att rekommendera en systematisk granskning och bedömning av kunskapen och att utveckla nationella rekommendationer för stillasittande beteenden (Statens folkhälsoinstitut 2012).

Enligt indikatorerna som Statens folkhälsoinstitut redovisar har även en större andel unga kvinnor jämfört med unga män upplevt sig kränkta, att de har undervikt och att de röker dagligen. I rapporten *Skolungdomars drogvanor 2012* presenterar Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, att andelen som debuterar tidigt med alkohol och tobak minskar, liksom andelen som druckit smuggelsprit (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning 2013). Andelen som använder narkotika är däremot i stora delar oförändrad, vilket även Statens folkhälsoinstituts redovisning av indikatorer visar.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning lyfter tre andra viktiga fynd i rapporten *Skolungdomars drogvanor 2012*. Substanserna hänger ihop så tillvida att när en minskar eller ökar så minskar eller ökar också en annan. En större andel tjejer än killar uppger att de fått negativa konsekvenser på grund av att de druckit alkohol, ett resultat som återfinns både i årskurs 9 och på gymnasiet år 2. Samma rapport visar att andelen killar i grundskolans årskurs 9 som berusat sig före 13 års ålder har halverats – från 21 procent 2000 till 10 procent 2012. Detta är positiva resultat eftersom senare debut minskar risken för skador. Samtliga resultat visar således på en positiv utveckling bland unga när det gäller ungas hälsa relaterat till drogbruk.

Unga homo- och bisexuella har sämre levnadsvillkor än unga heterosexuella, vilket medför hälsorisker enligt Statens folkhälsoinstituts redovisning till Ungdomsstyrelsen. Både killar och tjejer som är bi- eller homosexuella rapporterar i högre grad kränkningar, en högre andel har en stillasittande fritid och en större andel uppger fetma.

I rapporten *Hälsan hos barn och unga med funktionsnedsättning* konstaterar Statens folkhälsoinstitut (2011b) att unga med funktionsnedsättning i högre grad har en utsatt hälsosituation än unga utan funktionsnedsättning. Det råder störst skillnader inom områdena psykisk hälsa, mobbning och levnadsvanor. Områden där Statens folkhälsoinstitut menar att skolan kan spela en viktig roll för att minska dessa skillnader (Statens folkhälsoinstitut 2011b). Unga med funktionsnedsättning har i högre grad sämre levnadsvillkor än andra. De rapporterar kränkningar i större utsträckning. De har i högre grad en stillasittande fritid och en större andel uppger fetma. Dessutom så röker och snusar de i större omfattning än unga utan funktionsnedsättning.

I Ungdomsstyrelsens rapport *Fokus 12* är unga med funktionsnedsättning mycket eller ganska missnöjda med sina liv (Ungdomsstyrelsen 2012). Detta innebär att de är fem gånger så missnöjda med sina liv som övriga unga, 21 procent jämfört med 4 procent. En betydligt större andel unga med funktionsnedsättning lider av stressrelaterade symptom flera gånger i veckan eller varje dag jämfört med övriga unga, 55 procent jämfört med 31 procent.

Socialstyrelsen analyserar folkhälsoläget i Sverige vart fjärde år. I rapporten från 2009 behandlas ungas hälsa i ett särskilt kapitel där det framgår att ohälsan generellt är större i socioekonomiskt svaga grupper. Av analysen framgår även att ungdomsgenerationen sedan 1990-talet haft en sämre hälsoutveckling än övriga åldersgrupper. Framför allt gäller detta den psykiska hälsan. Ökningen gäller inte enbart självrapporterade besvär som ångslan, oro och ångest, utan det har också blivit vanligare att unga vårdas på sjukhus för depression och ångestillstånd (Socialstyrelsen 2009). I Socialstyrelsens senaste årsrapport om folkhälsan i Sverige för 2012 konstateras att den psykiska ohälsan bland unga tycks öka (Socialstyrelsen 2013a). Livstidsrisken att drabbas av psykisk ohälsa är 40 procent bland kvinnor och 20 procent bland män. Den långvariga psykiska ohälsan debuterar under barn- och ungdomsåren.

Socialstyrelsen konstaterar att det är oklart varför psykiska besvär har blivit vanligare. En förklaring som ges är att ungas livsvillkor avsevärt har förändrats. Unga har sämre möjligheter att få ett heltidsarbete jämfört med för 20 år sedan. Socialstyrelsen menar att det är möjligt att många studerar vidare trots att de egentligen hellre skulle arbeta och att studenter har fått sämre arbetsförhållanden. Samtidigt är det stora andelar av de unga som varken studerar eller arbetar (Socialstyrelsen 2009).

Kosidou's avhandling från 2013 visar även den att det finns en ökad psykisk ohälsa bland unga och understryker vikten av sociala faktorer som orsak till detta. Sent inträde i vuxenlivet som till exempel svårigheter att få bostad och egen försörjning är sammankopplade med försämrade psykisk ohälsa bland unga, främst bland unga kvinnor. Unga kvinnor som immigrerat från länder utanför Europa är de som framförallt är i riskzon för självmordsförsök. De har tre gånger så hög risk att försöka begå självmord jämfört med unga kvinnor födda i Sverige. Denna skillnad finns dock inte mellan unga män födda utanför Europa och unga män födda i Sverige.

Mot bakgrund av att det finns flera oroande trender för psykisk ohälsa avser regeringen att satsa cirka 870 miljoner per år 2012–2016 för insatser på området (Socialdepartementet 2012). Regeringens satsning *PRIO psykisk hälsa – plan för riktade insatser inom området psykisk ohälsa 2012–2016*, utgår från tre övergripande mål.

1. En jämlik, kunskapsbaserad, säker och tillgänglig vård och omsorg av god kvalitet.
2. Tillgång till arbete och anpassad sysselsättning.
3. Möjlighet till delaktighet och inflytande.

Sveriges Kommuner och Landsting satsar också på psykisk hälsa och har tagit fram en *Guide för investeringar i tidiga insatser för barn och unga* (2012a). Detta har gjorts eftersom psykisk ohälsa anses vara samhällsekonomiskt olönsamt. Socialstyrelsen har i uppdrag att utarbeta, tillgängliggöra och kontinuerligt uppdatera vägledningar, rekommendationer och kunskapsöversikter för förlossnings-, nyföddhets- och barnhälsovård samt elevhälsa. Inom ramen för detta uppdrag har man tagit fram en kunskapsöversikt som ett underlag för kommande vägledningar för barnhälsovård och elevhälsa (Socialstyrelsen 2013b).

Enligt Statens folkhälsoinstitut påverkar diskriminering i stor utsträckning personers hälsa negativt. Följderna av att hbt-personer utsätts för olika former av kränkningar och våld i sin vardag leder således till högre ohälsotal inom denna grupp. Detta bekräftas även av statistik över anmälda brott samt av undersökningar av självupplevd hälsa och utsatthet. Unga hbt-personer uppger även i större utsträckning än andra unga känslor av otrygghet, avsaknad av emotionellt stöd och brist på tillit till andra människor. Samtliga faktorer bidrar till såväl fysisk som psykisk ohälsa i denna grupp (Statens folkhälsoinstitut 2009).

Vård

Unga har sedan slutet av 1980-talet haft en sämre hälsoutveckling än den övriga befolkningen. Det gäller särskilt den psykiska hälsan. Denna utveckling gäller inte bara självrapporterad psykisk ohälsa utan även vård på sjukhus för depression och ångesttillstånd (Socialstyrelsen 2009). Enligt Socialstyrelsens rapport *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst – Lägesrapport 2012* (2012b) ökar andelen unga som vårdas inom psykiatrisk slutenvård, särskilt ökar andelen flickor som vårdas för depression och ångest.

Socialstyrelsens indikatorredovisning visar att från andra halvan av 1990-talet fram till 2007 ökade andelen unga som slutenvårdats till följd av självmordsförsök. Därefter har andelen vårdade minskat, men det är ännu för tidigt att prata om en positiv trend. År 2011 orsakades 40 procent av dödsfallen i åldersgruppen 15–19 år och 30 procent av dödsfallen i åldersgruppen 20–24 år av självmord. Självmord är vanligare bland killar än bland tjejer medan det omvända gäller för självmordsförsök.

En dominerande förklaring till den ökade risken för självmord bland män är det maskulina förhållningssättet (Cleary 2011). Män förefaller ha svårare att tolka och uttrycka känslor och förefaller också ha svårare för att söka hjälp från andra i pressade situationer. Det är möjligt att kvinnors benägenhet att reagera och uttrycka sig känslomässigt förklarar den ökade risken för psykiska problem bland kvinnor, samtidigt som dessa faktorer också skyddar kvinnor från den allvarligaste formen av psykiska problem, nämligen självmord (Bremberg 2012).

Självskadebeteende innebär ett medvetet skadande av den egna kroppen. Avsikten kan vara att ta sitt eget liv, i lindrigare fall kan självskadebeteende upplevas som ångestlindrande eller vara ett rop på hjälp. Endast de allvarligaste fallen leder till sjukhusinläggning och förgiftningar är då den vanligaste orsaken bland både kvinnor och män. Sjukhusvård för självskadebeteende är vanligast i åldern 15–24 år bland både kvinnor och män och i den åldersgruppen är det mer än dubbelt så vanligt att kvinnor läggs in (Socialstyrelsen 2013a).

Ämnesområdet sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) bland män är snävt definierat och relativt outforskat i jämförelse med bland kvinnor (Statens folkhälsoinstitut 2011c). Ohälsa relaterad till sexualitet och reproduktion är vanligast bland kvinnor och därför har förebyggande och hälsofrämjande insatser i samhället främst fokuserats på kvinnors situation och behov. Ökad kunskap och utveckling av det förebyggande arbetet med SRHR bland män skulle gynna både killar och tjejer. Den allmänna synen i samhället, och i synnerhet inom skolan och hälso- och sjukvården behöver genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv i det förebyggande arbetet med SRHR för att pojkar och män ska förväntas ta ett mer jämställt ansvar. I det fortsatta förebyggande arbetet med SRHR är det således viktigt att synliggöra pojkars och mäns roller, ansvar och behov (Statens folkhälsoinstitut 2011c).

Till landets ungdomsmottagningar kommer unga främst för att få hjälp med preventivmedel och för att testa sig mot könssjukdomar. Men de kommer även för att tala om saker som är viktiga för dem som till exempel sexualitet, relationer, könsidentitet eller frågor om kroppen. Under sommaren är det extra viktigt för unga att ha möjlighet att uppsöka ungdomsmottagningarna. Trots detta stänger många under semestertider eller har begränsade öppettider enligt RFSU:s årliga Sverigebarometer (Riksförbundet för sexuell upplysning 2012). Under sommaren 2011 hade 25 procent av landets ungdomsmottagningar öppet enligt ordinarie öppettider, 2012 var siffran 50 procent.

Enligt RFSU är ungdomsmottagningarna lika viktiga för både tjejer och killar, men endast 10–19 procent killar besöker mottagningarna. Det behövs dessutom en särskild satsning för att främja unga hbt-personers sexuella hälsa. Personalen behöver resurser och kompetensutveckling för att kunna möta unga hbt-personers behov (RFSU 2012).

I Ungdomsstyrelsens rapport *Hon hen han* berättar flera unga hbt-personer att de känt sig missförstådda och felbedömda i kontakten med vården. I vissa fall har detta till och med inneburit att de undvikt att uppsöka vård. Det är framförallt kontakten med ungdomsmottagningar, gynekologi och psykologi som informanterna menar är mest problematiska (Ungdomsstyrelsen 2010).

Socialstyrelsen gjorde under 2008–2009 en nationell tillsyn av den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri och den icke specialiserade vården för barn och ungdomar med psykisk ohälsa, det vill säga vårdcentraler, BVC, ungdomsmottagningar samt skolhälsovård. Granskningarna visade flera allvarliga brister, bland annat att det är oklart vem som ska ansvara för insatser mot psykisk ohälsa hos barn över 6 år och hos unga. Många vårdcentraler anser sig inte ha något ansvar för barn och ungdomar mellan 6 och 18 år med psykisk ohälsa. Därtill visade det sig att majoriteten av de inspekterade verksamheterna varken hade någon organiserad eller övergripande samverkan (Socialstyrelsen 2010a).

Heldygnsinsatser fortsätter att öka hos unga visar Socialstyrelsens redovisning. Av de unga som placeras på hem för vård och boende (HVB) är en stor andel ensamkommande flyktingbarn och eftersom de saknar vårdnadshavare är det av särskild vikt att deras rättigheter och behov tillgodoses. Socialstyrelsens *Tillsynsrapport 2011* (Socialstyrelsen 2011) visar dock att denna grupp av ensamkommande flyktingbarns behov och rättigheter tillgodoses i mindre utsträckning än andra placerade ungas behov och rättigheter. Enligt 2012 års lägesrapport behöver kompetensen stärkas hos personal inom hem för vård och boende (HVB) samt hos familjehem. Ungas möjligheter att vara delaktiga i planeringen och genomförandet av vården är generellt sett goda, men det finns brister. Särskilt med tanke på att endast hälften av landets kommuner har direktiv för att inhämta och dokumentera barns och ungas åsikter under pågående utredning (Socialstyrelsen 2012b).

Socialstyrelsen har också kartlagt kommunala skillnader i förekomst av utsatthet bland barn och unga samt studerat kommunernas kostnader för verksamheter riktade till dem. Rapporten visar att barn och unga lever under mycket skilda förhållanden beroende på i vilken kommun de växer upp. Kommunernas varierande kostnader och risken för barn och unga att drabbas av problem under uppväxten förklaras med en rad olika faktorer. Vissa förhållanden, till exempel demografi och geografiska avstånd, har kommunerna svårt att förändra. Däremot kan kommunerna påverka vilka insatser som erbjuds och på vilket sätt de genomförs. Socialstyrelsens rapport visar ett visst samband, om än svagt, mellan omfattande social problematik, ofärdstal och höga kostnader för barn- och ungdomsvård (Socialstyrelsen 2010b).

Regeringen har beslutat att ge Socialstyrelsen i uppdrag att stärka hälso- och sjukvårdens arbete vid misstanke om att barn och unga far illa eller riskerar att fara illa (regeringsbeslut 2011a). I uppdraget ska Socialstyrelsen kartlägga, sammanställa och sprida kunskap som kan stödja arbetet med att uppmärksamma, bemöta och ta hand om barnen. Uppdraget ska redovisas i september 2013.

Förhållanden i arbetslivet

Frekvensen anmälda arbetsjukdomar ökade kraftigt under andra halvan av 1990-talet för att därefter minska under 2000-talet. Mellan 2003 och 2009 minskade den relativa frekvensen för arbetsjukdomar med knappt 70 procent för både män och kvinnor. Minskningen var procentuellt sett något större för de unga. Sedan 2011 har anmälningarna ökat något, framför allt bland unga kvinnor. Statistiken över olyckor i arbetet tyder på en förhöjd risk för killar i arbetslivet.

Unga har ofta dåliga kunskaper om arbetsmiljö, visar kunskaps- och attitydundersökningar som Arbetsmiljöverket tidigare låtit göra.⁷⁷ Den första erfarenheten av arbete skaffar de sig oftast via feriearbete. Arbetsmiljöverket har efter flera år av sommartillsyn konstaterat att arbetsgivarna i stor utsträckning brister i introduktionen av de unga arbetstagarna. Det saknas ett förebyggande systematiskt arbetsmiljöarbete samtidigt som det finns risker i arbetsmiljön, bland annat hot och våld. Unga får inte den handledning och den information de behöver för att kunna utföra arbetet på ett säkert sätt. Som ung har man inte heller den kunskap om arbetsmiljölagstiftningen och det stöd av en facklig organisation som äldre har.

Unga som påbörjar en yrkesbana i en riskutsatt bransch löper statistiskt sett större risk att skadas i arbetet. I synnerhet gäller detta unga män som i högre grad än andra tycks råka ut för arbetsolyckor. Detta visar på vikten av att unga redan under yrkesutbildningen får kännedom om risker och om de säkerhetsbestämmelser som behöver finnas inom vissa yrken. Arbetsmiljöverket har därför vid flera tillfällen understrukit vikten av att arbetsmiljökunskap blir en naturlig del i utbildningarna på gymnasienivå, särskilt inom de praktiska yrkesinriktade programmen.

Bostadsförhållanden

Boendet har en grundläggande betydelse för hälsan och välbefinnandet. Ett eget boende innebär att ha en plats dit man kan dra sig tillbaka för att hämta kraft. Boverkets indikatorredovisning visar att unga trivs sämre i sitt bostadsområde än andra åldersgrupper. Både individens kön och bakgrund har ett samband med hur bra personen trivs. Unga med svensk bakgrund trivs generellt sett bättre i sitt bostadsområde jämfört med unga med utländsk bakgrund, vilket förmodligen har att göra med att våra bostadsområden blir allt mer segregerade utifrån etnisk tillhörighet och socioekonomisk ställning. Detta visas också tydligt genom att andelen unga med eget rum är betydligt mindre bland dem med utländsk bakgrund. Mer anmärkningsvärt är att killar i större utsträckning än tjejer trivs bra i sitt bostadsområde. Dessutom anger en betydligt större andel av tjejerna att de inte kan sova ostört jämfört med killarna.

Under 2011 genomförde Ungdomsstyrelsen en analys av ungas bostadssituation på uppdrag av regeringen. *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation* (Ungdomsstyrelsen 2011). En av rapportens övergripande slutsatser är att unga som grupp under den senaste tioårsperioden har fått det svårare att etablera sig på bostadsmarknaden. Skillnaderna är dock stora mellan olika delar av landet med olika starka bostadsmarknader. Det finns också skillnader mellan olika grupper av unga där några av dem som har svårare än genomsnittet att etablera sig är unga som varken arbetar eller studerar, unga med funktionsnedsättning samt unga med utländsk bakgrund. Under 2000-talet har andelen unga, mellan 18 och 25 år, som bor hemma ökat med 6 procentenheter, det innebär 55 000 fler unga. För dem som har flyttat hemifrån har de osäkra boendeförhållandena under samma tid ökat, en större andel bor exempelvis i andra och tredje hand (Ungdomsstyrelsen 2011).

⁷⁷ Enligt Arbetsmiljöverkets redovisning till Ungdomsstyrelsen 2012.

Internationellt perspektiv

Folkhälsa är ett samarbetsområde inom EU sedan 1993. Folkhälsoarbetet inom EU syftar till att förebygga ohälsa och sjukdomar samt till att förbättra folkhälsan. Ett av de åtta handlingsområdena i ramverket för EU:s ungdomspolitiska samarbete mellan 2010 och 2018 berör ungas hälsa och välbefinnande. Sverige och de övriga medlemsländerna har nu förbundit sig att stödja detta med fokus på främjande av psykisk och sexuell hälsa, idrott, fysisk aktivitet och hälsosam livsstil samt förebyggande arbete mot och behandling av skador, ätstörningar samt alkohol- och narkotikamissbruk (Europeiska unionens råd 2009).

I mars 2011 offentliggjordes EU:s nya indikatorer med syftet att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. De 40 indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är relativt nytt och det finns inte jämförande siffror för Sverige för alla indikatorer. Indikatorerna baseras på uppgifter från Eurostat.⁷⁸ Det finns ett antal indikatorer med fokus på hälsa, men för Sverige finns endast jämförbar data för indikatorn om självmord:

- 2,5 unga tjejer och 10,5 unga killar av 100 000 mellan 15 och 24 år tog sitt liv i Europa under 2010, detta kan jämföras med 5,1 tjejer och 13,6 killar per 100 000 i Sverige i motsvarande ålder. Denna indikator har jämförelsetal från 2000 och Sverige ligger på en konstant nivå över EU-genomsnittet.

Den senaste EU Youth Report (European Commission 2012), om psykisk ohälsa bland unga, rapporterar att psykisk ohälsa är mer vanligt nu än någonsin i Europa. Mellan 10 och 20 procent av unga i Europa lider av psykisk ohälsa. Den ekonomiska krisen i Europa tros vara en förklaring till den försämrade psykiska hälsan bland unga, speciellt i familjer med låga inkomster. OECD ger Sverige en rad rekommendationer för arbetet med unga och psykisk hälsa. Bland annat får Sverige rekommendationen att öka resurserna i skolhälsovården för att kunna identifiera och ge stöd till skolelever med psykiska svårigheter.⁷⁹

EU:s nuvarande programperiod slutar 2013 så inför den kommande perioden har EU-kommissionen föreslagit nya fonder och program för 2014–2020. I november 2011 presenterade därför EU-kommissionen ett förslag till nytt hälsoprogram för perioden 2014–2020. Detta blir det tredje hälsoprogrammet i ordningen. EU-kommissionens programförslag är tänkt att stödja och komplettera medlemsstaternas arbete med att uppnå fyra mål. Det första målet behandlar bland annat bristen på personal och ekonomiska resurser. Det andra målet fokuserar på vårdkvalitet och patientsäkerhet. Det tredje målet berör folkhälsofrågor och riskfaktorer och det fjärde målet lyfter frågan om smittskydd. Programmet förhandlas mellan EU:s medlemsstater (Sveriges Kommuner Landsting 2012).

⁷⁸ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

⁷⁹ <http://www.oecd.org/els/emp/mental-health-and-work-sweden.htm>

Referenser

- Arbetsmiljöverket (2010). *Arbetsmiljön 2009*. Arbetsmiljöstatistik Rapport 2010:3: Arbetsmiljöverket.
- Arbetsmiljöverket (2011). *Hot och våld i skolan – en enkätstudie bland elever och lärare*. Rapport 2011:15: Arbetsmiljöverket.
- Arbetsmiljöverket (2013). *Vägledning till arbetsmiljöverkets föreskrifter. Minderårigas arbetsmiljö*, AFS 2012:3. Rapport 2013:01: Arbetsmiljöverket.
- Barnombudsmannen (2012). *Signaler – våld i nära relationer. Barn och unga berättar*. Stockholm: Barnombudsmannen.
- Bremberg, S. (2012). Varför mår flickor sämre, när pojkar tar livet av sig? *Psykisk Hälsa* nr 4 2012:1. Tema genus.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012a). *Rättsväsendets hantering av ungdomsären. Handläggningstid och personupplärning*. Stockholm: Brå.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012b). *Utpressning i Sverige. Tvistelösning, bestraffning och affärsidé*. Stockholm: Brå.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012c). *Idéskrift 19. Att förebygga brott och problembeteenden i skolan. Presentation och analys av tre lokala projekt om lokalt förebyggande arbete*. Stockholm: Brå.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995–2011*. Stockholm: Brå.
- Bräcke Diakoni (2011). *Hur våldsutsatta är unga kvinnor med funktionsnedsättning? En genomgång av ett antal studier med fokus på kvinna, ung, funktionsnedsättning och våld*. Göteborg: Bräcke Diakoni.
- Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning, CAN (2013). *Skolelevs drogvanor 2012. CAN rapport 133*. Stockholm: CAN.
- Cleary A. (2011). Suicidal action, emotional expression, and the performance of masculinities. *Social science & medicine*. 2011;74(4):498–505.
- Europeiska unionens råd (2009). *Rådets resolution om förnyade ramar för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet (2010–2018)*. nr: 14451/09 JEUN 46 EDUC 157 SOC 597.
- European Commission (2012). EU Youth Report COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Results of the first cycle of the Open Method of Coordination in the youth field (2010-2012).
- Gustafsson, J.-E., Allodi Westling, M., Alin Åkerman, B., Eriksson, C., Eriksson, L., Fischbein, S., Granlund, M., Gustafsson, P., Ljungdahl, S., Ogden, T. & Persson, R. S. (2010). *School, Learning and Mental Health. A systematic review*. Stockholm: Kungliga Vetenskapsakademien.
- Inspektionen för socialförsäkringen (2012). *Långtidssjukfrånvaro hos föräldrar och deras barn*. Inspektionen för socialförsäkringen.
- Kosidou, K. (2013). *Mental ill-health in contemporary young adults*. Stockholm: The department of public health sciences, Karolinska institutet.
- Regeringsbeslut (2011a). *Uppdrag att stärka hälso- och sjukvårdens arbete vid misstanke om att barn och unga far illa eller riskerar att fara illa samt utbetalning av medel S2011/4176/FS*.
- Regeringsbeslut (2011b). *Uppdrag att ta fram kunskapsstöd som är inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld*. U2011/2232/UC.
- Regeringsbeslut (2013). *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Ungdomsstyrelsen*, U2013/2026/UC.
- Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU (2012). *RFSU:s Sverigebarometer 2012*. Stockholm: RFSU.
- Skolverket (2010a). *Attityder till skolan 2009*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010b). *Skolverkets lägesbedömning 2010 Del 2 – Bedömningar och slutsatser. Förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning*. Stockholm: Fritzes.
- Socialdepartementet (2012). *PRIO psykisk ohälsa – plan för riktade insatser inom området psykisk ohälsa 2012–2016*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Socialstyrelsen (2009). *Folkhälsorapport 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2010a). *Barn och ungdomar med psykisk ohälsa – Vem tar hand om dem?* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2010b). *Olika villkor. Om levnadsförhållanden, risker och kommunala kostnader för barn och unga.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2011). *Tillsynsrapport 2011. Hälso- och sjukvård och socialtjänst.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012a). *Medling vid brott avseende unga lagöverträdare – uppföljning av hur kommuner arbetar med medling.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012b). *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst – Lägesrapport 2012.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2013a). *Folkhälsan i Sverige – Årsrapport 2013.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2013b). *Upptäcka psykisk ohälsa hos barn och ungdomar – En sammanställning av systematiska översikter.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens folkhälsoinstitut, FHI (2009). *Livsvillkor och hälsa bland unga homo- och bisexuella – resultat från nationella folkhälsoenkäten.* Östersund: FHI.

Statens folkhälsoinstitut, FHI (2011a). *Svenska skolbarns hälsovanor 2009/2010. Grundrapport.* Östersund: FHI

Statens folkhälsoinstitut, FHI (2011b). *Hälsan hos barn och unga med funktionsnedsättning.* Östersund: FHI.

Statens folkhälsoinstitut, FHI (2011c). *Mäns sexualitet och reproduktiva hälsa. En kunskapsöversikt.* Östersund: FHI.

Statens folkhälsoinstitut, FHI (2012). *Stillasittande och ohälsa?* Östersund: FHI.

Sveriges Kommuner och Landsting (2012a). *Guide för investeringar i tidiga insatser för barn och unga. Psykrapport 1:2012.* Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Sveriges Kommuner och Landsting (2012b). *På gång inom EU – våren 2012.* Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Uhnoo, S. (2011). *Våldets regler. Ungdomars tal om våld och bråk.* Göteborg: Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon hen han – en analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Fokus 11 – om ungas bostadssituation.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012). *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Elektroniska källor

Tema unga
www.temaunga.se, Hämtad 2013-05-02

Europa 2020
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth, Hämtad 2013-04-29

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth/indicators, Hämtad 2013-04-29

OECD
<http://www.oecd.org/els/emp/mental-health-and-work-sweden.htm>, Hämtad 2013-05-07

Inflytande och representation

Politiskt intresse och aktivitet

Ungas politiska intresse utvecklas positivt, stick i stäv med den allmänna bilden. I jämförelse med 1960-talet är en större andel unga i dag intresserade av politik (Ungdomsstyrelsen 2010a). Andelen unga som är medlemmar i politiska organisationer har sjunkit sedan början av 1990-talet, men de senaste tio åren har nivån varit relativt stabil. Omkring 3,9 procent av unga i åldern 16–25 år är medlemmar i en politisk organisation.

Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät visar att andelen unga som varit medlem i ett politiskt parti har varit ganska konstant mellan 2007 och 2012 medan andelen som kan tänka sig bli medlem i politiskt parti minskat med nästan 10 procentenheter mellan åren. I SCB:s rapport *Medborgerliga aktiviteter 2008–2009* speglades intresset för politik genom en fråga om hur man brukar göra när samtal kommer in på politik. Drygt fyra av tio, 42 procent, av samtliga över 16 år svarade att de för det mesta brukar vara med i diskussionen och säga sin åsikt när ett samtal kommer in på politik (SCB 2011).

Det är en större andel i åldersgruppen 25–64 år än i gruppen 16–24 år som deltar i samtal om politik. I gruppen 25–64 år anger 46 procent att de brukar delta i politiska diskussioner. Bland 16–24-åringar var andelen 40 procent, något högre bland tjejerna jämfört med bland killarna. Skillnaderna mellan de unga och övriga är på inget sätt oroväckande utan snarare högst normala med tanke på att intresse för politik utvecklas med stigande ålder ända fram till 40-årsåldern (SCB 2011). Uppdaterad statistik från SCB 2010/2011 visar på samma mönster.⁸⁰

I en delrapport från Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2013 jämfördes ungas intresse med en äldre åldersgrupp på 35–74 år och resultaten visade att andelen som var intresserade av politik steg med åldern, oavsett hur man ställde frågor om politik, samhälle och vad som händer i världen (Ungdomsstyrelsen 2013).

Valdeltagande

Hösten 2010 fick en rekordstor grupp förstagångsväljare, drygt en halv miljon, för första gången rösta i valen till riksdag, kommuner och landsting. De allra flesta tog vara på sin rättighet, förstagångsväljares valdeltagande var högre än på många år, 79 procent. Det innebar en ökning med 3 procentenheter jämfört med valet 2006. Bland samtliga väljare ökade valdeltagandet på motsvarande sätt, från 82 procent vid det föregående valet till 85 procent hösten 2010 (SCB 2011).

Enligt SCB:s valdeltagandeundersökning röstade de yngsta bland förstagångsväljarna i störst omfattning. Bland dem som hade fyllt 18 år sedan Europaparlamentsvalet sommaren 2009 röstade hela 84 procent i valet till riksdagen. Stora delar av dem gick på gymnasiet och kunde därmed ta del av de olika arrangemang som skolorna hade inför valet, bland annat Skolvalet (Ungdomsstyrelsen 2010b). Även om gymnasieeleverna inte deltog i Skolvalet i lika stor omfattning som eleverna på högstadiet så visar statistiken att de allra flesta röstade i det allmänna valet (SCB 2011).

⁸⁰ http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____316751.aspx
245 (309)

Trots att valdeltagandet i 2009 års Europaparlamentsval uppgick till 45,5 procent och var det högsta sedan Sverige blev medlem i EU är det fortfarande en majoritet som inte röstar i valet till Europaparlamentet. I en delutredning från Framtidskommissionen, *Delaktighet i framtiden – utmaningar för jämställdhet, demokrati och integration* (Ds 2013:2), lyfts att det fortsatta låga valdeltagandet i valet till EU-parlamentet är bekymmersamt eftersom en stor del av de politiska besluten i riksdagen och i kommuner och landsting har sin grund i beslut på EU-nivå.

Det är även en stor andel av nya svenska lagar och förordningar som hänvisar till EU:s lagstiftning. Utredningen menar att det enbart är genom ett högt allmänt valdeltagande som det säkert går att uppnå att alla grupper i samhället deltar i valet. Om valdeltagandet är lågt kommer sannolikt yngre, lågutbildade människor med låga inkomster och utrikes födda att rösta i mindre utsträckning och därmed påverka de demokratiska besluten i lägre grad. Att behålla ett högt valdeltagande i nationella val och höja valdeltagandet i EU-valet är därför en viktig utmaning (Ds 2013:2).

I Ungdomsstyrelsens regleringsbrev för 2013 står att Ungdomsstyrelsen ska vara ett förmedlingsorgan för Sveriges förvaltningspartnerskap under 2013. Förvaltningspartnerskapet är ett samarbete mellan Europeiska kommissionen, Europaparlamentet och den svenska regeringen som syftar till att öka kunskapen om och engagemanget för EU-frågor i Sverige. I uppdraget ingår att planera, genomföra och följa upp förvaltningspartnerskapets insatser (regeringsbeslut 2013).

Representation

Valet 2010 innebar en kraftig ökning av både nominerade och invalda 18–25-åringar jämfört med valet 2006. En större andel unga män än unga kvinnor nominerades och blev invalda. I riksdagen ökade andelen invalda ledamöter mellan 18 och 25 år från 1,2 procent efter valet 2006 till 2,3 procent efter valet 2010. Andelen invalda ledamöter i samma ålder i landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige ökade också mellan 2006 och 2010 års val, från 1,5 procent till 2,8 procent i landstingsfullmäktige och från 3,1 procent till 4,6 procent i kommunfullmäktige. Jämfört med andelen 18–25-åringar i befolkningen – cirka 10 procent – är unga dock fortfarande underrepresenterade (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Enligt Valmyndighetens återrapportering har det fram till 22 januari 2013 valts 11 personer i gruppen 18–25 år till riksdagen. Motsvarande siffra 26 januari 2009 var 5. Andelen valda unga har dubblats från 1,3 procent till 2,9 procent. Det är männen som står för ökningen. Av de 11 valda i åldersgruppen 18–25 år har en avgått. Motsvarande siffra 26 januari 2009 var 5 valda och ingen av dessa hade avgått.

Ålderssammansättningen i statens myndighetsstyrelser och kommittéer har följts upp årligen sedan mitten av 1990-talet. Under denna tidsperiod har sammansättningen förändrats mycket lite och andelen ledamöter som är under såväl 30 som 40 år har genomgående varit mycket låg. En knapp procent av ledamöterna i statliga styrelser var under 30 år vid årsskiftet 2007/2008 (Ungdomsstyrelsen 2010a).

De politiskt sakkunniga inom regeringskansliet har också en inflytelserik position i det politiska systemet. Uppgifter från regeringskansliet visar att detta är en grupp som i hög grad domineras av yngre personer. Den åldersmässigt dominerande gruppen består av personer mellan 30 och 39 år. Av totalt 86 politiskt sakkunniga på regeringskansliet i november 2010 var 59 personer, 67 procent, i åldern 30–39 år. Nio personer, motsvarande 10 procent, var under 30 år och 5 personer, motsvarande 6 procent, var under 26 år. Bara 3 procent av de politiskt sakkunniga var 50 år eller äldre (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Möjlighet till inflytande

En stor del av de politiska beslut som rör ungas vardag fattas lokalt i kommunerna. Det är därför viktigt att unga har möjlighet att göra sin röst hörd lokalt. Arbetet med lokalt ungdomsinflytande pågår på olika sätt i kommunerna. Ett sätt att nå ut till och involvera unga i beslutsfattandet i kommunerna är att skapa inflytandeforum för unga.

Inflytandeforum kan spela en viktig roll, men möjligheten att påverka lokalt ska gälla alla unga och det finns risk att de kommunala inflytandeforumen främst lockar unga med starkt socialt och kulturellt kapital. Ett litet antal kommuner visar upp verksamheter som strategiskt inkluderar grupper av unga som vanligtvis inte deltar, istället görs oftast generella insatser som riktar sig till hela ungdomsgruppen. Få unga som lever i ett socialt utsatt bostadsområde sitter med i kommunala inflytandeforum (Ungdomsstyrelsen 2010a).

I *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande* framkommer att unga som har minst en förälder som är arbetslös eller sjukskriven tror mindre på sina möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i kommunen. Även unga som har haft svårt att klara sina ekonomiska utgifter tror i lägre grad på sina möjligheter. Unga med upplevd dålig hälsa respektive dålig självkänsla har också lägre tilltro till sina möjligheter att föra fram åsikter. Dessutom har unga som är missnöjda med sin situation i skolan eller på arbetet lägre tilltro än unga som är mer nöjda med sin situation (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Enligt Barnombudsmannen är en viktig utveckling under 2000-talet att rättigheterna och möjligheterna för unga upp till 18 år att utöva inflytande har stärkts i och med att allt fler aktörer arbetar enligt barnkonventionens riktlinjer. Att unga har rätt till inflytande i frågor som berör dem innebär dock inte automatiskt att alla vuxna respekterar den rättigheten. Barn och unga i utsatta situationer har sämre möjligheter än andra att påverka sin situation. Exempelvis finns det brister i rätten till inflytande och välfärd bland unga som har blivit placerade i särskilda ungdomshem, lever i ekonomisk utsatthet, har en funktionsnedsättning eller är dokumentlösa, det vill säga vistas i Sverige utan tillstånd (Barnombudsmannen 2010).

Ungdomsstyrelsen lyfter i *Fokus 12 – Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* (Ungdomsstyrelsen 2012) att en viktig aspekt att belysa när man diskuterar politisk aktivitet bland unga med funktionsnedsättning är om det finns reella möjligheter att kunna delta. En viktig fråga för valdeltagandet är om vallokalerna är tillgängliga för alla. Nätverket unga för tillgänglighet (NUFT) har sammanställt statistik kring hur tillgängliga vallokalerna var i samband med valet 2010. Sammantaget visar undersökningen att det inte alltid är möjligt för personer med funktionsnedsättning att delta i allmänna val (www.funkaportalen.se). Det kan exempelvis handla om begränsade möjligheter att komma in i vallokalen för personer med rullstol, permobil eller rullator, att ledarhundar inte får komma in i lokalen eller att det inte finns röstsedlar i punktskrift eller att funktionärer inte har möjlighet att hjälpa till att läsa dessa. Förvisso finns möjligheten att rösta via ombud om man inte kan ta sig till sin vallokal. Dock är det anmärkningsvärt att tillgängligheten brister i den omfattning som undersökningen indikerar. Att rösta via ombud bör heller inte ses som ett alternativ som ersätter tillgängliga vallokaler. De allmänna valen är också det kanske viktigaste sättet att förverkliga den representativa demokratin (Ungdomsstyrelsen 2012).

Ungdomsstyrelsen har i uppdrag att stödja regeringen i arbetet med frågor som rör det civila samhället. Bland annat ska Ungdomsstyrelsen sprida den kod som Europarådet tillsammans med det civila samhället tagit fram som ett verktyg för inflytande: Koden för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen. Koden är ett verktyg och en slags checklista för att stimulera organisationernas medverkan i offentliga beslutsprocesser. Syftet med koden är att underlätta samverkan och bidra till att skapa en bra miljö för organisationer i Europarådets medlemsländer och i vitryssland. Koden ger förslag och goda exempel på hur organisationer kan medverka i den demokratiska processen. För att samverkan mellan de idéburna och det offentliga ska kunna fungera väl har fyra principer som båda parter ska hålla sig till tagits fram.

Koden utgår från dessa principer:

- medverkan
- tillit
- ansvar
- öppenhet samt oberoende.

Dialog med lokala beslutsfattare

Intresset bland unga att vara med och påverka i olika frågor i sin hemkommun är relativt stort, 40 procent av unga anger att de vill vara med. I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät framkommer att 17 procent av unga i åldern 16–25 år upplever att de har stora möjligheter att föra fram idéer till beslutsfattare och att andelen har ökat sedan frågan ställdes för första gången 2004. Men det är inte alla kommuner som har någon särskild arena för ungdomsinflytande. Enligt den senaste kartläggningen har knappt två tredjedelar av landets kommuner, 63 procent, någon typ av inflytandeforum för unga. De flesta av dessa kan kategoriseras som antingen ungdomsråd, ungdomsfullmäktige, tematiska arbetsgrupper eller dialogforum. Exempel på det sistnämnda är demokratidagar, dialogcafé, framtidsverksstäder och e-forum. Dessa olika inflytandeforum fyller olika funktioner, men alla har som främsta syfte att öka ungas inflytande och delaktighet samt att tillvarata deras åsikter, intressen och idéer. Till exempel vill ungdomsfullmäktige ge demokratisk skolning, tematiska arbetsgrupper ordnar aktiviteter och arrangemang för unga, ungdomsråd erbjuder möjlighet att påverka kommunala frågor och beslut medan dialogforum vill stärka dialogen mellan unga och politiker (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Sedan 2012 har Barnombudsmannen i uppdrag från regeringen att ta reda på hur barns rättigheter tas tillvara i vårt land. Ett femtiotal kommuner, landsting/regioner och myndigheter kommer att undersökas. Syftet är att tydliggöra ansvaret och öka motivationen att stärka barnets rättigheter i alla delar av samhället. Grundläggande är att lyssna på barns och ungas erfarenheter av det område som ska undersökas i den aktuella kommunen. De unga får sedan möjlighet att själva föra fram sina synpunkter och förslag till beslutsfattarna.⁸¹

⁸¹ <http://www.barnombudsmannen.se/vart-arbete/ny-i-fokus-just-nu/pejling-och-dialog---att-sprida-strategin-for-att-starka-barnets-rattigheter/>

Ungdomsstyrelsen lämnade i samband med utredningen *Fokus 10* (Ungdomsstyrelsen 2010a) förslaget att skolorna ska erbjudas metodstöd i hur man praktiskt kan arbeta med kommunens IKT-baserade⁸² medborgardialog som en del av undervisningen i samhällskunskap eller andra lämpliga ämnen. Den nya IKT-baserade medborgardialogen är en unik möjlighet och samtidigt en pedagogisk utmaning i arbetet med ungas inflytande. De nya formerna av medborgardialog kan kompensera för ungas underrepresentation och svagare ställning på mer traditionella arenor. I takt med att allt fler kommuner utvecklar sina IKT-baserade former för dialog ökar möjligheterna att bjuda in unga till det demokratiska samtalet. Som ett stöd för kommuner att främja ungas inflytande har Sveriges Kommuner och Landsting (2012) gett ut skriften *Medborgardialog för unga*. För kommuner och landsting är det en utmaning att stärka ungas inflytande. I skriften belyser man viktiga områden och utmaningar för att skapa förutsättningar för ungas inflytande.

Ett aktuellt exempel är medborgarprojektet som är ett projekt som vill göra det enklare för ungdomar att påverka och delta politiskt i den kommun de bor. I projektet arbetar Sveriges ungdomsråd tillsammans med kommuner, politiker och tjänstemän för att testa och utveckla metoder som ska göra det lättare för ungdomar att göra sina röster hörda. Syftet är att fler unga medborgare ska känna till, och använda sig av, sina demokratiska fri- och rättigheter⁸³.

I Osby kommun har man valt att under våren 2013 genomföra ett medborgarprojekt där man vill ta reda på vad ungdomar tycker om olika saker som rör deras vardag. Det görs genom en sms-panel med 250 ungdomar som varje vecka får en fråga i sin mobiltelefon. Frågorna handlar om aktuella saker i kommunen och panelens svar presenteras på kommunens webbplats varje vecka (www.osby.se).

I Ung idag 2011 konstaterades att andelen unga som uppgav att de chattat om eller debatterat politik på nätet inte ökat mellan 2004 och 2009 (Ungdomsstyrelsen 2011). Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 visar dock att andelen som chattat/debatterat politik på nätet ökat markant sedan dess – 17 procent svarade 2012 att de har gjort det jämfört med 10 procent 2004 – samtidigt som hälften av de unga har stöttat en åsikt på internet. Enligt Eurostat använde 50 procent av svenska ungdomar under 25 år internet för att kommunicera med offentliga institutioner någon gång under 2010.

Inflytande i skola och arbetsliv

I skollagen (SFS 2010:800) anges att elever ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Rätten till inflytande på arbetsplatsen är reglerad genom medbestämmandelagen, MBL, och de kollektivavtal och samverkansavtal som har tecknats inom de olika branscherna.

Inflytande i skola

Knappt hälften, 46 procent, av eleverna i grundskolans årskurs 7–9 samt i gymnasieskolan anser att de får vara med och bestämma om vad de får lära sig. Andelen har stigit stadigt sedan 1993. Redovisningen baseras på Skolverkets attitydundersökning för grundskola och gymnasieskola som har gjorts vart tredje år. En analys av ungas inflytande i skolan som gjordes i *Fokus 10* (Ungdomsstyrelsen 2010a) visar att det fortfarande finns brister i elevernas inflytande över det egna lärandet samt att det formella elevinflytandet finns men ser ut att ha en relativt marginell roll i skolans vardag. Ett exempel är att endast hälften av de grundskolor som inspekterades 2009 bedömdes uppfylla målen för inflytande och ansvarstagande över eget lärande.

⁸² Informations- och kommunikationsteknik.

⁸³ <http://sverigesungdomsrad.se/medborgarprojektet/>

Av de gymnasieskolor som inspekterades 2009 bedömdes 68 procent uppfylla existerande mål för elevernas inflytande över den egna utbildningen (Skolinspektionen 2009). Ytterligare ett exempel är att var femte gymnasieskola enligt Skolinspektionens tillsyn behöver utveckla arbetet med att öka elevernas möjligheter till inflytande över utbildningens innehåll och former, vilket är en förutsättning för anpassning av undervisningen. Det kan variera mellan skolorna men totalt sett så anger två femtedelar av eleverna att de upplever att det bara är lärarna som bestämmer hur de ska arbeta på lektionerna (Skolinspektionen 2012a).

Skolinspektionen menar även att eleverna behöver få bättre möjligheter att träna på att vara delaktiga och komma till tals i undervisningen genom att praktisk demokratisk träning kombineras med deras kunskapsutveckling i olika ämnen. Det är också viktigt att detta kopplas till deras egna erfarenheter, så att de förstår varför både undervisningen och en aktiv medborgarroll är viktig (Skolinspektionen 2012b).

Inflytande i arbetsliv

Arbetsmiljöverkets återsrapportering visar att över hälften av unga upplever att de har lågt inflytande över sin arbetssituation, men även att det för både kvinnor och män är vanligare att yngre än att äldre anser sig ha möjlighet att lära sig nya saker och utvecklas i yrket varje vecka. För unga tjejer har det varit en särskilt positiv utveckling sedan undersökningen 2009 med en ökning på 10 procentenheter och skillnaden är därmed liten jämfört med för unga killar.

Upplevelsen av att ha inflytande på arbetet är dock inte enbart beroende av de formella vägarna för inflytande. Arbetsplatsens organisering, möjligheten att påverka sin arbetssituation, anställningsformen, stöd från kollegor och chefer är alla viktiga faktorer som bidrar till det upplevda inflytandet. Den fackliga organisationsgraden i Sverige har sjunkit de senaste åren. Framför allt har andelen fackligt anslutna unga sjunkit, från 45 procent 2006 till 27 procent 2008/09. Det faktiska deltagandet i fackligt arbete är ännu lägre, endast 6 procent av tjejer upp till 25 år har varit på ett fackmöte det senaste året, vilket kan jämföras med 14 procent bland killar och 22 procent bland anställda i alla åldrar (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Det finns två parallella trender för arbetsplatsinflytande som är särskilt värda att uppmärksamma. Den fackliga organiseringen minskar kraftigt bland de unga samtidigt som arbetsplatserna allt oftare tillämpar en organisationsstrategi med en platt organisation. Det är också allt vanligare med en syn att utvecklings- och kvalitetsarbete bör engagera hela arbetsplatsen. Enskilda medarbetare har fått större befogenheter att ta ansvar för sina arbetsuppgifter samtidigt som det finns andra kanaler för arbetsplatsinflytande vid sidan av fackföreningar, till exempel regelbundna arbetsplatsmöten. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att många unga arbetar inom servicesektorn och inom små tjänsteföretag där arbetsplatskulturen kan avvika från det generella mönstret. Därtill har majoriteten av unga en tidsbegränsad anställning, vilket rimligtvis bidrar till en minskad känsla av samhörighet med arbetsplatsen (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Internationellt perspektiv

I mars 2011 offentliggjordes EU:s nya indikatorer med syftet att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för unga i EU. De 40 indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU.

Indikatorsystemet är nytt och för alla indikatorer går det inte att jämföra med siffror för Sverige. Indikatorerna kan ändå visa på tendenser kring ungas levnadsvillkor inom EU. De baseras på uppgifter från Eurostat⁸⁴ och ska årligen uppdateras och revideras. Det finns några indikatorer med fokus på delaktighet. För Sverige finns endast jämförbara data för indikatorerna om unga som använder internet för att kommunicera med offentliga institutioner och för att uttrycka samhällliga och politiska åsikter. Enligt Eurostats statistik använde 50 procent av svenska ungdomar under 25 år internet för att kommunicera med offentliga institutioner någon gång under 2010 (31 procent 2004), vilket kan jämföras med omkring 60 procent i Danmark, Finland och Norge och EU:s genomsnitt på 30 procent.

84 Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth/indicators

Referenser

Barnombudsmannen (2010). *Barnombudsmannens årsredovisning 2009*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Ds 2013:2 *Delaktighet i framtiden – utmaningar för jämställdhet, demokrati och integration*. Delutredning från Framtidskommissionen. Stockholm: Fritzes.

Regeringsbeslut (2013). *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Ungdomsstyrelsen*. U2013/2026/UC.

SFS 2010:800 *Skollagen*.

Skolinspektionen (2009). *Regelbunden tillsyn 2009*. Dnr 40-2010:3711.

Skolinspektionen (2012a). *En skola med tilltro lyfter alla elever – Skolinspektionens erfarenheter och resultat från tillsyn och kvalitetsgranskning 2011*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2012b). *Kvalitetsgranskning Rapport 2012:9*. Dnr 400-2011:6547.

Statistiska centralbyrån, SCB (2011). *Medborgerliga aktiviteter 2008–2009*. Levnadsförhållanden rapport 120: SCB.

Sveriges Kommuner och Landsting (2012). *Medborgardialog för unga*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga med attityd*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010a). *Fokus10 – en analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010b). *Ett val i sig*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Ung idag 2011*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012). *Fokus12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013). *Attityd- och värderingsstudie 2013*, delrapport. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Elektroniska källor

<http://www.barnombudsmannen.se/vart-arbete/ny-i-fokus-just-nu/pejling-och-dialog---att-sprida-strategin-for-att-starka-barnets-rattigheter/>. Hämtad 2013-05-15

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth/indicators. Hämtad 2013-05-15.

<http://www.osby.se/kommun-politik/medborgarprojekt/>. Hämtad 2013-05-15

http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_316751.aspx. Hämtad 2013-05-10

<http://sverigesungdomsrad.se/medborgarprojektet/> Hämtad 2013-05-13

<http://www.funkaportalen.se/Reportage/Politik/Sverige/Handikapporelsen/Dalig-tillganglighet-i-svenska-vallokaler/> Hämtad 2013-05-27

Arbete och försörjning

Arbete och försörjning

Ungas ekonomiska situation är i regel sämre än för äldre grupper. Flera indikatorer pekar tydligt på detta. Bland annat har en större andel unga ekonomiskt bistånd, deras disponibla inkomst per konsumtionsenhet⁸⁵ är lägre och andelen med låg ekonomisk standard är högre i gruppen unga jämfört med i äldre grupper. Försäkringskassan lyfter i sin indikatorredovisning att indikatorn som mäter ekonomisk standard visar att unga mellan 18 och 25 år är den grupp där störst andel har låg ekonomisk standard. Andelen med låg ekonomisk standard är i princip oförändrad för denna grupp samtidigt som andelen ökar i övriga åldersgrupper.

Samtidigt visar indikatorn att medianen av den ekonomiska standarden ökar snabbast just för denna ekonomiskt sämst ställda grupp. Detta kan bero på de beloppshöjningar som skett inom studiemedelssystemet, till exempel den höjda fribeloppsgränsen och på i vilken grad unga väljer att bor kvar hemma eller flytta hem till sina föräldrar i tider av hög ungdomsarbetslöshet.

Antal nybeviljade sjuk- och aktivitetsersättningar per 1 000 registrerade försäkrade är störst för ungdomar som är 19 år. Det är också den åldersgrupp för vilken nybeviljandet har ökat mest sedan 2003. För denna grupp handlar det framförallt om ersättning för förlängd skolgång. I den yngsta åldersgruppen betalas också ersättning i de allra flesta fall ut på garantinivån. För denna grupp är inte den ögonblickliga ekonomiska standarden det största problemet utan mer risken att en stor andel av dessa ungdomar blir kvar inom aktivitetsersättningen och sedan inom sjukersättningen.

Försäkringskassan har ett förstärkt fokus på unga med funktionsnedsättning, däribland unga personer med aktivitetsersättning. Syftet är att motverka de negativa effekterna som ett tidigt inträde i sjukförsäkringen innebär för en person, både socialt och ekonomiskt.

Att få barn inverkar i regel negativt på ungas ekonomi. Den ekonomiska familjepolitiken har som mål att bidra till förbättrade förutsättningar för en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer (prop. 2008/09:1). Det är dock fortfarande stora skillnader i disponibel inkomst mellan unga barnfamiljer och unga utan barn. Särskilt utsatta är ensamstående med barn och i den gruppen finns främst kvinnor. Försäkringskassans indikatorer visar att den ekonomiskt mest utsatta gruppen är ensamstående unga, 18–25 år, i egna hushåll och som har egna barn.

En annan grupp som bör lyftas är unga födda utomlands. Andelen utlandsfödda barn i åldern 13–17 år med låg ekonomisk standard beräknas under 2012 ha varit mer än tre gånger så hög som motsvarande andel bland svenskfödda barn, 43,5 procent i den förstnämnda gruppen jämfört med 11,8 procent i den andra. Även bland unga 18–25 år är andelen med låg ekonomisk standard högre bland utlandsfödda än bland svenskfödda, 53,4 procent att jämföra med 19,6 procent. I en rapport från Centrala studiestödsnämnden, CSN, *Studerande kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa*, beskrivs den ekonomiska situationen som viktig för hälsan. För äldre studerande, studerande med utländsk bakgrund och studerande som har barn är ekonomiska svårigheter en stor del av tillvaron (CSN 2013).

Gruppen unga föräldrar är även överrepresenterade bland unga som står utanför arbetsmarknaden. Integrationsverkets rapport *Närmar sig och fjärrar sig* (Integrationsverket 2007) pekar på att unga med barn riskerar att hamna utanför både arbetsmarknaden och utbildningssystemet i större utsträckning än andra unga i samma ålder. Även *Fokus 08 – en analys av ungas utanförskap* (Ungdomsstyrelsen 2008) visar på samma tendenser.

⁸⁵ *Disponibel inkomst* är de samlade inkomsterna i ett hushåll inklusive transfereringar och bidrag med avdrag för skatter och andra negativa transfereringar. *Ekonomisk standard* (eller disponibel inkomst per konsumtionsenhet) är den disponibla inkomsten justerad för försörjningsbördan.

Vikten av en fullföljd gymnasieutbildning kan inte överskattas och är en skyddsfaktor både mot ohälsa och mot ekonomisk utsatthet för barnet och föräldrarna. I rapporten *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning* (Ungdomsstyrelsen 2012a) beskrivs särskilt hur föräldraskapet påverkar en ungs personliga möjligheter att slutföra sin utbildning samt hur även andra faktorer som de egna föräldrarnas utbildningsnivå, utländsk bakgrund och uppväxt i stadsdelar med ett utbrett utanförskap inverkar på unga föräldrars utbildningsnivå. Ett stort antal strukturella faktorer försvårar för unga föräldrar att slutföra sin utbildning. Exempel på sådana faktorer är tillgång till förskoleplats, nätverket runt den unga föräldern och kanske framför allt deras ekonomiska förutsättningar. I rapporten framgår även att för barn till unga föräldrar har föräldrarnas utbildning en avgörande betydelse för att öka deras framtida handlingsutrymme.

Socialstyrelsen pekar i sin indikatorredovisning på att åldersgruppen 18–29 år stod för 39 procent av det totala antalet vuxna biståndstagare 2011. Mellan åren 2010 och 2011 minskade andelen biståndstagare såväl i befolkningen som i åldersgruppen 19–25 år. Perioden 2007–2011 låg andelen unga med ekonomiskt bistånd lägre än under perioden 2005–2006. Långvarigt biståndsmottagande är vanligast bland unga i åldern 16–19 år och 3 procent av samtliga unga i denna åldersgrupp fick långvarigt bistånd 2011. Bland 19–25-åringar var andelen med ekonomiskt bistånd mer än tre gånger så hög bland utrikes födda som bland inrikes födda 2011.

Positivt är att de redovisade indikatorerna visar att antalet unga i arbete och ungas genomsnittliga inkomster ökade mellan 2010 och 2011. Både för inkomst av tjänst och för inkomst av näringsverksamhet ökar inkomsten successivt med åldern i gruppen 18–25 år. Killarnas medelinkomst under 2011 var högre än tjejernas. Det följer samma mönster som under de senaste fem åren. Den genomsnittliga inbetalda inkomstskatten har dock ökat både för tjejer och för killar.

Socialstyrelsen pekar på att nivån på biståndsmottagandet i samhället påverkas av en mängd samverkande faktorer som konjunkurläget och tillgången på arbete, utformningen av trygghetssystemen, befolkningsförändringar samt inkomst- och kostnadsutvecklingen. Skälen till att människor behöver ekonomiskt bistånd är både strukturella och individuella. En av de viktigaste faktorerna som påverkar behovet av ekonomiskt bistånd är situationen på arbetsmarknaden. När arbetslösheten är hög stiger också biståndsmottagandet (Socialstyrelsen 2012a).

Arbetsförmedlingen lyfter att en stor del av dem som har ekonomiskt bistånd från kommunerna också är inskrivna vid Arbetsförmedlingen. I oktober 2012 var 62 000 av dem som fick ekonomiskt bistånd även arbetslösa, vilket motsvarar 44 procent av samtliga personer som fick bistånd från socialtjänsten den månaden (Arbetsförmedlingen 2013).

Centrala studiestödsnämndens indikator visar att studenters beräknade levnadsomkostnader de senaste åren täckts av studiestödet. I CSN:s rapport *Studerandes ekonomiska och sociala situation 2011* (2012) framgår dock att studerande sedan 2001 har upplevt att studiemedlen har täckt en allt mindre del av deras levnadsomkostnader. En marginell förbättring kunde ses 2009, men den nedåtgående trenden har nu brutits på ett tydligare sätt. År 2011 tyckte en större andel än 2009 att studiemedlen täckte levnadsomkostnaderna. Av samtliga studiemedelstagare anger 28 procent att studiemedlen täcker alla deras levnadsomkostnader. Bland dem som har både bidrag och lån anger 34 procent att studiemedlen täcker samtliga levnadsomkostnader. Trots förbättringen är det alltså fortfarande en majoritet av studiemedelstagarna som inte tycker att studiemedlen täcker deras levnadsomkostnader (CSN 2012).

Arbetslöshet och åtgärder

En viktig förutsättning för att få tillgång till välfärd är att ha ett arbete. Löneinkomst ger i sin tur möjlighet till ett eget boende och därmed ett mer självständigt liv. Tillgången till många trygghetssystem är också beroende av att man har lönearbetat.

Av de inskrivna arbetslösa i åldern 16–64 år i mars 2013 var 214 000 personer öppet arbetslösa medan nästan 201 000 personer deltog i program med aktivitetsstöd. Av dessa var 6 procent av 18–24-åringarna öppet arbetslösa medan 11,4 procent var i program med aktivitetsstöd.⁸⁶

Konjunkturförstärkningen under 2010 och 2011 medförde, liksom för befolkningen totalt, även en minskad arbetslöshet bland unga. Den fortsatt stora osäkerheten i eurozonen har dock under 2012 inneburit att den minskande arbetslösheten vänts till en ökning under året. Enligt Arbetsförmedlingens redovisning ökade antalet unga inskrivna arbetslösa per månad med 7 procent under 2012, från 37 078 under 2011 till 39 612 under 2012. Även utrikes födda arbetslösa unga ökade med 7 procent medan antalet arbetslösa unga med funktionsnedsättning ökade med 17 procent.

Ungdomsarbetslösheten består till 25 procent av personer som enbart har grundskola, 68 procent som har en fullgjord gymnasieutbildning och 7 procent som har en eftergymnasial utbildning. Den låga andelen eftergymnasialt utbildade är inget märkligt i sig med hänsyn till de ungas ålder. Att så mycket som en fjärdedel av de unga saknar gymnasieutbildning är däremot betydligt allvarigare. Det finns mycket få arbetsgivare som inte kräver gymnasieutbildning vid rekryteringar och det blir därmed mycket svårare för dessa unga att få ett jobb. Arbetsförmedlingens redovisning visar att 20,1 procent av dem som saknar gymnasial utbildning, 41,7 procent av dem med gymnasieutbildning och 50,4 procent av de med en längre högskoleutbildning bland de arbetssökande i åldern 18–24 fick ett arbete under 2012. Arbetssökande med svag utbildningsbakgrund har därmed väsentligt mycket svårare att få jobb jämfört med övriga unga. Utbildningsnivån är en stark förklaringsfaktor i detta fall.

De utrikes födda unga liksom unga med funktionsnedsättning och unga som saknar gymnasieutbildning är särskilt utsatta grupper på arbetsmarknaden och har i regel svårare att få ett arbete än övriga grupper av unga. Även om arbetslösheten inte ökat mer än för genomsnittet, är tiderna utan arbete längre bland dessa grupper än bland övriga arbetssökande unga. Utrikes födda unga som står utan arbete under längre tider riskerar att fastna i arbetslöshet och utanförskap om inte särskilda åtgärder sätts in. Gruppen unga med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är en annan stor utmaning då arbetslösheten i denna grupp tenderar att öka mer än för andra arbetssökande och tiderna utan arbete är mer långvariga.

I *Fokus 2012* (Ungdomsstyrelsen 2012b) framkommer att bland unga med funktionsnedsättning, 16–25 år, är det 65 procent som har varit arbetslösa någon gång, jämfört med 49 procent bland övriga unga. Den stora skillnaden ligger i att en högre andel av unga med funktionsnedsättning har varit långtidsarbetslösa (mer än 6 månader), 32 procent jämfört med unga utan funktionsnedsättning (13 procent). Det framgår även att nästan dubbelt så stor andel bland unga med funktionsnedsättning jämfört med övriga unga är arbetslösa (12 procent respektive 7 procent).

⁸⁶ Arbetsförmedlingens månadsstatistik. <http://mstatkommun.arbetsformedlingen.se/default.aspx>

Unga som varken arbetar eller studerar

Temagruppen Unga i arbetslivet presenterade 2011 en ny analysmodell för att beskriva unga i åldern 16–25 år som varken arbetar eller studerar (Temagruppen Unga i arbetslivet 2011). Modellen är en utveckling av tidigare beräkningar. I den senaste uppföljningen från Temagruppen Unga i arbetslivet framkommer att drygt 120 000 unga varken arbetade eller studerade 2010. De ekonomiska villkoren är knappa för denna grupp och två tredjedelar av dem saknade helt inkomster. Antalet unga som varken arbetade eller studerade ökade med 30 procent mellan 2007 och 2009, från 95 200 till 123 900 personer i åldern 16–25 år.

Den senaste uppföljningen visar även att av antalet unga som varken arbetar eller studerar är det en hög andel som befinner sig i denna grupp även i ekonomiskt goda tider. Under krisåret 2009 var andelen 10 procent och 2010 var den 9,5 procent. Under 2007, som var ett relativt gott år, var det ändå hela 8,1 procent av de unga som var inaktiva under ett helt år. Slutsatsen är att det finns ett konstant behov av att underlätta inträdet på arbetsmarknaden för en stor grupp unga och förbättra de verksamheter som ska stödja denna etablering (Temagruppen Unga i arbetslivet 2012a).

Socialstyrelsen menar att många unga vuxna har svårighet att etablera sig på arbetsmarknaden och pekar på att arbetslösheten i åldersgruppen är cirka tre gånger högre än i övriga åldersgrupper oavsett konjunktur. Särskilt utsatta är de som varken studerar eller arbetar under övergångsfasen mellan ungdom och vuxenliv. Studier har visat att denna grupp har ökade risker för att hamna utanför arbetsmarknaden även på lång sikt. Även risken för såväl psykisk ohälsa som missbruk är större än för övriga i åldersgruppen. Det är därför viktigt att unga vuxna snabbt får stöd att komma in på arbetsmarknaden eller påbörja studier (Socialstyrelsen 2012b).

Temagruppen Unga i arbetslivet har även initierat en fördjupningsstudie som ska belysa vilka bakgrundsfaktorer som påverkar risken för att unga i åldern 16–19 år respektive 20–25 år varken arbetar eller studerar samt vilken betydelse en period av att varken arbeta eller studera har för arbetsmarknadsetablering och andra livsområden några år senare. Resultat från studien presenteras hösten 2013.

I Ungdomsstyrelsens rapport *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning* (2012a) framgår att andelen som varken arbetar eller studerar vid 24 års ålder är högre bland unga föräldrar än bland övriga unga. Detta gäller såväl bland de unga föräldrar som genomgått minst en treårig gymnasieutbildning som bland de som inte gjort det.

Utvecklingsarbete kring unga som varken arbetar eller studerar

På många håll runtom i landet bedrivs utvecklingsarbete för att skapa bättre stöd för målgruppen unga i åldern 16–25 år som varken arbetar eller studerar. Det handlar bland annat om att skapa ett bättre samarbete mellan olika kommunala förvaltningar och myndigheter. Många sådana utvecklingsprojekt har stöd från Europeiska socialfonden.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012b) har belyst förutsättningar för att få projekt implementerade. De tar också upp frågan om hur utvärdering av arbetsmarknadsprojekt för unga skulle kunna utvecklas för att skapa bättre förutsättningar för en kunskapsbaserad arbetsmarknadspolitik. En av slutsatserna som lyfts fram i Ungdomsstyrelsens rapport *Insats med kvalitet* (Ungdomsstyrelsen 2012c) är att ett samordnat system för uppföljning och utvärdering kan vara en god investering av flera skäl. Det skapar förutsättningar för att ”hålla koll” på vilka verksamheter som kommunerna erbjuder, deras innehåll och inriktning, in- och utflöde av deltagare, vilka unga som befinner sig i de olika verksamheterna samt deras bakgrund och deltagarnivå (hur mycket tid unga deltar i verksamheten). Men ett samordnat system kan även omfatta personalens bakgrund, arbetssätt och personalkostnader. Dessa faktorer är sedan centrala för att mäta effekt i form av utfall i förhållande till kostnad. Bland annat skulle det kunna ge bättre kunskapsunderlag i val av metoder och arbetssätt bland olika aktörer.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012c) har följt upp ungdomar som varit med i projekt vars syfte har varit att stödja ungas etablering. En slutsats är att huvuddelen av de projekt som utvärderats har visat sig vara ekonomiskt lönsamma men med stor spridning på hur stor lönsamheten varit. På ett års sikt är lönsamheten mycket god och samma lönsamhet består även efter två år med en ytterligare liten förbättring. Att läget är ungefär detsamma efter två år är positivt eftersom den goda individuella utvecklingen inte förändrats till en tillbakagång. Den goda utvecklingen har dock inte fortsatt med samma hastighet som under det första året, vilket tyder på att det finns ett stödbehov hos deltagarna även efter att de har lämnat projektet.

Enligt Arbetsförmedlingens återsrapportering 2012 kommer de att intensifiera sina insatser för att minska ungdomsarbetslösheten. Ett projekt är Arbetsförmedlingens projekt *Unga in* som arbetar med unga utan känd sysselsättning eller kontakt med Arbetsförmedlingen eller kommunen. Projektet har startat verksamheter på flera orter i landet under 2012. Dessa verksamheter kommer till viss del att samordnas med Arbetsförmedlingens övriga ungdomsprojekt och det ordinarie arbetet med ungdomar. Ett implementeringsarbete pågår för att sprida projektets metoder nationellt. Under 2013 pågår en vidareutveckling och spridning av projektet med avsikt att också omfatta Göteborg, Malmö, Gävle, Skellefteå och Stockholm (Arbetsförmedlingen 2012).

Företagande

Indikatorerna visar att en liten andel unga i åldern 18–30 år, 4 procent, är företagare och att andelen har legat konstant mellan 2002 och 2012. Antalet nystartade företag har dock ökat under flera år och ungas andel bland de nystartade företagen har ökat sedan 2001. Andelen som startar nya företag är högre bland killarna än bland tjejerna.

Ett generellt mönster som Tillväxtverket lyft fram är att unga som är positiva till att bli företagare i högre grad också uppger att de fått uppfattning om, och uppmuntran till, företagande från skolan än de som inte kan tänka sig att bli företagare. Förebilder inom företagande är viktiga även utanför skolan och Tillväxtverkets undersökningar visar att unga som har sådana förebilder inom familjen, släkten eller bekantskapskretsen är mer positiva till att bli företagare.

För att möjliggöra att fler unga förverkligar sina idéer samt tillvarata ungas perspektiv för ökad innovationskraft i Sverige så pågår en del projekt. Ett sådant är *Ungas innovationskraft* som är ett delat uppdrag mellan de två myndigheterna Tillväxtverket och Verket för innovationssystem (Vinnova). Projektet ska stimulera innovationskraften hos unga i åldern 18–30 år och bidra till att fler unga utvecklar och kommersialiserar sina idéer. Några erfarenheter från programmet är att unga upplever att det är svårt att hitta rätt i systemet för innovationsstöd, att de efterfrågar nätverk och mentorer och att nya finansieringslösningar behövs för unga i olika faser av företagandet (Tillväxtverket 2012).

En annan satsning som pågått sedan 2009 är att Skolverket ska stödja och stimulera skolors arbete inom entreprenörskapsområdet. Det kan till exempel handla om att främja samarbete med arbetslivet, erbjuda kompetensutveckling, underlätta erfarenhetsutbyte och fördela utvecklingsmedel.

Boende

En annan viktig del i ungas etablering är tillgång till egen bostad. Just nu håller den stora ungdomsgenerationen som föddes i slutet av 1980- och i början av 1990-talet på att etablera sig på bostadsmarknaden. Boverket konstaterar i sin indikatorredovisning att det under flera år har byggts för lite bostäder i Sverige. En generell bostadsbrist försvårar vanligtvis ungas möjlighet att konkurrera om lämpliga bostäder. Ungas möjligheter att efterfråga ett eget boende påverkas av såväl generella bostadspolitiska insatser som mer ungdomsspecifika insatser.

Regeringen har gett Boverket i uppdrag att se över de regler som påverkar byggandet av student- och ungdomsbostäder. Syftet är att skapa regler som gör det lättare och snabbare att bygga bostäder för unga. Boverket ska också se över regelverket för tidsbegränsade bygglov.

Vidare har regeringen beslutat att ge stöd på totalt 50 miljoner kronor för innovativt byggande av bostäder för unga. Stödet kan sökas av företag och kommuner fram till 1 augusti 2015 och kommer att hanteras av Boverket. Antalet kommuner som uppger att de har brist på bostäder för unga har ökat kontinuerligt under perioden 1999–2013. Samtidigt minskar antalet kommuner som uppger att de har en generell bostadsbrist, från 132 kommuner 2012 till 126 kommuner 2013. Det högsta antalet kommuner med brist på bostäder som ungdomar efterfrågar, 158 kommuner, redovisas 2013.

När unga flyttat hemifrån är hyresrätt den vanligaste boendeformen, oavsett bakgrund. Av unga med svensk bakgrund bor 65 procent i hyresrätt 2011 medan motsvarande siffra för unga med utländsk bakgrund är 70 procent. Det är en ökning med 1 respektive 4 procentenheter jämfört med 2010. Omkring 7 procent av dem som bor i hyresrätt bor i andra hand. Troligen underskattar de flesta undersökningar andelen som bor i andra hand. Dessa unga kan vara svåra att nå och de som bor i andra hand utan hyresvärdens tillstånd kan avstå från att vara med i undersökningar om de inte litar på sekretesskyddet. Andrahandskontrakt är dessutom ofta korta och under ett års tid kan en bostad byta hyresgäst flera gånger. Det innebär att det är troligt att fler unga än vad dessa siffror indikerar har erfarenhet av andrahandsmarknaden.

Boverket pekar i sin redovisning på att den disponibla inkomsten och boendeutgifternas storlek har stor betydelse för ungas möjligheter att skaffa sig eget boende och för att på sikt kunna behålla bostaden. Om boendeutgifterna är en stor andel av den disponibla inkomsten blir en mindre andel över till övriga utgifter. Samtidigt bör man hålla i minnet att detta mått inte klargör hur höga inkomsterna är eller nivån på boendeutgifterna. Om den disponibla inkomsten är hög finns det större möjlighet att klara sig på det som återstår när boendeutgifterna är betalda, även om dessa är höga.

Boendeutgifternas andel av den disponibla inkomsten har stigit från 25 procent 2008 till 31 procent 2011. Siffrorna är ett genomsnitt och gäller för unga i åldern 20–25 år som har flyttat hemifrån och bor i hyresrätt med förstahandskontrakt. Att unga lägger en högre andel av sina inkomster på boendet kan bero på såväl hyres- som inkomstutvecklingen. Situationen på arbetsmarknaden har stor betydelse för unga som ännu inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden. Ungar har ofta olika former av tillfälliga anställningar. Arbetsmarknadsläget påverkar också möjligheterna för studerande att dryga ut studielånen genom arbete vid sidan om studierna.

I *Fokus 11 – en analys av ungas bostadssituation* (Ungdomsstyrelsen 2011) pekar Ungdomsstyrelsen på att ungas arbete och försörjning har stor betydelse för deras bostadssituation. Egen försörjning är för de allra flesta unga en förutsättning för att kunna flytta hemifrån och etablera sig på bostadsmarknaden. En fast anställning kan ofta vara ett villkor både för att få teckna kontrakt på en hyreslägenhet och för att få låna pengar till en bostad. Det kan även vara så att en utsatt bostadssituation påverkar ungas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. I rapporten beskrivs olika förslag för att förbättra ungas situation på bostadsmarknaden. Dessa kan sorteras in under områdena:

- öka ungas konkurrenskraft
- öka utbudet av bostäder
- skapa en effektivare bostadsmarknad
- starta satsningar för unga som möter särskilda utmaningar.

Ungdomsstyrelsen lade flera förslag till regeringen och även rekommendationer till kommunerna som ansluter till dessa olika områden. Bland de förstnämnda fanns bland annat att:

- införa en obligatorisk bostadsförsörjningsplan med ungdomsperspektiv
- stimulera bosparande för barn och unga
- förstärka kunskapen om boende genom landets gymnasieskolor.

I rekommendationerna till kommunerna lyftes bland annat att:

- öka användningen av hyresgarantin
- överväga ökad användning av partiella hyreskontrakt ("kompiskontrakt") inom allmännyttan
- se över de kommunala byggreglerna
- arbeta för unga hemlösas möjligheter att genomföra sin gymnasieutbildning.

Enligt Boverkets indikatorredovisning har andelen unga som bor kvar i föräldrahemmet ökat sedan 2010. Totalt bodde 251 100 unga i åldersgruppen 20–25 år kvar i föräldrahemmet 2011. Av dessa var 150 700 killar och 100 400 tjejer. Andelen kvarboende var något högre för killar, 38 procent, än för tjejer, 30 procent, 2010–2011. Kvarboendet för killar var oförändrat, men för tjejer ökade kvarboendet med 3 procentenheter, jämfört med föregående tvåårsperiod. Unga med utländsk bakgrund har en betydligt högre andel kvarboende, 45 procent jämfört med 32 procent för unga med svensk bakgrund. Kvarboendet för unga med utländsk bakgrund ökade med 5 procentenheter jämfört med föregående tvåårsperiod.

Andelen kvarboende i föräldrahemmet kan vara en indikator på i vilken utsträckning unga har möjlighet att etablera sig på bostadsmarknaden. Men det kan finnas många olika skäl till att bo kvar. I Hyresgästföreningens undersökning *Unga vuxnas boende i Sverige 2011* (Hyresgästföreningen 2011) har unga som fortfarande bor hemma fått svara på frågan om vilka som är de främsta skälen till att man bor hos sina föräldrar (med möjlighet att ange flera svarsalternativ). Av de tillfrågade svarade 69 procent att det är för att det är billigt och praktiskt och 49 procent att det är för att de inte har råd med ett eget boende. Det är 35 procent som angav att de inte kan få tag i en bostad där de vill bo och 23 procent som angav att det är för att de vill bo med sina föräldrar.

Att det är billigt syns också i svaren på frågan om hur mycket man betalar för boendet. Drygt hälften, 55 procent, av de som bor hos föräldrarna betalar ingenting för boendet och bara 2 procent betalar mer än 4 000 kronor i månaden.

Enligt Kronofogden minskade antalet inlämnade ansökningar om avhysning medan de ansökningar som resulterat i faktiskt genomförda vräkningar för 18–25-åringar ökade något under 2012. Precis som 2010 och 2011 ligger ungdomsgruppen tydligt under nivån för hela vuxengruppen gällande genomförda avhysningar per tusen invånare. En jämförelse mellan tjejer och killar visar att killarna drabbas av en mycket stor del av såväl begärda som genomförda avhysningar, men även att andelen begärda avhysningar för tjejerna har ökat medan den ligger kvar på samma nivå för killarna.

Tillsammans med Kronofogdemyndigheten tog Socialstyrelsen 2008 fram en vägledning till stöd för landets kommuner i det vräkningsförebyggande arbetet (Socialstyrelsen 2008). Vägledningen lägger särskild tonvikt vid socialtjänstens möjlighet att förhindra att vräkningen genomförs. I ett pilotprojekt, 2010, testade Kronofogden ett nytt arbetssätt för att förebygga vräkning av unga. Arbetssättet bygger på målgruppsanpassad information och tidig kontakt med unga som är sena med att betala sin hyra. Under 2012 har Kronofogden fortsatt arbetet med att sprida arbetssättet till fler hyresvärdar och sju bostadsföretag ur allmännyttan har anammat arbetssättet (Kronofogden 2012)

Stockholms stadsmission har sett en tydlig trend av att antalet unga människor i hemlöshet ökat under senare år. Ofta finns i dessa fall en social problematik i föräldrahemmet. Den unga personen kan till exempel ha utsatts för våld och hot och antingen själv valt att lämna hemmet eller kastats ut av sina föräldrar (Stockholms stadsmission 2011).

Socialstyrelsen har under 2011 presenterat en analys av hemlöshet som bland annat visar att av unga 16–26-åringar i hemlöshet är hela 19 procent föräldrar (Socialstyrelsen 2011). Under 2012 publicerade Socialstyrelsen en kartläggning av hemlöshet, bland annat bland unga vuxna 18–26 år som ofta har det svårt på bostadsmarknaden. I kartläggningen återfanns unga personer som varit i samhällsvård, men även ungdomar som inte lyckats ta sig in på den ordinarie bostadsmarknaden. Att de inte godkänts på den ordinarie bostadsmarknaden var den enskilt mest inrapporterade orsaken till unga vuxnas hemlöshet. För cirka 40 procent angavs orsaken vara konflikt i familjen, skilsmässa eller våld i familjen. Missbruk och beroende rapporterades vara orsak till hemlöshet för cirka 25 procent av de unga vuxna (Socialstyrelsen 2012c).

Den demografiska ökningen av antalet unga i åldern 20–24 år fram till 2012 kommer att sätta ytterligare press på bostadsmarknaden i storstadsregionerna och särskilt i Stockholm, Göteborg och Malmö, där efterfrågan på mindre lägenheter kommer att öka. Även de större högskoleorterna kommer troligen att få en stor folkökning som bland annat beror på inflyttning av unga studenter. Konkurrensen om de bostäder som kommer ut på bostadsmarknaden ökar troligen också och det kommer sannolikt att vara en fortsatt svår situation för unga i dessa regioner. Studerande och unga som ska flytta hemifrån får sannolikt svårare att komma in på den reguljära bostadsmarknaden.

Internationellt perspektiv

Ungas etablering och möjlighet till arbete och försörjning är en viktig fråga inom EU. Ett ramverk för det ungdomspolitiska EU-samarbetet mellan 2010 och 2018 beslutades av EU:s ungdomsministrar 2009. Detta innebär att grunden är lagd för det politiska samarbetet inom bland annat utbildning, sysselsättning och entreprenörskap. De övergripande målen för samarbetet är att skapa fler och lika möjligheter för alla unga inom utbildning och arbetsmarknad samt att främja aktivt medborgarskap, social delaktighet och solidaritet (Europeiska unionens råd 2009).

Enligt en rapport från Europeiska kommissionen främjar de flesta europeiska länder allt mer utbildning i entreprenörskap. Åtta länder, däribland Sverige, har inlett särskilda utbildningsstrategier för att främja entreprenörskap. Rapporten visar att utbildning i entreprenörskap uttryckligen redovisas i grundskolans läroplaner i två tredjedelar av de undersökta länderna. Även om entreprenörskap inte lärs ut som ett separat ämne i grundskolan, har flera länder mål som gäller aspekter av företagande, till exempel initiativförmåga, risktagande och kreativitet (Europeiska kommissionen 2012).

Som en del av tillväxtstrategin *Europa 2020* finns programmet *Unga på väg* (Youth on the move). I anslutning till det har Europeiska kommissionen lyft fram indikatoruppföljningen av gruppen NEET (not in education, employment or training) bland unga som en viktig del av ett utvecklat policy- och erfarenhetsutbyte mellan medlemsländerna (Eurostat 2010a).

I mars 2011 offentliggjordes EU:s nya indikatorer med syftet att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. De 40 indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är relativt nytt och det finns inte jämförande svenska siffror för alla indikatorer. De kan ändå visa på tendenser kring ungas levnadsvillkor inom EU. Indikatorerna ska baseras på uppgifter från Eurostat⁸⁷ samt uppdateras och revideras årligen. Av de 40 indikatorerna finns ett antal med inriktning på arbete och entreprenörskap. Det går att jämföra Sverige med snittet i EU för indikatorerna om ungdomsarbetslöshet och unga i långtidsarbetslöshet.⁸⁸

- Enligt Eurostats statistik var 23,7 procent av svenska ungdomar under 25 år arbetslösa någon gång under 2012, vilket kan jämföras med genomsnittet i EU på 22,8 procent.
- Av svenska ungdomar under 25 år var 7,1 procent långtidsarbetslösa under 2011 medan genomsnittet i EU var 32,4 procent.

En rapport från Eurofound (2012a) visar att sysselsättningsgraden bland unga inom EU, under första kvartalet 2011, gick ned till den lägsta nivån någonsin i EU:s historia. Eurofound har även beräknat kostnaden för offentlig sektor relaterat till antalet NEET, unga som varken arbetar eller studerar, i respektive land (Eurofound 2012b). Resultatet av Eurofound's beräkningar ger att unga som varken arbetar eller studerar 2011 kostade Sverige 1,3 miljarder Euro, eller 0,33 procent av BNP. Den aggregerade kostnaden för 29 EU-länder blev 1,21 procent av BNP eller 153 miljarder Euro.

⁸⁷ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth/indicators

⁸⁸ Dessa indikatorer bygger på *EU Labour Force Survey*.

Enligt Europeiska kommissionen⁸⁹ är unga de som löper störst risker på EU:s arbetsmarknad och de som löper allt större risk för marginalisering. Det får både direkta följder och följer på lång sikt. Den allt allvarigare krisen på arbetsmarknaden kan lämna djupa spår i en hel ungdomsgeneration och skada sysselsättning, produktivitet och social sammanhållning nu och i framtiden.

Europeiska kommissionen föreslår ett åtgärds paket för att hjälpa EU-länderna att ta itu med den höga ungdomsarbetslösheten genom att erbjuda unga jobb och utbildning. Paketet är tänkt att hjälpa medlemsstaterna att få ut unga på arbetsmarknaden. På begäran av Europeiska rådet och Europaparlamentet innehåller kommissionens paket ett förslag till rekommendation till EU-länderna om en ny ungdomsgaranti för att alla unga upp till 25 år ska få erbjudanden om jobb, fortbildning, lärlingsplats eller praktik senast fyra månader efter att de lämnat den reguljära utbildningen eller blivit arbetslösa.

Enligt rekommendationen ska EU-länderna uppmuntra starka partnerskap med de berörda parterna, se till att arbetsförmedlingarna och andra liknande tjänster griper in tidigt, stödja åtgärder för integration på arbetsmarknaden, utnyttja Europeiska socialfonden och andra strukturfonder, bedöma och löpande förbättra ungdomsgarantierna och göra allt det här snabbt. Kommissionen kommer att stödja EU-länderna med EU-medel och genom att främja utbyte av god praxis mellan medlemsstaterna, övervaka genomförandet av ungdomsgarantierna inom ramen för den europeiska planeringsterminen samt genom informationsspridning.

För att underlätta övergången mellan skola och jobb omfattar paketet också samråd med arbetsmarknadens parter på EU-nivå om kvalitet på praktiktjänstgöring, så att unga kan få arbetslivserfarenhet av hög kvalitet under trygga förhållanden. Dessutom ingår en europeisk allians för lärlingsutbildning för att förbättra och öka tillgången till lärlingsplatser genom att sprida framgångsrika lärlingssystem över Europa. Bland annat ska hinder för ungas rörlighet avlägsnas.

Kommissionen använder också andra instrument för att motverka ungdomsarbetslösheten, till exempel de landsspecifika rekommendationerna. I juni 2012 fick nästan alla EU-länder rekommendationer om att förbättra ungdomarnas situation. De här rekommendationerna antas av EU:s ministerråd på förslag av kommissionen, och de ska fungera som ett sätt att samordna den ekonomiska politiken inom EU:s strategi Europa 2020.

Vid en internationell jämförelse menar Boverket (2013) att Sverige tillhör de länder i Europa där unga i genomsnitt flyttar hemifrån tidigast. I flera länder i södra och östra Europa låg genomsnittsåldern 2007 bland män på över 30 år, jämfört med de svenska männen knappa 22 år. Bland kvinnorna låg genomsnittsåldern i många länder på mellan 27 och 29 år, jämfört med svenska kvinnors knappa 21 år. De nordeuropeiska länderna är mest lika Sverige i genomsnittsåldern för att flytta hemifrån (Eurostat 2009).⁹⁰

En annan undersökning från Europeiska kommissionen visar att Sverige 2008 hade näst lägst andel 18–34-åringar som bodde hemma med sina föräldrar i en jämförelse med EU-länderna. Endast Danmark hade en lägre andel (Eurostat 2010b). Boverket menar att medan det i norra Europa kan förefalla självklart att de flesta 25-åringar vill flytta från föräldrarna är det många som väljer att bo kvar hemma i de syd- och östeuropeiska länderna. I Slovakien och Slovenien bor närmare 70 procent av de unga vuxna kvar i föräldrahemmet medan inte ens 20 procent av individerna i åldern 18–34 år är kvarboende i Sverige, Norge och Danmark. I Sverige har över 95 procent av äldre unga i åldern 25–34 år flyttat hemifrån (Boverket 2013).

⁸⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1311_sv.htm

⁹⁰ Data om genomsnittsåldern för att flytta hemifrån i Sverige fanns inte med i redovisningen i *Youth in Europe – a statistical portrait 2009*. Uppgifterna om Sverige är hämtade från SCB.

Referenser

- Arbetsförmedlingen (2012). *Åtterrapporering enligt regleringsbrevet för 2012, 17f. Ungdomar.*
- Arbetsförmedlingen (2013). *Åtterrapporering till regeringen 2013 – Uppdrag om krav på arbetsökande vid öppen arbetslöshet och deltagande i arbetsmarknadspolitiskt program, Dnr: Af-2012/448633.*
- Boverket (2013). *Ungdomars boende – lägesrapport 2013*, Rapport: 2013:17. Karlskrona: Boverket.
- Centrala studiestödsnämnden, CSN (2012). *Studenters ekonomiska och sociala situation 2011.*
- Centrala studiestödsnämnden, CSN (2013). *Studerande kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa, rapport 2013:1, Dnr 2012-100-4620.*
- Eurofond (2012a). *Young people and NEETs in Europe: First findings.*
- Eurofound (2012b). *NEETs Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe.*
- Europeiska kommissionen (2012). *Entrepreneurship Education at School in Europe.* Bryssel.
- Europeiska unionens råd (2009). *Rådets resolution om förnyade ramar för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet (2010–2018).* nr: 14451/09 JEUN 46 EDUC 157 SOC 597.
- Eurostat (2009). *Youth in Europe – a statistical portrait.* Europeiska kommissionen.
- Eurostat (2010a). *Eurostat statistics in focus 50/2010.* Europeiska kommissionen.
- Eurostat (2010b). *51 million young EU adults lived with their parent(s) in 2008.* Population and social conditions. Statistics in focus 50/2010.
- Hyresgästföreningen (2011). *Unga vuxnas boende i Sverige 2011.*
- Integrationsverket (2007). *Närmar sig och fjärrar sig.* Norrköping: Integrationsverket.
- Kronofogdemyndigheten (2012). *Årsredovisning 2012.* Sundbyberg: Kronofogdemyndigheten.
- Regeringens proposition 2008/09:1 *Budgetpropositionen för 2009.*
- Socialstyrelsen (2008). *Vräkningsförebyggande arbete – stöd till socialtjänsten och andra aktörer.* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2011). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011. Omfattning och karaktär.* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012a). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2011. Utbetalda belopp samt antal biståndsmottagare och antal biståndshushåll.* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012b). *Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd 2012 – resultat och metoder.* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012c). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär.* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Stockhoms stadsmission (2011). *Hemlös 2011. En statusrapport om det offentliga stöd till människor i hemlöshet, med utökat fokus på unga i hemlöshet.* Stockholm: Stockholms stadsmission.
- Temagruppen Unga i arbetslivet (2011). *Unga som varken arbetar eller studerar – hur många är de och vad gör de?* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012a). *2012 års uppföljning av unga som varken arbetar eller studerar*. Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2012:4. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012b). *Temporära organisationer för permanenta problem. Om implementering av samverkansprojekt för unga vuxna som står långt från arbetsmarknaden*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012c). *Det lönar sig 2 – En analys av arbetsmarknadsprojekts samhällsekonomiska lönsamhet*. Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2012:7. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Tillväxtverket (2012). *Unga företagare – Företagens villkor och verklighet*. Stockholm: Tillväxtverket.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Fokus 08 – en analys av ungas utanförskap*, Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Fokus 11 – en analys av ungas bostadssituation*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012a). *Unga föräldrars möjlighet att slutföra sin utbildning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012b). *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*, Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012c). *Insats med kvalitet – kvalitetssäkring av insatser som erbjuds unga*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Elektroniska källor

Arbetsförmedlingens månadsstatistik

<http://mstatkommun.arbetsformedlingen.se/default.aspx>. Hämtat 2013-04-15

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth/indicators. Hämtat 2013-05-15

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1311_sv.htm. Hämtat 2013-05-15

<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2011/72/en/1/EF1172EN.pdf>. Hämtat 2013-05-15

www.skolverket.se. Hämtat 2013-04-20

Kultur och fritid

Föreningsliv

Enligt indikatorredovisningen deltar unga i föreningslivet i lägre grad än äldre. År 2010/2011 angav 38 procent av unga i åldern 16–25 år att de deltagit i ett föreningsmöte de senaste 12 månaderna, vilket är en svag ökning från mätningen 2008/09. Det är dock vanligare att 16–19-åringar deltar i föreningslivet än att 20–25-åringar gör det. Mötesdeltagandet var lika omfattande bland tjejer som bland killar generellt, men unga med utländsk bakgrund, och framför allt tjejer med utländsk bakgrund, deltog i lägre grad i föreningsaktiviteter. Geografiskt sett var föreningsaktiviteten bland unga mest omfattande på mindre orter. Andelen som deltar i föreningsmöten har sjunkit markant de senaste 15 åren, både bland unga och bland äldre.

Föreningslivet kan sägas ha dubbla roller, dels att erbjuda en meningsfull fritid, dels att vara en demokratiskola. I föreningar kan unga få en inblick i demokratiska beslutsprocesser och en möjlighet att påverka beslut. I Ungdomsstyrelsens *Fokus 10 – en analys av ungas inflytande* (2010) beskrivs bland annat inflytande i föreningslivet. I rapporten framkommer att hälften av alla unga som är med i någon förening är nöjda med det inflytande de har, 20 procent vill ha mer inflytande medan de övriga säger att de inte vill påverka föreningens verksamhet.

Nästan 30 procent av unga i åldern 16–25 år är medlemmar i någon ungdomsorganisation. Ungas organisering stöds via bidrag som bland annat handläggs av Ungdomsstyrelsen. I mars 2011 trädde den nya *Förordningen om statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer* i kraft (SFS 2011:65). Det övergripande syftet med bidraget är att stödja barns och ungdomars självständiga organisering och inflytande i samhället. Antalet organisationer som beviljats bidrag har ökat sedan början av 2000-talet.

Ungas organisering stöds också av kommuner. Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer, LSU, har genomfört en kartläggning av lokalt stöd till ungas organisering. Rapporten visar bland annat att mindre än hälften av de tillfrågade kommunerna har ett uttalat syfte med sitt stöd till ungdomsorganisationerna. Det är även få kommuner som ställer krav på antalet unga i styrelsen eller som medlemmar. Dessutom är reglerna för ungas föreningsstöd lokalt ofta utformade som reglerna för idrottens stöd, vilket kan skapa hinder för den mångfald av ungas föreningar som finns. LSU menar att rapporten synliggör många kommuners okunskap om ungdomsorganisationer och deras roll på lokal nivå (LSU 2012).

Indikatorerna visar att vissa grupper av unga är mindre aktiva i föreningslivet än andra, särskilt tjejer med utländsk bakgrund deltog i lägre grad i föreningsaktiviteter. I *Fokus 10* (Ungdomsstyrelsen 2010) studerades hur ungdomsorganisationerna arbetar för att engagera unga i utsatta bostadsområden där andelen med utländsk bakgrund är stor. Resultatet visade att det saknas uppföljning och kartläggning av vilka grupper som är underrepresenterade bland ungdomsorganisationernas medlemmar. Trots det har ungefär hälften av de intervjuade organisationerna särskilda strategier för att nå målgrupper som man upplever som underrepresenterade.

Regeringen har riktat vissa åtgärder för att särskilt stimulera ungas engagemang i föreningslivet i områden som utmärks av låg organisationsgrad. Organisationer som vill arbeta med uppsökande metoder på lokal nivå, till exempel engagemangsguider, har kunnat ansöka om medel som bland annat handläggs av Ungdomsstyrelsen. I Ungdomsstyrelsens andra rapport om engagemangsguider, *Vägar till engagemang* (Ungdomsstyrelsen 2012a), lyfts bland annat framgångsfaktorer med arbetet. Det som gav bäst effekt var att skapa bra och personliga relationer. Det fanns också deltagare i projekten som själva övergick till att fungera som ambassadörer för föreningslivet. Ungdomsstyrelsens rapport belyser även vikten av att utveckla nya former av föreningsdeltagande för att nå målgruppen som ofta har aktiviteten och inte medlemskapet i centrum. I Ungdomsstyrelsens tredje rapport om engagemangsformer, *Engagemang som gör skillnad* (Ungdomsstyrelsen 2013), lyfts däremot vikten av att inte enbart inrikta sig på att engagera nya målgrupper utan också på att föreningarna behöver förändra sina arbetssätt. Till exempel behöver trösklarna för medverkan i föreningslivet sänkas.

I Ungdomsstyrelsens regleringsbrev för 2013 fick myndigheten i uppdrag att fortsätta fördela medel till verksamheter med så kallade engagemangsguider (regeringsbeslut 2013a).

I propositionen *En politik för det civila samhället* (prop. 2009/10:55) lämnade regeringen förslag till nya mål och inriktningar för det civila samhället som skulle ersätta folkrörelsepolitiken. Genom den nya politiken vill regeringen lyfta fram det civila samhällets betydelse samt utveckla och tydliggöra relationen mellan staten och det civila samhället. Målet för politiken är att förbättra villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin genom att utveckla människors möjlighet till delaktighet och att stärka förutsättningarna för det civila samhället att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden. Ungdomsstyrelsen har från 2012 ett kunskapsuppdrag (SFS 2007:1140) kopplat till det civila samhället. Uppdraget innebär bland annat ett ansvar för att det finns samlad kunskap om det civila samhällets villkor, sammansättning och utveckling.

Ungdomsstyrelsen har även fått i uppdrag av regeringen att kartlägga föreningslivets arbete för att förebygga sexuella övergrepp och kränkningar mot flickor och pojkar (regeringsbeslut 2013b). Uppdraget ska genomföras ur ett barnrättsperspektiv men också ur ett jämställdhetsperspektiv. Utifrån kartläggningen ska Ungdomsstyrelsen lyfta goda exempel på förebyggande insatser inom föreningslivet och arbetsmetoder som används när ett faktiskt övergrepp har skett. Inom ramen för regeringsuppdraget ska Ungdomsstyrelsen också sprida dessa resultat till verksamheter inom det civila samhället som riktar sig till barn och unga. Uppdraget löper under 2012–2015 och slutrapport ska lämnas till regeringen i februari 2015.

Idrottsutövande

Målet för idrottspolitiken är bland annat att ge medborgarna möjlighet att motionera och idrotta för att främja en god folkhälsa. För att främja fysisk hälsa är det viktigt att väcka intresse för motion och idrott bland de barn och unga som inte utövar fysisk aktivitet. Drygt 85 procent av unga i åldern 7–19 år och drygt 77 procent av de i åldern 20–29 år motionerade minst en gång i veckan 2012. För de som är yngre än 20 år är skillnaderna små mellan tjejer och killar. Däremot är andelen tjejer i åldern 20–29 år som motionerar större än andelen killar.

Sedan 2000 har andelen unga i åldern 7–14 år som motionerar varit relativt konstant medan andelen minskat bland de som är i åldern 15–19 år, speciellt bland killar. Andelen som 2012 tävlade eller tränade var 54 procent bland 7–14-åringar, 39 procent bland 15–19-åringar och 18 procent bland 20–29-åringar. Det var vanligare att killar uppgav att de tränade än att tjejer gjorde det. Sedan 2000 har andelen som tränar och tävlar ökat bland 7–14-åringarna men minskat bland 15–29-åringarna.

Indikatorerna för idrottsutövande beskriver inte situationen för unga med svensk respektive utländsk bakgrund. Riksidrottsförbundet visar dock i sin studie *Idrott och integration – en statistisk undersökning 2010* (Riksidrottsförbundet 2010) att unga med utländsk bakgrund i stor utsträckning är aktiva i idrottsföreningar, men att deltagandet är koncentrerat till några idrotter som fotboll, basket och kampsport.

Killar med utländsk bakgrund tränar eller tävlar i nästan lika stor utsträckning som killar med svensk bakgrund (drygt 50 procent), medan tjejer med utländsk bakgrund i mindre utsträckning än tjejer med svensk bakgrund tränar eller tävlar i en idrottsförening (drygt 30 procent jämfört med knappt 50 procent). Undersökningen visar dessutom att idrotten behöver arbeta mer intensivt med värderingsfrågor och attityder i sin ledarutbildning, med att sänka kostnader och att göra anläggningarna mer tillgängliga samt med att lära av de idrotter som idag har stor mångfald.

Ungdomsstyrelsen lämnade 2011 rapporten *När var hur – om ungas kultur* (Ungdomsstyrelsen 2011) till regeringen. Studien visar att det 2009 var vanligare att idrotta och motionera utanför en klubb eller förening än att göra det i en förening. Bland unga är det 11 procent som aldrig idrottar/motionerar, varken i en klubb/förening eller oorganiserat. Ungdomsstyrelsen jämförde i vilken grad unga utövar kultur respektive idrottar och motionerar. Det är svårt att göra en fullt rättvis jämförelse mellan utövandet av kultur och utövandet av idrott, bland annat beroende på hur man definierar de båda aktiviteterna. Jämförs den breda definitionen av kulturutövande med de som idrottar/motionerar även utanför föreningsidrotten är det en större andel unga som idrottar/motionerar minst en gång i veckan. Dock är både kultur och idrott omfattande fritidsaktiviteter bland unga och det är vanligt att de unga är aktiva inom båda aktiviteterna.

Kulturvanor

De redovisade indikatorerna kring unga och kultur ger en begränsad bild av ungas kulturutövande och kulturkonsumtion. Till exempel saknas uppgifter om hur många unga som dansar, som ägnar sig åt aktiviteter som är kopplade till informationsteknik eller vilka aktiviteter unga ägnar sig åt när de deltar i de studiecirkel eller kurser som finns med i statistiken. Indikatorn bygger dessutom på en undersökning som gjordes 2006/2007.

Trots detta kan vi se intressanta resultat. De vanligaste kulturaktiviteterna bland unga är att gå på bio och att läsa böcker. I de flesta beskrivna kulturaktiviteter ser vi en minskning bland unga mellan 1982/83 och 2006/07. Bland annat har det skett stora minskningar bland unga som läser böcker och skriver (dagbok, dikter, brev etcetera). Särskilt stor är minskningen bland de som uppger att de läser böcker regelbundet. Andelen unga som spelar instrument har också minskat, medan gruppen konsertbesökare är ungefär lika stor som tidigare. Ser vi till tjejers och killars kulturvanor är tjejer generellt sett i högre grad aktiva än killar, särskilt läser de böcker och besöker bibliotek i större utsträckning. Unga boende i storstäder ägnar sig i högre grad åt kulturaktiviteter än boende i mindre kommuner och unga födda i Sverige är, med undantag av skrivande, i större utsträckning aktiva än unga födda utomlands.

I Ungdomsstyrelsens studie *När var hur – om ungas kultur* (Ungdomsstyrelsen 2011) beskrivs ungas kulturutövande på fritiden. I rapporten konstateras att väldigt många unga ägnar sig åt kulturutövande på fritiden.

Enligt *När var hur* har 68 procent av unga i åldern 13–25 år ägnat sig åt kultur under det senaste året om man definierar kultur som de klassiska konstformerna, det vill säga bild, musik, skrivande, dans och teater. Räknas även slöjd och hantverk, aktiviteter som nycirkus och lajv samt aktiviteter kopplade till teknik och internet in i definitionen har hela 91 procent ägnat sig åt kultur på fritiden det senaste året. De populäraste kulturutövandeformerna är i tur och ordning slöjd och hantverk, bild, musik och att skriva. Därefter följer dans och teater.

Liksom Kulturrådets indikatorer visar Ungdomsstyrelsens rapport på stora skillnader i kulturutövning mellan könen. Bortsett från musik har större andelar tjejer ägnat sig åt de klassiska konstformerna. Ungdomsstyrelsen undersökte i rapporten även medelstilletdelningen till ungas kulturutövande. Att tjejer i större utsträckning är aktiva kulturutövare utom i musik är viktigt att sätta i relation till att de största offentligt finansierade arenorna för kulturutövande är musik- och kulturskolor, studieförbund och öppna mötesplatser för unga. På dessa arenor är musiken dominerande, vilket bidrar till att killar är i majoritet.

Detta betyder att utbudet på de offentligt finansierade arenorna inte motsvarar de aktiviteter som unga själva ägnar sig åt. Det går att hävda att den offentliga medelstilldelningen i mindre utsträckning används till tjejers aktiviteter än till killars. Det går bland annat att notera att tjejer är överrepresenterade i musik- och kulturskolornas verksamhet som främst riktar sig till personer under 13 år. Killar är överrepresenterade i studieförbundens cirklar med kulturinriktning för unga i åldern 13–24 år. Det går att ställa sig frågan vad som görs för att möta unga tjejers kulturutövande inom olika arenor.

När var hur tar dessutom upp hemmets och föräldrarnas betydelse för ungas kulturutövning. Rapporten visar att det finns ett samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och uppmuntran till kulturutövande. Detta visar på föräldrarnas viktiga roll, men även på vikten av att det finns offentligfinansierade arenor för de unga som inte får uppmuntran hemifrån.

I rapporten jämförs även medelstilldelningen till kulturverksamheter i förhållande till andra verksamheter. Ur ett jämställdhetsperspektiv ser vi att även inom idrotten får killar en större del av stödet eftersom en större andel killar ägnar sig åt föreningsidrottande.

I propositionen *Tid för kultur* (prop. 2009/10:3) fastslogs det nya kulturpolitiska målet att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. För att nå detta mål ska barns och ungas rätt till kultur särskilt uppmärksammas. En ny modell för samspel mellan stat, kommuner och landsting infördes under 2011, den så kallade kultursamverkansmodellen.⁹¹ De dokument som ligger till grund för processen kring kultursamverkansmodellen saknar preciseringar av vilka som ses som unga. När man talar om ungas kulturutövande handlar det framförallt om utövande i skolan.

Kulturrådet beslutade i december 2011 om föreskrifter för den första uppföljningen av bidrag till regional kulturverksamhet genom kultursamverkansmodellen. Föreskrifterna innehåller särskilda anvisningar för hur barn- och ungdomsverksamhet ska redovisas. Åldersindelningen i kommande redovisningar bygger på Ungdomsstyrelsens förslag i rapporten *När var hur*. Genom en indelning i grupperna 0–12, 13–18 och 19–25 år går det att följa upp både arbetet med barn och arbetet med unga. Myndigheten för kulturanalys har genomfört en första utvärdering av kultursamverkansmodellen. Utvärderingen visar att den dialogprocess som ingår i modellen har bidragit till att kultur har hamnat högt på den politiska dagordningen i regionerna (Myndigheten för kulturanalys 2012).

I *När, var, hur – om ungas kultur* (Ungdomsstyrelsen 2011) föreslog Ungdomsstyrelsen att det borde göras en återkommande kulturvaneenkät, bland annat i gruppen unga. I arbetsgruppen för barns rätt till kultur⁹² pågår en diskussion om hur detta ska gå till. En kulturvaneenkät är viktigt för uppföljning inom ungdoms- och kulturpolitiken. En sådan skulle även kunna användas i uppföljningen av funktionshinderspolitiken eftersom det finns brister i funktionsnedsattas tillgång och möjligheter till kulturaktiviteter. I indikatorn om kulturutövande finns inga uppgifter om unga med funktionsnedsättning.

⁹¹ Se www.kulturradet.se.

⁹² Arbetsgruppen för barns rätt till kultur är en del av ett myndighetsnätverk som syftar till att trygga barns och ungas rätt till kultur. Ett tiotal myndigheter ingår i nätverket.

Fritid för alla?

Flera undersökningar visar att det finns grupper av unga som i mindre utsträckning är aktiva på sin fritid. I Ungdomsstyrelsens rapport *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* (2012b) ser vi att unga med funktionsnedsättning inom flera områden är mindre aktiva på sin fritid än unga utan funktionsnedsättning. Det är relativt små skillnader mellan grupperna i kulturaktiviteter och föreningsliv, men större skillnader i motionsaktiviteter och idrottsutövande. Det finns flera orsaker till dessa resultat. En del handlar om bristen på tillgänglighet, där tillgängligheten innefattar såväl den fysiska lokalen och möjligheten att ta sig till lokalen som information om fritidsverksamheten och bemötandet av personal och andra ungdomar.

I arbetet med att göra fritiden tillgänglig för alla spelar kommunerna en viktig roll. Kommuner kan genom bland annat verksamheter, krav på tillgänglighet i bidragsgivning och arbete med planer och mål förbättra möjligheten för fler unga att delta i fritidsverksamheterna. Det är dock långt ifrån alla kommuner som har särskilda handlingsplaner för fritidsfrågor och personer med funktionsnedsättning. Så gott som inga kommuner har några utarbetade rutiner för att följa upp och utvärdera satsningarna. Inte heller finns det någon samlad kunskap om vilka unga som verkligen deltar i fritidsverksamheter på fritidsgårdar, i ungdomens hus och i olika kultur- och idrottsaktiviteter.

Unga hbtq-personer är en annan grupp som uppvisar ett betydligt lägre deltagande än övriga unga, särskilt inom motion och idrott. Idrottsrörelsen står inför stora utmaningar att skapa icke-diskriminerande miljöer, det lyfter Ungdomsstyrelsen i publikationerna *Om unga hbtq-personer – fritid* och *Om unga hbtq-personer – hälsa* (Ungdomsstyrelsen 2012c, d). Detta eftersom det är stora skillnader mellan andelen unga homo- eller bisexuella personer och andelen unga heterosexuella personer (16–25 år) som idrottar i en förening och motionerar varje vecka.

Av de unga heterosexuella killarna svarade 39 procent att de idrottar varje vecka i en förening. Bland homo- och bisexuella killar var andelen 22 procent. Av de unga heterosexuella tjejerna svarade 36 procent att de idrottar varje vecka i en förening. Bland de homo- och bisexuella tjejerna var andelen 26 procent. Bland killarna var det en något större andel heterosexuella (58 procent) än homo- och bisexuella (45 procent) som angav att de idrottar eller motionerar varje vecka, men inte i en förening. Bland tjejerna var det en något större andel heterosexuella (58 procent) än homo- och bisexuella (52 procent) som angav att de idrottar eller motionerar varje vecka, men inte i en förening (Ungdomsstyrelsen 2012c, d).

Ungdomsstyrelsens senaste siffror från den årliga ungdomsenkäten 2012⁹³ visar att över 11 procent av de unga homo- eller bisexuella, eller som är osäkra på sin sexuella läggning, har känt sig rädda eller otrygga i samband med idrottsutövande i en förening under det senaste halvåret. Bland unga heterosexuella är siffran omkring 1 procent. Ungdomsenkäten 2012 visar även att närmare 40 procent av heterosexuella unga idrottar varje vecka i en klubb eller en förening jämfört med omkring 27 procent av de unga homo- eller bisexuella, eller som är osäkra på sin sexuella läggning. Bland killarna är skillnaden störst: nästan 38 procent av de heterosexuella killarna idrottar i en förening jämfört med omkring 25 procent av de killar som är homo- eller bisexuella, eller som är osäkra på sin sexuella läggning.

⁹³ Ungdomsstyrelsens siffror kommer från ungdomsenkäten 2012 där 2 251 personer, av 4 500 slumpvis utvalda unga i åldern 16–25 år svarade via webb eller vanlig post på utskickade frågor.

Många unga idrottar på egen hand. Ungdomsstyrelsens senaste siffror från ungdomsenkäten 2012 visar att de killar som definierar sig som homo- eller bisexuella, eller som osäkra på sin sexuella läggning, inte idrottar i en idrottsklubb eller förening i lika stor utsträckning som de heterosexuella killarna. Det är 66 procent av killarna som är homo- eller bisexuella, eller som är osäkra på sin sexuella läggning, som aldrig idrottar eller motionerar i en klubb eller förening, jämfört med 53 procent av de heterosexuella killarna.

I en kvalitativ studie som Ungdomsstyrelsen tagit fram om unga hbtq-personers fritid framgår att omklädningsrum är en fysisk miljö som kan innebära en stor begränsning för idrottsutövandet i denna grupp. Särskilt lyfts denna problematik bland unga transpersoner (Ungdomsstyrelsen 2012d). Dessutom uppgav knappt var tionde kille (13–20 år) att han har en ledare inom lagsport som inte gillar homosexuella. Bland tjejerna i samma ålder var det 2 procent som uppgav detta (Ungdomsstyrelsen 2005).

Följden av könsstereotypa normer inom idrotten, könsuppdelningen, bristen på förebilder, låg hbtq-kompetens och låg vuxennärvaro blir att många hbtq-ungdomar lämnar idrotten visar en ny rapport om hbtq och idrott som tagits fram i samarbete mellan Riksidrottsförbundet, RFSL och RFSL Ungdom (Riksidrottsförbundet 2013). Transungdomar är de som främst slutar med föreningsidrott och istället ägnar sig åt gymträning eller annan individuell träning som inte kräver ledare, lagkamrater eller omklädningsrum. Resultatet är att idrottsvärlden missar potentiella idrottsstjärnor men även att hbtq-ungdomarna inte får tillgång till den offentligt finansierade idrotten som andra ungdomar.

Tillgången till säkra mötesplatser är central ur ett hälsofrämjande perspektiv för unga homosexuella, bisexuella och transpersoner. Möjligheten att kunna träffas på mötesplatser som är till särskilt för dem, där de kan känna sig trygga och slippa bli ifrågasatta på grund av sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck, är viktiga för att stärka deras psykiska hälsa. För de unga som varken i samhället eller inom sin familj möter acceptans för sin sexuella läggning eller könsidentitet, fyller dessa verksamheter ett stort behov (Ungdomsstyrelsen 2012c).

De framgångsfaktorer som lyfts i *Fokus 12* (Ungdomsstyrelsen 2012b) för att förbättra fritiden för unga med funktionsnedsättning är bättre samverkan, ökad kunskap hos ledare och att insatserna följs upp. I svaren på Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät ser vi i flera frågor liknande mönster mellan svaren från unga hbtq-personer och unga med funktionsnedsättning. Det är till exempel mer än dubbelt så vanligt att unga med funktionsnedsättning respektive homo- eller bisexuella unga någon gång avstått från att besöka eller delta i någon fritidsverksamhet för att de varit oroliga att bli dåligt bemötta eller behandlade, jämfört med unga utan funktionsnedsättning respektive heterosexuella unga. I arbetet för att förbättra möjligheterna för dessa grupper att delta i fritidsverksamheter behöver därför fritidspersonal bland annat utbildas i normkritik.

Det finns även andra bakgrundsvariabler som påverkar i vilken utsträckning man som ung är aktiv på fritiden. Centrum för idrottsforskning (CIF) har fått i uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten genom ett antal indikatorer inom fem målområden. I rapporten *Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010* framkommer att barn till sammanboende föräldrar och till högskoleutbildade idrottar i större utsträckning än barn till ensamstående föräldrar respektive föräldrar med endast gymnasieutbildning (Centrum för idrottsforskning 2011).

Indikatorerna visar även på de stora skillnader i idrottande mellan killar och tjejer med utländsk bakgrund som tidigare nämnts. Centrum för idrottsforskning konstaterar att det å ena sidan verkar som att familjesituation, socioekonomi och bakgrund påverkar ungas möjlighet att idrotta och att det finns visst fog för påståendet att idrotten inte är lika tillgänglig för alla. Å andra sidan är det påfallande många i samtliga kategorier som uppger sig idrotta regelbundet. Även i de kategorier som är minst representerade – till exempel unga med ensamstående föräldrar och tjejer med utländsk bakgrund – uppger sig nästan hälften idrotta minst en dag i veckan (Centrum för idrottsforskning 2011).

Gymnastik- och idrottshögskolan och Centrum för idrottsforskning har under 2012 analyserat vad som kännetecknar en bra föreningsdriven idrottsverksamhet som får barn och ungdomar att vilja fortsätta idrotta. De ska lyfta fram goda exempel samt metoder och arbetssätt inom olika idrotter och även studera hur olika idrottsmiljöer påverkar barns och ungas fysiska och psykiska utveckling. Barn och unga med funktionsnedsättningar ska uppmärksammas särskilt. Uppdraget ska redovisas i maj 2013 (regeringsbeslut 2011a).

Mötesplatser med flera funktioner

Ungdomars fritid utgörs inte bara av organiserade kultur- och idrottsaktiviteter. En stor del av det man gör på sin fritid sker i oorganiserade former. Det kan också ske på olika mötesplatser som fritidsgårdar och ungdomens hus. Mötesplatser för unga lockar dock inte alla unga, enligt en undersökning från Ungdomsstyrelsen besöker nästan fyra av fem unga i åldern 16–20 år aldrig sådana mötesplatser (Ungdomsstyrelsen 2010). Undersökningen visar också att en något högre andel unga vars föräldrar är lågutbildade respektive arbetslösa eller sjukskrivna besöker mötesplatserna.

Förutom att vara en plats för avkoppling där man kan träffa kompisar har mötesplatserna många olika funktioner för unga. Mötesplatserna är ofta ett ställe där ungdomsråd och ungdomsparlament möts och de är också ofta forum för föreningslivets verksamheter, vilket möjliggör kontakter mellan unga och folkrörelsernas olika aktörer.

I Ungdomsstyrelsens *Lika olika som lika* (Ungdomsstyrelsen 2009) uppmärksammas lokala inflytandeformer för unga. Eftersom unga i riskzon är en överrepresenterad grupp på fritidsgårdarna blir verksamheten där en särskilt viktig arena för inflytande och delaktighet för dem. Rapporten visar att många kommuner medvetet och aktivt arbetar med rekrytering från fritidsgårdarna till det lokala inflytandeforumet. I flera kommuner har mötesplatserna också blivit en allt viktigare arena för arbetsmarknadspolitiska insatser då särskilda verksamheter riktade till unga som inte går i skolan eller arbetar placeras där.

På fritidsgårdarna ägnar sig unga också åt kulturverksamheter, något som sällan uppmärksammas. Mötesplatserna för unga är viktiga arenor för traditionell musik, dans, teater, film och andra etablerade kulturella verksamheter, men även för nya uttryck och rörelser. I *Mötesplatser för unga* (Ungdomsstyrelsen 2008) beskrivs hur flera verksamheter har lyckats nå unga som inte i vanliga fall deltar i kulturaktiviteter. I Ungdomsstyrelsens *När var hur* (Ungdomsstyrelsen 2011) lyfts också olika typer av fritidsgårdar, ungdomsgårdar, ungdomens hus, musikhus och kulturhus upp av kommunala företrädare som viktiga arenor för ungas kulturutövande. Den lilla uppmärksamhet som mötesplatserna hittills fått som kulturarenor är problematisk eftersom denna del av ungas kulturella erfarenheter kan få stor betydelse för deras identitetsutveckling och även för det kulturella livet i stort.

Skapande skola

Genom att ta del av kultur i skolan kan möjligheten att delta i kulturaktiviteter på fritiden öka, framförallt för de unga som inte får med sig det hemifrån. Detta lyfts i Ungdomsstyrelsens rapport *När var hur* (2011). Ett av den nationella kulturpolitikens prioriterade områden är barns och ungas rätt till kultur. Kulturrådets barn- och ungdomskulturstrategi har som mål är att minst 30 procent av myndighetens bidragsgivning ska gå till verksamheter för barn och unga. En viktig del i detta är bidraget *Skapande skola* som infördes 2008. Skapande skola syftar bland annat till att barn och unga ska få ta del av professionell kulturverksamhet i skolan.

I februari 2012 publicerades rapporten *Skapande skola – en nulägesanalys* (Statens kulturråd 2012). Den visar att uppskattningsvis hälften av alla unga i årskurs 7–9 nåddes av stöd inom ramen för Skapande skola under läsåret 2010/11. Skolhuvudmännen anser att insatserna bidrog till att stärka elevernas självkänsla och att de fått en möjlighet att visa kompetenser och talanger som lärarna inte sett tidigare. En av fem, 20 procent, uppger dessutom att insatserna bidrog till bättre samarbetsklimat på skolorna.

Internationellt perspektiv

Föreningsliv

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK)⁹⁴ viger Europaåret 2013 åt frågor som rör livskvalitet för EU-medborgarna⁹⁵. En viktig sak som ska tas fram till och med 2015 är ett så kallat europeiskt system för att validera frivilliginsatser. Detta system ska mäta individers kunskaper och kompetens som rör sig utanför skola och arbete. Det kan till exempel handla om sport, ledarskap eller resor man gjort och som visar på användbara färdigheter för det livslånga lärandet.⁹⁶ I förlängningen kan framtagna modeller för detta långsiktiga arbete förhoppningsvis minska ungdomsarbetslösheten.

I februari 2013 etablerades även ett nätverk inom EU som samlar organisationer aktiva i volontärarbete (European Alliance for Volunteering).⁹⁷ Den europeiska alliansen för volontärarbete fungerar som ett samarbetsprojekt och stödjande nav för europeiska, nationella och regionala organisationer som omfattar volontärer eller som stöder eller främjar volontärarbete. En intressant kanadensisk forskningsstudie visar att människor som engagerar sig frivilligt förbättrar sin hälsa när det gäller hjärt- och kärlsjukdomar (Hannah et al. 2013). En grupp unga människor undersöktes och inom 10 veckor, med en timmes frivilligt engagemang per vecka, hade deras värden förbättrats.

Idrott

I och med att Lissabonfördraget trädde i kraft 2009 tillkom området idrott för EU. Detta innebär att för den framtida programperioden 2014–2020 kommer även idrott att vara en del av EU:s fonder. Idrott inkluderas därmed i Europeiska kommissionens förslag *Erasmus for all* om att slå ihop sju av de nuvarande programmen till ett program för allmän och yrkesinriktad utbildning, ungdom och idrott (Europeiska gemenskapernas kommission 2011). I ramverket för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet poängteras också idrottens vikt för att skapa god hälsa (Europeiska unionens råd 2009).

Kultur

Det finns få internationella studier av ungas kulturvanor. På uppdrag av Europeiska kommissionen publicerades dock under 2010 rapporten *Access of young people to culture – final report*, en beskrivning av ungas kulturutövande inom EU (Interarts Foundation 2010). Rapporten visar inte jämförande statistik mellan länderna utan lyfter snarare fram olika exempel. Bland rapportens slutsatser märks att unga inte är en homogen grupp och att:

- de behöver olika, koordinerade och långsiktiga åtgärder för att få tillgång till kultur.
- pengar, geografiska hinder och tid är de största hindren för att unga ska få tillgång till kultur.
- familjen, den sociala miljön och den ideella sektorn påverkar ungas kulturutövning.
- kunskapen om ungas deltagande och tillgång till kultur bör utvecklas.

Bland rapportens rekommendationer märks bland annat att medlemsstaterna ska inkludera tillgång till kultur som en av de viktigaste prioriteringarna i ungdomspolitikerna (Interarts Foundation 2010).

⁹⁴ EESK har som sin viktigaste uppgift att fungera som förbindelselänk mellan EU-institutionerna och det organiserade civila samhället.

⁹⁵ <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.sv>, www.europa.eu/citizens-2013

⁹⁶ http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/informal_en.htm

⁹⁷ <http://www.cev.be/uploads/2013/02/EAV-Establishment-Press-Release.pdf>

I ramverket för det europeiska samarbetet inom ungdomsområdet framhålls bland annat vikten av att unga får tillgång till miljöer där de kan utveckla sin kreativitet och sina intressen. Vidare att man ska underlätta synergier inom områdena kultur, utbildning, hälsa, social delaktighet, medier, anställning och ungdom för att kunna främja ungas kreativitet och innovationsförmåga (Europeiska unionens råd 2009).

I mars 2011 offentliggjordes EU:s nya indikatorer med syftet att ge en sektorsövergripande bild av levnadsvillkoren för ungdomar i EU. De 40 indikatorerna följer de åtta temaområden som ingår i ramverket för ungdomspolitiskt samarbete i EU. Indikatorsystemet är relativt nytt och det finns inte jämförande svenska siffror för alla indikatorer. De baseras på uppgifter från Eurostat.⁹⁸ Av de 40 indikatorerna finns ett antal med inriktning på kultur och föreningsdeltagande, men tyvärr finns inga siffror på nationell nivå för Sverige.

⁹⁸ Eurostat, Dashboard of EU Youth Indicators:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth.

Referenser

Centrum för idrottsforskning (2011). *Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010*. Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:1.

Europeiska gemenskapernas kommission (2011). *Förslag till Europaparlamentet och Rådets Förordning om inrättande av "ERASMUS FÖR ALLA", Unionens program för allmän utbildning, yrkesutbildning, ungdom och idrott*.

Europeiska unionens råd (2009). *Rådets resolution om förnyade ramar för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet (2010–2018)*. Nr: 14451/09 JEUN 46 EDUC 157 SOC 597.

Hannah M. C. et al. (2013). Effect of Volunteering on Risk Factors for Cardiovascular Disease in Adolescents: A Randomized Controlled Trial. *JAMA Pediatr.* 167(4):327-332.

Interarts Foundation (2010). *Access of young people to culture – final report*. Europeiska kommissionens generaldirektorat för utbildning och kultur.

LSU – Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (2012). *Med vilket syfte? En kartläggning av lokalt stöd till ungas organisering*. Stockholm: LSU.

Myndigheten för Kulturanalys (2012). *Kultursamverkansmodellen. En första utvärdering*, Stockholm: Myndigheten för Kulturanalys.

Regeringsbeslut (2011a). *Uppdrag till Gymnastik- och idrottshögskolan, Centrum för idrottsforskning, att följa upp statens stöd till idrotten*. Ku2011/1965/MFI.

Regeringsbeslut (2011b). *Ungdomsstyrelsens regleringsbrev för verksamhetsåret 2012*. U2011/7070/UC.

Regeringsbeslut (2013a). *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Ungdomsstyrelsen*, U2013/2026/UC.

Regeringsbeslut (2013b). *Uppdrag i fråga om föreningslivet*, U2012/106/UC.

Regeringens proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*.

Regeringens proposition 2009/10:55 *En politik för det civila samhället*.

Riksidrottsförbundet (2010). *Idrott och integration – en statistisk undersökning 2010*. Stockholm: Andrén & Holm.

Riksidrottsförbundet (2013). *Hbtq och idrott. Ungdomars erfarenheter och villkor inom svensk idrott*. FoU-rapport 2013:1. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

SFS 2007:1140 *Förordning med instruktion för Ungdomsstyrelsen*.

SFS 2011:65 *Förordning om statsbidrag till barn- och ungdomsorganisationer*.

Statens kulturråd (2012). *Skapande skola – en nulägesanalys*. Stockholm: Statens kulturråd.

Ungdomsstyrelsen (2005). *Unga och föreningsidrotten*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Lika olika som lika – om former för lokalt inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Fokus 10 – en analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *När var hur – om ungas kultur*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012a). *Vägar till engagemang – verksamheter med engagemangsguider 2011*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012b). *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012c). *Om unga hbtq-personer – fritid*, Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012d). *Om unga hbtq-personer – hälsa*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013). *Engagemang som gör skillnad*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Elektroniska källor

Kulturrådet
www.kulturradet.se

Europa 2020
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth, Hämtad 2013-04-29

<http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.sv> www.europa.eu/citizens-2013, Hämtad 2013-04-29

www.europa.eu/citizens-2013, Hämtad 2013-05-07

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/informal_en.htm, Hämtad 2013-05-07

<http://www.cev.be/uploads/2013/02/EAV-Establishment-Press-Release.pdf>, Hämtad 2013-05-07

Kapitel 8 Avslutande diskussion

Ung idag

Ung idag 2013 är Ungdomsstyrelsens åttonde sammanställning av indikatorer som beskriver ungas levnadsvillkor. Sammanställningen är en del av den nationella uppföljningen av ungdomspolitiken. Den nationella ungdomspolitiken ska genom insatser inom alla relevanta politikområden verka för att minska skillnaderna i levnadsvillkor bland unga. Fokus ska ligga på de unga som av olika anledningar har svårare än andra att få verklig tillgång till välfärd och inflytande.

Genom att kontinuerligt följa upp ungas levnadsvillkor inom olika områden kan vi ge en översiktlig bild av hur unga har det idag och hur situationen förändras över tid. I rapporten redovisar vi levnadsvillkoren för olika ungdomsgrupper, främst med avseende på kön. Uppföljningen har dock fortfarande begränsningar, främst i att skildra situationen för de yngsta åldersgrupperna,⁹⁹ att analysera de eventuella skillnader som finns mellan unga med och unga utan funktionsnedsättning och om levnadsvillkoren skiljer sig beroende på sexuell identitet och läggning. I materialet saknas också ofta möjligheter att göra jämförelser mellan ungdomsgruppen och äldre åldersgrupper.

Under 2012 arbetade Ungdomsstyrelsen i samråd med berörda myndigheter med att se över indikatorerna och föreslå förbättringar till regeringen. Ungdomsstyrelsens bedömning är att det ungdomspolitiska uppföljningssystemet i grunden är bra, men också att det finns en utvecklingspotential som kan bidra till bättre kvalitet. Indikatoruppföljningen kan effektiviseras genom att antalet indikatorer är färre och där de uppdateras löpande och analyseras vart tredje år i stället för årligen (Ungdomsstyrelsen 2012a).

Ungas skilda världar

Ungdomsstyrelsens ambition med denna rapport är att ge en samlad bild av hur unga har det i Sverige idag. Vår bedömning är att medan de allra flesta unga i Sverige har goda uppväxtvillkor så behövs det ytterligare insatser för att minska skillnaderna mellan de som har det bra och de som inte har det. Det är viktigt att hålla i minnet att gruppen unga är mycket heterogen. Ungdomsgruppen kännetecknas av att individerna befinner sig i ungefär samma ålder och är på väg in i vuxenvärlden. Men det finns mycket stora skillnader mellan de individer som ingår i gruppen.

Tjejer och killar

Indikatorerna i Ung idag 2013 visar att tjejer presterar generellt bättre än killar i skolan. Killars utsatthet för brott är högre i jämförelse med tjejers utsatthet. Killars utsatthet för fysiskt våld är högre än tjejers utsatthet samtidigt som tjejer utsätts för verbalt våld och cybervåld i större utsträckning än killar. Psykosomatiska symptom som huvudvärk, ont i magen och nedstämdhet är dubbelt så vanliga bland tjejer som bland killar. Killar med utländsk bakgrund tränar eller tävlar i en idrottsförening i nästan lika stor utsträckning som killar med svensk bakgrund medan tjejer med utländsk bakgrund i mindre utsträckning än tjejer med svensk bakgrund tränar eller tävlar i en idrottsförening.

Ser vi till tjejers och killars kulturvanor är tjejer generellt sett mer aktiva än killar, särskilt läser de böcker och besöker bibliotek i större utsträckning. Att tjejer i större utsträckning är aktiva kulturutövare utom i musik är viktigt att sätta i relation till att de största offentligt finansierade arenorna för kulturutövande är musik- och kulturskolor, studieförbund och öppna mötesplatser för unga. På dessa arenor dominerar musiken stort och i öppna verksamheter och studieförbundsverksamhet med kulturinriktning är killar i majoritet (Ungdomsstyrelsen 2011).

⁹⁹ Statistik och fakta kring åldersgruppen 13–18 år finns på Barnombudsmannens nätverktyg *Max 18* på www.barnombudsmannen.se.

Socioekonomisk bakgrund

En viktig variabel som påverkar levnadsvillkoren är den unges socioekonomiska bakgrund. Skolverket visar till exempel att betydelsen av elevens socioekonomiska bakgrund fortfarande är stor (Skolverket 2012) och att unga i grund- och gymnasieskolan vars föräldrar är högutbildade lyckas bättre än de vars föräldrar är lågutbildade (Skolverket 2013a). Även Socialstyrelsen pekar på betydelsen av socioekonomisk bakgrund och menar att ohälsan generellt är större i socioekonomiskt svaga grupper (Socialstyrelsen 2009). I Skolverkets lägesbedömning 2013 lyfter Skolverket att skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i elevernas olika förutsättningar, men att den inte i tillräcklig utsträckning lyckas med det (Skolverket 2013b).

Det finns flera områden där socioekonomisk bakgrund spelar in. I *Fokus 10 – en analys av ungas inflytande* (Ungdomsstyrelsen 2010a) framkommer att unga som har minst en förälder som är arbetslös eller sjukskriven tror mindre på sina möjligheter att föra fram åsikter till dem som bestämmer i kommunen. Även unga som har haft svårt att klara sina ekonomiska utgifter tror i lägre grad på sina möjligheter. Centrum för idrottsforskning (CIF) menar att det verkar som att familjesituation, socioekonomi och bakgrund påverkar ungas möjlighet att idrotta och att det finns visst fog för påståendet att idrotten inte är lika tillgänglig för alla (Centrum för idrottsforskning 2011). Ungdomsstyrelsens rapport *När var hur* (2011) visar att det finns ett samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och uppmuntran till kulturutövande. Detta visar på föräldrarnas viktiga roll, men även på vikten av att det finns offentligt finansierade arenor för unga som inte får uppmuntran hemifrån.

Funktionsnedsättning

Unga med funktionsnedsättning är en heterogen grupp där olika funktionsnedsättningar påverkar de ungas liv och hälsa på olika sätt. Men individens hälsa påverkas även av andra faktorer som inte kan förklaras av funktionsnedsättningen i sig. Handisam (2012) lyfter till exempel att förutsättningarna för en god hälsa bestäms av faktorer som livsmiljö, samhällsstruktur och levnadsförhållanden samt att utbildning och arbete i hög grad påverkar individens hälsa. Detta gör att det krävs insatser från en rad olika politikområden för att motverka den ohälsa hos unga med funktionsnedsättning som indikatorredovisningen visar på.

Arbetsförmedlingens indikatorredovisning visar bland annat att unga med funktionsnedsättning i regel har svårare att få ett arbete. Arbetslösheten har ökat mer än för genomsnittet samtidigt som tiderna utan arbete är längre än för övriga arbetssökande unga.

Det framgår även att unga med funktionsnedsättning i högre grad än övriga unga har en utsatt hälsosituation. Det råder störst skillnader inom områdena psykisk hälsa, mobbning och levnadsvanor. (Statens folkhälsoinstitut 2011). Skolverket menar att unga med funktionsnedsättning i högre grad är utsatta för mobbning och utanförskap i skolan än andra (Skolverket 2010) och i Ungdomsstyrelsens rapport Fokus 12 (2012b) är unga med funktionsnedsättning fem gånger så missnöjda med sina liv som övriga unga, 21 procent jämfört med 4 procent. En betydligt större del bland unga med funktionsnedsättning lider av stressrelaterade symptom flera gånger i veckan eller varje dag jämfört med övriga unga, 55 procent jämfört med 31 procent.

Homosexuella och bisexuella

Unga homo- och bisexuella har sämre levnadsvillkor än unga heterosexuella, vilket medför hälsorisker visar Statens folkhälsoinstituts redovisning till Ungdomsstyrelsen. Både unga män och unga kvinnor som är homo- eller bisexuella rapporterar i högre grad kränkningar och fetma och en högre andel har en stillasittande fritid. Enligt Statens folkhälsoinstitut påverkar diskriminering i stor utsträckning personers hälsa negativt.¹⁰⁰ Följderna av att hbt-personer utsätts för olika former av kränkningar och våld i sin vardag leder således till högre ohälsotal inom denna grupp.

I Ungdomsstyrelsens studie *Hon hen han* (2010b) framkom att skolan är en av de vanligaste platserna där unga homosexuella, bisexuella och transpersoner utsätts för hatbrott. Skolan är en av de viktigaste platserna för unga. Förutom den kunskap unga får påverkas också unga som individer i skolmiljön och det är också en plats som unga inte kan välja bort. Därför är det viktigt att förstärka det normkritiska och förebyggande arbetet mot trakasserier, mobbning och hatbrott i skolan.

Utländsk bakgrund

Det är viktigt att komma ihåg att även elever med utländsk bakgrund, liksom andra grupper unga, är en mycket heterogen grupp med stora variationer inom gruppen som exempelvis språk och ursprungsland. Elevernas skolresultat påverkas i hög grad av faktorer som kön, föräldrarnas utbildningsnivå och om en elev har invandrat före eller efter skolstart. Skolverkets redovisning till Ungdomsstyrelsen visar till exempel att tjejer med utländsk bakgrund har ett bättre genomsnittligt meritvärde än killar med svensk bakgrund medan andelen behöriga till gymnasiestudier och högskolestudier för läsåret 2011/12 var lägre bland elever med utländsk bakgrund än bland elever med svensk bakgrund. Av elever med slutbetyg från gymnasieskolan gick elever med utländsk bakgrund i betydligt högre grad över till högskolestudier inom tre år efter gymnasieutbildningen jämfört med elever med svensk bakgrund, 57 procent jämfört med 43 procent.

Årets indikatorredovisning från Arbetsförmedlingen visar att utrikes födda ungdomar som saknar gymnasieutbildning i regel har svårare att få ett arbete än inrikes födda ungdomar som saknar sådan utbildning. Den visar även att om de utrikes födda ungdomarna är utan arbete under en längre tid riskerar de också att fastna i arbetslöshet och utanförskap. Trots att arbetslösheten inte ökat mer i denna grupp än i gruppen unga i stort är tiderna utan arbete längre.

Indikatorredovisningen visar också att andelen utrikes födda barn med låg ekonomisk standard under 2012 var mer än tre gånger så stor som motsvarande andel inrikes födda barn. Även i gruppen 18–25 år är andelen med låg ekonomisk standard högre bland utrikes födda än bland inrikes födda. För ekonomiskt bistånd gäller att andelen med ekonomiskt bistånd i åldern 19–25 år är mer än tre gånger så hög bland utrikes födda som bland inrikes födda.

¹⁰⁰ Se kapitel 7, Lägesbeskrivning, Hälsa och utsatthet.

Psykisk hälsa

Även om de allra flesta unga generellt mår bra har andelen unga som anger psykiska och psykosomatiska symptom stigit. I Socialstyrelsens indikatorredovisning till Ungdomsstyrelsen uppgav 32 procent av tjejerna och 14 procent av killarna, i åldersgruppen 16–24 år, att de hade lätta eller svåra besvär av ångslan, oro eller ångest. Socialstyrelsens indikatorredovisning visar även att från andra halvan av 1990-talet fram till 2007 ökade andelen unga som slutenvårdats till följd av självmordsförsök. Därefter har andelen vårdade minskat, men det är ännu för tidigt att prata om en positiv trend.

En förklaring till den ökande andelen unga som anger psykiska och psykosomatiska symptom är att unga har sämre möjligheter att få ett heltidsarbete jämfört med för 20 år sedan enligt Socialstyrelsen (Socialstyrelsen 2009). En annan förklaring är att ett sent inträde i vuxenlivet som till exempel svårigheter att få bostad och egen försörjning kan leda till försämrade psykisk hälsa bland unga (Kosidou 2013).

I den senaste EU Youth Report (European Commission 2012) om psykisk ohälsa bland unga lyfts att den ekonomiska krisen i Europa tros vara en förklaring till den försämrade psykiska hälsan bland unga, speciellt i familjer med låga inkomster. Enligt Europeiska kommissionen¹⁰¹ är unga de som löper störst risk för arbetslöshet på EU:s arbetsmarknad, vilket även kan leda till marginalisering. Det kan i sin tur lämna djupa spår i en hel ungdomsgeneration och skada sysselsättning, produktivitet och social sammanhållning nu och i framtiden.

Insatser för *alla* ungas välfärd och inflytande

De övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken är att alla unga ska ha verklig tillgång till inflytande och välfärd. Dessutom ska ungas mänskliga rättigheter skyddas och främjas. Unga ska ges möjlighet till social och ekonomisk trygghet, god hälsa och utveckling. Det offentliga ska ta hänsyn till att unga sinsemellan är olika samt ha som utgångspunkt att ungas erfarenheter och kunskap är en resurs. Samhället ska således stödja ungas rätt till ett självständigt liv.

Olika levnadsvillkor

Uppföljningen av indikatorerna visar att levnadsvillkoren skiljer sig åt beroende på kön, om man är född utomlands eller i Sverige, var i landet man bor, om man har en funktionsnedsättning eller inte samt vilken socioekonomisk bakgrund man har. Skillnaderna märks inom alla ungdomspolitikens huvudområden och skillnaderna mellan olika ungdomsgrupper bör tas på allvar och uppmärksammas ytterligare. Annars riskerar de uppsatta målen enbart att gälla en del av ungdomsgruppen och att utanförskapet för andra grupper av unga ökar.

Kommunal och statlig ungdomspolitik

I Sverige är den lokala nivån förmodligen den viktigaste för unga. Det är på den lokala nivån beslut leder till handling och insatser och där olika professioner möter unga på olika sätt. Oftast är det de kommunala verksamheterna som bidrar till reell skillnad i ungas villkor och ett stort ansvar ligger alltså på kommunala politiker och tjänstemän. Vilket län och vilken kommun eller kommutyp man bor i påverkar bland annat i vilken utsträckning man läser vidare på högskola, skuldsättning, hälsa, arbetslöshet och företagande.

¹⁰¹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1311_sv.htm

Socialstyrelsen (2010) har kartlagt kommunala skillnader i förekomst av utsatthet bland barn och unga samt studerat kommunernas kostnader för verksamheter riktade till barn och unga. Rapporten visar att barn och unga lever under mycket skilda förhållanden beroende på i vilken kommun de växer upp. Kommunernas varierande kostnader och skillnader i risken för barn och unga att drabbas av problem under uppväxten förklaras med en rad olika faktorer. Vissa förhållanden, till exempel demografi och geografiska avstånd, har kommunerna svårt att förändra. Däremot kan kommunerna påverka vilka insatser som erbjuds och på vilket sätt de genomförs.

Ungas situation varierar kraftigt mellan olika kommuner och även mellan kommun- och stadsdelar. Eftersom de lokala ungdomspolitiska besluten bör vara väl förankrade i den faktiska situationen och de faktiska behoven så är det grundläggande att varje kommun har god kunskap om ungas situation i den egna kommunen och hur denna situation förhåller sig till ungas situation i andra liknande kommuner och i riket i övrigt.

Relationen mellan staten och kommunerna innebär att staten inte kan styra kommunernas ungdomspolitik generellt. Däremot är stora delar av det ungdomspolitiska fältet styrt av lagar och förordningar, till exempel utbildning, arbetsmarknad och sociala försäkringar, och inom dessa områden är kommunernas självstyre mycket begränsat och deras beroende av sektorspolitiken stort. I en delrapport från framtidskommissionen lyfts att en stor del av de politiska besluten i riksdagen och i kommuner och landsting har sin grund i beslut på EU-nivå och att en stor andel av nya svenska lagar och förordningar hänvisar till EU:s lagstiftning.

Framtidskommissionen menar att ett högt allmänt valdeltagande är viktigt. Om valdeltagandet är lågt kommer med sannolikt yngre, lågutbildade människor med låga inkomster och utrikes födda att rösta i mindre utsträckning och således påverka de demokratiska besluten i lägre grad. Att behålla ett högt deltagande i nationella val och höja deltagandet i EU-valet är därför en viktig utmaning (Ds 2013:2).

Ungdomsstyrelsen har i en rad rapporter lyft fram behovet av samverkan mellan olika aktörer och med ungas behov i centrum. Inom statlig och kommunal organisation delas samhället ofta in i olika sektorer eller politikområden. Dessa är i hög grad beroende av varandra. Ungdomspolitikens fem huvudområden – utbildning och lärande, hälsa och utsatthet, arbete och försörjning, inflytande och representation samt kultur och fritid – påverkar alla ungas levnadsvillkor. I kapitel 9 om myndigheternas insatser ges en bild av vad som görs på statlig nivå för att förbättra ungas levnadsvillkor inom dessa områden. För att bryta utanförskapet och minska ungas utsatthet är en tydligare samordning av samhällets resurser nödvändig. Detta gäller både på kommunal och på statlig nivå.

Referenser

Centrum för idrottsforskning (2011). *Uppföljning av statens stöd till idrotten 2010*. Centrum för idrottsforsknings skrifter 2011:1.

European Commission (2012). *EU Youth Report COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Results of the first cycle of the Open Method of Coordination in the youth field (2010-2012)*.

Ds 2013:2 *Delaktighet i framtiden – utmaningar för jämställdhet, demokrati och integration*. Delutredning från Framtidskommissionen. Stockholm: Fritzes.

Handisam (2012). *Hur är läget? Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2012*. Stockholm: Handisam.

Kosidou, K. (2013) *Mental ill-health in contemporary young adults*. Stockholm: The department of public health sciences, Karolinska institutet.

Skolverket (2010). *Risk för IG. Gymnasierectorer om skolornas stöd till elever som riskerar att inte nå målen*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2012). *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2013a). *Beskrivande data 2012. Förskola, skola och vuxenutbildning*. Rapport 383. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2013b). *Skolverkets lägesbedömning 2013*. Rapport 387, 2013. Stockholm: Fritzes.

Socialstyrelsen (2009). *Folkhälsorapport 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2010). *Olika villkor. Om levnadsförhållanden, risker och kommunala kostnader för barn och unga*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens folkhälsoinstitut (2011). *Hälsan hos barn och unga med funktionsnedsättning*. Östersund: FHI.

Ungdomsstyrelsen (2010a). *Fokus 10 – en analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010b). *Hon hen han – en analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *När var hur – om ungas kultur*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012a). *Uppföljning av ungas levnadsvillkor – förslag till utveckling*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012b). *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Elektroniska källor

www.barnombudsmannen.se

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1311_sv.htm

Kapitel 9 Myndigheternas insatser

Myndigheterna är enligt regeringsbeslut (2011) även skyldiga att redovisa om de har genomfört några särskilda åtgärder för att förbättra ungas levnadsvillkor. Nio myndigheter samt Ungdomsstyrelsen har bifogat en sådan beskrivning i sin redovisning. Dessa insatser och åtgärder återges här i sin helhet.¹⁰²

Arbetsmiljöverket

Unga i arbete – sommartillsyn 2012

Unga har ofta låga kunskaper om arbetsmiljön. Det visar kunskaps- och attitydundersökningar som Arbetsmiljöverket tidigare låtit göra och som sannolikt fortfarande är giltiga. Därför är det extra viktigt att ungdomar när de kommer ut i arbetslivet får en bra introduktion, känner till riskerna på sin arbetsplats och vet hur arbetet ska utföras säkert.

Arbetsmiljöverket har för sjunde sommaren i rad inspekterat arbetsplatser där många ungdomar arbetar. Under 2012 genomfördes knappt 1 000 inspektioner. De flesta besöken har gjorts på campingplatser och vandrarhem följt av fritids- och sportanläggningar. Vidare har många arbetsplatser inom omsorg samt café- och restaurangverksamhet besökts. Även kommunförvaltningar som anordnar sommararbete för skolungdomar har blivit inspekterade.

Sommartillsynen 2012 resulterade i cirka 850 krav på förbättringar av arbetsmiljön. Det är vanligt med brister i introduktionen av den unge. Vidare har det brustit i skriftliga rutiner för hur arbetsuppgifter ska utföras och vilka risker som finns i arbetet. Även brister i fråga om risker för hot och våld i arbetsmiljön har observerats inom vård och omsorg samt inom handel.

Trots att Arbetsmiljöverket under sju år har inspekterat arbetsmiljöer där många unga arbetar, så finns det ännu stora brister när det gäller ungdomars introduktion i arbetslivet. Inspektionerna når dock endast en begränsad del av de arbetsgivare som sysselsätter ungdomar.

Utbildning

Skolan är landets största arbetsplats sett till antalet personer som vistas där. Bra arbetsförhållanden i våra skolor är viktigt för att eleverna ska må bra och kunna tillgodogöra sig undervisningen. Från och med årskurs 0, förskoleklass, omfattas elever av arbetsmiljölagstiftningen. Det är rektorerna som har det operativa arbetsmiljöansvaret vid skolorna, men ytterst ligger ansvaret på huvudmännen (kommuner, landsting, staten samt enskild fysisk eller juridisk person).

För att kunna effektivisera tillsynen av grund- och gymnasieskolorna har Arbetsmiljöverket under 2012 tagit fram och beslutat om en strategi för 2013–2016. Grundidén bygger på att ge stöd åt huvudmännen så att dessa själva kan ta ansvar för ett väl fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete. Strategin innehåller bland annat aktiviteter för att bygga upp och förmedla kunskap, aktiviteter för samverkan med Skolinspektionen samt en flerårig nationell inspektionsaktivitet.

¹⁰² Kontakta respektive myndighet för frågor om referenser.

Många byggnadsarbetare skadas i sitt arbete. Det är därför av stor betydelse att byggnadsarbetare redan under utbildningen får en positiv attityd till arbetsmiljöarbete för att därmed minska riskerna för arbetsrelaterade olyckor och sjukdomar på byggarbetsplatserna. Huvuddelen av gymnasieskolornas yrkesprogram för bygg kommer att inspekteras av Arbetsmiljöverket fram till och med 2013. Under 2012 gjordes 183 inspektioner och uppföljningsbesök på skolor och byggarbetsplatser där elever utbildas och totalt 680 krav ställdes. Inspektionerna har bland annat visat att eleverna inte har tillräckliga kunskaper och erfarenheter om arbetsmiljöfrågor inför sitt kommande yrkesliv. Det finns även brister hos många lärare i kunskaper om arbetsmetoder och gällande regler.

Enligt arbetsmiljöförordningens § 2 har arbetsgivaren ansvar att till Arbetsmiljöverket skyndsamt anmäla allvarliga arbetsolyckor som medfört svåra skador – även psykiska – eller dödsfall som inträffat i verksamheten. Även allvarliga tillbud ska rapporteras.

Näringsgrenens utbildning stod 2012 för drygt en tiondel av de anmälningar om allvarliga olyckor och tillbud som inkom till Arbetsmiljöverket enligt arbetsmiljöförordningens 2 §. De anmälda olyckorna har gradvis ökat under senare år från 920 (2008), 950 (2009), 1 150 (2010), 1 260 (2011) till 1 350 (2012). Merparten av dessa anmälningar avser elever. Fallolyckor och våld dominerar. Skolornas anmälningar enligt arbetsmiljöförordningen är dock ingen trovärdig källa för att bedöma det faktiska antalet olyckor och tillbud bland elever. Mörkertalet är stort, vissa våldshändelser anmäls sannolikt endast till polisen. En del skolor saknar rutiner för att anmäla, medan andra kan anmäla olyckor som inte är av det allvarliga slaget, varken fysiskt eller psykiskt.

Minderåriga och dispenser

Särskilda regler för arbete och arbetstid gäller unga som inte fyllt 18 år. Undantag från regler i föreskrifter kan dock medges efter ansökan från arbetsgivaren till Arbetsmiljöverket. Antalet dispensansökningar ökade mellan 2007 och 2008, men de minskade kraftigt under krisåret 2009 och har sedan legat på en betydligt lägre nivå än innan konjunktur nedgången (tabell 9.1).

Tabell 9.1 Antal ansökningar om undantag för minderåriga, 2007–2012

År	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Antal	840	910	510	530	570	560

De flesta ansökningar blir beviljade. Antalet avslagna dispensansökningar har årligen varit mellan 10 och 40 stycken.

De flesta ansökningar gäller medverkan inom kultur- och underhållningssektorn, i filminspelningar eller teateruppsättningar. Även kommuner (främst omvårdnadsarbete) och tidningsdistributörer söker dispens för att anställa unga. De arbetsgivare som inte känner till och därmed inte följer bestämmelserna kan bötfällas.

Ny föreskrift för minderåriga

Arbetet med att ta fram en ny föreskrift om minderårigas arbetsmiljö avslutades under 2012 och den nya föreskriften trädde i kraft 1 februari 2013 (AFS 2012:3). En förändring i förhållande till den tidigare föreskriften om minderåriga är att det råder förbud för ungdomar under 16 år att sälja åldersreglerade varor som exempelvis tobak. Vidare har det införts förbud för minderåriga att arbeta med vissa riskfyllda uppgifter. Det har tagits fram en vägledning där man får råd och rekommendationer som kan vara till hjälp då det gäller att följa föreskriften.

Unga i arbete – sommarkampanjen 2012

Arbetsmiljöverkets inspektioner av ungdomsarbetsplatser visar att många arbetsgivare brister i att ge ungdomar introduktion och handledning. Ofta saknas även riskbedömningar för ungdomars specifika arbetsuppgifter. Ungdomar förknippar vanligen begreppet *arbetsmiljö* med trivsel och gemenskap på arbetsplatsen och inte med risker, något som framgår av en undersökning som Arbetsmiljöverket har låtit genomföra.

Under sommaren 2011 gjordes ett försök att nå ungdomar med information om arbetsmiljöfrågor via annonser på Facebook. Satsningen blev så lyckad att Arbetsmiljöverket under 2012 startade en treårig direktadresserad kampanj till 40 000 ungdomar som fyllde 16 år under 2012 och som bor i närheten av någon av Sveriges sju största städer. Dessa ungdomar har fått ett brev, tillsammans med en nyligen framtagen broschyr *Knäcket* som handlar om rättigheter på jobbet. Det har varit mer än 7 600 unika besökare på kampanjsidan på Facebook och 2 300 deltog i den tävling som fanns där. Flera hundra ungdomar visade intresse för ett sommarjobb hos Arbetsmiljöverket under sommaren 2013. En kvantitativ utvärdering visar att insatsen i stort har varit lyckad. Materialet har observerats av en stor andel som dessutom uppgav att de i relativt stor utsträckning har läst något av innehållet i utskicket och tyckt att det har varit lättillgängligt.

Boverket

Bidrag till samlingslokaler för unga

Boverkets samlingslokaldelegation beviljade i december 2012 cirka 4,8 miljoner i bidrag till föreningar för att utveckla ungdomsverksamhet i allmänna samlingslokaler. Pengarna fördelades till 13 projekt och ska bland annat användas för stöd till resurser i syfte att utveckla verksamheten och göra lokalerna mer attraktiva för unga.

De viktigaste faktorerna vid fördelningen av anslagen har varit den bedömning som Boverket gjort utifrån behovet av samlingslokalen i området och på orten samt att de insatser som görs i projektet har ett tydligt syfte att vara utvecklande för ungdomsverksamheten i lokalen.

Bidrag har beviljats för ombyggnad eller anpassning av utrymmen specifikt för ungdomsverksamhet, projekt som innebär att lokalen kompletteras med inventarier eller moderniseras med till exempel teknisk utrustning samt till andra verksamhetsstödande insatser.

Enklare regler ska ge fler bostäder för unga

Regeringen gav i november 2012 Boverket i uppdrag att se över de regelverk som påverkar byggandet av student- och ungdomsbostäder. Målet är att skapa ett regelverk som gör det lättare och snabbare att bygga bostäder för unga. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast 1 juli 2013 och informationsinsatser ska genomföras under 2013.

Boverket ska se över regelverk och de vägledningar som påverkar byggandet av student- och ungdomsbostäder med en boarea om högst 35 kvadratmeter. Vidare ska myndigheten utreda vilka avsteg som bör kunna göras från kraven i plan- och bygglagen vid tidsbegränsat bygglov samt utreda möjligheter och behov av att förlänga tidsperioden för tidsbegränsat bygglov. Boverket ska också utreda möjligheter att förenkla bygglovsprocessen när tillfälliga bostäder flyttas och ställs upp på en ny plats.

Stöd för innovativt byggande av bostäder för unga

Regeringen ger ett stöd på totalt 50 miljoner kronor för att främja innovativt byggande av bostäder för unga. Stödet får gå till en åtgärd som innebär utveckling eller användning av en ny eller väsentligt förbättrad vara, tjänst eller process i byggandet av bostäder för unga. Förordningen träder i kraft 1 juni 2013. Stödet kan sökas av bland annat företag och kommuner fram till 1 augusti 2015.

Regeringen vill stimulera nytänkande i byggandet av bostäder för unga. Stödet kan bli ett viktigt smörjmedel för att få fram innovativa lösningar som kan leda till ökat byggande av sådana bostäder.

Det finns två olika nivåer för stöd:

1. För utveckling av en ny eller väsentligt förbättrad vara, tjänst eller process får stödet uppgå till högst 300 000 kronor per mottagare.
2. För användning av en ny eller väsentligt förbättrad vara, tjänst eller process får stödet uppgå till högst 1 600 000 kronor per mottagare.

Stödet får endast lämnas till den som bedöms ha förutsättningar att bland annat sprida information och erfarenhet om åtgärden, däribland företag, kommuner och stiftelser.

Kommunala hyresgarantier

Kommunala hyresgarantier infördes 1 juli 2007. Det innebär en möjlighet för kommunerna att ställa ut hyresgarantier för personer som har ekonomisk förmåga att betala kostnaderna för ett boende men som ändå har svårt att få en bostad med besittningsskydd. Kommunala hyresgarantier är ett frivilligt åtagande och ett verktyg som kommunen kan använda för att uppfylla sitt bostadsförsörjningsansvar.

Hyresgarantin omfattar minst sex månaders hyra och ska gälla under minst två år. Den kommunala hyresgarantin blir en extra säkerhet för hyresvärden och kan därför bidra till att den som söker får ett eget hyreskontrakt på en bostad. Kommuner som väljer att ställa ut kommunala hyresgarantier har möjlighet att få ett statligt bidrag på 5 000 kr per garanti. Det statliga bidraget administreras av Boverket.

Under 2012 uppgick det beviljade bidraget för kommunala hyresgarantier till 775 000 kronor och omfattade 155 bidrag till 14 kommuner. Från 1 juli 2006 och fram till och med februari 2013 har totalt 4 285 000 kronor beviljats. Nästan 15 procent av det totalt beviljade beloppet, eller 625 000 kronor, har utbetalats till åldersgruppen 18–24 år.

Attraktiva miljöer för att stimulera fysisk aktivitet

Boverket har fått regeringens uppdrag att ansvara för ett samverkansprojekt som samordnar och utvecklar arbetet kring samhällsplanering som stimulerar till fysisk aktivitet i vardagen.

Uppdraget har skett i samverkan med Statens folkhälsoinstitut, länsstyrelserna, Sveriges Kommuner och Landsting, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Trafikverket, Gymnastik- och Idrottshögskolan, Sveriges lantbruksuniversitet, Movium, Malmö Stad, Täby kommun och Örnsköldsviks kommun med flera. Uppdraget slutrapporterades till regeringen den 31 december 2012.

Behovet är stort av att synliggöra individens behov och de fysiska miljöer som utgör människors vardagsmiljö. Tillgänglighet, skönhet och trygghet är några av de aspekter som påverkar. Fysisk aktivitet i vardagen beskrivs utifrån fyra landskap: fotgängarens, cyklistens, barns och ungas samt tätortsnära landskap.

Boverket har valt att lägga fokus på den fysiska planeringen och hur kunskapen om fysisk aktivitet kan användas i översikts- och detaljplanering eller i planeringsunderlag och konsekvensanalyser. Målet är att utveckla vägledning dels för planerare och politiker inom samhällsbyggnad, dels att synliggöra planeringens möjligheter för viktiga aktörer som idrottsföreningar och organisationer.

Försäkringskassan

Försäkringskassan följer och analyserar utvecklingen av ungas levnadsvillkor genom flera olika indikatorer. Indikatorerna visar att det finns många unga som har en utsatt situation. För Försäkringskassan är det ett prioriterat och viktigt område att verka för en förbättrad situation för dessa unga. Försäkringskassan jobbar brett med detta och har flera regeringsuppdrag och pågående projekt inom området.

En kunskapsbaserad utveckling mot förbättrade levnadsvillkor

Försäkringskassan arbetar aktivt med att producera kunskap som kan ligga till grund för att göra exempelvis lagstiftningen mer träffsäker. Ett exempel på ett sådant kunskapsunderlag är Socialförsäkringsrapport 2012:8 som problematiserar frågan om hur unga med funktionsnedsättning tar sig in på arbetsmarknaden. Studien visade på en utsatt försörjningssituation i vuxen ålder hos personer som haft vårdbidrag under uppväxten. Att undersöka hur levnadsvillkoren ser ut för unga och vilka konsekvenser de kan få kan ligga till grund för en kunskapsbaserad samhällsdebatt, vilket naturligtvis kan påverka ungas levnadssituation positivt.

En annan studie som kom i november 2012 var Socialförsäkringsrapport 2013:2 *Tio år med aktivitetsersättning – en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.*

Fokus på unga med aktivitetsersättning

Försäkringskassan har ett förstärkt fokus på unga med funktionsnedsättning, däribland unga personer med aktivitetsersättning. Syftet är att motverka de negativa effekter som ett tidigt inträde i sjukförsäkringen innebär för en person, både socialt och ekonomiskt.

Unga med aktivitetsersättning har därför under de tre senaste åren lyfts fram som en prioriterad grupp i Försäkringskassans utvecklingsarbete. Myndigheten har även fått ett fortsatt uppdrag att förstärka stödet för unga med aktivitetsersättning i samverkan med Arbetsförmedlingen, kommunen och via samordningsförbunden.

Myndigheten genomför ett omfattande utvecklingsarbete av stödet till handläggare, chefer och andra som arbetar med samverkansfrågor. Fokus ligger på en mer proaktiv handläggning och samordning av insatser i ärendena. Syftet är att säkra en ökad delaktighet för våra kunder och att fler ska få hjälp och stöd att närma sig arbetsmarknaden.

Stödjande produkter riktade till ungdomar

De yngre generationerna använder i hög grad elektronisk information och elektroniska tjänster. Försäkringskassan finns också där ungdomarna finns och utvecklar ständigt nya produkter i olika elektroniska format.

Exempelvis kan ungdomar och andra ansöka om bostadsbidrag på webben, de kan följa sitt ärende på *Mina sidor* eller kanske använda den nya telefonapplikationen. Via dessa elektroniska tjänster kan de bland annat se sina utbetalningar samt ansöka och signera elektroniskt inom vissa ärendeslag. Unga föräldrar och unga med bostadsbidrag kan till exempel ställa frågor och få svar direkt via Facebook.

Kronofogden

Kronofogdemyndigheten har varje år, efter inlämnandet av indikatorerna till Ungdomsstyrelsen, försökt analysera och förklara utvecklingen av dessa jämfört med tidigare år. Analyserna har lett fram till förslag om förebyggande aktiviteter för att bryta de negativa trender som konstaterats eller att minska de uppmätta variablerna. Bland annat har följande gjorts eller görs för att förbättra ungas situation:

- Samverkan med CSN för att andelen av CSN:s kunder som lämnas till Kronofogden ska minska.
- Samverkan med mobilbranschen för att motverka skulder på grund av mobiltelefoni.
- Kommunbesök för att beslutsfattare i kommunerna ska upprätta och implementera planer för att arbeta förebyggande.
- Samverkan med Sveriges Konsumenter för att utbilda unga i privatekonomi och om konsekvenser med betalningsförelägganden samt vid restföring.
- Utbildning av unga romer i entreprenörskap för att skapa bättre förutsättningar för romer att integreras i majoritetssamhället.
- Samverkan med kriminalvården, Kris och Unga Kris för att genomföra utbildningsinsatser av intagna vid kriminalvårdsanstalter. Målet är att förhindra onödig restföring under anstaltsvistelse samt motivera till att lösa registrerade skulder.
- Materialen *Koll På Cashen, Livet & Pengarna* samt *Lärarrummet* på internet är framtagna som stöd för lärare att undervisa gymnasie- och högstadieelever om privatekonomi.
- Samarbete med allmännyttans fastighetsägare för att minska avhysningar av unga. Detta bygger på bättre information om gällande regelverk, dels i samband med kontraktsskrivning, dels i samband med den första missade hyresinbetalningen. Även broschyren *Välkommen hem* som riktar sig till ungdomar som står i begrepp att flytta till egen bostad har tagits fram tillsammans med Boverket, Konsumentverket och Ungdomsstyrelsen.

Skolverket

En röd tråd i många av Skolverkets uppdrag är uppgiften att förbättra ungas levnadsvillkor genom att förse dem med likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö. I nuläget genomgår svensk skola en grundläggande reformering. De av regering och riksdag beslutade skolreformerna syftar till att höja kvaliteten i hela skolväsendet och Skolverket har i uppdrag att stödja genomförandet av dessa omfattande reformer.

De instrument Skolverket har till sitt förfogande är konferenser och direkta utbildningsinsatser – ofta i samverkan med högskolor och regionala utvecklingscentra. Så har också skett i till exempel arbetet mot mobbning och kränkande behandling. Myndigheten tar också fram stödmaterial, kunskaps- och forskningsöversikter och utvärderingar för att främja en verksamhetsutveckling som bygger på ett gediget empiriskt underlag. Myndigheten stödjer också kompetensutveckling av lärare och annan personal. Vidare finns olika former av statliga ekonomiska bidrag för att utveckla verksamheterna inom nationellt prioriterade områden. Med åren har den webbaserade informationen på skolverket.se blivit allt viktigare för att nå ut till elever.

Att peka ut särskilda åtgärder inom Skolverkets verksamhet för att förbättra ungas levnadsvillkor låter sig inte göras så lätt eftersom målgruppen är så tongivande i Skolverkets arbete generellt. Nedan följer några av de insatser som Skolverket genomför.

Stärka elevers möjligheter att göra välgrundade val

Skolverket har fått i uppdrag att presentera befintlig statistisk information på ett mer användarvänligt sätt. Utgångspunkten är att det ska vara möjligt för användarna, bland annat föräldrar och elever att själva välja olika variabler för att få en bild av en skolas verksamhet och resultat. Användaren ska kunna välja två eller flera skolor och på så sätt jämföra dessa med varandra. Variablerna bör uppfattas som centrala för bland annat elevens val av skola och kunna presenteras över tid.

Vid genomförandet av uppdraget ska Skolverket samråda med Statens skolinspektion, IFAU, samt andra myndigheter och organisationer som anses vara relevanta för uppdragets genomförande. Skolverket ska senast 31 maj 2013 redovisa undersökningen av hur SALSA har använts och uppfattats och hur verket avser att fullgöra presentationen av befintlig statistik så att bland annat föräldrar och elever själva ska kunna välja variabler. Redovisningen ska innehålla en beskrivning av funktionalitet, en plan för driftsättningen och en konsekvensbeskrivning av planens genomförande.

Informera om gymnasial yrkesutbildning

Frågan om behörighet till högskolan är för närvarande framträdande i den utbildningspolitiska debatten. Det är viktigt att elever och vårdnadshavare har kännedom om möjliga karriärvägar efter en yrkesexamen så att de kan göra välgrundade val utifrån den enskilda elevens intressen och förutsättningar. Skolverket upplyser på flera sätt om att yrkeselever har rätt att läsa de kurser som behövs för grundläggande behörighet till högskolan och att de även har rätt att läsa in grundläggande behörighet på komvux i efterhand. Myndigheten upplyser också om att en annan utbildningsväg, om man inte väljer att börja arbeta efter gymnasiestudierna, är att läsa på en yrkeshögskoleutbildning. Informationsbroschyren *Kort om yrkesutbildning* informerar eleven om vilka möjligheter som finns, dels inom gymnasieskolan, dels efter avlagd yrkesexamen.

Fortbildningsinsatser för studie- och yrkesvägledare

Skolverket ska genomföra fortbildningsinsatser för främst studie- och yrkesvägledare för att förbättra kvaliteten inom vägledningen. Verket ska vid behov samråda med övriga berörda skolmyndigheter. Uppdraget ska redovisas senast den 15 mars 2014.

Stöd till unga med funktionsnedsättningar

Efter samråd med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Hjälpmedelsinstitutet ska Skolverket ta fram en fortbildningsinsats för studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan. Fortbildningsinsatsen ska särskilt inriktas på hur man kan minska de etableringssvårigheter som unga med funktionsnedsättningar möter på arbetsmarknaden samt på det stöd från olika myndigheter som ungdomar kan få. De berörda myndigheterna ska gemensamt genomföra utbildningarna. Uppdraget ska redovisas senast 15 mars 2014.

Stöd till undervisning om alkohol, narkotika, dopning och tobak

Skolverket har fått i uppdrag att utforma utbildningsinsatser med syfte att stödja skolornas undervisning om alkohol, narkotika, dopning och tobak. Uppdraget ska slutredovisas senast 31 oktober 2014.

Statsbidrag för arbetslösa ungdomar i åldern 20-24 år

Skolverket har fått i uppdrag att betala ut statsbidrag till kommunerna för ökade kostnader till följd av satsningen på den högre bidragsnivån inom studiemedlet för vissa arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år. Uppdraget redovisades 15 april 2013.

Fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning

Uppdraget innebär att erbjuda utbildningsinsatser för lärare och annan personal i det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan. Utbildningsinsatserna ska utgå från de nya kurs- och ämnesplanerna. Under 2013 planeras två högskolekurser (7,5p) under våren, två under hösten (varav en lokal kurs) och webinarier¹⁰³ som stöd för lärarnas verksamhet. Till hösten 2013 planeras också ett pilotprojekt som inkluderar konferenser, handledning på deltagande skolor och webinarier. Uppdraget innebär också utveckling och spridning av stödmaterial. Tre stödmaterial ska färdigställas och spridas under våren 2013, ett för gymnasiet, ett för årskurs 7–9 och ett för årskurs 1–6. Stödmaterialen ska utgå från de nya kurs- och ämnesplanerna.

Insatser för att motverka hedersproblematik

Fortbildning i arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, inkluderat äktenskap mot en parts vilja, erbjuds i grund- och gymnasieskolan, förskoleklasser, förskolan och fritidshemmen. Under 2013 ges kurser på fyra orter. Enligt uppdraget ska också Skolverkets stödmaterial spridas. Två webinarier, baserat på materialet, kommer att genomföras under 2013.

¹⁰³ Webbaseerade seminarieserier som tar upp aktuell forskning och metodutveckling till stöd för arbetet med ungdomar och unga vuxna inom området hiv/STI-prevention och sexuell hälsa.

Socialstyrelsen

Barn och unga är en prioriterad målgrupp i Socialstyrelsens arbete. Under året har myndigheten särskilt arbetat med att förbättra situationen för utsatta barn och unga, samt med att stärka skyddet för och omsorgen om placerade barn och unga. Myndighetens arbete sker huvudsakligen genom att:

- öka kunskapen bland professionella och beslutsfattare om olika levnadsvillkors betydelse för hälsan.
- utveckla och stödja kunskapsbaserade metoder inom socialtjänst och hälso- och sjukvård.
- redovisa statistik och analyser kring barns och ungdomars hälsa och levnadsvillkor.
- bedriva tillsyn.

I myndighetens arbete ingår också att ta fram föreskrifter och allmänna råd, handböcker och olika vägledningsdokument, nationella riktlinjer och annat stöd för arbetet med barn och unga inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Socialstyrelsens insatser riktas ofta till både barn och unga som en samlad målgrupp, vilket innebär att flera av nedanstående exempel på insatser inte enbart eller främst avser ungdomar. Samtidigt finns det betydande skillnader mellan olika åldersgrupper av barn och unga, inte minst i möjligheter till (och de legala förutsättningarna för) självbestämmande. Centrala begrepp som barnperspektiv och barns bästa är i de flesta fall relevanta upp till 18 års ålder.

Sammanställningen av insatser bygger på de som avrapporterades 2012 och andra insatser som genomfördes under året. Det finns ändå skäl att särskilt nämna myndighetens pågående arbete som tar ett helhetsgrepp om barns och ungas hälsa och sociala förhållanden. Resultatet presenteras under våren 2013 och ersätter tidigare Folkhälsorapport, Social rapport, Miljöhälsorapport och Hälso- och sjukvårdsrapport.

Uppföljning och statistik

År 2012 publicerade Socialstyrelsen öppna jämförelser av den sociala barn- och ungdomsvården för tredje året i rad. Resultatet visar att kommunerna har förbättrat sina förutsättningar för att höja kvaliteten inom den sociala barn- och ungdomsvården, men det finns stora regionala skillnader (Socialstyrelsen 2012a).

Under året publicerades också öppna jämförelser inom områdena hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden, stöd till brottsoffer, hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet och den hälsoinriktade hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet – rapporteringar som även visar förutsättningar och insatser för barn och unga. I 2012 års öppna jämförelser av hemlöshet visades exempelvis att endast fyra av tio kommuner har rutiner för att förebygga vräkning av barnfamiljer, samtidigt pågår ett utvecklingsarbete i många kommuner (Socialstyrelsen 2012b).

Under 2012 publicerade Socialstyrelsen en kartläggning av hemlöshet, bland annat bland unga vuxna, 18–26 år, som ofta har det svårt på bostadsmarknaden. Stadsmissionen i Stockholm och Rädda Barnen har påtalat att de hemlösa ungdomarna blivit fler. I kartläggningen återfanns unga personer som varit i samhällsvård, men även ungdomar som inte lyckats ta sig in på den ordinarie bostadsmarknaden. Att de inte godkännts på den ordinarie bostadsmarknaden var den enskilt mest inrapporterade orsaken till unga vuxnas hemlöshet. För cirka 40 procent angavs orsaken vara konflikt i familjen, skilsmässa eller våld i familjen. Missbruk och beroende rapporterades vara orsak till hemlöshet för cirka 25 procent av de unga vuxna (Socialstyrelsen 2012c).

Under året publicerade Socialstyrelsen en studie av förekomsten av oplanerade avbrott, så kallade *sammanbrott*, i familjehemsplaceringar. I urvalet till studien ingick barn upp till tio år samt långvarigt placerade barn över tolv år som bott i samma familjehem i minst fyra år. Resultatet visade att omkring var fjärde placering avslutas i förtid och att det oftast är familjehemmet som avbryter placeringen (Socialstyrelsen 2012d).

Barns och ungas psykosociala och psykiska hälsa är ett av Socialstyrelsens prioriterade områden. Under det gångna året har Socialstyrelsen publicerat en studie om skolans betydelse för barns och ungas hälsa. Resultatet, som baseras på den nationella totalundersökningen i årskurs 6 och 9 hösten 2009, visar att barn som inte bor med sina föräldrar oftare lider av psykisk ohälsa och är mer utsatta för mobbning om de går på högpresterande skolor (Socialstyrelsen 2012e).

För femte året i rad har Socialstyrelsen gjort en uppföljning av de statsbidrag till landstingen som fördelats i syfte att stödja arbetet med att förbättra tillgängligheten till rätt insatser för barn och unga med psykisk ohälsa. Mätningen under januari – april 2012 visade på ett sämre resultat jämfört med motsvarande mätning i september – oktober 2011. Färre landsting klarade då målet om att barn och unga skulle få komma på ett första besök inom 30 dagar. Variationen mellan landstingen är fortsatt stor. Vad som ska rapporteras in till väntetidsdatabasen har successivt förändrats och tolkats på olika sätt, vilket innebär att det är svårt att göra jämförelser över tid utifrån väntetidsuppgifter som avser förhållanden före 2011 (Socialstyrelsen 2012f).

Socialstyrelsen har sammanställt landstingens samlade erfarenheter av tillgänglighetssatsningen. Flertalet landsting anser att statsbidragen var ett välkommet och nödvändigt resurstillskott för att klara den förstärkta vårdgarantin. Vidare anser flertalet landsting att satsningen har medfört ett tydligt stöd och att den har stimulerat till förbättringsarbeten samt bidragit till verksamhetsutveckling. Samtidigt framför flera landsting att man är kritiska till den ensidiga fokuseringen på tillgänglighet och kvantitet snarare än på kvalitet (Socialstyrelsen 2012f).

Socialstyrelsen publicerar årligen officiell statistik över socialtjänstens insatser för barn och unga. Officiell statistik rapporteras även inom andra områden som omfattar barn och unga. Exempelvis visade årets rapportering över aborter att tonårsaborterna fortsätter att minska men att det finns stora regionala skillnader (Socialstyrelsen 2012g).

I en uppföljning av kommunernas skyldighet att erbjuda medling mellan unga lagöverträdare och brottsoffer visar Socialstyrelsen att det inte är alla unga lagöverträdare som tillfrågas om behov av medling. Resultatet publicerade myndigheten i *Medling vid brott avseende unga lagöverträdare – uppföljning av hur kommuner arbetar med medling* (Socialstyrelsen 2012h).

Bättre underlag för kunskapsstyrningen

Genom kunskapssammanställningar, inventeringar och insatser för lokal och regional samverkan har Socialstyrelsen under året förbättrat underlaget för kunskapsstyrning inom området barn och unga.

Socialstyrelsen utvärderar kontinuerligt olika bedömningsmetoder och insatser som är aktuella inom socialt arbete. Den systematiska översikten av teckenekonomi¹⁰⁴ som publicerades under 2012 visar att det i dagsläget inte finns något vetenskapligt stöd för att teckenekonomi har en beteendeförändrande effekt på barn och unga som är placerade i hem för vård eller boende (HVB) (Socialstyrelsen 2012i).

Under 2012 redovisade Socialstyrelsen resultatet av ett regeringsuppdrag om att kartlägga kommunernas styrdokument för ekonomiskt bistånd. Inriktningen på uppdraget skulle särskilt vara hur begreppet skälig levnadsnivå tolkas i styrdokumentet och hur begreppets innebörd förändrats över tid. I kartläggningen visades att barnperspektivet inte är tydligt i styrdokumentet, vilket resulterade i att Socialstyrelsen uppdaterade de allmänna råden om ekonomiskt bistånd (Socialstyrelsen 2012j).

Socialstyrelsen har under 2012 också presenterat en vägledning om medicinsk åldersbedömning av barn i övre tonåren. Målet är att minska risken för att ensamkommande barn som ansöker om uppehållstillstånd i Sverige felaktigt bedöms vara över 18 år. Åldersbedömningarna måste uppfylla krav på objektivitet, vetenskaplighet, kvalitet och rättssäkerhet (Socialstyrelsen 2012k).

Genom vägledningen *Samverkan i sociala insatsgrupper – vägledning för lokalt arbete i syfte att motverka en kriminell livsstil bland unga* och den systematiska kartläggningen *Kartläggning av samverkansinterventioner med syfte att motverka en kriminell livsstil bland unga* har Socialstyrelsen hjälpt kommunerna i deras arbete med att ge stöd och hjälp till barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa genom kriminalitet. Fokus har legat på hur olika aktörer, exempelvis socialtjänst, polis och skola, kan samverka i sociala insatsgrupper för att förhindra att unga utvecklar en kriminell livsstil (Socialstyrelsen 2012l, m).

Psykisk ohälsa är ett av de prioriterade områdena i Socialstyrelsens arbete med riktlinjer eller annan vägledning inom elevhälsan. Myndigheten har därför under 2012 gett ut en sammanställning av vägledande dokument för barn- och skolhälsovård/elevhälsa i Danmark, England, Finland, Norge och Sverige (Socialstyrelsen 2012n). Under 2013 publiceras ytterligare kunskapsöversikter och vägledningar. I anslutning till Socialstyrelsens arbete med elevhälsan samverkar myndigheten bland annat med Skolverket om förslag på indikatorer för att följa verksamheten framöver.

I oktober arrangerade Socialstyrelsen en heldagskonferens för att informera om myndighetens förebyggande arbete mot psykisk ohälsa hos barn och unga samt om viktiga resultat och erfarenheter från forsknings- och utvecklingsprojekt som fått ekonomiskt stöd från myndigheten. På konferensen deltog många politiska och administrativa beslutsfattare och konferensen kunde även följas på Kunskapskanalen.

Socialstyrelsen bedriver också ett omfattande utvecklingsarbete för ett ändamålsenligt stöd till unga som är anhöriga till föräldrar med allvarliga svårigheter som missbruk, psykisk sjukdom, allvarlig fysisk sjukdom samt unga med förälder som oväntat avlider. Insatserna sker i samarbete med Nationellt kompetenscentrum Anhöriga (NkA) som under hösten 2012 anordnade en nationell tvådagarskonferens om barn och unga som anhöriga. Fyra regioner, Västra Götalandsregionen, Landstinget Dalarna, Jönköping och Östergötland, har kommit igång med ett gemensamt utvecklingsarbete med stöd av medel från Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen har under året samarbetat med bland annat Skolverket och Ungdomsstyrelsen om ett seminarium om olovlig skolfrånvaro.

¹⁰⁴ En teckenekonomi är ett belöningsystem som syftar till beteendeförändring. Andra namn är exempelvis förstärkningssystem och kontingensträning. Metoden kan användas enskilt eller ingå som en del av en mer omfattande insats. Teckenekonomier (eng. token economy) började användas i USA under 1960-talet.

Barns behov i centrum

Genom handläggnings- och dokumentationssystemet Barns behov i centrum (BBIC) har Socialstyrelsen gett fortsatt stöd för utredning, planering och uppföljning i den sociala barn- och ungdomsvården. I dag använder 285 av landets 290 kommuner BBIC. Systemet har implementerats fullt ut i 212 kommuner samt i 24 stadsdelar i Stockholm, Göteborg och Malmö. Under 2012 har 400 lokala BBIC-utbildare och BBIC-ansvariga genomgått Socialstyrelsens utbildning. För att ge kommunerna stöd i arbetet med BBIC har myndigheten även genomfört fyra nationella sammankomster för regionala BBIC-samordnare. Socialstyrelsen har även genomfört fyra BBIC-kontroller inom ramen för en pilotstudie av utformningen av framtida sådana kontroller (Socialstyrelsen 2013a). Myndigheten har också anordnat utbildningar för regionala utvecklingsledare och vissa andra externa intressenter inom ramen för regeringens och Sveriges Kommuner och Landstings överenskommelse om stöd till en evidensbaserad praktik för god kvalitet inom socialtjänstens område.

Barn och unga kommer till tals i tillsynen

Socialstyrelsen har i uppdrag av regeringen att granska samtliga bostäder med stöd och service och hem för vård eller boende som tar emot barn eller unga. Inspektioner ska göras minst två gånger per år, varav åtminstone en inspektion ska vara oanmäld. I uppdraget ingår att samtala med de barn och ungdomar som samtycker och alla barn och ungdomar ska erbjudas enskilda samtal med inspektörerna.

Myndigheten tillämpar barnperspektivet vid tillsynen genom att bland annat samtala med barn och unga vid inspektionerna. Under 2012 har Socialstyrelsens inspektörer genomfört cirka 3 500 samtal med barn och ungdomar (Socialstyrelsen 2013a).

År 2011 inrättade Socialstyrelsen ett ungdomsråd med ungdomar i åldern 14–18 år som är eller har varit placerade i samhällsvård. Under 2012 bidrog ungdomarna med synpunkter och erfarenheter i myndighetens arbete med program för trygg och säker vård och med underlag för tillsynen av hem för vård eller boenden (HVB). Teman för diskussionerna har varit hälsovård, skolgång, den sociala barn- och ungdomsvården samt tillsyn.

Myndigheten har tagit fram informationsmaterial till barn och unga som är placerade utanför hemmet, vilket även omfattar barn och ungdomar som har insatsen bostad med särskild service enligt 9 § 8 lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Materialet innehåller information om deras rättigheter och hur de kan komma i kontakt med Socialstyrelsen. Under 2012 ringde 160 ungdomar till Socialstyrelsens direktnummer, 020–120 06 06, för placerade barn och unga (Socialstyrelsen 2013a). Ungdomarna ringer ofta för att få hjälp med att komma i kontakt med socialtjänsten eller för att diskutera sina rättigheter.

Socialstyrelsen har utsett tillsynsombud för ett 60-tal familjehemsplacerade barn.

Tillsynsombuden är till för att stödja barnen och se till att de behandlas väl.

Försöksverksamheten är ett regeringsuppdrag som Socialstyrelsen ska redovisa senast 1 oktober 2013. Örebro universitet kommer att utvärdera projektet.

Under 2012 har Socialstyrelsen, inom ramen för ett regeringsuppdrag, genomfört en nationell tillsyn av kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Sammanlagt ska 60 kommuner granskas, varav 52 har granskats under 2012.

Regeringsuppdraget, som även inkluderar tillsyn av hälso- och sjukvården, ska slutredovisas till regeringen 1 februari 2014. I tillsynen av kommunerna har inspektörerna i några fall även intervjuat barn. Socialstyrelsen kan konstatera att det är stora skillnader mellan kommunernas arbete inom området. Några kommuner arbetar med barn som har bevittnat våld. De kommuner som har brister får ett beslut som innehåller krav på åtgärder. De brister som konstaterats är bland annat att barn inte uppmärksammas, att barn inte utreds i den omfattning som de borde och att barn riskerar att inte få det stöd och den hjälp de kan ha behov av.

Trygg och säker vård för placerade barn och unga

Socialstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att ta fram ett program för trygg och säker vård av barn och unga i familjehem och hem för vård eller boende (HVB). Inom ramen för uppdraget har myndigheten utarbetat nya föreskrifter och allmänna råd som syftar till att vården av barn och unga i familjehem och HVB ska vara trygg, säker och ändamålsenlig samt präglas av kontinuitet (Socialstyrelsen 2012o).

Handboken *Barn och unga i familjehem och HVB Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter* har sedan dess publicerats till stöd för socialnämnden i rättstillämpningen (Socialstyrelsen 2012p).

Därtill har vägledningen *Placerade barns skolgång och hälsa – ett gemensamt ansvar* publicerats. Den riktar sig till hälso- och sjukvården, socialnämnden och skolan för att förbättra skolgången och den psykiska och fysiska hälsan för placerade barn (Socialstyrelsen 2013b).

Myndigheten har även tagit fram ett utbildningsmaterial för jourhem och familjehem – *Ett hem att växa i*. Materialet testades under 2012 och publicerades i april 2013. Syftet med materialet är att erbjuda kommunerna förutsättningar att erbjuda likvärdig utbildning av hög kvalitet.

Hemlik miljö i bostad med särskild service

Trots stödinsats från socialtjänsten kan vissa barn och unga med funktionsnedsättning inte bo kvar hemma. För att de ska få god omvårdnad och växa upp i en hemlik miljö har Socialstyrelsen tagit fram nya föreskrifter och allmänna råd för insatsen bostad med särskild service i *Bostad med särskild service till barn eller ungdomar enligt LSS* (Socialstyrelsen 2012q). De allra flesta barn och unga som bor i en bostad med särskild service har en utvecklingsstörning eller autism.

Socialstyrelsen har också under året satsat på att stärka kompetensen i kommunerna och därmed rättsäkerheten för barn och unga med funktionsnedsättning. Arbetet har resulterat i handboken *Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning, Handbok för rättstillämpning och utförande av LSS-insatser* (Socialstyrelsen 2012r). Boken ger beslutsfattare och handläggare stöd i rättstillämpningen genom att syftet och de grundläggande principerna bakom lagstiftningen förklaras. Den tar även upp att barn med funktionsnedsättning är en riskgrupp för våld och övergrepp och att LSS-insatser kan ha en förebyggande verkan. Även de som arbetar i boenden för barn med funktionsnedsättning kan ha nytta av handboken. Efter publiceringen av handboken och föreskrifterna har nio konferenser anordnats runt om i landet i samarbete med Handisam.

Statsbidrag

Under 2012 fördelade Socialstyrelsen 10 270 000 kronor i statsbidrag till 20 organisationer inom området utsatta barn och deras familjer. Ytterligare 214 000 000 kronor fördelades i statsbidrag till landstingen för en förstärkt vårdgaranti för insatser till barn och unga med psykisk ohälsa.

Statens folkhälsoinstitut

Statens folkhälsoinstitut har regeringens uppdrag att vara nationellt kunskapscentrum för metoder och strategier, att följa upp och utvärdera folkhälsopolitiken samt att utöva tillsyn inom alkohol- och tobaksområdena. Barn och unga är en prioriterad målgrupp i Statens folkhälsoinstituts arbete. En rad insatser som rör barn och unga har genomförts under året.

Ett nationellt utvecklingsarbete kopplat till föräldrastöd har pågått sedan 2009 då regeringen antog den nationella strategin om ett utvecklat föräldrastöd – *En vinst för alla*. Strategin syftar till att främja barns hälsa och positiva utveckling via föräldrarna. Statens folkhälsoinstitut har via särskilda uppdrag inom ramen för föräldrastödsstrategin fördelat 140 miljoner kronor i stöd till 21 lokala föräldrastödsprojekt. För att sprida kunskap och erfarenheter från projekten har myndigheten tagit fram stödjande material samt arrangerat och medverkat vid en rad olika möten, seminarier och konferenser.

Under året har exempelvis två nya nummer av *Magasin föräldrastöd* producerats. Magasinet är framtaget för att förmedla kunskap och inspiration kring vårt uppdrag inom ramen för föräldrastödsstrategin. Magasinet har fått stor spridning via bland annat utskick till samtliga kommuner och familjecentraler. Totalt har Magasin nummer 2 beställts i över 3 000 exemplar.

I december anordnades även *Dialogforum för föräldrastöd* för tredje året i rad. Dialogforum samlade närmare 160 forskare och praktiker från hela Sverige för att diskutera och dela erfarenheter kring det pågående arbetet inom regeringens satsning på föräldrastöd. Statens folkhälsoinstitut har också fått ett nytt uppdrag som består av en rad olika insatser som tillsammans ska bidra till att utveckla och förmedla kunskap om hur ett framgångsrikt föräldrastödsarbete kan bedrivas.

Inom ramen för den nationella strategin för alkohol, narkotika, dopning och tobak för 2011–2015, ANDT-strategin, pågår flera uppdrag. Informationsinsatsen *TÄNK OM* har sedan 2010 arbetat för att minska tillgängligheten av alkohol för tonåringar. Målet med insatsen är att föräldrar till tonåringar ska förstå riskerna med en tidig alkoholdebut, inse vikten av tydlig gränssättning, normer och värderingar kring alkohol, aktivt avstå från att köpa ut alkohol till ungdomar under 20 år och bli medvetna om att vänner och vanners syskon är den största enskilda källan till alkohol för tonåringar. Nationella avsändare till insatsen är Statens folkhälsoinstitut, IOGT-NTO, Polisen och Systembolaget. På regional och lokal nivå sker insatsen genom samarbete med länsstyrelser, kommuner och ideella organisationer. Genomslaget i medierna var stort under året och resulterade i drygt 400 publiceringar i tryckt press, webb, radio och teve. Handboken *Tonårsparlören*, som innehåller tips till föräldrar om hur de kan bidra till att skjuta upp alkoholdebuten hos sina tonårsbarn, skickades ut till föräldrar med barn som fyllde 14 år under året, cirka 92 000 hushåll. Boken finns även tillgänglig på webben.

Liksom tidigare år har Statens folkhälsoinstitut haft i uppdrag att fördela medel till olika projekt inom ANDT-området. I bedömningen har myndigheten prioriterat projekt av hög kvalitet med fokus på utveckling av nya eller spridning av befintliga förebyggande metoder som syftar till att minska tobaksbruk, senarelägga alkoholdebut och undvika narkotika- och dopningsbruk bland unga. Särskilda medel har även tilldelats projekt mot Cannabis med syfte att minska droganvändningen bland unga. Särskilda medel har även fördelats till projekt inom ramen för ett nationellt utvecklingsarbete för stöd till barn i familjer med missbruksproblem, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning eller där våld förekommer.

Det långsiktiga arbetet med koppling till hur universitet och högskolor kan arbeta för att förbygga ANDT-relaterade problem bland studenter har fortsatt. Under 2012 har två utbildningstillfällen i *Riskbruksmetoden* (alkoholscreening med kort rådgivning, SBI) genomförts för personal inom studenthälsan med sammanlagt 50 deltagare från 19 olika mottagningar (totalt 26 studenthälsomottagningar i landet). En pilotutbildning i cannabis och nya droger har prövats på fyra studenthälsomottagningar för att hitta en utbildningsmodell som passar samtliga mottagningar. En implementeringsstudie om Riskbruksmetodens användbarhet inom studenthälsovården startade i slutet av året på sex mottagningar. Hela regeringsuppdraget utvärderas av Lunds universitet och en första delrapport lämnades i december 2012.

Arbetet med metoden *Ansvarsfull alkoholserving* fortsätter ute i landet. Arbetet bedrivs inom regeringens satsning på förstärkt egenkontroll/tillsyn enligt ANDT-strategin. Att arbeta med metoden kan bidra till att begränsa ungas tillgång till alkoholdrycker och minskat berusningsdrickande. Statens folkhälsoinstitut har även genomfört instruktörsutbildning för polisen i *krogtillsyn* i samarbete med Rikspolisstyrelsen och Polismyndigheten i Stockholms län.

Att arbeta med tillsyn är också ett sätt att förhindra att ungdomar under 18 år får tillgång till alkoholdrycker på krogen och att minska berusningsdrickandet bland ungdomar. De senaste två åren har det pågått ett arbete för att lyfta den bristfälliga efterlevnaden av rökfria skolgårdar. Sedan 1994 finns en bestämmelse i tobakslagen (1993:581) om rökförbud på skolgårdar. För att stödja arbetet på lokal och regional nivå har medel beviljats till *Psykologer mot Tobak* som under 2012 har genomfört regionala utbildningar på temat. Statens folkhälsoinstitut har även lyft frågan i de nätverk som institutet ansvarar för, som ANDT-samordnarna och tillsynshandläggare vid länsstyrelserna.

Tillsammans med Skolverket arrangerades i november 2012 en konferens om tobaksfri skoltid. Under året har även protokoll för tillsyn över detaljhandeln med tobaksvaror samt tillsyn över rökförbudet på skolgården tagits fram. Protokollen har kompletterats med vägledning som stöd för den kommunala tillsynsverksamheten och för en enhetlig tolkning har utbildning erbjudits länsstyrelser och kommunala handläggare. Inom dessa områden har institutet under året även spridit kunskapssammanställningarna *Rökfria skolgårdar och en tobaksfri skoltid* och *Tobak, tillsyn och tillgänglighet* samt annat metodmaterial.

Under våren 2012 fick Statens folkhälsoinstitut i uppdrag av regeringen att utreda och analysera förekomsten av passiv rökning på allmänna platser, i synnerhet där barn vistas, och att lämna förslag på åtgärder för att ytterligare minska den passiva rökningen på dessa platser. Arbetet med detta uppdrag pågår och ska redovisas under våren 2014.

Statens folkhälsoinstitut har även i uppgift att bevaka och utreda behovet av narkotikaklassificering av sådana varor som inte är läkemedel samt behovet av kontroll av varor enligt lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Under 2012 har institutet startat cirka 50 klassificeringsutredningar.

Myndigheten deltar aktivt med att förhindra spridning av farliga substanser på väg att regleras med stöd av lagen (2011:111) om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser, vilket har resulterat i att institutet yttrat sig om 45 olika substanser och att över 420 beslut om förstörande har inkommit till myndigheten. Ett flertal rapporter om nya missbrukssubstanser och nya psykoaktiva substanser har lämnats till Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk (ECNN) under året. En webbplats har också utvecklats med information om vilka substanser som utreds av institutet.

Statens folkhälsoinstitut konstaterar att metodutveckling och strategi för bevakningen av nya missbruksmedel som saluförs via internet utvecklas i rätt riktning. Inköp av potentiella missbruksmedel via laboratoriesamverkan har startats i syfte att undersöka innehåll och aktiv substans. Även en ny webbportal har utvecklats för att underlätta informationsöverföringen mellan myndigheter (NADiS-samarbetet) om substanser under utredning inför en eventuell klassificering. Samarbetet mellan Statens folkhälsoinstitut och olika universitet försätter och resultat av detta har presenterats i internationella sammanhang.

Flera rapporter om hälsan bland unga har publicerats under 2012. Statens folkhälsoinstitut har sedan 2009 haft ett treårigt uppdrag att kartlägga det förebyggande arbetet i kommunerna som är särskilt riktat till barn och ungdomar i olika risksituationer. Resultatet från den tredje och sista kartläggningen presenterades i rapporten *Kartläggning av insatser för barn och ungdomar i risksituationer 2011*. Kartläggningen fokuserade på att ge fördjupade kunskaper om kvaliteten i de insatser som socialtjänsten erbjuder barn och ungdomar i risksituationer.

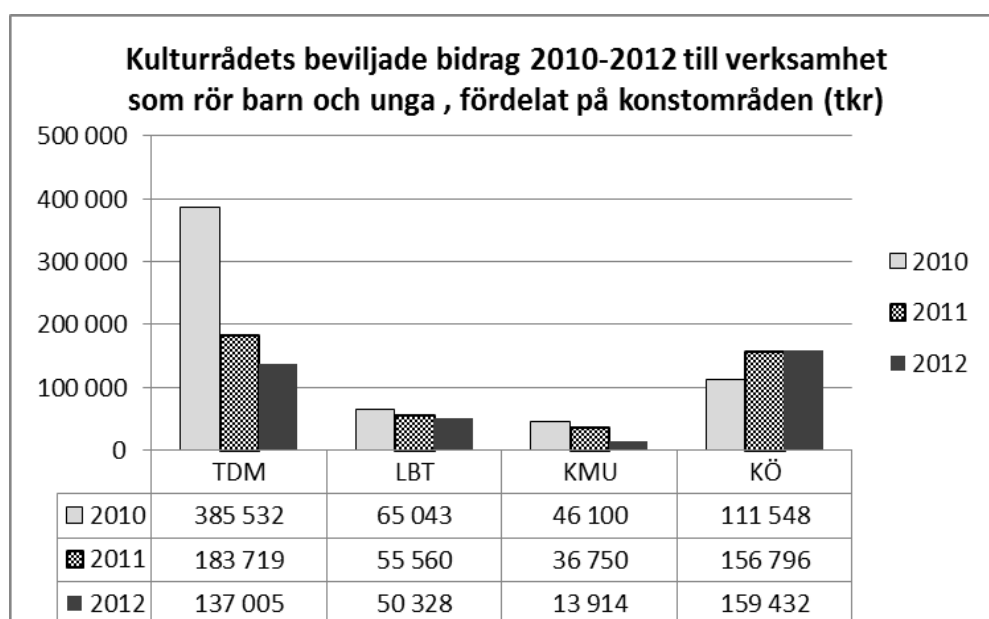
Som ett led i Statens folkhälsoinstituts arbete med att ta fram kunskap om hälsan och dess bestämningsfaktorer bland barn och unga med funktionsnedsättning har rapporten *Hälsa och välfärd hos barn och unga med funktionsnedsättning* utarbetats. Rapporten bygger på den svenska delen av studien *Hälsa och välfärd bland barn och ungdom i de nordiska länderna* som Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV) lät genomföra under 2011. Statens folkhälsoinstitut har tagit del av resultaten. Rapporten visar att det finns skillnader mellan barn med och barn utan funktionsnedsättning inom samtliga undersökta områden: levnadsvillkor, fysisk aktivitet, skola, fritid och hälsa. I rapporten jämförs även hälsan hos föräldrar till barn med respektive utan funktionsnedsättning.

Under vecka 42 hösten 2012 fick Statens folkhälsoinstitut återigen uppdraget att samordna och genomföra en uppmärksamhetsvecka kring goda matvanor och fysisk aktivitet. Satsningen gick under namnet *Ett friskare Sverige* och genomfördes tillsammans med kommuner, landsting/regioner, ideella organisationer och privata aktörer. En mängd aktiviteter, nära 3 000, arrangerades över hela landet och cirka 1 000 unika arrangörer deltog. Barn (0–12 år) och tonåringar (13–19 år) var två prioriterade målgrupper. Statens folkhälsoinstitut bistod med kommunikationsstöd, kunskapsstöd och samverkansstöd under projektet. Bland annat togs en inspirationsskrift fram tillsammans med Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom (NCF). Syftet med skriften var att inspirera och ge tips på hur man i undervisningen kan använda pedagogiska miljöer i arbetet med mat och fysisk aktivitet på ett ämnesövergripande sätt. Skriften heter *mer än bara ett klassrum ...*

Statens kulturråd

Barns och ungas rätt till kultur är prioriterat i den nationella kulturpolitiken. För att stärka barns kulturella rättigheter krävs samverkan på nationell, regional och lokal nivå, både inom kulturpolitiken och inom andra politikområden som hälsa, utbildning och socialpolitik. Kulturrådet arbetar därför för att utveckla dialog och samverkan på olika nivåer samtidigt som ett internt utvecklingsarbete pågår av bidragsgivning och uppföljning inom barn- och ungdomskulturområdet.

Enligt Kulturrådets strategi för barn- och ungdomskultur ska minst 30 procent av myndighetens beviljade bidragsmedel gå till verksamhet och projekt som direkt kommer barn och unga till del. Som barn och unga räknas de i åldern 0–18 år. Barnperspektivet ska integreras i all verksamhet. Under 2012 bedömdes att cirka 39 procent (2011 var det cirka 33 procent) av Kulturrådets direkta bidrag (det vill säga exklusive kultursamverkansmodellen) gick till verksamheter som rör barn och unga. Denna förändring är troligen främst en effekt av att många regionala institutioner 2012 lyftes in i kultursamverkansmodellen och alltså inte ingår i beräkningen (figur 9.1).

Kommentar: TDM=teater, dans och musik. LBT=litteratur, bibliotek och kulturtidskrifter. KMU=bild- och formkonst, museer och utställningar. KÖ=konstområdesövergripande.

Figur 9.1 Kulturrådets bidrag till verksamhet som rör barn och unga, 2010–2012. Kronor.

Det är viktigt att observera att beräkningarna är exklusive de statliga medel som fördelats till landstingen inom kultursamverkansmodellen eftersom sådan information inte finns redovisad i kulturplanerna och därmed inte kunnat beräknas i samband med Kulturrådets beslut om kultursamverkansmedel. I uppföljningen av regionernas verksamhet tas däremot åldersfördelad statistik in.¹⁰⁵

Under 2012 utarbetades en ny strategi för Kulturrådets arbete med kultur för barn och unga och denna beslutades av generaldirektören i januari 2013. Kulturrådets barn- och ungdomskulturstrategi från 2008 hade som övergripande mål att integrera ett barnperspektiv i hela myndighetens verksamhet, vilket starkt har bidragit till att lyfta barn- och ungdomskulturen. Genom införandet av kultursamverkansmodellen och det successivt utökade stödet till Skapande skola får strategin allt större betydelse i myndighetens dialog med regioner, kommuner och bidragssökande inom kulturlivet.

¹⁰⁵ Bland annat 13–18 och 19–25 år.

Litteraturutredningen, som överlämnades till regeringen i september, lyfter fram den oroande utvecklingen av barns och ungdomars sjunkande läsförståelse och läsvanor. Kulturrådet har följt denna utveckling under lång tid och valde att inrikta 2012 års nationella barn- och ungdomskulturkonferens på läsfrämjande. Kulturrådet och Skolverket arrangerade tillsammans konferensen *Alla läser – att bygga för jämlik läsutveckling* i Göteborg i samverkan med Barnkulturåret i Göteborgs kommun och Kultur i Väst. Syftet med konferensen var att främja ett läsutvecklande arbete genom att sprida goda idéer om hur skolor, folkbibliotek och kommuner kan bygga strukturer för att stimulera barns och ungdomars läsning. Konferensen vände sig till tjänstemän och politiker inom skola, bibliotek och kultur med ett övergripande ansvar för barns och ungas läsutveckling och samlade cirka 160 personer.

Kulturrådet ingår tillsammans med ett tjugotal andra myndigheter i Myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor. I nätverkets samordningsforum samlas berörda myndighetschefer eller ställföreträdande myndighetschefer i genomsnitt en gång per halvår och diskuterar frågor av intresse för nätverket. Ett resultat av samarbetet är en gemensam broschyr som tagits fram på initiativ av Ungdomsstyrelsen där 19 myndigheter beskriver sina insatser kring barn och unga. Kulturrådet medverkar i broschyren och även på det myndighetstorg som för första gången arrangerades på Ungdomsstyrelsens rikskonferens, där ett tiotal myndigheter fick möjlighet att nätverka och möta kommunala tjänstemän och förmedla kunskap om vad respektive myndighet gör för att förbättra ungas levnadsvillkor.

Fem ämnesgrupper är anknutna till myndighetsnätverket och Kulturrådet är sammankallande i gruppen för barns rätt till kultur. Ämnesgruppen har genomfört fyra möten under året. I gruppen ingår Svenska filminstitutet, Riksantikvarieämbetet, Riksställningar, Riksteatern, Skolverket, Allmänna arvsfonden och Nämnden för hemslöjdsfrågor. Under året har även Myndigheten för kulturanalys anslutit sig till gruppen.

Kulturrådet har medverkat med information, som föreläsare och i paneldebatter, vid ett stort antal möten och konferenser under året, bland annat Dans i skola-biennalen i Kiruna, Barnkulturcentra i Sveriges årsmöte i Trollhättan, BIBU.se, scenkonstbiennal för barn och unga i Lund, Skolforum på Älvsjömassan och vid Ärkebiskopens möte om barn och unga i Uppsala.

Inom det nordiska samarbetet på barn- och ungdomskulturområdet har myndigheten medverkat vid flera tillfällen, bland annat i ett nordiskt nätverksmöte för Kultur i skolan på Färöarna och möten om det kommande nordiska priset till barn- och ungdomslitteratur. Kulturrådets ordförande medverkade på ett seminarium i finska riksdagen i samband med Nordiska rådets session i Helsingfors. Under året har arbetet med ett nordiskt expertmöte om läsfrämjande och barns och ungas läsning påbörjats. Mötet är en del av det svenska ordförandeskapsprogrammet 2013.

Analys

Att barn och unga är prioriterade i den nationella kulturpolitiken har fått ett tydligt genomslag i Kulturrådets bidragsgivning som visar på en hög andel stöd till projekt och verksamheter för barn och unga. Engagemanget för barns och ungas kulturella rättigheter är starkt inom kulturlivet, och frågan finns med i regionala kulturplaner och i andra strategiska kulturpolitiska dokument. Intresset för Skapande skola är stort och söktrycket högt. Trots detta menar Kulturrådet att viktig kunskap saknas om de insatser som görs verkligen utjämnar skillnader i olika barns tillgång till kultur – beroende på bostadsort, ålder, ekonomisk situation och så vidare. Det finns behov av kompletterande undersökningar.

En fråga som diskuterats under året i myndighetsnätverket för barns rätt till kultur är behovet av återkommande kulturvaneundersökningar om barn och unga. Målgruppen bör också delas upp i flera undergrupper efter till exempel ålder och kön samt efter vilka förutsättningar olika barn och unga har att delta i de kulturverksamheter som finns. En stor andel av Kulturrådets stöd till barn- och ungdomskultur utgörs av Skapande skola-medel, som är riktade till målgruppen 6–15 år. Det finns därför anledning att kommande år särskilt uppmärksamma vilka insatser som görs för barn i förskoleåldern och ungdomar i gymnasieåldern.

En viktig uppgift för myndigheten under kommande år blir därför att fortsätta att utveckla kunskapsinhämtningen om barns och ungas tillgång till kultur under hela deras barn- och ungdomstid, och att fortsätta en tät och levande dialog med kulturlivet, kommuner och landsting om hur barns och ungas kulturella rättigheter kan tillgodoses. Kulturrådet avser också att fördjupa analysen av myndighetens bidragsgivning för att identifiera utvecklingsbehov. År 2012 stod barns och ungas minskande läsning och läsförståelse i fokus. Det är en fråga som tydligt illustrerar behovet av samverkan mellan olika samhällsnivåer och politikområden – för ökad kunskap och framför allt för att kunna stödja framtida insatser som gör skillnad för barn och unga.

Tillväxtverket

Ungas innovationskraft är ett delat uppdrag mellan de två myndigheterna Tillväxtverket och Verket för innovationssystem (Vinnova). Syftet med programmet är att möjliggöra att fler unga förverkligar sina idéer samt att tillvarata ungas perspektiv för ökad innovationskraft i Sverige. Programmets mål är att innovationsstödsystemets aktörer ska bli bättre på att ta tillvara ungas innovationskraft samt på att stimulera, utveckla och kommersialisera ungas idéer genom programmets olika insatser.

Inom programmet läggs stor vikt vid att arbeta nära målgruppen unga och att involvera dem i programmets olika delar. För att göra det tillsattes en Advisory Board i februari 2011 bestående av 16 personer i åldern 18–30 år från hela Sverige. Deras uppgift är att vara rådgivande i utformning av insatser och aktiviteter, komma med idéer till förändringar och sprida information om programmet.

Programmet visar att insatser riktade direkt till unga för utveckling och kommersialisering i större utsträckning har nått killar än tjejer.

Uppdraget redovisades 15 mars 2013 och har nu blivit förlängt ytterligare två år. Slutrapporten finns på Vinnovas webbplats.¹⁰⁶

¹⁰⁶ <http://www.vinnova.se/sv/Om-VINNOVA/Regeringsuppdrag/Avrapporterade-2013/Insatser-for-unga-innovatorer>

Ungdomsstyrelsen

Ungdomsstyrelsen arbetar för att unga ska få tillgång till inflytande och välfärd. Det gör myndigheten genom att ta fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Ungdomsstyrelsen ger bidrag till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

Under 2012 presenterade Ungdomsstyrelsen fem viktiga utredningar och rapporter, bland annat *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning (2012a)* och *Ung idag 2012 (2012b)*. I början av 2013 presenterades även en ny rapport *Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter (2013)*.

I Fokus 12 (Ungdomsstyrelsen 2012a) beskrivs situationen för unga med funktionsnedsättning inom områdena utbildning, arbetsmarknad, hälsa, inflytande, kultur, fritid och föreningsliv. I rapporten framkommer att levnadsvillkoren bland unga med funktionsnedsättning varierar efter ålder och kön. Med utgångspunkt i de ungdoms- och funktionshinderspolutiska målen presenteras möjliga utvecklingsområden. Dessutom lyfter Ungdomsstyrelsen fram goda exempel från kommunala verksamheter som genomför åtgärder för att främja ungas levnadsvillkor.

Unga och våld (Ungdomsstyrelsen 2013) beskriver killars och unga mäns användning av våld och utsatthet för våld och hur detta samspelar med deras attityder till jämställdhet och maskulinitet. Ungdomsstyrelsen lyfter även det arbete som görs för att förebygga killars och unga mäns våld. Ungdomsstyrelsen erbjuder under 2013 en fördjupad utbildning om unga, maskulinitet och våld i samarbete med Linköpings universitet.

Under 2012 publicerade Ungdomsstyrelsen inom ramen för Temagruppen Unga i arbetslivet¹⁰⁷ en rapport med uppdaterade siffror för unga som varken arbetar eller studerar (Temagruppen Unga i arbetslivet 2012). Rapporten visar att det även i ekonomiskt goda tider är en stor andel unga som befinner sig i denna grupp. Slutsatsen är att det finns ett konstant behov av att underlätta inträdet på arbetsmarknaden för en stor grupp unga och att förbättra de verksamheter som ska stödja deras etablering.

Ungdomsstyrelsen har även i uppdrag att förmedla kunskap om ungas villkor, vilket bland annat har gjorts genom spridning av rapporterna *Ung idag 2012* och *Fokus 12*, utbildningen *Unga, sex och internet*, Ungdomsstyrelsens rikskonferens, de regionala konferenserna samt aktiviteterna som Temagruppen Unga i arbetslivet har arrangerat. Ungdomsstyrelsen ska enligt instruktionen också verka för förnyelse och utveckling av ungas fritids- och föreningsverksamheter. Under 2012 genomfördes flera utbildningar för fritidsledare i hur de kan skapa trygga och inkluderande mötesplatser för unga hbtq-personer.

Från årsskiftet 2011/2012 har Ungdomsstyrelsen huvudansvaret för ett myndighetsnätverk kring barn- och ungdomsfrågor. Myndighetsnätverket har sin utgångspunkt i barnkonventionen och fokuserar på barnets rättigheter. Genom samverkan vill de cirka 20 deltagande myndigheterna identifiera och samordna insatser som berör barn och unga.

¹⁰⁷ Temagruppen Unga i arbetslivet är ett samarbetsprojekt mellan flera myndigheter (Arbetsförmedlingen, Socialstyrelsen, Skolverket, Försäkringskassan och Ungdomsstyrelsen) och organisationerna Sveriges Kommuner och Landsting och Communicare. Projektet är finansierat av Europeiska socialfonden (ESF) och syftar till att lyfta framgångsrika metoder och motverka strukturella hinder för unga som varken arbetar eller studerar.

Myndigheten ska stödja kommunerna i deras ungdomspolitiska arbete. Under året genomfördes en kartläggning av vårt stöd till den kommunala ungdomspolitiken 1997–2011 och en strategi för framtida insatser, *Från stat till kommun* (Ungdomsstyrelsen 2012c). Syftet med strategin är att förtydliga och öka effekten av Ungdomsstyrelsens stöd till kommunerna genom att bidra till ett kunskapsbaserat arbetssätt och stärka ungdomsperspektivet i kommunernas verksamhet. Under 2013 erbjuder myndigheten kommunerna att delta i en fördjupad utbildning om ungas levnadsvillkor och rättigheter.

En av de viktigaste prioriteringarna är att fortsätta utvecklingen av verktyget *Lupp*®, lokal uppföljning av ungdomspolitiken. Lupp möjliggör för kommuner, stadsdelar och regioner att på ett enkelt sätt, via en enkät, kunna ta reda på hur ungas situation ser ut. Drygt hälften av Sveriges kommuner har någon gång genomfört Lupp. En annan prioritering är att hitta former för att stödja kommunerna i deras arbete för unga som varken är i arbete eller studier.

Under 2012 utökades Ungdomsstyrelsens uppdrag inom politiken för det civila samhället med uppgiften att vara ett myndighetsstöd (regeringsbeslut 2013a). Myndigheten bygger nu upp ett system för att samla och förmedla kunskap, följa upp insatser och bilda nätverk inom området.

Ungdomsstyrelsen har även fått i uppdrag av regeringen att kartlägga föreningslivets arbete för att förebygga sexuella övergrepp och kränkningar mot flickor och pojkar (regeringsbeslut 2013b). Utifrån kartläggningen ska Ungdomsstyrelsen lyfta goda exempel på förebyggande insatser inom föreningslivet och arbetsmetoder som används när ett faktiskt övergrepp har skett.

Myndigheten har också i uppdrag att fördela statsbidrag till integrations-, jämställdhets- och folkrörelseorganisationer samt till projekt. De väsentligaste bidragen är organisations- och projektbidragen. Dessa går till ungdomsorganisationer, organisationer bildade på etnisk grund, kvinnors organisering samt organisationer för homosexuella, bisexuella, transsexuella eller personer med könsöverskridande identitet eller uttryck. År 2012 fördelades 255 837 905 kronor i organisationsbidrag till 328 organisationer medan projektbidragen uppgick till 84 271 946 kronor och fördelades till 165 organisationer.

Ungdomsstyrelsen är även nationellt kontor för de EU-program inom ungdomsområdet som regeringen beslutar om. Myndigheten ansvarar för att programmen genomförs i Sverige. Inom ramen för Ung och Aktiv i Europa handläggs och beviljas bidrag till bland annat organisationer och kommuner för att ge unga människor möjlighet till internationella erfarenheter, öka deras samhällsengagemang och stötta ungdomssamarbeten inom EU.

En av prioriteringarna i Ung och Aktiv i Europa är inkludering av unga med begränsade möjligheter. Syftet är att programmet ska vara tillgängligt för alla och att unga med särskilda behov ska kunna få mer stöd. Det kan handla om unga med sociala eller ekonomiska problem, att man har en funktionsnedsättning eller mindre bra hälsa, det kan också vara kulturella omständigheter eller geografiska hinder.

Valmyndigheten

Inför ett val genomför Valmyndigheten insatser för att informera alla röstberättigade om när, var och hur de kan rösta. Valmyndigheten anpassar även budskap och kanaler för att särskilt nå unga väljare, till exempel genom att informera om brevöstning från utlandet på särskilda webbplatser.

Under 2012 har Valmyndigheten inte genomfört några särskilda insatser för de unga röstberättigade eftersom det inte varit val. Oavsett valår erbjuder Valmyndigheten lättillgänglig information på sin webbplats om hur valsystemet fungerar. Valmyndigheten har även information som är särskilt riktad till lärare i högstadier och gymnasier för att användas i undervisningen om val till kommande generationer röstberättigade.

Referenser

- Regeringsbeslut (2011). *Uppdrag att vidareutveckla uppföljningen av ungas levnadsvillkor*. U2011/6675/UC.
- Regeringsbeslut (2013a). *Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Ungdomsstyrelsen 2013-03-27*, U2013/2026/UC.
- Regeringsbeslut (2013b). *Uppdrag i fråga om föreningslivet 2013-01-10*, U2012/106/UC.
- Socialstyrelsen (2012a). *Öppna jämförelser av barn – och ungdomsvård*. www.socialstyrelsen.se. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012b). *Öppna jämförelser av hemlöshet och utestängning från arbetsmarknaden*. www.socialstyrelsen.se. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012c). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*. www.socialstyrelsen.se, januari 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012d). *Oplanerade avbrott i familjehemsplaceringar av yngre barn och långvarigt placerade barn*. www.socialstyrelsen.se. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012e). *Skolans betydelse för barns och ungas psykiska hälsa – en studie baserad på den nationella totalundersökningen i årskurs 6 och 9 hösten 2009*. www.socialstyrelsen.se. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012f). *Insatser till barn och unga med psykisk ohälsa – uppföljning av landstingens insatser för den förstärkta vårdgarantin 2011*. www.socialstyrelsen.se, juli 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012g). *Aborter 2011 – Induced abortions 2011*. Sveriges offentliga statistik. Hälso- och sjukvård. www.socialstyrelsen.se, november 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012h). *Medling vid brott avseende unga lagöverträdare. Uppföljning av hur kommunerna arbetar med medling samt analys av behov av åtgärder för att stödja medlingsverksamheten*. www.socialstyrelsen.se, mars 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012i). *Teckenekonomi för barn och unga på hem för vård eller boende – En systematisk översikt samt juridiska aspekter på utförande*. www.socialstyrelsen.se december 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012j). *Kartläggning om skälighetsnivå. Överensstämmelse mellan SOSFS 2003:5 och kommunernas styrdokument för ekonomiskt bistånd*. www.socialstyrelsen.se januari 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012k). *Medicinsk åldersbedömning för barn i övre tonåren*. www.socialstyrelsen.se, juni 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012l). *Samverkan i sociala insatsgrupper – vägledning för lokalt arbete i syfte att motverka en kriminell livsstil bland unga*. www.socialstyrelsen.se, december 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012m). *Kartläggning av samverkansinterventioner med syfte att motverka en kriminell livsstil bland unga* www.socialstyrelsen.se oktober 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012n). *Sammanställning av vägledande dokument för barn- och skolhälsovård – Danmark, England, Finland, Norge och Sverige*. www.socialstyrelsen.se, november 2012. Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012o). *SOSFS 2012:11 Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende. Föreskrifter och allmänna råd*. www.socialstyrelsen.se, juli 2012. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012p). *Barn och unga i familjehem och HVB Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*. www.socialstyrelsen.se, december 2012. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012q). *Bostad med särskild service till barn eller ungdomar enligt LSS (SOSFS 2012:6)*. www.socialstyrelsen.se, juni 2012. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2012r). *Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning, Handbok för rättstillämpning och utförande av LSS-insatser*. www.socialstyrelsen.se, juli 2012. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2013a). *Årsredovisning 2012*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2013b). *Placerade barns skolgång och hälsa – ett gemensamt ansvar*. www.socialstyrelsen.se januari 2013. Socialstyrelsen.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2012). *2012 års uppföljning av unga som varken arbetar eller studerar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012a). *Fokus 12 – levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012b). *Ung idag 2012*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012c). *Från stat till kommun – en kartläggning av Ungdomsstyrelsens stöd till den kommunala ungdomspolitiken 1997–2011 och en strategi för framtida insatser*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Elektroniska källor

<http://www.vinnova.se/sv/Om-VINNOVA/Regeringsuppdrag/Avrapporterade-2013/Insatser-for-unga-innovatorer>

REGERINGEN

Bilaga

Regeringsbeslut

11:7

2011-12-01

U2011/6675/UC

Utbildningsdepartementet

Ungdomsstyrelsen
Box 17801
118 94 STOCKHOLM

Uppdrag att vidareutveckla uppföljningen av ungas levnadsvillkor

Regeringens beslut

Som ett underlag för den ungdomspolitiska proposition, som aviserades i budgetpropositionen för 2012 (prop. 2011/12:1), uppdrar regeringen åt Ungdomsstyrelsen att särskilt analysera hur uppföljningssystemet för ungdomspolitiken kan utvecklas när det gäller både innehåll och periodicitet i rapporteringen.

Ungdomsstyrelsen ska, efter samråd med berörda myndigheter, se över antalet indikatorer samt deras kvalitet och relevans, så att en vidareutveckling av uppföljningen ska få ökad betydelse och användbarhet hos berörda aktörer. Ungdomsstyrelsen ska även analysera formatet för redovisning av indikatorerna och utveckling av uppföljningssystemet i övrigt. I arbetet ska Ungdomsstyrelsen beakta Statskontorets rapport Ett effektivare uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken (Statskontoret 2010:25). Utifrån analysen av uppföljningssystemet ska Ungdomsstyrelsen föreslå förbättringsområden och om behov finns även lämna förslag på nya indikatorer.

Ungdomsstyrelsen ska också analysera hur synergier kan nås mellan arbetet med indikatorer i Sverige och det arbete som sker på området i Europeiska unionen.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 28 september 2012.

Vidare uppdrar regeringen åt följande myndigheter att, enligt nuvarande indikatorer, följa upp utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor under 2012 och 2013:

- Arbetsförmedlingen
- Arbetsmiljöverket
- Brottsförebyggande rådet
- Boverket
- Centrala studiestödsnämnden
- Försäkringskassan
- Högskoleverket
- Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
- Kronofogdemyndigheten
- Skatteverket
- Socialstyrelsen
- Statens folkhälsoinstitut
- Statens kulturråd
- Statens skolverk
- Tillväxtverket
- Ungdomsstyrelsen
- Valmyndigheten

Rapporteringen av indikatorerna avser statistik för 2011 och 2012. Uppföljningen ska göras med utgångspunkt i de indikatorer som de berörda myndigheterna genom ett tidigare regeringsuppdrag (U2004/5004/UNG m.fl.) har identifierat i samarbete med Ungdomsstyrelsen (Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:6). Indikatorerna ska belysa levnadsvillkoren för unga mellan 13 och 25 år. I de fall som indikatorer har identifierats för ungdomar i ett annat åldersintervall ska detta i stället användas. Redovisningen ska belysa skillnader i utvecklingen av indikatorerna beroende på kön och ålder, samt om möjligt, även skillnader mellan inrikes och utrikes födda och skillnader beroende av geografisk hemvist, sexuell läggning och funktionsnedsättning.

Myndigheterna ska sätta relevanta indikatorer i relation till situationen i befolkningen som helhet, samt ge en bild av hur respektive indikator utvecklats över tid. Myndigheterna ska också redovisa om de har genomfört några särskilda åtgärder i syfte att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Myndigheternas redovisning ska också innehålla en kommentar om ungas levnadsvillkor inom området, samt om möjligt till situationen internationellt.

Myndigheternas redovisning av uppdraget ska göras i en rapport till Ungdomsstyrelsen senast den 15 mars 2012 respektive den 15 mars 2013. Ungdomsstyrelsen ska samverka med och stödja de berörda myndigheterna i arbetet med att följa upp ungdomars levnadsvillkor. Berörda myndigheter kan vid behov komma överens med Ungdomsstyrelsen om en annan tidpunkt för redovisning av uppdraget. Redovisningen ska tillställas Ungdomsstyrelsen med kopia till respektive myndighets ansvariga departement i Regeringskansliet. Uppdraget ska genomföras inom myndigheternas befintliga ekonomiska ramar och verksamhet.

Ungdomsstyrelsen ska göra en sammanställning av berörda myndigheters uppföljning av indikatorer. Sammanställningen av indikatorer för 2011 ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 juni 2012. Sammanställningen av indikatorer för 2012 ska redovisas senast den 14 juni 2013.

Skälen för regeringens beslut

I samband med den ungdomspolitiska propositionen *Makt att bestämma – rätt till välfärd* (prop. 2004/05:2) infördes ett nytt uppföljningssystem för ungdomspolitiken. Uppföljningen av indikatorer är en del av detta system och syftar till att skapa en bred kontinuerlig uppföljning av ungdomars levnadsvillkor inom samtliga huvudområden för ungdomspolitiken. Sedan 2006 har ett femtontal myndigheter haft i uppdrag att årligen redovisa totalt omkring 80 indikatorer som belyser utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor. Myndigheterna har, i samråd med Ungdomsstyrelsen, själva identifierat vilka indikatorer som är relevanta att redovisa inom sina respektive verksamhetsområden. Utöver att redovisa egna identifierade indikatorer ingår det i Ungdomsstyrelsens uppdrag (IJ2010/2002/UF) att sammanställa de inrapporterade indikatorerna från övriga myndigheter i en särskild rapport (rapportserien Ung idag). Syftet med en särskild sammanställning är att den ska ge en samlad bild av hur ungdomars levnadsvillkor har utvecklats under året och utgör ett underlag för regeringens politik. För att inte bryta kontinuiteten i uppföljningssystemet bör uppdraget att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor som berörda myndigheter fick under 2010 förlängas i ytterligare två år.

Statskontoret har på regeringens uppdrag genomfört en utvärdering av uppföljningssystemet för den nationella ungdomspolitiken (IJ2010/186/UF). Uppdraget finns redovisat i rapporten *Ett effektivare uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken* (Statskontoret 2010:25). Rapporten kommer tillsammans med Ungdomsstyrelsens analys att utgöra ett underlag för regeringens arbete med den ungdomspolitiska proposition, som kommer att presenteras under innevarande mandatperiod.

På regeringens vägnar

Nyamko Sabuni

Elisabet Modée

Kopia till

Justitiedepartementet/D och KRIM
Socialdepartementet/FS, PBB, SK och SF
Finansdepartementet/SKA S3
Utbildningsdepartementet/GV, SF, S och UH
Miljödepartementet/H
Näringsdepartementet/AS och ENT
Kulturdepartementet/KA och KV
Arbetsmarknadsdepartementet/A och ARM
Riksdagen, kulturutskottet
Brottsförebyggande rådet
Valmyndigheten
Försäkringskassan
Socialstyrelsen
Statens folkhälsoinstitut
Skatteverket
Kronofogdemyndigheten
Statens skolverk
Högskoleverket
Centrala studiestödsnämnden
Boverket
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
Tillväxtverket
Statens kulturråd
Myndigheten för kulturanalys
Arbetsförmedlingen
Arbetsmiljöverket

© Ungdomsstyrelsen 2013:2

ISSN 1651-2855

ISBN 978-91-85933-67-9

projektledare **Anna Westin och Emeli Hedenström**

språkgranskning **Ingrid Bohlin**

omslag **Christián Serrano**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.ungdomsstyrelsen.se**

e-post **info@ungdomsstyrelsen.se**

tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**

UNGDOMSSTYRELSEN

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se